

ROBERT SARAH BÍBOROS

NICOLAS DIAT

A CSÖND EREJE

A ZAJ DIKTATÚRÁJÁVAL
SZEMBEN

A KÖNYV I-IV. FEJEZETE:

A 365 GONDOLAT

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST 2018

*XVI. Benedek pápának, Isten nagy barátjának,
a csönd és az imádság mesterének*

*Főtisztelendő Raymond-Marie Tchidimbónak,
Conakry egykori érsekének,
egy véres diktatúra rabjának és áldozatának*

*Minden ismeretlen karthauzi szerzetesnek,
akik közel ezer éve keresik Istent*

„Mi egyebet harsog hát fülünkbe ez a mohóság és ez a tehetetlenség, mint azt, hogy valaha igazi boldogság lakozott az emberben, amelynek azonban már csak hűlt helye és pusztá nyoma maradt meg benne, s ő hasztalan igyekszik kitölteni a környező világ dolgaival, az elérhetetlentől remélve az elérhető megtagadta segítségét, holott egyiktől sem kaphatja meg, mert a végtelen mély szakadékot csak valami végtelen és változhatatlan töltheti be, vagyis maga Isten?”

BLAISE PASCAL: *Gondolatok*

„Ó belső világom tájszólása,
én képzelt vidékeim édes szava,
láthatatlan folyóm partjának idegen szólása,
hazám, lelki szülőföldem nyelve.
Ó a franciánál is kedvesebb szó
Ó én csöndességem! Téged beszéllek és recitállak
Téged énekellek ezerszer lelkem gyönyörködésére
és téged hallgatlak,
mint diadalmas orgonaszó zengését.”

JEAN MOGIN: *A csend legelői*

I.

A CSÖND A VILÁG ZAJÁVAL SZEMBEN

„A nagy dolgok csöndben teljesednek be. Nem a zajban és a külső események színterén, hanem a belső tekintet világosságában, a döntés diszkrét pillanatában, a rejtett erőfeszítésekben és győzelmekben, amikor a szeretet megérinti a szívet, hogy a cselekvés ösztönözze a szabad lelket. A csöndes hatalom a valóban erős hatalom. Figyelmünket a legrejtettebb, legcsöndesebb eseményre akarjuk fordítani, amelynek titkos forrásai Istenben vannak elrejtve, és láthatatlanok az emberi szemnek.”

ROMANO GUARDINI

Le Dieu vivant (Az élő Isten)

NICOLAS DIAT:

A karthauzi dom Augustin Guillerand a Voix cartu- sienne (Karthauzi hang) című művében joggal írja, hogy „a magány és a csönd a lélek vendégei. Az őket birtokló lélek mindenhol magával viszi őket. Az ezek híján lévő lélek sehol sem találja őket. Ahhoz, hogy belépjünk a csöndbe, nem elég megállítani az ajkak mozgását és a gondolatok áramlását. A csönd nem a hallgatásban van. Az csak a csönd egyik feltétele, de nem maga a csönd. A csönd szó, a csönd gondolat. Olyan szó és olyan gondolat, ahová minden szó és minden gondolat összpontosul.” Hogyan értsük ezt a szép meglátást?

ROBERT SARAH BÍBOROS:

1. A nagy kérdés: valójában hogyan lehet az ember Isten képmása? Be kell lépnie a csöndbe.

A csöndbe burkolódzva, mint ahogy Isten maga is nagy csöndben lakik, az ember jut közel az éghez, vagy inkább hagyja Istent, hogy megnyilatkozzon benne.

Csak az örök csöndben találkozhatunk Istennel, ahol tartózkodik. Sohasem hallotta Isten hangját úgy, ahogyan az én hangomat?

Isten hangja csöndes. Valójában az embernek is arra kell törekednie, hogy maga is csönddéváljon. Szent Ágoston a Paradicsomban lévő Ádámról ezt írta: „*Vivebatfruens Deo, ex qua bono erat bonus.*” (Isten társaságában élt, mely jószág miatt maga is jó volt.) A csöndes Istennel és Istenben élve mi magunk is csöndesséválunk. A Gyermek Jézusról nevezett Marie-Eugéne atya írja a *Je vcux voir Dieu* (Látni akarom Istent) című könyvében: „A lelki embernek, aki megízlelte Istent, a csönd és Isten azonosnak tűnnek. Mert Isten a csöndben szól, és egyedül a csönd képes kifejezni Istent. És ahhoz, hogy az ember újra megtalálja Istent, hová is mehetne, ha nem saját maga legcsöndesebb mélységeibe, azokba az annyira rejtett rétegekbe, amelyeket semmi nem tud megzavarni? Amikor eljut odáig, féltő gonddal őrizi azt a csöndet, amely Istent adja. Védi mindentől, még saját képességeinek zaklatásától is.

2. Az ember szívében van egy vele született csönd, mert minden személy legmélyén Isten lakik. Isten csönd, és ez az isteni csönd az emberben lakozik. Istenben mi elválaszthatatlanul a csöndhöz vagyunk kötve. Az Egyház kijelentheti, hogy az emberiség egy csöndes Isten gyermeke, mert az emberek a csönd gyermekei.

3. Isten hordoz minket, és mi vele élünk minden pillanatban őrizve a csöndet. Semmi sem fedezi fel jobban Istent, mint az ő csöndje, amely létünk legmélyébe van beleteremtve. Ha nem műveljük ezt a csöndet, hogyan találhatnánk meg Istent? Az ember szeret utazni, alkotni, nagy felfedezéseket tenni, de kívül marad önmagán, távol Istentől, aki csöndben van az ő lelkében. Szeretném hangsúlyozni, mennyire fontos művelni a csöndet, hogy valóban Istennel legyünk. Szent Pál a Második Törvénykönyvre utalva kifejti, hogy nem kell átmenni a tengereken, hogy találkozzunk Istennel, mert ő a szívünkben van: „Ne kérdezd bensődben: „Ki megy föl az égbe?” Azért tudniillik, hogy Krisztust lehozza. Vagy: „Ki száll le az alvilágba?” Azért tudniillik, hogy Krisztust a holtak országából felhozza. Hanem ahogy az írás mondja: Közel van hozzád a tanítás, az ajkadon és a szívedben, tudniillik a hit tanítása, amit hirdetünk. Ha tehát száddal vallód, hogy Jézus az Úr és szívedben hiszed, hogy Isten föltámasztotta a halálból, üdvözölsz.” (Róm 10,6—9; lásd MTörv 30,12— 14.16)

4. Ha a Szentírást olvassuk és róla elmélkedünk, Isten kegyelmei elárasztanak minket. A hitben találhatjuk meg és szemlélhetjük Istent, nem úgy, hogy távoli országokat utazunk körbe, tengereket és földrészeket szelünk át. Valójában a Szent Íratok hosszú órákon át tartó vizsgálatával érzük el Istent, miután ellenálltunk e világ fejedelme minden rohamának. Dóm Augustin Guillerand nem téved, amikor kijelenti: amit az ember önmagában birtokol, azt sehol máshol nem találja. Ha a csönd nem lakozik az emberben, és ha a magány nem egy állapot, amelyben az ember hagyja magát formálni, a teremtmény megfosztatik Istentől. A világon sehol sincs annyira jelen az Isten, mint az emberi szívben. Ez a szív valóban Isten lakhelye, a csönd temploma.

5. Egyetlen próféta sem találkozott Istennel anélkül, hogy ne vonult volna vissza a pusztságba és a csöndbe. Mózes, Illés, Keresztelő Szent János a pusztság nagy csöndjében találkozott Istennel. A szerzetesek ma is a magányban és a csöndben keresik Istent. Nem csupán egyfajta magányról vagy térbeli elvonulásról beszélek, hanem egy belső állapotról. Még az sem elég, ha elhallgat az ember. Csönddé kell válni.

Isten ugyanis már az ember szívében van a pusztság, a magány és a csönd előtt.

Ennek biztos tudatában megérthetjük, hogy a csönd feltétlenül szükséges Isten megtalálásához. Az Atya fiait a saját szívükben várja.

6. Ki kell lépni a belső zűrzavarból, hogy megtaláljuk Istent. A felfordulás, a mindenféle üzletek és a könnyed élvezetek ellenére Isten csöndesen jelen marad. Bennünk van, mint gondolat, szó és jelenlét, melyeknek titkos forrásai az emberi szemnek láthatatlanul magában Istenben vannak elrejtve.

A magány a legmegfelelőbb állapot, hogy Isten csöndjét hallgassuk. Aki meg akarja találni a csöndet, annak a magány az a hegy, amelyre fel kell kapaszkodnia. Ha valaki az elvonulás

szándékával lép be egy monostorba, elsősorban a csöndet keresi. Keresésének célját azonban saját magában hordja. Isten csöndes jelenléte már a szívében lakik. A csönd, amelyet bizonytalanul keresünk, saját szívünkben van, és fellebbenti a fátylat Istenről.

Sajnos e világ hatalmasai a modern embert úgy akarják formálni, hogy tervszerűen kiiktatják a csöndet.

Bátorkodom kijelenteni, hogy a modernitás hamis papjai, akik egyfajta hadat üzennek a csöndnek, csatát vesztek. Mi csöndesek maradhatunk a legnagyobb összevisszaság, a visszataszító zűrzavar és azoknak a pokoli gépeknek a zshivaja és üvöltése közepette is, amelyek funkcionalizmusra és cselekvésre szólítanak, miközben kitépnek minket minden transzcendens vonatkozásból és magából a lelki életből.

Sok misztikus számára a csönd és a magány termékenységére hasonló a világ teremtésekor elhangzott isteni szó termékenységéhez. Hogyan magyarázná e nagy misztériumot?

7. A szó nemcsak egy hang, hanem egy személy és egy jelenlét. Isten az örökkévaló szó, a logosz. Ezt állítja Keresztes Szent János: „Egyetlen Igét mondott az örök Atya: a Fiát, és ezt mondja folytonosan, örök hallgatásban. És ezt az Igét a Léleknek hallgatásban kell meghallania.” A *Bölcsesség könyvében* már szó esik ugyanerről, amikor Isten közbelép, hogy választott népét kiszabadítsa az egyiptomi fogságból. Ezt a felejthetetlen közbelépés éjszaka történt: „Midőn mély csend borult a mindenségre és az éjszaka sietős útja közepén tartott, mindenható szava zord harcos módjára ott teremt az égből, királyi trónjáról a pusztulásra szánt föld közepén.” (Bölcs 18,14—15) Később a keresztény liturgikus hagyomány ezt a verset úgy értelmezte, mint a megtestesült Örök Ige betlehemi jászolban való csöndes megjelenésének előrejelzését. Az Ur templomi bemutatása ünnepének himnusza is erről az eljövételről énekel: „Azt, ami ott csöndben kezdődik, a búzamag felajánlása, hogy termést hozzon, ki érthetné meg közülünk?” Aranyászú Szent János *Szent Máté evangéliumához írt homíliáiban* ezt tovább gazdagítva hozzáteszi: „Látjuk, hogy Jézus közülünk és a mi emberi lényegünkből való, és Szűz Máriától született. Ám nem értjük, hogyan valósult meg ez a csoda. Ne fáradozzunk, hogy megpróbáljuk ezt felderíteni, hanem inkább alázattal fogadjuk el, amit Isten nekünk kinyilatkoztatott, anélkül hogy kíváncsisággal kutatnánk azt, amit Isten elrejtett előlünk.”

8. Isten valósít meg mindent, cselekszik minden körülmények között, és ő viszi véghez minden belső átalakulásunkat. Azonban csak akkor teszi, ha áhítattal és csöndben várjuk őt.

Isten a csöndben, nem a zűrzavarban és zajban lép be létünk legbensőbb mélységeibe. A Gyermeke Jézusról nevezett Marie-Eugène atya a *je veux voir Dieu* (Látni akarom Istent) című művében joggal írta: „Ez az isteni törvény meglep minket, mert annyira szembemegy azzal,

amit a világ természeti törvényei esetében tapasztalhatunk. Itt minden mély átalakulás, külső változás bizonyos felfordulással és zajjal megy végbe. A folyó nem tudná elérni célját, az óceánt a zúgó hullámok mozgása nélkül.” Ha azonban megfigyeljük azokat a nagy műveket, a leg-hatalmasabb cselekvéseket, a legrendkívülibb és legnagyobb méretű belső átalakulásokat, amelyek Isten végez az emberben, meg kell állapítanunk, hogy Isten a csöndben működik. A keresztség csodálatos teremtményt visz végbe a gyermek, illetve a felnőtt lelkében, aki ezt a Szent-séget az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében fogadja. Kereszteléskor az ember alámerül a Szentháromság nevében, beiktatják a Háromságos Istenbe. Hallottuk a pap szavát: „Én téged megkereszteltem...”, láttuk, ahogy a víz ráfolyik a gyermek homlokára; de semmit sem észleltünk a Szentháromság belső életébe való belemerülésből, a kegyelemből és a teremtésből, amelyhez nem kevesebb kellett, mint Isten személyes és mindenható cselekvése. Isten csöndben mondta ki Igéjét a lélekben. Általában ugyanilyen csöndes homályban jönnek a kegyelem egymást követő fejlődései.

9. 2012 júniusában XVI. Benedek pápa a Lateráni Szent János-bazilikában egy ragyogó elmélkedésben így magyarázta a keresztség valóságát és mélységes értelmét: „Már hallottuk, hogy az Úr tanítványaihoz intézett utolsó szavai ezen a földön a következők voltak: „Menjetek, tegyétek tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében.” (Mt 28,19) Tegyétek tanítványommá és kereszteljétek meg őket. Miért szükséges megkeresztelni őket? Mert megnyílik az első kapu, ha figyelmesen olvassuk az Úr szavait. Az „Atya nevében” kifejezés nagyon fontos a görög szövegben. Az Úr azt mondja „eis” (-be) és nem „en” (-ben), vagyis nem azt mondja, hogy a Szentháromság „nevében” — ahogyan egy hivatali vezető helyettese beszél a vezető „nevében”, egy nagykövet beszél országa kormánya „nevében”. Azt mondja: „eis to onoma”, vagyis a Szentháromság nevébe való belemerítésről van szó. Tehát Isten létének és a mi létünknek csöndes, láthatatlan, de valóságos és életadó egymásba ömléséről van szó. Bele vagyunk merülve a Szentháromságos Istenbe, az Atyába és a Fiúba és a Szentlélekbe, úgy ahogyan a házasságban két személy egy test lesz, egy új és egyetlen valóság, új és egyetlen névvel... Megkeresztelve lenni annyit jelent, mint bensőségesen egyesülni Istennel; egyedüli és új létmódban tartozni Istenhez, elmerülni magában az Istenben.”

Így van ez a papszentelésnél is. Egy férfi a papszentelés által csöndben nem egy „Alter Christus”- szá, egy második Krisztussá lesz, hanem sokkal többé, „Ipse Christus”-szá, magává Krisztussá. Abban a pillanatban semmi sem jelenik meg külsőleg, de a csöndben, a lét mélységeiben megtörténik a Krisztussal való igazi és valóságos azonosulás. Szent Ambrus *A misztériumokról* szóló értekezéseiben, így buzdít minket: „Láttad ott a diakónust, láttad a papot, láttad a püspököt. Ne a külső alakjukra figyelj, hanem a szolgálatuk kegyelmére.” Külsőleg mint papok szegény bűnösök maradunk, de valójában magába Krisztusba vagyunk „átlényegítve” és alakítva. Az átváltoztatás cselekvéseiben a pap Krisztus szerepét tölti be.

10. A kenyér és a bor átváltoztatása Krisztus testévé és vérévé, ez a hallatlan és legcsodálatosabb átalakulás a legmélyebb szakrális csöndben történik. Halljuk, amint a pap kiejti az átváltoztatás szavait, az átlényegülés csodája érzékelhetetlen, mint Isten minden nagy műve. A csönd az isteni tervek törvénye.

11. Isten léte kezdettől fogva abszolút csöndben van jelen bennünk. És az ő saját csöndje teszi lehetővé az embernek, hogy kapcsolatba lépjen a szíve mélyén lévő Igével. A pusztaságban tehát nem beszélünk, csöndben hallgatunk, az ember belép a csöndbe, amely az Isten.

Hogyan lehetne meghatározni a csöndet a maga legegyszerűbb, vagyis mindennapi értelmében? A Petit Róbert szerint a csönd „annak magatartása, aki nem beszél”. Jelentése „a zaj, a zűrzavar hiánya, egy hely állapota, ahol semmiféle hang nem érzékelhető”. Vagyis a csöndet csak tagadás által lehet meghatározni? A beszéd, a zaj, a hang hiánya továbbra is csöndet jelent? Tehát nem paradoxon megpróbálni a csöndről „beszélni” a mindennapi életben?*

12. A csönd nem hiány. Ellenkezőleg, egy jelenlét megnyilvánulása, mégpedig az összes közül a legintenzívebbé. Súlyos és nyugtalanító betegség jele, hogy a modern társadalom rontja a csönd hitelét. Az élet igazi kérdései a csöndben merülnek föl. Vérünk zaj nélkül folyik ereinkben, és szívünk dobogását is csak a csöndben halljuk.

13. 2010. július 4-én V. Celesztin pápa születésének nyolcszázadik évfordulója kapcsán XVI. Benedek pápa nyomatékkal hangsúlyozta azt a tényt, hogy „nekünk, akik már nagyobb kényelemben és lehetőségek között élünk, gyakran már arra sincs időnk, hogy hallgassunk és beszélgessünk. Ne féljünk sem a bennünk, sem a körülöttünk lévő csöndtől, ha meg akarjuk hallani nemcsak Isten hangját, hanem a mellettünk lévő hangját, mások hangját.” XVI. Benedek és Szent II. János Pál gyakran tulajdonítottak pozitív értelmet a csöndnek. Valójában a magánnyal és a pusztasággal kötik össze, de a csönd egyáltalán nem roskad magába, nem üresség, nem némaság, mint ahogy az igazi szó sem csevegés, hanem annak feltétele, hogy jelen legyünk Isten, felebarát és önmagunk számára is.

Hogyan kell helyesen érteni a külső csendet? „Az Úr a csend barátja. A fák, a virágok, a fű csendben nőnek. Nézzetek a csillagokra, a Holdra, a Napra — milyen hangtalanul járják útjukat” - mondta költőien 1979-ben Kalkuttai Szent Teréz Oslóban, a Nobel-díj átvételekor.

14. Ha meg akarjuk érteni a csönd oly értékes jellegét a mindennapi életben, sokatmondó az a történet, amelyet Szent Lukács evangéliumában olvasunk Jézus Máriánál és Mártánál tett látogatásáról. (Lk 10,38—42) „Márta, Márta, sok mindenre gondod van és sok minden nyugtalanít, pedig csak egy a szükséges.” (Lk 38,41) Jézus nem azt veti Márta szemére, hogy a konyhában foglalatosskodik — el kellett készítenie az ételt —, hanem elfecsérelt belső

magatartását, amelyről a nővére iránti idegessége tanúskodik. Origenésztől kezdve bizonyos szöveg- magyarázók hajlamosak felnagyítani a két nővér közöm ellentétet egészen addig mérészkedve, hogy bennük látják az igencsak szétszórt aktív élet, illetve a csöndben, az odafigyelésben és a belső imádságban megélt szemlélődő élet példáit. Valójában Jézus inkább egy lelki pedagógia körvonalait jelzi: mindig vigyáznunk kell, hogy Mária maradjunk, mielőtt Mártává válnánk. Vagyis félő, hogy megrekedünk az aktivizmusban és a nyugtalanságban, aminek visszatetsző következményei elég világosan előtűnnek az evangéliumi elbeszélésben: pánik, félelem a magányosan végzett munkától, szórakozott belső magatartás. Márta nővére iránt érzett idegessége annak a félelemnek a jele, hogy Isten egyedül hagy minket és nem lép közbe hatékonyan. Ezért mondja Jézus Mártának: „Mária a jobbik részt választotta.” (Lk 10,42) Emlékezteti annak fontosságára, hogy lelkét „békében és csendben” tartsa (Zsolt 130,3), hogy saját szívére figyeljen. Krisztus szelíden arra hívja, álljon meg, hogy a szíve felé forduljon, Isten igazi befogadásának és csendes szelídségének helye felé, ahonnan eltávolította a lármás ténykedés.

Intenzív imádság, szemlélődés, Isten keresése, valamint az Ő akaratának meghallgatása kell hogy megelőzzön minden cselekvést. Szent II. János Pál a *Novo millennio ineunte* (Az új évezred kezdetén) kezdetű apostoli levelében írja: „Mindenesetre, amit Isten segítségével eltervezünk, az verjen gyökeret a szemlélődésben és az imádságban is. Korunk állandó változások kora, amely gyakran aktivizmusba, öncélú cselekvésbe fullad. Ellene kell szegülnünk e kísértésnek, inkább kell „lennünk”, mint „tennünk”. Ez a szerzetes belső és állandó vágya, de ugyanez minden ember legbelsőbb törekvése is, aki keresi az Örökkévalót. Mert az ember valójában csak a csöndben és a belső és külső magányban találkozhat Istennel.”

15. Laikusként, papként vagy püspökként minél nagyobb dicsőségben és tiszteletben van részünk, minél magasabbra emeltetünk méltóságban, minél inkább fel vagyunk ruházva társadalmi felelősségekkel, tekintéllyel és e világi feladatokkal, annál szükségesebb előrehaladnunk az alázatosságban és gondosan művelnünk belső életünk szakrális dimenzióját, állandóan keresve Isten arcát az imádságban, az elmélkedésben, a szemlélődésben és az aszkézisben. Megtörténhet, hogy egy jó és jámbor pap püspöki méltóságra emeltetve hirtelen közepszerűségbe zuhan, és aggodalmaskodik, hogy boldogul-e a világi ügyekben. A beiktatásakor kapott feladatok terhétől, a megnyilvánulástól nyugtalanítva, hatalmával, tekintélyével és tisztsége anyagi szükségleteivel törődve fokozatosan kifulladás. Lényéből és tetteiből nyilvánvalóvá válik az előléptetésre való törekvés, a presztízs vágya és a lelki leépülés. Kárára lesz saját magának és nyájának, amelynek őrzésére a Szentlélek állította, hogy legeltesse Isten Egyházát, melyet Isten saját Fia vérével szerzett. Ha elhanyagoljuk a belső életet, az imádságot, az elmélkedést, a mindennapi személyes együttlétet Istennel, az önfegyelmeyést, amely szükséges minden szemlélődőnek és mindenkinek, aki látni akarja az Örökkévalót és vele akar élni, akkor mindannyiunkat az a veszély fenyeget, hogy magukkal ragadnak a világi gondok és ügyek.

16. Emlékezzünk csak Nagy Szent Gergely Flavius Maurikiosz Tiberiosz bizánci császár nővérének, Theoktisztének címzett levelére, amely a *Remistrum Epistolarumbíin* található. A szerzetesi élet és főpapi kötelezettségei közötti ellentmondással, valamint az utóbbi tisztségében felmerülő társadalmi és politikai felelősségekkel szembesülve keserűen fedi fel nehézségeit, hogyan is egyeztesse össze a szemlélődést és a cselekvést. Így nyilatkozik erről: „Elvesztettem békém örömét s bár külsőleg felemeltnek látszom, bensőmben mégis megroppantam. Azért jajgatok, mint olyan, aki messzire elűzetett az ő Urának szívétől. (Ep. I. 5.) Mindennap erőt veszek magamon, hogy a világon, a testen kívül éljek, elfordítva lelki szemem minden testi képtől és felülről tekintve az örömökre. [...] Sietek leülni Máriával az Úr lábához, hogy ajkának szavait megragadjam, de íme, Mártával vagyok kénytelen külső feladatokkal foglalkozni és sokféle feladattal vesződni. [...] „Letaszítod őket, midőn fölemelkednek.” (Zsolt 72,18) Nem azt mondja: „Levetetted őket, miután föl lettek emelve”, hanem „midőn fölemelkednek”, mert minden gonosz belülről leesik, amikor e világi tisztségben részesül, mikor úgy tűnik, hogy külsőleg emelkedik. Tehát maga a fölemelkedésük a bukás. És mégis sokan vannak, akik uralni tudják ezeket a külső előreléptetéseket úgy, hogy azok semmiféle belső összeomlást nem eredményeznek. Ezért van megírva: „Nem veti el Isten a hatalmasokat, hiszen ő is hatalmas.” (Jób 36,5)”

17. Szent Gergely az általa megélt ellentmondást hangsúlyozza, össze akarja egyeztetni a szemlélődő és az aktív életet, amelyeket Mária és Márta jelképez. A csönd, a szerzetesi békeség és az ő új e világi feladatai közötti éles feszültség nem oldható fel másképp, csak a belső élet és az Istennel való bensőséges kapocs erősítésével az erények csíráit, és a Paradicsom gyümölcseinek boldogságával táplálkozhatnak. Itt megszerzik azt a tekintetet, amelynek fénylő pillantása megsebesít az Isteni jegyes szerelmével, és tisztaságától színről színre látják Istent. Itt átadják magukat a tartalmas pihenésnek és felfüggesztik nyugodt cselekvésüket. Itt Isten megadja atlétáinak harcuk fáradalmáért az óhajtott jutalmat: a békét, amelyet a világ nem ismer, és az örömet a Szentlélekben. Ez a jobbik rész, amelyet Mária választott, és amely el nem vétetik tőle. Mennyire óhajtom, igen kedves testvér, hogy lángolj az isteni szeretettől. Ez a szeretet szilárduljon meg a szívedben, és minél előbb tűnjön nyomorúságosnak számodra a világ csalóka, csábító dicsősége. Te akkor majd elveted a gazdagságot, amelynek gondja elnehezíti a lelkedet. Valójában létezik-e az értelem, az ítélet és maga a természet számára ellenkezőbb dolog annál, ha előnyben részesítjük a teremtményt a Teremtővel szemben, és jobban keressük a veszendő javakat, mint az örökkévalókat? Isten szeretete annál is inkább hasznos, mert a legigazabb. Van-e az ember számára igazabb és hasznosabb, neki inkább való és megfelelő, mint szeretni azt, ami jó? És van-e olyan jó, mint maga Isten? Még inkább, van-e más igazi jó, mint amilyen maga az Isten? Még az a szent lélek is felkiált, akinek bizonyos megérzései vannak erről a jóról, az ő ragyogásáról, az ő összehasonlíthatatlan fényességéről, amely az égi szerelemtől lángol: „Szomjazik a lelkem az erős és élő Istenhez, mikor jutok el, s jelenek meg Isten orcája előtt?” (Zsolt 41,3) Isten látásának ez a vágya készítet minket a magány és a csönd szeretetére. Mert Isten a csöndben lakik, a csöndbe burkolózik.

A belső életnek és az Istennel belsőleg megélt szeretetnek ez a tapasztalata minden korszakban megkerülhetetlen volt az igazi boldogság megtalálásában.

18. Mindennap fontos csöndet teremtenünk, hogy meghatározzuk jövőbeli cselekedetünk körvonalait. A szemlélődő élet nem az egyetlen életforma, amelyben az embernek törekednie kell szívét csöndben hagyni.

A mindennapi profán, civil, illetve vallásos életben egyaránt szükséges a külső csönd. Thomas Merton írja a *The Sign of Jónás* (Jónás jele) című könyvében: „Szüksége egészen nyilvánvaló a mai világban, ahol annyi a zaj és az ostoba beszéd. A csend szükséges a tiltakozáshoz, és hogy kijavítsuk a zaj „bűne” által végzett rombolásokat és károkat. A csend nem erény, a zaj sem vétek. De a modern társadalmat uraló örökös háborgás, zűrzavar és zaj a legsúlyosabb bűneinek kifejezése az istentelenségé, az orgiáké, az erkölcsi züllésé, az örökkévalósággal szembeni arroganciáé, a kétségbeesésé. A propaganda, a vég nélküli szóváltások, a szitkozódások, a kritikák vagy csupán a fecsegés világában nincs értelme az életnek. Az ilyen zajhoz csatlakozó, a hangok Bábelébe belépő katolikusok, bizonyos mértékig Isten városának száműzöttjei lesznek. Az összevisszaság zavaros lármává válik, az imádságok külső vagy belső zajjá lesznek, a rózsafüzér sietős, gépies ismétléssé.

Az áhítat, lelkesedés és buzgóság nélkül vagy rendetlenül, kihagyásokkal végzett zsolozsma késedelmessé teszi a szívet, és megöli az Isten iránti szeretetünk szívi tisztaságát. Papi szolgálatunk fokozatosan annak a kútásónak a munkájára hasonlít majd, aki meddő kutakat fúr. A zaj és a felszínesség világában élve csalódást okozunk Istennek, és már nem leszünk képesek meghallani szívének bánatát és panaszait. Így szól az Úr: „Még emlékezem ifjúkorod hűségére és jegyességed idejének szeretetére. Hogy követtél akkor a pusztában. [...] Kétszeres gonoszságot követett el az én népem: elhagytak engem az élő vizek forrását, azért, hogy ciszternákat ássanak maguknak, ciszternákat, amelyek megrepedeznek, így nem fogják meg a vizet.” (Jer 2,2.13)

Thomas Merton így folytatja: „Bár az is igaz, hogy el kell viselnünk a zajt és őriznünk kell belső életünket a nyugtalanság közepette, nem kevésbé igaz, hogy helytelen belenyugodnunk olyan közösségben élni, amely a tevékenységekkel mindig túlterhelt, és belefullad a gépek, a hirdetések, az állandóan bekapcsolt rádió és televízió zajába. Mi a teendő? Akik szeretik Istent, meg kell próbálniuk megőrizni vagy megteremteni azt a légkört, amelyben megtalálják Öt. A keresztényeknek legyen csendes otthonuk, mert a saját testük, ahogyan a házuk is, Isten temploma. Dobják ki a televíziót, ha szükséges- nem mindenki, csak azok, akik ezt komolyan veszik. [...] Akik elviselik a csendet, csatlakozzanak azokhoz, akik szintén szeretik a csendet, hogy csendet és békét teremtsenek egymás számára. Úgy neveljék a gyerekeiket, hogy sokat ne kiabáljanak. A gyerekek természetüktől fogva csendesek, ha békén hagyjuk őket és nem ingereljük őket a bölcsőtől kezdve, hogy egy olyan állam polgárai legyenek, ahol mindenki kiabál. Az embereknek olyan helyet kellene biztosítani, ahová visszahúzódhatnak megnyugodni,

ahol elménk és szívünk megpihenhet Isten jelenlétében: a vidéki és a városi kápolnában, olvasótermekben, remetelakokban. Húzódnak vissza a házakba a zajos feladatok állandó tombolásából. Még a keresztúti imákat is hangosan mondják- úgy kiabálnak, mint Jeruzsálemben az izgatott istenkáromló tömeg, amelyet feltűzeltek a főpapok és a vének-, miközben Krisztusnak a bűneinkért felajánlott halálának misztériumát ünnepük.”

A trappista szerzetes levonja a következtetést: „Sokak számára nagy lemondás és szép önfegyelmzés bizonyítéka lenne lemondani a zaj e forrásairól. Értik, hogy szükségük van a csendre, de nem mertek elmerülni benne a szomszédjaik rosszallásától tartva.”

A modern társadalom többé nem létezhet a zaj diktatúrája nélkül. Selejtjes demokrácia illúziójában ringat, noha eltiporja szabadságunkat a démonnak, a hazugság ezen atyjának furfangos erőszakával. Ám Jézus ezt ismétli nekünk: „Ha az én igémben kitartotok, valóban tanítványaim lesztek, és megismeritek az igazságot, az igazság szabaddá tesz titeket.” (Jn 8 31-32)

19. A belső csönd az ítékezésnek, a szenvedélynek és a vágnak a vége. Amikor képesek leszünk a belső csöndre, bárhová magunkkal vihetjük, és bárhol imádkozhatunk. De ahogyan a belső fegyelem elérhetetlen külső önmegtagadások nélkül, ugyanígy abszurd dolog belső csöndről beszélni külső csönd nélkül.

Mindannyiunknak szüksége van a csöndre. Az ember akkor uralja cselekvése idejét, ha belép a csöndbe. Az elcsöndesedett élet meg kell hogy előzze a cselekvő életet.

20. A mindennapi élet csöndje a másokkal való együttélés elengedhetetlen feltétele. Az elcsöndesedés képessége nélkül az ember nem tudja meghallgatni, szeretni és megérteni saját környezetét. A szeretet csöndből születik. Olyan csöndes szívből jön elő, amely képes meghallani, meghallgatni és befogadni. A csönd feltétele annak, hogy megváltozzunk, és önmagunk megértéséhez is szükséges. Csönd nélkül nincs se nyugalom, se derű, se belső élet. A csönd barátság és szeretet, belső harmónia és béke. A csönd és a békeség egyetlen szív dobogása.

A mindennapi élet zajában az emberben mindig felébred egy bizonyos nyugtalanság. A zaj soha nem derűs, és nem vezet a másik ember megértéséhez. Mennyre igaza volt Pascalnak, amikor a *Gondolatokban* ezt írja az emberekről: „...minden bajuknak egy a forrása: nem tudnak nyugton megülni a szobájukban.”

Egyszerű fizikai síkon az ember csak a csöndben talál nyugalmat. Az élet legszebb dolgai csöndben történnek. Csöndben tudunk olvasni vagy írni.

Hogyan lehetne elképzelni az imaélet egy pillanatát is a csöndön kívül?

21. Ma hogyan lehet megtalálni a csöndet a technika uralta nyüzsgő világban? A zaj fáraszt, és az az érzésünk, hogy a csönd elérhetetlen oázissá lett. Sokan kénytelenek zűrzavarban

dolgozni, ami szorongást vált ki és kivetkőztet emberi mivoltunkból. A városok lázas tevékenységek színhelyévé lettek, és még éjszaka sem kímélik az erőszakos hangok.

Zaj nélkül a posztmodern ember süket és idegesítő nyugtalanságba zuhan. Megszokta az állandó alapzajt, amely megbetegíti és megnyugtatja.

Zaj nélkül az ember izgatott, lázas, elveszett. A zaj biztonságot ad neki, mint a kábítószer, amitől függőségbe kerül. Az ünnep látszatát keltve a zaj forgatag, amely elsodorja az embert attól, hogy szembenézzen saját magával. Az izgalom nyugtatószerre, idegcsillapítóra, morfiumpumpává, egyfajta álommá, tudattalan félrebeszéléssé válik. Ez a zaj azonban veszélyes és csalóka gyógyszer, ördögi hazugság, és lehetővé teszi, hogy az ember ne szembesüljön saját belső ürességével. Az ébredés csak brutális lehet.

22. A *Je veux voir Dieu* (Látni akarom Istent) című művében Marie-Eugène atya írja: „A mozgás és az aktivitás lázában élünk. Nemcsak a modern élet szervezésével van baj, hanem a sietséggel is, amely rátelepszik tetteinkre, a gyorsaság és a könnyedség segítik mozgásunkat. Nagy baj van a lázas és ideges vérmérséklettel. Már nem vagyunk képesek várni, sem csöndben maradni. És mégis úgy tűnik, hogy keressük a csöndet és a magányt. Elhagyjuk a családi környezetet, hogy új távlatokat és más légkört keressük. Ez legtöbbször csak azt jelenti, hogy új benyomásokkal szórakoztatjuk magunkat. Bárhogy változnak is az idők, Isten ugyanaz marad. „*Tu autem Ipse es*”, Ő mindig csöndben mondja ki Igéjét, és a léleknek be kell fogadnia. A csönd törvénye ugyan úgy kötelez minket, mint Szent Terézt. A modern temperamentum nagy izgalma és idegessége ezt a törvényt még sürgetőbbé teszi, tisztelete és betartása még nagyobb erőfeszítésre kötelez.”

A hangok és a szenvedélyek eltávolítanak bennünket saját magunktól, míg a csönd mindig arra készíti az embert, hogy kérdéseket tegyen föl magának saját életéről.

23. Az emberiségnek egyfajta ellenállásba kell kezdenie. Mivé lesz a világunk, ha nem keressük a csendes helyeket? A belső nyugalom és a harmónia csak a csöndből származhat. Nélküle nincs élet. Az élet legnagyobb misztériumai csöndben születnek és bontakoznak ki. Hogyan fejlődik a természet? A legnagyobb csöndben. A fa csöndben növekszik, a forrásokból előbb a föld csöndjében folyik a víz. A föld fölé emelkedő nap- fenségesen ragyogva- csöndben adja nekünk melegét. A rendkívüli dolgok mindig csöndesek.

Anyja méhében csöndben növekszik a gyermek. Amikor a csecsemő bölcsőjében alszik, szülei csöndben gyönyörködnek benne, hogy fel ne ébresszék: ezt a látványt csak csöndben lehet szemlélni, az ember misztériumát eredeti tisztaságában megcsodálva.

24. A teremtés csodái csöndesek, és csak csöndben tudjuk megcsodálni őket. A művészet is a csönd gyümölcse. Egy festményt vagy egy szobrot, egy színt vagy egy forma szépségét hogyan lehetne másképp nézni, mint csöndben? A művészi zenét csöndben kell hallgatni. A

bűvölet, a csodálkozás és a csönd egymásnak feelve működnek. A közönséges és ízléstelen zenét hangzavarban, ordítózva, lármában, ördögi és kimerítő izgatottságban adják elő. Hallgatása megsüketíti az embert, megrészegül az ürességtől, a fejetlenségtől és reménytelenségtől.

Nem azokat az érzelmeket, a tisztaságot, az eleganciát, a szellem és a lélek felemelését tapasztaljuk, mint amikor csöndben Mozartot, Berliozt, Beethovent vagy gregorián éneket hallgatunk. Az ember szakrális dimenzióba és égi liturgiába lép már a zene tisztaságának a küszöbéhez jutva. A zene kifejező- erejével és a lelkeket megtérítő képességével az ember szívének dobogását Isten szívével hozza összhangba. Ilyenkor a zene megtalálja szakralitását és isteni eredetét.

Dom Mocquereau, solesmes-i bencés szerzetes szerint: „Platónnak van egy csodálatos meghatározása a zenére: a művészet a hangot szabályozva eljut a lélekig, és az erény ízlését sugallja neki. Szerinte a legszebb dallam az, amely a legtökéletesebben fejezi ki a lélek jó tulajdonságait. A múzsák adták a harmóniát, tette hozzá, amelynek hullámvázai hasonlóak a lélek hullámvázaihoz. Nem azért kaptuk, hogy frivol gyönyört szolgáljon, hanem hogy segítsen rendezni lelkünk kósza hullámvázait; mint ahogy azért adták nekünk a ritmust, hogy az megújítsa a mértéket és a hálát nélkülöző emberek viselkedését.”

25. A csöndes szívben ébredő érzelmek harmóniában és csöndben fejeződnek ki. Az emberi létezés nagy dolgait csöndben, Isten tekintete alatt éljük meg.

A csönd az ember legnagyobb szabadsága. Semmiféle diktatúra, háború, kegyetlenség nem képes elvenni tőle ezt az isteni kincset.

Önt hallgatva megértjük, hogy bár a csönd a beszéd hiánya, mindenekelőtt annak az embernek a magatartása, aki másokat hallgat. Hallgatni annyi, mint befogadni a másik embert a szívébe. Salamon a Királyok első könyvében (3,5— 15) nem ezt mondja? „Adj nekem, Uram téged hallgató szívet.” Nem kér sem gazdagságot, sem ellenségei életét, sem hatalmat, hanem csöndes szívet, amely Istent hallgatja.

26. Salamon király azt kéri Istentől, hogy csöndes ember lehessen, vagyis Isten igaz gyermeke. Sem gazdagságot, sem dicsőséget, sem ellenségei fölötti győzelmet nem akar, hanem olyan szívet, amely Istent hallgatja. A modern világ viszont ellentétes lendülettel átalakítja alantasabb lénnyé azt, aki eddig hallgatva figyelt. A modernitás halálos arroganciával magasztalja fel a képektől és hangos szólamoktól megrészegült embert, megölve benne a belső embert.

27. A Kármel *Regulája* előírja, hogy: „nagy gonddal kerüljék a sok beszédet [...] mert a szavak bősége nincs vétek nélkül.” Szent Jakab apostol megmutatja, mennyire fontos

megregulálni a nyelvet: „Mert sokban vétünk mindnyájan. Ha valaki nyelvével nem vétkezik, az tökéletes férfi, az képes egész testét is megfékezni. Ha ugyanis a lovak szájába zablát tesszünk, hogy engedelmeskedjenek, akkor egész testüket irányíthatjuk. Lám, a hajókat is, bármilyen nagyok, bármilyen erős szelek hajtják is őket, a kis kormány oda irányítja, ahova a kormányos akarja. Ugyanígy parányi testrész a nyelv is, mégis nagy dolgokat vallhat magáénak. Nézd, milyen kicsi a tűz, és milyen nagy erdőt felgyújt! A nyelv is tűz, a gonoszság világa. A nyelv az a tagunk, amely egész testünket beszennyezi, lángba borítja változékony életünket, maga meg a pokoltól fogott tüzet. Mert az összes vadak, madarak, csúszómászók és tengeri állatok természetét meg lehet szelídíteni, s meg is szelídíti az emberi természet, de a nyelvet senki emberfia nem képes megszelídíteni: az nyugtalan gonosz, tele van halálos méreggel. Vele áldjuk az Urat és az Atyát, és vele átkozzuk az embereket, akik az Isten hasonlóságára vannak teremtvé. Ugyanabból a szájból áldás és átok jön. Testvéreim, ennek nem volna szabad így lennie!” (Jak 3,2—10) Szent Jakab a nyelvet a hajó kormányához hasonlítja, a kis fadarabhoz, amely az egész hajót irányítja. Aki nyelvét féken tartja, egész életét ellenőrzés alatt tartja, mint a tengerész a hajót. A túl sokat beszélő ember azomhan részeg hajó. A fecsegés egészségtelen hajlam, mert kivetíti a lélek kincseit, megmutatja azokat, ha kell, ha nem. Rendkívül ártalmas a lelki életre, és vele ellenkező irányba halad, mert a lelki élet állandóan bensőséges és elmélyül, hogy közeledjen Istenhez. A fecsegő a mindent elmondás kényszerétől hajtva kifelé él, eltávolodik Istentől és minden mély cselekvéstől. Élete teljességgel a száján van és szóuhatagban folyik, ami gondolkodásának és lelkének egyre szegényesebb gyümölcseit hozza. Már nincs többé ideje, sem kedve elmélkedni, gondolkodni és mélyebben élni. A maga körül kreált nyugtalanságával másokat akadályoz a termékeny munkában és elmélkedésben. A fecsegő felületes és üres lévén, veszélyes lény. A mára már elterjedt szokások szerint az ember nyilvánosságra hozza a legtitkosabb mélységekben kapott benső kegyelmeket, és ezáltal a felületeség, az Istennel való belső barátság megsértése és a hiábavalóság veszélyeinek teszik ki magát.

28. Thomas Merton szerint meg kell tanulnunk, hogy „lelki szentélyünk, lelkünk közép-pontjának sérthetetlensége diszkrécióntól függ. A diszkréció egy tiszta szándék szellemi járuléka, hogy minden jó dolgot titokként őrizzünk meg, magunkkal szemben is. Ha meg akarjuk találni Istent lelkünk mélyén, kívül kell hagynunk a világot, még magunkat is.” Ha meg akarjuk találni Istent a lelkünkben és Vele akarunk lenni, káros, ha megpróbáljuk másokkal közölni, ahogy mi látjuk őt. Később megtehetjük azzal a kegyelemmel, amely csöndben, életünk sugárzásával és áttetszőségével nekünk adatik.

Az igazi tanúságtevés életszentségünk csendes, tiszta és ragyogó példájával fejeződik ki.

29. Manapság a könnyű beszéd és a közönséges kép egymás jó barátai. Az a benyomásom, hogy a modern ember nem tudja megállítani a szentenciákban bővelkedő, hamis erkölcsi beszéd szakadatlan áradatát és az elrontott képek iránti csillapíthatatlan éhséget.

A nyugati ember számára elképzelhetetlennek tűnik az ajkak csöndje. A média azonban megkísérli az afrikai és az ázsiai társadalmakat is belökni a szavak, a képek és a zajok buja dzsungelébe. A fénylő képernyőknek mértéktelen táplálékra van szükségük, hogy szórakoztassák az emberiséget és rombolják a lelkiismeretet. A hallgatás ténye a gyengeség, a tudatlanság vagy az akarathiány látszatát ölti. A modern életvitelben az lesz a csendes ember, aki nem lesz képes megvédeni magát. Alsóbbrendű lesz, akivel szemben az úgynevezett erős ember a szavak embere. Eltiporja és belefojtja a másikat beszédének áradatába.

30. A csendes ember többé már nem az ellentmondás szimbóluma, csupán egy felesleges ember. Aki beszél, az fontos, értékes, aki hallgat, azt kevésbé veszik figyelembe. A csendes embert semmibe veszik. Az az egyszerű tény, hogy valaki beszél, már értéknek számít. Nem érdekes, ha a szavaknak nincs semmi értelmük. A zaj megszerezte azt a fennkölséget, amelyet valaha a csönd birtokolt.

31. Nem győzők hálát adni a jó és szent papokért, akik nemeslelkűen egész életüket Isten országának szentelik. Ám lankadatlanul leleplezem azokat, akik hűtlenek pappá szentelésükkor tett ígéreteikhez. Folyton-folyvást beszélnek, hogy ismertté váljanak vagy személyes meglátásukat erőltessék mind teológiai, mind pasztorális szinten. Ezek a klerikusok ugyanazokat a banális dolgokat ismétlik. Képtelen lennék kijelenteni, hogy Isten lakozik bennük. Ki érzi belső világuk tiszta megnyilatkozását, mint olyan forrást, amely isteni mélységekből fakad? Ők azonban beszélnek, és a média szívesen hallgatja őket, hogy aztán az ostobaságaikat visszhangozza, különösen ha az új poszthumanista ideológiáknak kedvezően nyilatkoznak a szexualitásról, a családról és a házasságról. Ezek a klerikusok Isten gondolatát a házastársi életről úgy tekintik, mint „evangéliumi ideált”. A házasság többé már nem az Isten követelménye és akarata, aminek mintaképe Krisztus és az Egyház jegyesi viszonyában fejeződik ki. Egyes teológusok elbizakodottsága és arroganciája odáig fajul, hogy személyes véleményt alkotnak, amely nehezen összeegyeztethető a Kinyilatkoztatással, a hagyománnyal, az Egyház több száz éves Tanítóhivatalával és Krisztus tanításával. Így aztán a média zajának óriási segítségével Isten gondolatának tagadásáig jutnak.

És eljutottunk VI. Pál prófétai szavainak beteljesedéséig, amelyeket Jean Guitton *Paul VI secret* (A titkos VI. Pál) című könyvében idéz:

„Nagy zavar van most a világban és az Egyházban, és kérdésessé vált a hit. [...] Megdöbent, amikor a katolikus világra tekintek. Úgy tűnik, hogy a katolicizmuson belül uralkodik egy nem katolikus gondolkodás, és megtörténhet, hogy ez a gondolkodás a katolicizmus belsejében válik a legerősebbé. De nem fogja soha az Egyház gondolkodását (és hitét) képviselni. Szükséges, hogy megmaradjon egy kis nyáj, bármilyen kicsi legyen is.”

Nem tűr halasztást, hogy újra meghallgassuk Szent Pál hangját a korinthusiakhoz írt második leveléből: „Nem tartozunk azok közé, akik Isten tanításával nyereszkednek, hanem

őszintén, mintegy Istenből beszélünk, az Isten színe előtt Krisztusban.” (2Kor 2,17) „Mivel Isten irgalmából ez a hivatásunk, nem veszítjük el bátorságunkat. Elutasítjuk a gyalázatos alattomos-
ságot, nem alkalmazunk cselt és nem hamisítjuk meg Isten szavát, hanem az Isten jelenlétében nyíltan hirdetjük az igazságot és rábízzuk magunkat az emberek lelkiismeretére.” (2Kor 4,1—4)

Antiochiai Szent Ignác arra szólította fel a papokat, hogy részesítsék intelemben a keresztényeket, miszerint „legyetek egyetértők Isten akaratában, Jézus Krisztus ugyanis életünk, akitől nem lehet elválasztani bennünket, szintén az Atya akarata, ahogyan a püspökök is, akik a föld határáig rendeltettek, Jézus Krisztus akaratában vannak.”

Minden püspöknek súlyos kötelessége Krisztus gondolatává lenni és azt képviselni. Azok a püspökök, akik eltérítik a nyáját, amelyet Jézus bízott rájuk, szigorúan és könyörtelenül ítéltetnek meg Isten által.

32. Szent Ignác szigorú, amikor az efezusiakhoz írt levelében a csöndet és a tanításhoz való hűséget tárgyalja: „Jobb hallgatni és lenni, mint beszélvén nem lenni. Szép dolog a tanítás, ha az, aki mondja, meg is teszi, amit tanít. Egy tehát a tanító, az, „aki szólott és lett” (vö. Zsolt 32,9 és Zsolt 148,5), és mindaz, amit hallgatásban tett, méltó az Atyához. Akiben megvan Jézus ígéje, az még hallgatását is meg tudja hallani, hogy tökéletes legyen, beszédét cselekedje és hallgatásáról felismerjék. Semmi sincs rejtve az Úr előtt, sőt, még elrejtett dolgaink is közel vannak hozzá. Mindent úgy tegyünk tehát, hogy ő lakik bennünk, és az ő templomai legyünk, s maga Istenünk van közöttünk, aki valóban van, s aki meg fog jelenni előttünk; mindezek miatt méltó szeretnünk őt. Ne áltassátok magatokat, testvéreim. Akik megrontják családjukat, nem fogják örökölni Isten országát (vö. 1Kor 6,9—10; Ef 5,5). Ha megölték azokat, akik a test szerint cselekedtek, mennyivel bűnösebb az, aki Isten hitét rossz tanítással torzítja, melyért Jézus Krisztus megfeszítettet? Az ilyen szennyessé válva, a kiolthatatlan tűzre kerül (vö. Mt 9,43), hasonlóképpen az is, aki hallgatta őt.”

33. Ma sokan megrészesgülnék a szavaktól, mindig izgalomban vannak, képtelenek a csöndre és a mások iránti tiszteletre. Elveszítették a nyugalmat és a méltóságot. Sirák fia gyakorta ajánlja a józanságot, az óvatosságot és a helyes viselkedést, amikor társaságban vagyunk. Mérték és mérséklet kell ahhoz, hogy ne sértsük meg saját lelkünket és másokét, hogy magatartásunk és szavaink révén semmi ne sodorjon súlyos bukásba. Különösen az asztalnál való viselkedésünk miatt nyugtalankodik: „A bor vidámság és öröm a szívnek, ha kellő időben és megfontoltan isszák. Ha mértéktelenül, szenvedéllyel és mohón isszák, csak keserűség a bor a lélek számára. A túl sok bor fokozza a balga haragját, gyengíti erőit, sok sebet ejt rajta.” (Sir 31,28—30)

Jeruzsálemi Szent Albertnek, a Kármel Regulája szerzőjének egyszerű az állásfoglalása: hogy elkerüljük a bukást, be kell tartani a csöndet, és bizalmat kell adni Isten bölcsességének,

sugallatainak és cselekvésének. Nem kell „elszomorítani a Szentlelket”. A megszerzett csönd aszketikus harcok fanyar ízét őrzi, ám Isten akarta, hogy ez a csata lehetséges legyen az ember számára.

34. A beszéd igenis haszontalan fecsegéssé válhat, ha a szót nem előzi meg csönd: „A csöndben és a reményben lesz a ti erőitök” (vő. Íz 30,15). A próféta szemére veti Izrael népének a bálványimádást, forrongó politikai szenvedélyét, a hol Egyiptommal, hol Asszíriával létrehozott érdekszövetségeket vagy katonai stratégiákat. Izrael népe nem bízik Istenben. Izaiás megtérésre, nyugalomra és derűre szólít fel. Így tehát a csönd bizonyos része az Istenbe vetett hithez kapcsolódik. Hátrahagyva a nyugtalanságot és a hamis látszatokat, az embernek csöndben kell Isten karjaiba vetnie magát. Reménysége és ereje az Istennel való csöndes szövetségben van. Ám a régi idők emberei nem hallgattak Izaiásra. Egyiptomba menekülve bizodalmodat a kocsikba, a lovakba és Egyiptom harci erejébe vetették. Ez volt az a nagyhangú örület, amely káoszhoz vezetett. A választott népnek saját életét azonban egyedül Isten kezébe kellett tennie és csöndben kellett maradnia.

Jövönk Isten kezében van, nem az emberi tárgyalások zajos izgatottságában, még ha azok szükségesnek is látszanak. Mai igényeket nem támasztó, megtérésre nem szólító, Istenhez való gyökeres visszatérés nélküli pasztorális stratégiáink a semmibe vezetnek. Politikai játszadozások, amelyek nem közelíthetnek minket a megfeszített Istenhez, a mi igazi Szabadítónkhoz.

Mivel a modern ember kizárta Istent az életéből, a csatáiból és abból a gigantikus törekvéséből, amellyel át akarja alakítani a világot saját önző javára, képes minden zajra, háborúra és megannyi hazug ünnepélyes kinyilatkoztatásra egy pokoli káoszban.

35. Akik ismeretlenek és csöndben vannak, igazi emberek. Meggyőződésem, hogy a nagyok ritkán használnak könnyed szavakat. Csöndjük ékesszólásával és „Jézus Krisztus gondolataihoz” elszakíthatatlanul hozzákötött életük szigorúságával mutatnak utat. Vagyis nagyszerű, hogy csöndjük által ismerhetők fel.

Ennek az évezrednek a hajnalán a csöndes emberek a leghasznosabbak a társadalom számára, mert- a csönd és a belső élet révén- az ember igazi dimenzióját élék. Az emberi lélek nem csak szavakban fejezi ki magát.

36. Fogyasztói társadalmainkban az ember állandóan pávaként parádézik, de egyáltalán nem törődik a lelkével. A külsőségeket mutogatja, és csillogó ruháit, amelyek elvásnak és felfalják a molyok.

37. Nem becsülöm le a misszionáriusok munkáját és áldozatuk érdemét, azonban az Egyházban mégis a szerzetesek és szerzetesnők adják a legnagyobb lelkiezt. A szemlélődök a legnagyobb evangelizáló és misszionáló erő, a legfontosabb és legértékesebb szerv, amely életet

közvetít, és a lényegi energiát fenntartja az egész testben. Isten személyeket választ ki, akikre rábízta a küldetést, hogy életüket az ő testvéreik nevében az imádságnak, az adorációnak, a bűnbánatnak, a szenvedésnek és a mindennapi áldozatoknak szenteljék Isten dicsőségére, hogy testükben kiegészítsék azt, ami hiányzik Krisztus szenvedéséből, testének, az Egyháznak a javára (vö. Kol 1,24). Ők a csönd emberei. Állandóan Isten előtt vannak. Éjjel-nappal éneklük neve dicséretét az Egyházért és az emberiségért. Nem halljuk őket, mert ők a Láthatatlant szemlélik, és Isten művét hordozzák.

38. A csöndben, éjszaka és magányban imádkozó férfiak és nők Krisztus Egyházának tartóoszlopai. Ezekben a zavaros időkben a szemlélődők valóban életük nemes felajánlásában emésztődnek fel, hogy az Isten Fia ígéreteihez leghűségesebb életet éljék.

Az igazi misszionárius, ahogy Szent II. János Pál mondta, a cselekvésben szemlélődő.

39. Lemondása óta XVI. Benedek szerzetesek módjára vonult vissza a Vatikán kertjeiben lévő monostor csöndjébe. Az Egyház szolgálatában áll, ahogyan a szemlélődők, utolsó erejét és szívének szeretetét Isten imádásának, szemlélésének szenteli a lelkek üdvösségére és egyedül Isten dicsőségére.

40. Kétezer éve milyen meglepő paradoxon annyi fecsegő teológust, nagyhangú pápát, nagyratörő és saját okoskodásaiba belebolondult apostolutódot látni. De az Egyház rendületlen, „Péterre” és a Golgota sziklájára épült.

41. Krisztus harminc évig csöndben élt. Majd nyilvános életében visszavonult a pusztába, hogy az Atya szavát hallgassa és vele beszéljen. A világnak létfontosságúak azok az emberek, akik kimennek a pusztába. Mert Isten a csöndben szól.

42. Nehéz, kemény, hálátlan munka elhallgatni, megfékezni nyelvünket és beszédünket. Mégis egyre mélyebbre kell hatolnunk a belső valóságokba, amelyek aztán hasznosan alakítják a világot. Az embernek csöndben kell maradnia Isten előtt, és mondania kell neki: Istenem, mivel Te megadtad nekem a tökéletesség ismeretét és az utána való vágyakozást, vezess engem állandóan a teljes Szeretet felé. Add, hogy mindig jobban szeresselek téged, mert Te vagy az a bölcs mester, aki egyetlen művedet sem hagyod befejezetlenül, feltéve, ha a teremtetett agyag nem gördít akadályt elé, és nem utasít vissza. Szó nélkül átadom magamat Neked, Uram. Tanulékony akarok lenni és képlékeny, mint az agyag a Te ügyes és jóindulatú fazekaskezében.

Hogyan jellemezné azt, amit a tekintet csöndjének nevezünk?

43. Néhány éve állandóan vakító képek, fények és színek zúdulnak az emberre. Belső világot sértik a pornográfia, a bestiális erőszak és mindenfajta világias obszcenitás ártalmas és provokatív képei, amelyek a szív tisztaságán vesznek erőszakot a tekintet kapuján áthatolva.

44. A tekintet, amelynek a lényeges dolgokat kellene látnia és szemlélnie, a felszín felé fordul. Szemünk összekeveri a napot az éjszakával, mert egész életünk állandó fénybe merül.

Az ezer fénytől csillogó városokban az ember szeme már nem ismeri a nyugalmat adó sötétséget, lelkiismerete pedig nem ismeri többé a bűnt. Az emberiség széles körben elvesztette a bűn és a zűrzavar súlyosságának tudatát, amelyet éppen ő idézett elő személyes, egyházi és társadalmi életében. Több mint ötven éve, 1964. szeptember 20-ai homíliájában boldog VI. Pál erre a drámára mutatott rá: „A mai ember beszédében, a könyvekben és azokban a dolgokban, amelyek az emberről szólnak, nem találjuk azt a rettenetes szót, amely a vallási világban, a mi világunkban oly gyakori, főleg annál, aki közel van Istenhez: ez a szó a „bűn”. Az embert a mostani megítélésben többé már nem nevezik bűnösnek. Egészségesnek, betegnek, jónak, erősnek, gyengének, gazdagnak, tudósnak, tudatlannak mondják... de soha nem találkozunk a „bűnös” szóval. Nem jelenik meg, mivel az emberi elme levált az isteni bölcsességről, elvesztette a bűn fogalmát. XII. Piusz pápa leghatározottabb és legsúlyosabb kijelentése: „A modern világ elveszítette a bűn iránti érzékét: íme, ide vezetett az Istennel való kapcsolatok megszakítása, amelyet éppen a bűn okozott.” Szent II. János Pál hangot adott VI. Pál szavainak az 1984. december 2-án kiadott *Reconciliatio et paenitentia* kezdetű, zsinat utáni apostoli buzdításában.

45. Távol Istentől és az igaz Világosságból fakadó világosságtól az ember nem látja többé a csillagokat, hiszen megannyi város izzó fáklyaként égeti a pupilláját. A modern élet nem hagyja nyugton szemét.

Az állandóan nyitott szemnek egyfajta meg nem szűnő látványt kell néznie. A képek diktatúrája a tekintetet örök örvénylésbe meríti, és gyűlöli a csendet.

Az ember kényszert érez, hogy mindig új dolgokat keressen, ami birtoklási vágyát növeli, ám szeme vörös, riadt és beteg. A felületes látványosságok és a szüntelenül villogó képernyők megbűvölik az elmét és a lelket. A modern világ ragyogó börtöneiben az ember eltávolodik saját magától és Istentől. Odatapad a mulandóhoz, egyre messzebb kerülve a lényegtől.

46. A tekintet csöndjében be tudjuk csukni szemünket és Istent szemléljük, aki bennünk van, személyiségünk mély és benső rétegeiben. A képek kábítószeres számunkra, képtelenek vagyunk elmenni mellettük, mert mindenhol és minden pillanatban jelen vannak. Az ember szeme beteg jóllakott és már nem csukódik be. A fülünket is be kell fognunk, mert a hangzó képek erőszakosan sértik hallásunkat, elménket és képzeletünket. Nehéz figyelmen kívül hagyni ezt az állandóan gesztikuláló világot, amely el akar kábítani és hódítani minket, hogy

aztán jobban el tudjon hagyni minket, mint partra vetett, sziklazátonyhoz ütődött hajóroncsokat, közönséges haszontalan szemetet.

47. A képek zsarnoksága az embert arra kényszeríti, hogy lemondjon a szem csöndjéről. Vajon az emberiség visszatért Izaiás szomorú prófécijához, amelyet Jézus is megismétel: „Van szemük, de nem látnak, van ugyan fülük, de nem hallanak. [...] Megkérgesedett e népnek a szíve. Nehezen hallanak a fülükre, a szemüket meg behunyták, hogy szemükkel ne lássanak, fülükkel ne halljanak, s szívükkel ne értsenek, ne hogy bűnbánatot tartsanak és meggyógyítsam őket.” (Mt 13,13-15)

A szív csöndje is ismeri ezeket a veszélyeket?

48. A szív csöndje a legtitokzatosabb, mert ha el tudjuk határozni, hogy nem beszélünk, hanem hallgatunk, ha ugyanis képesek vagyunk behunyni szemünket, hogy semmit se lássunk, kevésbé tudunk uralkodni a szívünkön. Van benne egy égő tűz, ahol a szenvedélyek, a harag, a bosszúvágy, az erőszak nehezen uralható. Az emberi szeretet nehezen alakul Isten szeretetéhez. Ellenőrizhetetlen hullámok árasztják el a szívet, és az ember alig tudja visszanyerni a belső csöndet. Vonakodik attól, hogy felgyulladjon Isten szeretetének égő csipkebokra által, amely bensőjében, szíve mélységeiben szüntelenül emésztődik anélkül, hogy szabadságát kényszerítene és beleegyezését erőltetné.

49. Ha az embernek sikerül „ráoltania” szívét Isten szívére, és befogadja az isteni erőt, akkor a csönd felé halad.

50. Hogyan sikerült Szent Jánosnak Jézus szívére helyezni a szívét? Odahajolt Jézushoz, mellette feküdt, ahogy a hűséges kutya gazdája lábánál. Ez a fizikai közeledés sokkal több, mint testi közelség, a lelki „ráoltódásról”, benső egyesülésről van szó, amely lehetővé tette Szent Jánosnak, hogy ugyanazt érezze, mint Jézus. Krisztus „szeretett” tanítványa írta le a legjobban az Isten Fia szívének kikutathatatlan mélységeit.

51. A szív csöndje felé vezető út maga is csöndben valósul meg. Itt van a nagy misztérium: a csönd csöndben készül és csöndben növekszik.

52. A szív csöndje által idővel elhallgattatjuk nyomorúságos emberi érzelmeinket, hogy képesek legyünk befogadni Jézus érzelmeit. A szív csöndje a szenvedélyek csöndje. Meg kell halnunk magunk számára, hogy a csöndben eléljük Isten Fiát. Szent Pál mondja: „Senki se keresse csak a maga javát, hanem a másét is. Ugyanazt a lelkiületet ápoljátok, amely Krisztus Jézusban volt.” (Fil 2,4—5)

Teréz anya a Jézus célúi qu'on invoque (A megidézett Jézus) című könyvében írta: „Jézus imádkozni tanított minket, ugyancsak tőle tanultuk, hogy szelíd és alázatos szívűek legyünk. Ha nem tudjuk, mi a csend, akkor e két tanítás nem illik össze. Az alázatosság és az imádság olyan mértékben mélyülnek el, ahogy a fül, a lélek és a nyelv Istennel való csendben élnek, mert Isten a szív csendjében szól. ” A külső csendet a belső csöndtől megkülönböztetve tapasztaljuk, hogy a külső csönd kedvez a belső csöndnek, a szavak, a gesztusok vagy a tevékenység csöndje teljes értelmét Isten keresésében találja. Ez a keresés valójában csak a csöndes szívben lehetséges...

53. Teréz anya ismerte a belső csöndet. Ismerte Isten csöndjének szigorú tapasztalatát, ahogyan Avilai Szent Teréz, Keresztes Szent János vagy Lisieux-i Szent Teréz is. Teréz anya a csönd embere volt, mert állandóan Istennel lévén az imádság embere volt. Isten csöndjében akart maradni. Nem szeretett beszélni és menekült a világi zaj viharai elől. Hihetetlen megbecsülésnek örvendett az egész világban, és megőrizte gyermeki lelkületét. Krisztust utánozta csöndjében, alázatában, szegénységében, szelídségében és szeretetében. Hosszú órákat töltött Eucharishtiában jelen lévő Jézus előtt. Az imádság számára azt jelentette, hogy teljes szívéből, teljes lelkéből és minden erejéből szeret, egész lényét és minden idejét odaadja az Úrnak.

Az volt a legszebb felajánlás, amelyet önmaga és a szegények körében végzett minden cselekedete által tenni akart, hogy napjaiból hosszú időt szentelt az Istennel való szívbeli együttlétre. Ezek a bensőséges percek mértéktelen szeretettel töltötték el szívét, amely mindig szeretetre szomjazott, mint Jézusé. A Szeretet Misszionáriusai Nővéreinek minden kápolnájában fel van írva Jézus kiáltása a kereszten: „Szomjazom!”

54. A magam részéről tudom, hogy a nap legjobb időszakai a semmivel össze nem hasonlítható órák, amelyeket térdelve töltök a mi Urunk Jézus Krisztus Testének és Vérének legszenőbb Szentsége előtt. Elmerülök Istenben, és mindenfelől körülvesz jelenléte. Már csak Istenhez szeretnék tartozni és szeretetének tisztaságában elmerülni. És mégis azt latolgatom, milyen szegény vagyok és milyen távol attól, hogy úgy szeressem az Urat, ahogy Ő szeretett engem, hogy önmagát adta értem.

55. Emlékszem Teréz anya erős és megdöbbenő szavaira, amelyeket egy fiatal paphoz, Angelo Comastrihoz intézett, aki ma bíboros, a római Szent Péter-bazilika főpapja, a pápa vatikánvárosi általános helynöke. A *Dio scrive dritto* (Isten egyenesen fogalmaz) című könyvében olvashatjuk a nagyszerű szavakat. Íme, a történet a szent nővérrel való megrendítő találkozásról, amelyet nagy meghatottsággal adok közre: „Telefonáltam a Szeretet Misszionáriusai Nővérek központi házába, hogy találkozhas-sam Kalkuttai Teréz anyával, de kategorikus választ kaptam: „Elfoglaltságai miatt nem találkozhat az Anyával.” Mégis odamentem. A nővér, aki beengedett, nagyon kedvesen kérdezte: „Mit óhajt?” Csak találkozni szeretnék Teréz anyával néhány percre, válaszoltam. Meglepetésemre a nővér így felelt: „Sajnálom, ez lehetetlen!”

Nem mozdultam, így tudattam a nővérrel, nem távozom, amíg nem találkozom Teréz anyával. A nővér néhány percre távozott, és Teréz anya kíséretében tért vissza... Meghökkenem, és egy hang sem jött ki a számon. Teréz anya leültetett a kápolna melletti kis szobában. Időközben összeszedtem magam és sikerült megszólalnom: "Anyám, én fiatal pap vagyok, ezek az első lépéseim. Azért jöttem, hogy megkérjem Önt, kísérjen engem imádságában." Az anya gyöngéden és kedvesen rám nézett, majd ezt válaszolta mosolyogva: „Mindig imádkozom a papokért, tehát érted is imádkozni fogok.” Aztán egy, a Szeplőtelen Szűzet ábrázoló érmet adott a kezembe, és azt kérdezte: „Naponta mennyi időt töltesz imádsággal?” Meglepődtem és kicsit zavarba jöttem, majd megpróbáltam felidézni, és ezt válaszoltam: „Anyám, minden nap bemutatom a szentmisét, mindennap elmondom a breviáriumot. Tudja, a mi korunkban ez a hősiesség jele (1969-et írtunk). Aztán mindennap imádkozom a rózsafüzért, szívesen teszem, mert édesanyámnál tanultam.” Teréz anya ráncos kezében szorította a rózsafüzért, amelyet mindig magánál hordott. Rám nézett fénnel és szeretettel teljes tekintetével, és ezt mondta: „Ez nem elég, fiam! Ez nem elég, mert a szeretetet nem lehet az elhagyhatatlan minimumra csökkenteni!” Nem értettem meg azonnal szavait, és magamat mintegy igazolva válaszoltam: „Anyám, Öntől inkább azt a kérdést vártam volna; milyen szeretetből vállalt cselekedeteket végzel?” Hirtelen nagyon szigorú lett a tekintete, és határozottan szólt: „Azt hiszed, képes lennék a szeretetet gyakorolni, ha nem kérném naponta Jézustól, hogy szeretetével töltse meg a szívemet? Azt hiszed, végig tudnám futni az utcákat a szegényeket keresve, ha Jézus nem közölné lelkemmel szeretetének tüztét?” Nagyon kicsinek éreztem magamat... Mélységes csodálattal néztem Teréz anyát és azzal az őszinte vággyal, hogy szeretnék belépni lelke misztériumába, amely tele van Isten jelenlétével. Aztán minden szót hangsúlyozva hozzátette: „Olvasd figyelmesen az Evangéliumot és látni fogod, hogy Jézus még a szeretetből végzett cselekedetét is feláldozta az imádságért. És tudod, miért? Hogy megtanítsa nekünk, mi túlságosan szegények vagyunk ahhoz, hogy segítsünk a szegényeken.” Abban a korban tapasztaltuk, hogy sok pap és szerzetes hagyta el az imádságot, hogy belemerüljenek- ahogy mondták- a társadalmi feladatokba. Teréz anya szavai a napsugarat jelentették nekem, és bensőmben lassan ismételtem: „Isten nélkül mi túlságosan szegények vagyunk ahhoz, hogy segítsünk a szegényeken!”

56. Adjunk sok időt Istennek az imádságban és az adorációban. Táplálkozzunk bőségesen és szünet nélkül Isten igéjéből. Sok időre van szükség, hogy kemény szívünk meglágyuljon, aláztatossá váljon a Szent Ostyával való kapcsolatában, és átítatódjon Isten szeretetével.

57. Nincs kisebb, szelídebb, csöndesebb, mint az ostyában jelen lévő Krisztus. Ez a kis kenyérdarab megtestesíti Isten alázatát és tökéletes csöndjét, gyöngédségét és szeretetét. Ha növekedni szeretnénk és betelni Isten szeretetével, akkor életünket három nagy valóságra kell alapoznunk - a keresztre, az ostyára, és a Szűzanyára: *crux, hostia et virgo*... Ezt a három misztériumot adta Isten a világnak, hogy belső életünket alakítsa, megtermékenyítse, megszentelje Jézushoz vezesse. E három misztériumot csöndben kell szemlélni.

58. Vannak olyan külső körülmények, amelyeknek elő kell mozdítaniuk a belső csöndet. A lehető legjobb körülményeket kell biztosítanunk, hogy megtaláljuk magunkban a csöndet, és Istennel bensőséges közösségben lehessünk. Krisztus igen világosan ajánlja a bensőségességnek ezt a keresését: „Te, amikor imádkozol, menj be szobádba, zárd be az ajtót és így imádkozzál a rejtekben lévő Atyádhoz. Atyád, aki rejtekben is lát, megfizet neked.” (Mt 6,6) A mi igazi szobánk pontosan mi magunk vagyunk. Az ember itt arra kapott felszólítást, hogy lépjen be önmagába, hogy Istennel egyedül maradjon.

Jézus folyton példát ad: „Azokban a napokban fölment egy hegyre, hogy imádkozzék. Az egész éjszakát Isten imádásában töltötte.” (Lk 6,12) így tanítja a csöndes imádságnak kedvező feltételeket.

Isten előtt a csöndben szelíd és alázatos szívűek leszünk. Isten szelídsége és alázatossága átítat bennünket, és igazi párbeszédbe lépünk vele. Az alázatosság a csönd feltétele és következménye. A csöndhöz szelídség és alázatosság szükséges, ugyanakkor a csönd vezet erre a két minőségre. A legalázatosabb, a legszelídebb és a legcsöndesebb létező maga Isten. A csönd az egyetlen eszköz arra, hogy belépjünk Isten nagy misztériumába.

59. Az imaéletben szükség van kapaszkodóra, mert mindig fennáll a veszély, hogy távol kerülünk magunktól, elárasztanak bennünket a zajok, az ábrándozások és az emlékek.

A Szentírás csöndes és szorgalmas olvasása a legjobb eszköz. Az Evangéliumok az embert Jézus elé állítják, életével és érzelmeivel szembesítik. Segítenek szemlélni és végigelmélni Jézus létezését a betlehemi jászoltól a haláláig és feltámadásáig. Ezáltal úgy érezzük, hogy részt veszünk az életében. Isten közel van hozzánk abban a csöndben, amely igéjével szembesít minket. Nem hagy el bennünket. Észrevesszük őt, és ő észrevesz minket. Ő fényével áraszt el és jelenléte áthat bennünket, ha szemtől szemben vagyunk vele. Egymás színe előtt tartózkodunk, és a belső csöndben kölcsönösen befogadjuk egymást.

60. Az Evangélium elénk tárja, hogy mennyire fontos óvakodnunk a haszontalan lelkesedéstől, a tüzes szenvedélyektől és az ideológiai vagy politikai hangoskodástól. Amikor Jézus virágvasárnap Betániából Jeruzsálembe ment, fenséges és ünnepélyes fogadtatásban részesítették. A nép lába alá terítette ruháit és a pálmaágakat, Dávid fiának hirdelve mindannyian kiáltották: „Hozsanna! Áldott ki az Úr nevében jó, Izrael királya!” (Jn 12,13) Mind tanúskodtak a már sírba temetett Lázár feltámasztása mellett. Ezért a tömeg nagy pompával fogadta Krisztust. Az ünnepélyes bevonulás és az üdvözlő tömeg kiáltásai miatt egész Jeruzsálemben nyugtalanság támadt. Az emberek egymást kérdezték: „Kicsoda ez?” (Mt 21,10) Jézus szokásához híven bement a templomba, meggyógyította a sántákat és a vakokat, akiket ott talált, (vö. Mt 21,14) Ezek a csodák méltatlankodást váltottak ki a főpapokból és írástudókból. Jézus azonban boldog volt annak hallatán, hogy a kisgyermekek ártatlan szíve őt ünnepli, hiszen írva volt, hogy az ő szájukból jön Isten dicsérete (vö. Mt 21,16). De amikor az ünneplések befejeződtek

és késő este lett, különös módon nem látott senkit, aki felajánlotta volna neki vendégszeretetét és befogadta volna. Jézus kiment a városból és visszatért Betániába. Ott töltötte az éjszakát tanítványaival.

Az ünnepélyesen fogadott Isten Fia nem talált egy embert sem, aki megnyitotta volna neki ajtaját. A mi korunkban is mennyire felszínesen fogadjuk őt, és milyen felszínes a mi szeretetünk és dicsőítésünk, és zavaros, mint valami vallásos máz.

Napjainkban megelégszünk azzal, hogy rítusokat végzünk el, amelyeknek semmi közvetlen hatásuk nincs a gyakorlati életünkre, mert azokat összeszedettség, bensőségesség nélkül és nem igazságban végezzük. Jeruzsálem lakói nem fogták fel a maga mélységében az Isten Fia látogatását. A nép, szenvedélyeinek és politikai ambícióinak engedve, tüntető, felületes és zajos volt.

Minden e világi felfordulásnak kiszolgáltatva nem tudták felfogni a Messiás Király látogatásának misztériumát, annak a királyénak, aki békét hoz a nemzeteknek, mint ahogy előre hirdette Zakariás próféta: „Ujjongj Sión leánya! Zengj éneket Jeruzsálem leánya! Nézd, közeleg királyod: igaz és győzedelmes, alázatos, számaron jó, számár hátán, számárnak csikáján. Szétzúzza Efraimban a harci szekereket, Jeruzsálemben a méneket. Széttöri a harci íjakat, és békét hirdet a népeknek, uralkodik tengertől tengerig, a folyótól egészen a föld határáig.” (Zak 9,9-10) Jeruzsálem lakói Messiás-fejedelmet akarnak anélkül, hogy megérteni törekednének Jézus üzenetének csöndes nagyságát. A nép nem fogadta szívébe Krisztust, ehelyett egy felcicomázott és túlzó erő demonstrációnak adta át magát. A legnehezebb Jézust lélekben és igazságban szeretni, hogy befogadjuk szívünkbe, létünk mélységeibe.

Az igazi fogadtatás csöndes. Nem diplomáciai, teátrális vagy szentimentális.

61. Ma is, amikor nagy liturgikus ünnepléseinkkor dicsőítjük Krisztust, ügyelnünk kell arra, hogy örvendezésünk ne legyen mesterkéltné. Az emberek gyakran meg se adják Isten Fiának a lehetőséget, hogy szívükben lakást vegyen.

A *Krisztus követésében* ezeket a rendkívüli mondatokat találjuk: „Rajta hát, hívő lélek, készítsd el szívedet ennek a te vőlegényednek: hozzád jöjjön és benned lakást vegyen. Hiszen azt mondja: Aki szereti engem, beszédemet megtartja, hozzá megyünk, és lakóhelyet készítünk nála. Adj hát helyet Krisztusnak, és mindenki mástól tagadd meg a belépés jogát. Ha Krisztus a tiéd, gazdag vagy és semmi másra nem szorulsz. Ő gondviselő és oltalmad, nem kell emberekbe vetned reményed. [...] Vesd minden bizalmadat Istenbe, félelmednek, szeretetnek egyetlen tárgya ő legyen. Ő majd megfelel, és jóra igazítja lépéseidet. [...]

...nyugalmad nem is lesz soha, hacsak bensődben Krisztussal nem egyesülsz. [...]

A Magasságban Lakót keresd gondolatoddal, és imádságodat szüntelen Krisztushoz irányítsd. Ha magasztos, mennyei gondolatok elmédbe nem férnek, keress megnyugvást Krisztus kínszenvedésében, és vegyél örömet lakást az ő szent sebeiben. [...]

Állj helyt Krisztussal és Krisztusért, ha Krisztussal együtt uralkodni akarsz. Ha egyszer igazán behatoltál volna Jézus belső gazdagságába, és valamicskét megízlelted volna az ő szenvedélyes szeretetét, most semmit nem törődnél saját kényelmeddel vagy kényelmetlenségeddel, inkább örülnél annak, ha gyalázat ér, mert Jézus szeretete arra indítja az embert, hogy megvesse önmagát.”

Az első lépések után azonban megállapíthatjuk, hogy a csönd még nincs egészen a birtokunkban. Mert amikor az ember átlépte az imádság küszöbét, a gondolatok, az érzelmek és az ellenérzések zavaros tömegével találja magát szemben, amit nehezebbre esik elhallgattatni.

Ez a zajos és makacs sokaság elnyeli lelkünket. Elhatározhatjuk, hogy imádkozunk, de észrevesszük, hogy lehetetlen benső életünkre összpontosítanunk. Ezernyi zavaros dolog szét-szórttá tesz bennünket. A belső zsvaj minden csöndet lehetetlenné tesz. Az imádság előtt szívünkben kelt legkisebb szenvedély képes lerontani a csönd pillanatát. A zaj győz, és a csönd megszökik...

62. Hogyan lehet elérni, hogy saját benső csöndünkön uralkodjunk? Az egyetlen válasz: aszkézissal, önmagunkról való lemondással és alázatossággal. Ha az ember nem semmisül meg, az marad, aki volt: Istenen kívül élő.

63. Ha a keleti emberek Istenre akarnak nézni, térdre esnek és arccal a földre borulnak a tudatos megalázkodás és tiszteletteljes hódolat jeléül. Nem lehetséges a párbeszéd Istennel a nélkül a határozott vágy nélkül, hogy az ember megszabaduljon önmagától, és kicsíve tegye magát az Örökkévaló előtt. Ugyanígy másokkal sem lehetséges a találkozás, ha nem uralkodunk a belső csöndünkön. Ha úgy maradunk, ahogy vagyunk, tele vagyunk zajjal, képzelgésekkel és haraggal.

64. Az olvasásnak segítenie kell, hogy összeszedettek legyünk imánkban. Ne feledjük azt az élő kapcsolatot, amely az elmélkedés és Isten ígéje között áll fenn. Hogyan „képzeltethetnénk az Urat magunk mellett”, ha nem keresnénk ott, ahol kinyilatkoztatja magát? Az elmélkedés alatt csöndben elképzeljük Jézus konkrét, mindennapi életét. Nem egy történelmi eseményre emlékszünk, hanem megpróbáljuk Isten Fiát csöndben behívni a szívünkbe.

Ekkor fontos, hogy az Úr csöndjében tartsuk magunkat, hogy Ő alkalmasnak találhasson minket, és bevezethessen a belső világ nagy csöndjébe, amely lehetővé teszi, hogy megtestesüljön bennünk és magában átalakítson minket. És ebben a csöndben, amely nem üres, hanem a Szentlélekkel van telve, hallhatjuk, ahogy szívéből sóhajként száll fel: „Abba! Atya!” (Róm 8,15)

Az imádság alatt sikerrel elhallgatunk, odafigyelünk Istenre, és képesek vagyunk meghallani a bennünk lakó és csöndesen kiáltó Szentlélek kimondhatatlan sóhajait.

65. Kortársaink szerint az imádság alatt valamiket mondunk Istennek, kiabálunk és izgunk-mozgunk előtte, azonban az imádság sokkal egyszerűbb: csöndben hallgatjuk Istent magunkban. De miért nem figyeljük meg Jézust, amikor imádkozik? Miért nem kérjük tőle, mint az apostolok esdekelve? „Uram taníts minket imádkozni, mint ahogy János is tanította imádkozni tanítványait.” (Lk 11,1) Miért nem keressük máshol az imádság mintáit és példaképeit, hogy meggyőződjünk, vajon az izgatottság, a zaj, a rendetlenség Jézus Lelke jelenlétének és kiáradásának jele-e? Krisztus az egyetlen mester, aki imádkozni tanít minket; és imádkozni annyi, mint Jézussal a csöndben és a belső magányban tartózkodni és szeretni.

66. Szíriai Szent Izsák az *Aszketikus beszédek*ben írta: „Mindennél jobban szeresd a csöndet. Mert megadja neked, hogy betakarítsd a gyümölcsét. A nyelv képtelen kifejezni ezt. Először is igyekezz elhallgatni. Csak a csöndben születik meg benned az, ami ide vezet. Ha így cselekszel, nem tudom megmondani neked, milyen világosság kel fölötted. [...] Nagy az az ember, aki minden testrészének türelmében csodálatosan hozzászokik, hogy lelke bensőjében legyen. Ha a mérleg egyik serpenyőjébe teszed a szerzetesi élet összes cselekedeteit, a másikba pedig a csöndet, meglátod, ez utóbbi lesz nehezebb.” Az ember akkor nemesedik és növekszik a csöndben, ha térden állva hallgatja és imádja Istent. Akkor lesz képes Isten szemlélésére és szeretetére, ha a megalázkodás és az önkiüresítés csöndjében elhallgattatja a test zűrzavarát, sikerül megfékeznie lármás képzeletét, távolságot tart ábrándjaitól, képzeletétől és az örökké örvénylő világ harsogásaitól, hogy megtisztuljon attól, ami romba dönti a lelket, és eltávolít a szemlélődéstől, amely által az ember Istenre néz és imádja őt. Plótinosz már megírta *Enneádész* című művében: „Hogy a lélek mi módon ad életet a mindenségnek és az egyes lényeknek, a következőképpen értheti meg. Vegye szemügyre a nagy lelket, mint egy másik lélek, aki nem kicsiny, ha már méltóvá vált e nézésre azáltal, hogy megszabadult a káprázattól és mindattól, ami a többi lelket bűvületben tartja, és most nyugodt állapotban van. De ne csupán a teste legyen nyugodt, amely körülveszi, ne csupán az ő teste háborgása csituljon el, hanem köröskörül minden: legyen nyugodt a tenger, nyugodt a föld, a levegő és maga az ég is, amely közülük a legjobb.”

67. Maurice Zundel *Un autre regard sur l'homme* (Másképp nézve az embert) című művében mintha Plótinosz gondolatait mélyítené el, amikor ezt írja: „Egész létezésünk ebben az alternatívában értendő: vagy önmagamban vagyok, vagy Istenben. Nincs középút. Amikor abahagyom saját magam keresését, Isten valóban jelen lesz. Amikor szem elől tévesztem magam, Őt nézem. Amikor nem magamat hallgatom, Őt hallgatom, és a Jó minden szinten abban áll, hogy elveszek Benne. A program egyszerű, de nehéz a megvalósítás, mert nem lehet megparancsolni egy találkozást és meghatározni az órát, amikor a szeretet kiárad. Nincs olyan út, amely téved- hetetlenül bensőséges párbeszédhez vezetne. Semmi nem szabad, váratlan és

ingyenes többé. Azt tehetjük, hogy elkerüljük azokat az akadályokat - a magunkban és magunk körül lévő zajokat-, amelyek ellehetetlenítik az ilyen találkozást. Az egyetlen esélyünk, hogy távol maradjunk ettől, ha közömbössé tesszük figyelmünket, békésen visszavonjuk odafigyelésünket a mindenféle vágyaktól és elvárásokból összeálló zagyvaléktól, kioltjuk a fizikai áramlást, amely ezt a zűrzavart táplálja, és visszahúzódunk összeszedettségben, ahol egyre mélyebbé válik az üresség, alkalmassá téve bennünket az Istennel való találkozásra. Amikor beáll a teljes csönd, akkor máris beköszönt a Jelenlét, amely betölti az »én« visszahúzódása által létrejött teret.”

68. Nehéz elcsöndesedni, de ezáltal az ember képes lesz arra, hogy hagyja magát Istentől vezettetni. A csöndből születik a csönd. A csöndes Isten által jutunk a csöndhöz. És az embert állandó meglepetések érik az akkor keletkező világosság által.

A csönd fontosabb minden más emberi műnél, mert kifejezi Istent. Az igazi forradalom a csöndből jön, amely Isten és mások felé vezet, akiknek alázattal és nemeslelkűen a szolgálatába állunk.

Écrits monastiques (Monasztikus írások) című művében Jeromos atya írja: „A csönd emlékeztet az óceán nagy hullámára, amely miután a csónakot ismeretlen föld felé vitte, otthagyja a mindig félelmetes parton, ahol egyedül a Végtelen jelenléte fog uralkodni.” Hogyan lehetne meghatározni a szemlélődő csöndet?

69. A szemlélődő csönd megijeszthet bennünket. Olyan, mint egy nagy hullám, amely felkap anélkül, hogy alámerülhetnénk, és félelmetes partok felé visz minket. Az ember ugyanis a misztérium megrendítő nagysága előtt találja magát. Nem gondolom, hogy a megrendüléstől és a megdöbbenéstől való remegés nélkül lehetne közeledni Isten fenségéhez. Őseinket a nagy félelemtől gyakran fizikai remegés fogta el, amely egyszerre fejezte ki a csodálatot, a tiszteletet és a vallási megrendülést Isten transzcendenciának égő kemencéje előtt.

70. Isten csöndje pirosító égési sebet jelent a hozzá közeledő embernek. Ez által az isteni csönd által az ember kissé idegenné válik e világ számára. Eltávolodik a földtől és önmagától. A csönd ismeretlen vidék felé sodor minket, aki az Isten. És ez a föld lesz a mi igazi hazánk. A csönd által visszatérünk égi eredetünkhöz, ahol nincs más, csak nyugalom, békesség, pihenés, szemlélődés és Isten ragyogó arcának csendes imádása.

71. Minden nagy szent ismerte ezt a semmivel össze nem hasonlítható tapasztalatot. Amikor imádságaik az Örökkévaló csöndjének küszöbéig vezették őket, megsejtették, hogy Isten mennyire közel van és milyen mérhetetlen. Elnémultak az Atya előtt. Minél inkább föl-emelkedtek Isten felé, annál csendesebbé villák. Néri Szent Fülöp vagy Lisieux-i Szent Teréz olyan valósággal találták magukat szemben, amelyet nem tudtak megragadni, de szemükkel

látták a Végtelent és a szeretet ragyogását. Ez a mérhetetlenség az imádás nagy csöndjébe és benső békességbe ragadta őket.

72. A szemlélődő csönd Istennel való csönd, amely odatapadás Istenhez. Ebben a csöndben jelen vagyunk Isten számára és megsemmisülünk színe előtt, följajánljuk magunkat neki, imádjuk, szeretjük, hallgatjuk Öt, odafigyelünk rá és megnyugodunk Benne. Íme, az örökkévalóság csöndje, a lélek egysége Istennel.

73. Johannes Tauler, Eckhart mester teológus és misztikus tanítványa egyik szentbeszédében így fogalmazott: „...Mária bezárkózott; s ha azt akarjuk, hogy Isten valóban megszülessen bennünk, ebben is követnünk kell őt, a világot pedig ki kell zárunk magunkból. Ehhez a születéshez nem elegendő az ártalmas hatások kizárása; legfőképpen bensőlegessé kell tennünk erény gyakorlatainkat. Amire valóban szükségünk van, az a benső csend és béke megteremtése, vagyis egy olyan menedéknek a kialakítása, amelyben védelmet találhatunk az érzéki benyomásokkal szemben. A jövő vasárnapi szentmisének — amikor a bemeneti himnusz énekeljük — éppen ez lesz a témája: **Dum médium silentium fieret** - vagyis: "Míg mindenek teljes csendben nyugodtak, s az éjszaka felénél járt, a Te mindenható Szavad, ó Urunk, alászállt a mennyből, a Te királyi trónodtól." S ebben az éjjeli csöndben, amelyben minden elhallgatott, s amelyben immár minden a tökéletes nyugalom állapotában honol, egyszer csak fölcsendül Isten szava — mert ahhoz, hogy Isten megszólaljon, az embernek csendben kell maradnia..."

Ha imádkozni akarunk, Krisztus gyakran ajánlja az elvonulást. Lehet ez egy távoli helyen, magányosan, hogy egyedül legyünk az Egyedülvalóval. De a külső körülmény kérdésével nem játszhatjuk ki a bensőségessé válás problémáját. Fontos megteremteni a belső szobát, ahol az ember egy valódi személyes együttlétben találja meg Istent. Ez a lelki munka fáradságot igényel, hogy minden szétszórtságtól tartózkodjunk, és belső önfegyelmet feltételez. A belső csönd keresése tökéletesedés, amely ismételt törekvést igényel. Oly gyakran képzelgünk és érzünk veszélyes izgatottságot. A Szentlélekben kell elrejtőzni, hogy kivonjuk magunkat az érzékek uralma alól, és megszabaduljunk tőlük. A Szentlélek a csönd első feltétele.

74. A mi világunk nem hallja többé Istent, mert folyton villámgyorsan beszél, és semmit sem mond. A modern civilizáció képtelen hallgatni. Állandóan monologizál. A posztmodern társadalom visszautasítja a múltat, a jelenre pedig hitvány fogyasztási cikként tekint, a jövőt pedig a szinte már rögeszmévé vált fejlődés fényében látja. Az volt a már szinte szomorú valósággá vált álma, hogy a csöndet bezárja egy nyirkos és sötét börtöncellába. Ettől fogva a beszéd, a szóbeli fellengzősség diktatúrája köszöntött be. Ebben az árnyszínházban csak a felszín, az igazság és az alap nélküli gépies szavak okozta gennyező sebek maradnak. Az igazság gyökere nem más, mint csupán a média által létrehozott, képekkel és mesterséges tanúságtételekkel alátámasztott hazug kreálmány.

Ettől kezdve Isten szava eltűnik, elérhetetlenné és hallhatatlanná lesz. A posztmodernitás állandó sérelem és agresszió az isteni csönd ellen. Reggeltől estig, estétől reggelig a csöndnek nincs többé semmi joga. A zaj meg akarja akadályozni magát Istent is, hogy szóljon. A zajnak ebben a poklában az ember saját magától undorodik és elkallódik: felőrli a sok nyugtalanság, rémkép és félelem. Reménytelenül várja a vigasztalást a zajtól azért, hogy kijöjjön a nyomasztó alagutakból. A zaj megtévesztő, függőséget okozó és csalóka nyugtatószer. A mi világunk drámája leginkább az üres zaj tombolásával magyarázható, amely engesztelhetetlenül gyűlöli a csöndet. Ez a korszak utálja azt, amihez a csönd elvezet minket: a találkozást Istennel, az ő csodálatát és a térden állást előtte.

75. Az iskolákból is eltűnt a csönd. De hogyan lehet zajban tanulni? Hogyan lehet zajban olvasni? Hogyan formálható zajban az értelmünk? Hogyan rendezhetjük zajban gondolatainkat és belső világunk körvonalait? Hogyan lehet megnyílni Isten misztériumának, a lelki értékeknek és emberi nagyságunknak az állandó hangzavarban?

A szemlélődő csönd csöppnyi törekeny láng egy tomboló óceán közepette. A csönd lángja gyenge, mert zavaró a sürgölődő világ számára.

76. Manapság túl kevés keresztény enged annak, hogy benső világába belépve, szembenézzen magával, és hagyja, hogy Isten őt nézze. Igenis kitartok állításom mellett: túlságosan kevesen akarják, hogy a csöndben szemben találják magukat Istennel, nehogy megégyessék magukat a vele való személyes találkozásukban.

A csönd megölésével az ember Istent gyilkolja meg. De ki segítene az embernek, hogy el tudjon hallgatni? Folyton szól a mobiltelefonja, az ujjai és az elméje állandóan üzenetek küldésével van elfoglalva... Az imádság megízlelése valószínűleg korunk első csatája. A legkegyetlenebb zajok helyőrségeibe besorolt ember vajon képes még visszatérni a csönd- höz? A csönd látszólag halott. Isten mindig segít újra felfedezni.

Keresztes Szent János A lélek énekében beszélt a musica calladáról, amely „muzsika, ami hallgat”. Ezt a kedves a vele egyesült lélekben kelti. Hogyan próbálhatjuk meghatározni a csönd hangját?

77. Hogyan lehetne konkrét szavakban kifejezni egy „muzsikát, ami hallgat”? Ez a zeneiség nyilván gyenge és alázatos, csak Istentől hallható. E hangokat szívünk hárfája szólaltatja meg, amikor a szeretetben megsemmisül.

78. A Szentlelket hagyjuk behatolni lelkünk mélységes rétegeinek középpontjába, mert ebben a titkos rétegben él és cselekszik Isten. Úgy cselekszik, hogy megvalósítja a vele való egységünket. Amíg az ember szíve legmélyén nem jut el Isten nagy csöndjének felismerésére, és nem képes megérteni az Örökkévaló titokzatos helyét a saját testében, nem érhet el igazi lelki

és emberi átalakulást. A csönd igazi hangja itt van: nem vagyunk képesek meghallani az Igét, ha előbb nem alakulunk át Isten csöndje által.

79. A léleknek meg kell hallania a csönd hangját. El kell fogadnia a csönddel való egyesülést, ami lehetővé teszi Istennek, hogy behatoljon a lélekbe. Hogyan hagyjuk Istent a lelkünkbe hatolni? Íme, ez a csönd kérdése és igazi kegyelme.

80. A csöndben együttműködés van ember és Isten között. Az emberi lélek mélysége Isten lakóhelye. Úgy hagyhatjuk Istent cselekedni, ha őrizzük a legtökéletesebb belső csöndet. És megjelölhetjük ezt a csöndet, ha figyelünk a hangjára. Még egy ellenséges környezetben is megtalálhatjuk magunkban Istent, ha hallgatni akarjuk azt a csöndet, amelyet ő teremt a lelkünkben.

81. A csöndben lévő emberi szív zene Isten szívének. A mécses nesztelenül felemésztődik a tabernákulum előtt, és a tömjén csöndben száll egészen Isten trónusáig: ilyen a szeretet csöndjének hangja.

82. Az Istenben lévő csönd hangja által megtanulhatjuk ennek az éneknek az első hangját, amely a Mennycsörgő éneke. „Isten azt a beszédet szereti legjobban hallgatni, ami a csendes szeretet beszéde” mondja nekünk egyszerűen Keresztes Szent János a *Dichos de Luz y Amor* (Gondolatok a fényről és a szeretetről) című írásában.

83. A legnagyobb szeretet a csendes szeretet, amely lángol, de nem ég el, és semmit sem mond. Ha zajtalanok maradunk Istent keresve, Istennek kedve telik figyelembe venni ezt a készségünket. Isten milyen csöndet akar meghallani? Melyik hang és zene tetszik neki? A csendes szeretet, amely semmit sem mond, és készséges az engedelmességre. Olyan, mint az illatáldozat és annak füstje, mely fölemelkedik Isten elé a szentek imádságával (vö. Jel 8,1–4).

84. A szerzetesek gyakorlati élete csendes, felajánlott, feláldozott szeretet. Isten elfogadja a csendes, egészen eléggő áldozatot. Az egészen eléggő áldozat zajtalan. Hosszan és csendesen ég az isteni Fenség előtt, és illata megörvendezteteti Isten szívét.

Isten semmi mást nem hallgat, csak ezt a csendes, alázatos és szelíd szerelmet.

85. A Szentlélek iskolájában megtanulják meghallani Istent a csöndben, amely az igazi szeretet beszéde, és amelyet egyedül Ő tud meghallgatni: „A hallgató zene, mely nem hallható a földi érzékelés és képességek számára, de nagyon is érzékelhető a lélek képességei számára. A teremtmények és a dolgok képesek arra, hogy Istennek válaszoljanak, mert bennük az, ami Isten, hangot ad” — írja Keresztes Szent János *A lélek énekének* magyarázatában.

86. Szent Ágoston Keresztelő Szent János születéséről szóló beszédében, amelyet a hangnak és az Igének szentelt, az alázatossággal és visszavonulással teljes magatartás

visszhangjaként — „Neki növekednie kell, nekem pedig kisebbednem” (Jn 3,30) — nem habozik kijelenteni: „Minden hangnak csökkennie kell abban a mértékben, ahogy Krisztus ismeretében előrehaladunk. Mindinkább felfedi magát nekünk a bölcsesség, annál kevésbé szükséges a hang: a mélységekben, az Apostolok írásaiban, a zsoltárokból, az Evangéliumban! Hogy jöjjön az Ige, aki kezdetben volt. Ahogy a Lélek halad Krisztus felé, a hang fokozatosan beszünteti szolgálatát. Mert Istennek megvan a maga titkos nyelve, sokak esetében a szívhez szól, és ez egy hatalmas morajlás annak csöndjében, amikor ezt mondja: én vagyok a te üdvösséged.”

87. Minél jobban előrehalad az ember Isten misztériumában, annál inkább elveszíti a szót. Beborítja a szeretet hatalma, és elnémul a megdöbbenéstől és a csodálkozástól. Eltűnik Isten előtt, magával ragad minket a nagy csönd.

88. Isten bölcsessége minden emberben létrehoz egy nagy szeretetet, amely az emberi szív kis csöndjét táplálja. Az isteni csönd előtti megdöbbenés becsukja szánkat, mint az oltárszolga, aki Isten előtt papi feladatait gyakorolva tömjént éget az isteni jelenlét előtt, és csöndben imádja. Semmi nem fontosabb Isten csöndjénél. Semmilyen emberi zaj, még az Evangélium oly édes hangja sem képes kifejezni Isten csodálatos csöndjét.

89. Isten előtt, az Ő csöndje előtt minden eltűnik. Az apostolok és még az evangélisták is semmivé válnak az ég csöndje előtt. Az Evangélium a legszebb zaj a földön, de az Örökkévaló nagy csöndjével szembesülve egyszerű hang marad, bármilyen fenséges és fontos legyen is.

90. Megtestesülésében Krisztus magára veszi az emberi korlátokat. Isten csöndje előtt az abszolút szeretettel találkozunk, és ez a nagy csönd magyarázza az embernek hagyott szabadságot is. Isten egyetlen hatalma, hogy csöndben szeret. Képtelen bármiféle elnyomó erőszakra, mert Isten a szeretet, és a szeretet nem kényszerít, erőltet és nyom el azért, hogy viszonyszeressék.

Szent Ágoston és Keresztes Szent János megtapasztalta mind a fizikai, mind a benső pusztaságot. Érintették Isten nagy csöndjének egy kis részét, és ezért mintegy feloldódva nyelte el őket Isten szeretetének csöndje és hatalmas tüze.

91. A Gyermek Jézusról nevezett Lisieux-i Szent Teréz kéziratában találjuk ezt a gondolatot: „Ha a tűz és a vas gondolkodni tudna és az utóbbi azt mondaná a másoknak, »Vonzz engem«, nem bizonyítaná-e ezzel, hogy azonos akar lenni a tűzzel, oly módon, hogy az egészen átjárja őt, hogy átítassa egész lángoló valójával s hogy láthatóan eggyé legyen vele.” Így van ez azzal is, aki közeledik Isten csöndjéhez. Ő maga is csönddé válik.

92. A nagy lelki emberek gyakran szótlanok, és napjaikat csöndben töltik. A misztérium leleplezésében élnek. Ez arra készíti őket, hogy önmagukból kilépve Isten misztériumához érkezenek.

Ily módon van, amit a csönd aszkézisének nevezünk. Szíriai Szent Izsák az Aszketikus beszédekben írta: „A csend aszkéziséből idővel megszületik a szívben az öröm, mely a testet arra kényszeríti, hogy türelmesen hészükhiában maradjon. És bőségesen áradnak a könnyek. Előbb fáradtságban, majd elragadtatásban a szív megérzi azt, amit a csodálkozó szemlélődésben felfedez. Finomodik, és olyan lesz, mint egy gyermek. És amikor imádkozni kezd, folynak a könnyei.”

93. A csönd aszkézise azok életében éri el a legmagasabb szintet, akik megízlelték az Istennel való találkozást az Ő arcának szemlélésében. Egyfajta mezítelenségről és szegénységről van szó, és csak ezen az áron juthatunk az igazi dicsőséghez. Egészen kicsivé válva, mint a gyermek, a csönd aszkézise révén beléphetünk Isten misztériumába.

Az isteni csöndben nincsenek szavak, csak könnyek, mert az ember lelke legmélyén, létének abban a rétegében van megérintve, ahol Isten trónol.

Csőndje felmérhetetlen, mely kezdetben fájdalmas aszkézist követel, húsvéti és nagy-pénteki jelleget hordoz magában. Könnyekkel önti el arcunkat, de aztán igen hamar megtapasztaljuk, hogy az önfegyelmelés egyszerűsége a szemlélődés tisztaságát, elragadtatását és örömét eredményezi bennünk.

94. A csönd általi kifosztottság az embert a gyermekhez teszi hasonlóvá: tiszta, de törékeny, ártatlan és védtelen lesz. A csönd úgy alakít minket, mint ahogy a kovács megdolgozza a vasat.

95. A csönd, az ember erőfeszítése, a remény teológiai erénye mentén halad. Valójában a teológiai erény isteni ereje emeli fel és irányítja a csönd emberi és aszketikus képességét. Tehát megjelenik egy második erény, az erő (bátorság). Szerepe abban áll, hogy képessé teszi akaratumat az értelemnek való engedelmességre. Az erő (bátorság) cselekvő és védekező. Törekednünk kell kiművelni ezt az erényt, mert elhárítja mindazt, ami megakadályozná az embert, hogy Isten uralma alatt éljen. A csönd és a remény a két feltétele annak, hogy a bátorság táplálékot találjon.

A csönd ezen aszkézise révén jobban megérthetjük és értékelhetjük a különböző bibliai igék értelmét: „Ahol sok a beszéd, nem marad el a bűn.” (Péld 10,19) „Aki ügyel a szájára, megőrzi életét, aki nagyra nyitja száját, elvesz.” (Péld 13,3) „Aki szaporítja a szót, attól iszonyodnak.” (Sir 20,8) „Mondom nektek: az emberek az ítélet napján minden fölösleges szóról számot adnak, amit kiejtenek a szájukon.” (Mt 12,36) „Szavaidnak legyen mértéke és súlya, szádnak pedig ajtaja és zára. Vigyázz, nehogy a nyelved miatt elbukjál, ellenséged előtt, aki rád les, el ne ess.” (Sir 28,25-26)

96. A csönd fegyelme szükséges orvosság, néha fájdalmas, de hatásos. A csönd által elhagyjuk a rosszat a jóért. A zaj nem ismer semmiféle mértéket, olyan, mint egy kapitány nélküli hajó a tomboló tengeren, míg a csönd Paradicsom, mint egy végtelen óceán. A csönd nagy kormány is, mely jó parthoz vezethet. A csöndet választani olyan, mint a rendkívülit választani. Aki szereti a csöndet, az életét bölcsességgel és eredményesen irányíthatja.

97. A *Silence cartusien* (Karthauzi csend) című művében dóm Augustin Guillerand írja: „A csönd szenvedése lehet Isten karma is, amellyel megragad egy lelket.” Isten a csönd által gyöngéden, mégis mintegy erőszakkal ragadja meg a lelket. A szavak nélkülsége, az önküresítés, a szegénység, vagyis a csönd aszkézise visszavezet bennünket az igazak tisztaságához.

A karthauzi dom Jean-Baptiste Porion írja az *Amour et silence* (Szeretet és csend) című művében: „Ha a nyelv néma, az érzékek nyugalomban vannak, a képzelet, az emlékezet, a teremtmények pedig hallgatnak és magányba vonulnak, ha nem is maga körül, de legalább a lélek mélyén a szív alig zajong. Az érzelmek, az ellenérzések, a túlságosan lobogó vágyak, az indiszkrét buzgóság csöndje, a mértéktelen áhítat elcsen-desedése; elcsendesedés egészen a leheletig. [...] A túlzó szeretet lecsendesedése. A szeretet csöndje nem más, mint szeretet a csöndben. [...] Ez az Isten, a szépség, a jóság, a tökéletesség előtti csönd! Az igazi csöndben nincs semmi zavaró és erőltetett. E csönd nem sérti többé ennek az igazi szeretetnek a gyöngédségét és erejét, mint ahogy a bűnök bevallása nem árt az alázatosság csöndjének, mint ahogy az angyal szárnyainak lebegése, amelyről a próféta beszél, nem árt az ő engedelmességük csöndjének, mint ahogyan a »fiat« (legyen meg a te akaratod) bevallása nem árt a Getszemáni kert csöndjének, mint ahogy az örök Sanctus nem sérti a szeráfok csöndjét.” Hogyan lehet hát meghatározni a szeretet csöndjét?

98. A csönd a szeretet feltétele, ugyanakkor a csönd vezet a szeretethez. A szeretet csak akkor fejeződik ki teljesen, ha lemond a szavakról, a zajról, az izgalomról és a rajongásról. Legmagasabb szintű megjelenése a csöndes halálban, a mindent följárlásban valósul meg, mert nincs nagyobb bizonyítéka a szeretetnek, mint az élet odaadása azokért, akiket szeret (vö. Jn 15,13).

A szeretet csöndje annak az embernek a beteljesedése és megérkezése, aki a csöndnek adta az első helyet az életében. A szeretet csöndje szép jutalom lesz, amikor az ember eljut addig, hogy elhallgattatja a szívében lévő ellenérzéseket, szenvedélyeket és haragot.

99. A semmit nem mondó és kérő szeretet a legnagyobb szeretethez vezet, Isten csöndes szeretetéhez. A szeretet csöndje az Isten előtti tökéletes csönd, amely összefoglal minden jó-ságot, szépséget és tökéletességet.

100. A csöndes szeretet csak az alázatosságban tud növekedni. Alapvető kapcsolat van az alázatosság és a csöndes szeretet között. Ez az összhang termékeny és látható Istenben. Az

Atya, akiben hiszünk, végtelenül alázatos, csöndes, mentes minden felsőbbrendűségi vágytól. Nem ezt írja-e Szent Pál a filippieknek? „Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban volt. Ő, mint Isten az Istennel való egyenlőséget nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem szolgai alakot öltött, kiüresítette magát és hasonló lett az emberekhez. Külsőjét tekintve olyan volt, mint egy ember. Megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig.” (Fii 2,5—8) A kereszten Isten olyan volt, „mint a bárány, aki elnémul nyírója előtt, ő sem nyitotta ki száját”, (Iz 53,7) A szeretet mindig alázatos, csöndes, szemlélődő, és térdén áll a szeretett lény előtt. Jézus mutatja be ezt a valóságot, amikor nagycsütörtök este látjuk, ahogy térdre ereszkedve megmossa apostolai lábát. A lábmosás kinyilatkoztatás, annak leleplezése, hogy ki az Isten. Ő a szeretet: alázatos, papi és áldozati szeretet; és Isten alázatossága magának Istennek a mélysége.

101. A szeretet csöndje hasonlít az angyalok szárnyának suhogására, amikor végrehajtják Isten parancsait. Ez a csönd magának az Isten csöndjének engedelmeskedő szeretet. A szeretet csöndje megfelel egy teljességnek: két csönd, az ember és az Isten csöndjének találkozása, amelyek együtt haladnak. Krisztus Getszemáni vérrel verítékezése és halála a Kálvárián ennek a két csöndnek a legszebb egységét mutatja be.

102. A *Prédikátor* könyvében találjuk ezeket a nagyszerű sorokat: „Mindennek megvan az órája és minden szándéknak a maga ideje az ég alatt: Van ideje a születésnek és a halálnak: ideje az ültetésnek és az ültetvény kiszedésének. Ideje az ölésnek és ideje a gyógyításnak, ideje a bontásnak és ideje az építésnek. Ideje a sírásnak és ideje a nevetésnek: ideje a jajgatásnak és ideje a táncnak. Ideje a kő eldobálásának és ideje a kő összeszedésének; ideje az ölelkezésnek és ideje az öleléstől való tartózkodásnak. Ideje a keresésnek és ideje az elvesztésnek; ideje a megőrzésnek és ideje az eldobásnak. Ideje az eltérésnek és ideje a megvarrásnak; ideje a hallgatásnak és ideje a szólásnak. Ideje a szeretetnek és ideje a gyűlöletnek; ideje a háborúnak és ideje a békének.” (Préd 3,1-8)

A szeretet csöndje abból az emberből árad, aki túlhaladt ezeken az útszakaszokon, hogy már csak Isten csöndjével törődjön.

Szent Brúnó barátjának Raoul le Verd-nek, a reimsi káptalan elöljárójának írja: „Mindazt a hasznát és isteni gyönyörűséget, amit a pusztaság magánya és csöndje ad azoknak, akik szeretik, egyedül csak azok ismerik, akik megízlelték. ” Mi az igazi kapcsolat a puszta magánya és csöndje között?

103. Isten látása és hallgatása iránti szomjúságomban gyakran megtörtént, hogy megtapasztaltam a puszta magányát és csöndjét. Amikor Conakry érseke voltam, gyakran elvonultam egy pusztai vidékre a magányba és a csöndbe elmerülve. Körülöttem mindenütt növények voltak, hallottam a madarak csiripelését. De egy belső pusztaságot teremtettem magamban

víz és étel nélkül. Egyetlen ember sem volt a környéken. Böjtben, imádságban éltem, egyszerűen csak az Eucharisziával és Isten ígéjével táplálkoztam.

A pusztá az éhezés, a szomjazás és a lelki harc helye. Életbe vágóan fontos visszavonulunk a pusztába, hogy felvegyük a harcot a bálványokkal teli világ önkényuralmával, amely túlzabálja magát a technikával és az anyagi javakkal. Fel kell vennünk a harcot egy olyan világgal, amely Isten elől fut a zajba menekülve. E modern világot segítenünk kell, hogy tapasztalatot szerezzen a pusztáról. Ott távolságot tartunk a mindennapi eseményektől. El tudunk futni a zaj és a felületesség elől. A pusztá az Absolutum (az Isten), a szabadság helye. Nem véletlen, hogy pusztaság a monoteizmus megszületésének helye.

A pusztá monoteista: megóv bennünket a bálványok sokféleségétől, amelyeket az ember magának fabrikál. Ebben az értelemben a pusztaság a kegyelem birodalma. Az ember elfoglaltságaitól eltávolodva itt találkozik teremtetőjével és Istenével.

104. A nagy dolgok a pusztaságban kezdődnek, a csöndben, a szegénységben és a ráhagyatkozásban. Nézzük Mózes, Illést, Keresztelő Szent Jánost és magát Jézust. Isten a pusztába vezet minket, hogy a szívünkre beszéljen (vö. Oz 2,16—25). Ám a pusztá nem csak az a hely, ahol az emberek megtapasztalhatják az éhség, a szomjúság és az ínség fizikai megpróbáltatásait. A pusztá a megkísértés helye is, ahol megnyilvánul a Sátán hatalma. A Sátán gyakran azért vezet minket ide, hogy élénk tárja a világ minden ragyogását, és meggyőzzön arról, tévedünk, amikor lemondunk ezekről. A pusztaságba belépve Jézus határozottan kiteszi magát a Sátán csábító hatalmának és szembeszáll vele, így folytatva keresztségének és megtestesülésének eseményeit. Nem elégszik meg azzal, hogy megmerült a Jordán vizében. Krisztus leszáll az emberi nyomorúság mélyére is, egészen a szétrombolt szeretet, a szétszakított kapcsolatok régióiba, a test legromlottabb önkényuralmába és a bűntől megjelölt világ magányosságába. A pusztaság megtanít minket a rossz és minden rossz hajlam elleni harcra, hogy újra megtaláljuk Isten gyermekeinek méltóságát. Lehetetlen belépni Isten misztériumába anélkül, hogy belép-nénk belső pusztaságunk magányába és csöndjébe.

105. Ne habozzunk a mindennapi csöndes imádkozást szobánk magányában végezni. Tökéletes együttélésben a monostorok klauzúráival, szobánk szentélyében szükséges megélni az Istennel való bensőséges kapcsolatunkat, és megharcolni a hit jó harcát az imádság és a csönd által. Ma, ebben a bálványokkal telezsúfolt pogány világban, amely még dicsekszik is legutálatosabb bűneivel, Isten maga kéri Izaiás próféta szája által, hogy menjünk be szobánkba, helyezzük magunkat a bűn minden ragálya és szolgasága elleni oltalomba, de főleg azért, hogy fokozottan kérjük magunknak a megtérés kegyelmét: „Menj be kamrádba, én népem, s zárd magadra az ajtót! Rejtőzz el egy rövid időre... [...] Mert az Úr hamarosan kilép hajlékából, és megbünteti a föld lakóit gonoszságukért. [...] Igen, csak hogy oltalmamat keressétek, s hogy békét kössetek velem, békét énvelem.” (Íz 26,20—21; 27,5) Igazi szemlélődőkké válhatunk, békében élve Istennel, ha házaink Isten templomaivá lesznek.

106. A pálya, amelyet be kell futnunk, hogy belső világunk végső határaihoz érjünk, oly nagy és oly meredek, hogy szükség van pihenőkre, olyan házakra, ahol a csönd és a magány érintetlen tartóoszlopok. Egy kápolna, egy szoba vagy egy kolostor elzárt területének szakrális bensőségessége jelképezi a Paradicsom tisztaságát. Ezen az áldott helyen a magány és a csönd tökéletes művészi és lelki formát ölt.

107. Ha Isten felé haladunk, lesz egy pillanat, amikor a szó fölöslegessé és érdektelenné válik, mert egyedül a szemlélődésnek lesz fontossága. A szerzetesi élet teszi minden másnál leginkább lehetővé Isten szemlélését. A monostorok csöndje a legszebb földi ékszerdoboz az embernek, aki fel akar jutni ahhoz, aki várja őt.

Dom Jean-Baptiste Porion ezt nagyon pontosan gondolta az *Amour et silence* (Szeretet és csend) című művében: „Minden élet titokzatos kezdetében és működésében. A szemlélődő élet a legmélyebb és legvalóságosabb élet. Éppen ezért a legtitkosabb és legkevésbé megmagyarázható. Túlságosan egyszerű és lelki ahhoz, hogy az emberi szavak teljesen kifejezhetnék. [...] Ha belépünk a klauzúrába, akkor megtérünk, vagyis elfordulunk a világtól és Istenhez fordulunk. A karthauzi élet kezdete olyan, mint minden más szerzetesi életé. Akiket az isteni hívás bevezet a magányba, meghallották az evangéliumi szót: »*Poenitentiam agite. Vadé, vende quae habes.*« (Tartsatok bűnbánatot, menjetek, adjátok el mind, amitek van!) Ők tehát mindenekelőtt erőfeszítést tettek, hogy megszabaduljanak a teremtetett dolgoktól, hogy szétörjék szolgásgunk rabláncait. A kiüresedésnek és az alárendeltségnek ez a tette mindig szükséges marad. Mindig harcolnunk kell bukott természetünk ellen. »*Militia est vita hominis super terram.*« (Katonáskodás az ember élete a földön.)”

108. A klauzúra a *fuga mundi*, a világtól való elfutás térbeli kivetítése arra való, hogy magányt és csöndet találjunk. Kifejezi a zűrzavarnak, a mesterséges fényeknek, a zaj kábító szomorúságának és a megszállott birtoklási vágynak a végét, hogy az Égre nézzünk. Aki belép a monostorba, a csöndet keresi, hogy megtalálja Istent. Mindenekelőtt szeretni akarja Istent, mint egyetlen javát és egyetlen gazdagságát. „Hogy sokat szerethessük Istent az Égben — mondta Liguori Szent Alfonz Mária a *Novena dél Santo Natale* (Beszéd Karácsony kilencedére) című könyvében -, előbb sokat kell őt szeretni a földön. Isten iránti szeretetünk foka életünk végén Isten iránti szeretetünk mértéke lesz az örökkévalóságban. Bizonyosságot szeretnénk szerezni, hogy soha ne legyünk elválasztva ettől a Legfőbb Jótól a jelen életben? Szeretünk kötelékeivel egyre jobban szorítjuk őt, az *Énekek éneke* Jegyesével mondva neki: »Megtaláltam, akit a lelkem szeret, megragadtam őt és nem fogom elengedni őt.« Hogyan ragadta meg a Szent Jegyes szeretettjét? »A szeretet karjaival ragadjuk meg Istent« — feleli Szent Ambrus. Boldogok, akik felkiálthatnak Szent Paulinnal: »Birtokolják csak a gazdagok gazdagságukat, a királyok királyságukat: a mi dicsőségünk, a mi gazdagságunk, a mi királyságunk Krisztus!« És Szent Ignáccal: »Csak szeretetedet és kegyelmedet add nekem, és elég gazdag leszek.« Tedd, hogy úgy szeresselek téged, ahogy te szeretsz engem: és nem óhajtok mást,

nincs más, amit kívánhatnék.” XVI. Benedek minden pápánál jobban kifejezte a szemlélődő élet misztériumát a bernardinusok kollégiumában 2008. szeptember 12-én tartott beszédében: „Abból az észrevételből indultunk ki, hogy a régi rend és az ókori bizonyosságok összeomlásában a szerzetesek alaphozzáállása a *quaerere Deum* volt, vagyis elkezdték keresni Istent. Ez, mondhatnánk, valóban filozófiai magatartás: az utolsó előtti valóságok mögé nézni és hozzálátni a végső, igaz valóságok kereséséhez.”

109. A szerzetes magasztos és hosszú úton kötelezi el önmagát, azonban már az irány birtokában van, a Biblia szavában hallgatja Istent. Ettől kezdve Isten megértésére kell törekednie, hogy eljuthasson hozzá. Így a szerzetesek útja mindamellett, hogy haladása nem mérhető, a liturgiában befogadott és emésztett Ige szívében megy végbe. Istennek ebben a keresésében a szerzetest erősen megragadja Krisztusnak a szenvedésben tanúsított csöndje, és Ő maga vonzza.

Valóban van lemondás, de ez Istenben történő levetkezés, előzetes készség az odafigyelésre és a csendes imádásra. Hosszú menetelés ez Isten felé a Biblia ígéjének világosságában. A csönd mindig ellensége a jelentéktelen szempontoknak, a világiasságnak és a felületeségnek.

110. A világ akárhová képes követni az embert, ahol el akar rejtőzni, még a kolostor magányába és csöndjébe is. A gőg, a szenvedélyek, a képmutatás igyekeznek újra érvényesíteni legrosszabb jogaikat a lélek fölött. Ha megbújunk Isten csöndjében és szívében, fejünk fölött a Szentlélek szárnyaiként tárjuk szét a Bibliát, ez marad a legjobb és egyedüli szükséges, hogy belső világunkból kiűzzük a haszontalant, a fölöslegest, a világiast és még a mi saját énünket is.

111. A szerzetesi hagyomány a békés éjszakai légkört nevezi „nagy csöndnek”, amelynek uralnia kell a közösségi területet, csakúgy, mint az egyes cellákat. Ez általában a kompletóriumtól a primáig tart: egyedül lenni önmagunkkal és Istennel. De mindenkinek magának kell létrehoznia és fölépítenie a maga belső klauzúráját, „egy kőfalat és egy bástyát”, egy saját pusztaságot, hogy a magányban és a csöndben ott találkozzon Istennel.

112. Jeromos atya számára az *Écrits monastiques* (Szerzetesi írások) című művében van egy bizonyíték: „Milyen kiváltság birtokolni a jogot — és ez elismert jog, mert szerzetesi jog —, hogy a csöndbe menekülhetünk! Ez egyébként csak akkor kiváltság, ha bátorságunk van használni azt.” A csönd a bátor emberek kiváltsága. Elveszhetnek és elveszíthetik a reményt, ám a csönd szünet nélkül fel tudja őket emelni, mert magában hordozza az isteni jelenlétet és eredetet. A csönd megtérés, amely sohasem valósul meg könnyen.

113. A *Silence cartusien* (Karthauzi csend) című művében dóm Guillerand is ezt írta: „Hozzá akarok szokni a homályban való nézéshez, ahol a fény átszűrődik, hogy hozzám érkezzon

anélkül, hogy megsebezne; hozzá akarok szokni a csönd hallgatásához, ahol beszél a hang, mely mindent szavak nélkül mond; meg akarom szokni azt a Szeretetet, aki úgy adja magát és oly magasztos formában, engem felülmúlva szól hozzám, és szava közelebb van a világossághoz és az igazsághoz.”

114. A csönd embereinek arca fizikailag különbözik azokétól, akiknek a gyönyörök zajától és egy Isten nélküli világ mesterkéeltségeitől torzult el. Vonásaikat, tekintetüket és mosolyukat a csönd ereje formálta. A nagy szerzetes egyéniségek megszokták, hogy félhomályban néznek, és szüntelen képesek rátalálni a világosságra, aki az Isten. Mert Isten elrejtőzködött, *Deus Absconditus*, azzal a fátyollal van leborítva, amelyet egyedül a csönd tud résnyire ellebenteni. A csönd homálya teszi lehetővé az embernek, hogy kitartóan nézze Istent. A csönd misztérium; és a legnagyobb misztérium, Isten csöndes marad. Szeretek emlékezni Patrice de la Tour du Pin költőnek ezekre a szavaira: „Minden életben a csend mondja ki Istent.”

115. A szerzetesi élet, a magány és a csönd embereinek az élete, felemelkedés a magasságok felé, nem pedig a magasságokon való pihenés. A szerzetesek mindig feljebb mennek, mert Isten szüntelenül nagyobb. E földön sohasem érhetjük el Istent. De semmi sem kísérhetné jobban földi utunkat Isten felé, mint a magány és a csönd.

116. Nem csak a kolostorban kereshetjük Istent... Szent Ágostont erőszakosan ragadták ki monostorából, hogy Hippó püspökévé szenteljék. Kimerítő püspöki feladata alatt roskadozva gyakran úgy tekintette püspöki tevékenységét, mint egy „sarcina episcopalis”-t. Ez a katonai nyelv népszerű kifejezése, a katona csomagját, a katona teljes felszerelését jelenti. Egy sajátosan súlyos teher volt az, amelyet Hippó püspökének mindennap hordania kellett a vállán. Az egyre halmozódó, gyakran világi ügyekkel ütköző szolgálat ellenére Ágoston megtalálta a csönd és a magány idejét, hogy a Szentírást olvassa, tanulmányozza, és azon elmélkedjen, hogy hosszan imádkozzon, megszerkessze dogmatikus műveit, a hitoktatást és a tanítást biztosítva. Ágoston példája az Egyházban van, nem az elvont vagy ideális Egyházban, hanem Hippó közösségében, amelynek ismeri arcait, hullámlásait, nyomorúságait és viszályait. Ezzel az Egyházzal imádkozik, böjtöl, szenved és halad az elmaradhatatlan mindennapos megtérés felé, hogy teljesen Isten által, Istennel és Istenben éljen. Ennek a közösségnek a tapasztalatáról ad számot a zsoltárokat magyarázva, ahol teljességében megtalálta magát: „Krisztus egész teste nyög a megpróbáltatásoktól az idők végezetéig és addig, amíg a megpróbáltatások abba nem maradnak. Ez az ember nyög és kiált Istenhez, és közülünk mindegyikünk a maga részéről kiált ennek az embernek a testében.” Ez az Isten, aki vágyakozik reá, ez a testvérei számára jelen lévő Isten, és egyben ez az ő lelke legbensejében jelen lévő Isten is, akit ő szorosan át akar ölelni, minden teológiai tudományos kutatáson túl, a csöndes imádságban. Egész lényével feléje tart mostantól a szeretet által lánggra lobbantva. Hányszor vizsgálta a láthatárt, hogy lássa, jön-e Ő, hogy megpihenjen benne, örüljön jelenlétének. Ágoston úgy ábrázolja magát, mint Isten sátra alatt lakó embert, „akit elragad a belső zene, és akit vonz

az ő édessége”, és hangja elhallgattatja a test és a vér zaját, és Isten háza felé tereli őt. Azt is tudja azonban, hogy az elragadtatás csak egy pillanatig tart, aztán visszahull íz emberi és mindennapos nyomorba. Törékeny testében nyög, de már a várakozás viszi őt, amely utazásának célja. „Énekel és megy” — ismétli, Isten az út végén van, de már érzi kezének érintését...

Vajon a csönd menekülés a beszédétől? Az ön életében érezte-e néha, hogy a szavak túlságosan alkalmatlanok, súlyosak és zajosak?

117. Szükséges a csöndet művelnünk és körülvennünk belső gáttal.

Imádságaimban és lelki életemben mindig éreztem az egyre mélyebb és teljesebb csönd igényét. Egyfajta lelki érzékenységről van szó, hogy ne magamra gondoljak, hanem tekintetemet, lényemet és lelkemet Isten felé fordítsam. A magány, a csönd és az abszolút böjt napjai nagy segítséget jelentettek. Hallatlan kegyelem volt, lassú tisztulás és azzal az Istennel való találkozás, aki fokozatosan egyre mélyebb belső életre akart vezetni, hogy bensőséges kapcsolatot ápoljak Vele. A magány, a csönd és a böjt napjai, amelyeket egyedül Isten igéje táplál, lehetővé teszik az embernek, hogy életét a lényegre alapozza.

Így aztán megtudtam, hogy ahhoz a vízpartra ültetett fához hasonlóan, melynek gyökerei a vízsodrás felé irányulnak, lelkierőre és frissességre tehetek szert. Ez a fa nem fél, amikor a hőség érkezik, levélzete zöld marad: a szárazság éveiben nem nyugtalankodik és állandóan gyümölcsöt terem (vö. Jer 17,7–8).

A csönd abszolút szükséges belső életem fejlődéséhez. Ezt az Istennek szentelt személyeknek és a papoknak sohasem szabad elfelejteniük.

118. Boldog John Henry Newman az *An Essay in the Aid of a Grammar of Assent* (Esszé a beleegyezés nyelvtanához) című írásában keserű szemrehányással fordul a papokhoz: „A csönd fenntartja a vallásos buzgóság benső hevét. Ez a hevület kifejezésre juttatja a Szentlélek bennünk való életét. A csönd teszi lehetővé a bennünk lévő isteni tűz gondozását és őrzését. [...] A Szentlélek élete megköveteli bennünk az éberséget. Ha tanúskodni akarunk Isten Lelkének jelenlétéről a világban, egészen sajátosan, a legnagyobb gonddal fenn kell tartani a belső tüzet. Nem lep meg túlságosan, hogy számos pap lélek nélküli látszattá vált, olyan emberré, aki sokat beszél és rengeteg tapasztalatot oszt meg, de Isten Lelkének tüze kialudt benne, és alig fejez ki többet jelentéktelen eszméknél és lapos érzelmeknél. Néha úgy tűnik, hogy a papok bőbeszédűsége inkább kételyt ébreszt bennünk, mint hitet. Minden úgy történik, mintha nem lennénk egészen biztosak benne, hogy Isten Lelke meg tudja érinteni az emberi szívet. Azt hisszük, hogy kötelességünk kitölteni a Szentlélek hiányosságát, és szavak bőségével meggyőzhetünk másokat a Lélek erejéről. El kell hárítanunk a hiányosságát és a szavak áradatával

meggyőzni másokat az erejéről. És pontosan ez a fecsegő hitetlenség oltja ki a tüzet. [...] Nekünk, apostolkodóknak, a legnagyobb kísértés a szóáradat. Gyengíti hitünket és langyossá tesz minket. A csönd egyfajta szakrális önfegyelmzés, a Szentlélek őrszeme.”

Szent János különösen határozott e tárgyban: „Ha szerettek engem, tartsátok meg parancsaimat, én meg majd kérem az Atyát, és más vigasztalót ad nektek: az Igazság Lelkét, aki örökké veletek marad. A világ nem kaphatja meg, mert nem látja, és nem ismeri. De ti ismeritek, mert bennetek van és hennetek marad. Nem hagylak árván benneteket, hanem visszajövök hozzátok.” (Jn 14,15—18)

A mennybemenetel után Krisztus nem hagyta árván az embereket. Amint a teremtés kezdetén, enyhe szellőként „Isten lehelete [lelke — *a ford.*] lebegett a vizek fölött”, úgy az Isten Fia az emberiséget a Szentlélek kezébe helyezte, aki kiárasztja az Atya szeretetét, és csöndben terjeszti világosságát és bölcsességét. Ezért tehát alig lehetséges, hogy a világ zajában és nyugtalanságaiban a Szentlélek vezessen bennünket.

Krisztust bizonyára elszomorítja, amikor látja és hallja a papokat és a püspököket, akiknek garantálniuk kellene az Evangélium tanításának teljességét, hogy megsokszorozzák szavakat és írásait, amelyek az Evangélium pontosságát tudatosan kétértelmű és zavaros állításaikkal gyengítik. Ezeket a papokat és preláthusokat, akik azt a benyomást keltik, hogy az Egyház hagyományos tanítását a dogma és az erkölcs területén az ellenkezőjére fordítsák, időszerű lenne Krisztus kemény szavaira emlékeztetni: „Ezért mondom nektek, minden bűnre és káromlásra elnyerik az emberek a bocsánatot, de a Lélek káromlása nem nyer bocsánatot. Aki az Emberfia ellen beszél, az bocsánatot nyer, aki azonban a Szentlelket káromolja, nem nyer bocsánatot sem ezen, sem a másvilágon.” „Bűne örökre megmarad” — teszi hozzá Márk. (Mt 12,31—32; Lk 12,10; Mk 3,29) Nyilvánvalóan feladatunk új pasztorális utakat keresni. Ám Aquinói Szent Tamás a Szent János Evangéliumához fűzött magyarázatában figyelmeztet bennünket: „Ha tehát azt keresed, merre menj, kövesd Krisztust, hiszen ő maga az út. Szent Ágoston így magyarázza: »Menj követve az embert és eljutsz Istenhez.« Mert jobb botladozni az úton, mint nagy léptekkel haladni az úton kívül. Mert az, aki botladozik az úton, még ha alig halad is, közeledik a célhoz; de az, aki az úton kívül megy, minél bátrabban fut, annál inkább távolodik a céltól. Ha azt keresed, hová menj, egyesülj Krisztussal, mert ő személyében az igazság, amelyre szeretnénk eljutni.” Newmannek az Isten ígését, a szentségeket és a liturgiát kisajátító papokról szóló megállapítása világosan bizonyítja, hogy szoros kapcsolat van a csönd és a Szentlélekhez való hűség között. A csönd aszkézisét nem gyakorló lelkipásztorok nem érdekeltek az Evangéliumban, unalmas, patetikus és beteges szóbőség rabjaivá lesznek. A Szentlélek élete és csönd nélkül a pap tanítása zavaros, összefüggéstelen fecsegés. A pap beszédének saját lelke formájának és az isteni Jelenlét jelének kell lennie.

Newman gondolata minden emberre érvényes. Minél jobban közeledünk a Szentlélekhez, annál csöndesebbek vagyunk, minél jobban távolodunk tőle, annál fecsegőbbek vagyunk.

Minden papnak, püspöknek el kellene tudnia mondani Szent Ágostonnal: „*Voce Ecclesiae loquor*” (Az Egyház hangján szólok) (Zsoltármagyarázatok, 129,4), és így tehát Jézus Krisztus hangján, így aztán finomsággal és hatékonyan magára kellene vennie a lelkipásztor és lelkip vezető teljes felelősségét. Egyetlen pap és egyetlen püspök sem felejtheti, hogy az ítélet rettenetes napján saját magának kell felelnie Isten előtt azoknak a vétkeiért, akiket saját hanyagsága miatt nem tudott megtéríteni.

Szent Ágoston egyik levelében nyomatékosan hangsúlyozza: „E világ dicsősége elmúlik, az ítélet napján mindezek a megtiszteltetések semmit sem érnek. Nem azon ábrándozom, hogy életem az egyházi megtiszteltetések hiábavalóságában merüljön ki. Arra a napra gondolkodom, amikor számot kell adnom a nyájáról, amelyet a pástorok Fejedelme bízott rám. Értsétek meg félelmeimet, mert nagyok az én félelmeim.”

119. A csönd iránti tisztelet hiánya káromlás a Szentlélek ellen. Ha a pap belép a csönd fegyelmébe, alá tudja vetni magát a Szentléleknek. Ha Isten szóvivői nem engedik a Szentlelket magukban szólni, akkor az isteni kegyelmet óhatatlanul utálatos emberi ügyességgé változtatják.

120. A pap a csönd embere. Mindig Istenre kell figyelnie. Az igazi pasztorális és misszionáriusi mélység csak a csöndes imádságból jöhet. Csönd nélkül a papság elsüllyed. A papnak a Szentlélek karjaiban kell lennie. Ha eltávolodik a Szentlélektől, arra kárhozik, hogy kizárólag emberi munkát végezzen.

121. Igaz, hogy a Szentlélek az „ismeretlen Isten” marad, ahogyan Victor Dillard, az 1945. január 12-én Dachauban meghalt jezsuita pap is nevezi őt az *Au Dieu inconnu* (Az ismeretlen Istenhez) című könyvében. A következő nagyszerű imádsággal vezeti be gondolatait, amely könyörgés és kiáltás a Szentlélekhez, arra kérve őt, hogy engedje számára megismerni, megragadni, megérinteni, sőt kinyilatkoztatni az ő arcát. Mert erős a vágyunk, hogy lássuk őt: „Uram, add, hogy lássalak. [...] Nem is tudom, hogyan hívjalak: Szentlélek, ó Szent Lélek. [...] Próbállak megragadni téged, megkülönböztetni az isteni világban, amelybe elmerülök. Ám kitért kezem semmit sem ragad meg, és szinte észrevehetetlenül térdre rogyok az Atya előtt, vagy az én bensőmben lakó ismertebb Krisztusom fölé hajlok. Testem leáll. Érzékeim az igazukat keresik a képekben, hogy lelkem feléd szállhasson. És te csak ilyen idegen anyagi táplálékot adsz nekik, mint galamb, lángnyelv, lehelet. Semmit nem adsz, ami lehetővé teszi a bensőséges imát kettesben. Semmit, ami az imádságot emberivé és családiassá teszi. Mert túlságosan közel vagy hozzám. Szükségem lenne egy kis távolságra, hogy nézzelek, hogy határt vonjak köréd, és a magam határait is megállapítsam hozzád való viszonyomban, kielégítve a pontos körvonalak igényét, hogy felfogjam egységünket.”

Victor Dillard atya imádsága mutatja a hívő embernek azt a nehézségét, hogyan is képzelje el a Szentlélek isteni személyének eredetiségét. Mégis bőségesen hívjuk, szólítjuk őt a

szentmise közepette, hogy szentelje meg Isten népét és mindent, és jöjjön átváltoztatni, illetve véghez vinni az átlényegülést, más szóval a kenyér és bor lényegének átalakítását Jézus Krisztus testének és vérének lényegévé az Eucharishtiában.

122. Krisztus a Szentlélek nagy csöndjét adta nekünk. Hogyan is feledhetnénk ezt? Ha az ember eltávolodik a Szentlélek csöndjének emésztő tüzétől, mindig bálványimádásba esik. Gondozni kell Pünkösöd csöndes tüzét. A Szentlélek csöndje nélkül az embert üresség veszi körül.

123. A csönd nem a beszéd száműzése, hanem az egyetlen Ige szeretete. Fordítva: a szavak áradása a kételkedés jele. A hitetlenség mindig bőbeszédű.

Gyakran elfelejtjük, hogy Krisztus szeretett csöndet teremteni. Nem menekülni vonult a pusztába, hanem Istennel találkozni. És életének legkegyetlenebb pillanatában, amikor mindenütt üvöltések süvítettek, amikor mindenféle hazugságok és rágalmak szakadtak rá, amikor a főpap azt kérdezte: „Miért nem mondasz semmit?”, Jézus inkább a csöndet választotta.

Valóságos emlékeztetkiesésben szenvedünk; már nem tudjuk többé, hogy a csönd szakrális valóság, mert Isten tartózkodási helye. Hogyan lehet újra felfedezni a csönd érzését, mint Isten megnyilvánulását? Itt van a modern világ drámája: az ember eltávolodik Istentől, mert nem hisz többé a csönd értékében.

124. Ha Isten felé haladunk, lesz egy pillanat, amikor a szó fölöslegessé és érdektelenné válik, mert egyedül a szemlélődésnek lesz fontossága. A szerzetesi élet teszi minden másnál leginkább lehetővé Isten szemlélését. A monostorok csöndje a legszebb földi ékszerdoboz az embernek, aki fel akar jutni ahhoz, aki várja őt.

Dom Jean-Baptiste Porion ezt nagyon pontosan gondolta az **Amour et silence** (Szeretet és csend) című művében: „Minden élet titokzatos kezdetében és működésében. A szemlélődő élet a legmélyebb és legvalóságosabb élet. Éppen ezért a legtitkosabb és legkevésbé megmagyarázható. Túlságosan egyszerű és lelki ahhoz, hogy az emberi szavak teljesen kifejezhetnék. [...] Ha belépünk a klauzúrába, akkor megtérünk, vagyis elfordulunk a világtól és Istenhez fordulunk. A karthauzi élet kezdete olyan, mint minden más szerzetesi életé. Akiket az isteni hívás bevezet a magányba, meghallották az evangéliumi szót: »**Pcenitentiam agite. Vadé, vende quae habes.**« (Tartsatok bűnbánatot, menjetek, adjátok el mind, amitek van!) Ők tehát mindenekelőtt erőfeszítést lettek, hogy megszabaduljanak a teremtett dolgoktól, hogy széttörjék szolgásgunk rabláncait. A kiüresedésnek és az alárendeltségnek ez a tette mindig szükséges marad. Mindig harcolnunk kell bukott természetünk ellen. »**Militia est vita hominis super terram.**« (Katonáskodás az ember élete a földön.)”

125. A klauzúra a **fuga mundi**, a világtól való elfutás térbeli kivetítése arra való, hogy magányt és csöndet találjunk. Kifejezi a zűrzavarnak, a mesterséges fényeknek, a zaj kábító

szomorúságának és a megszállott birtoklási váagnak a végét, hogy az Égre nézzünk. Aki belép a monostorba, a csöndet keresi, hogy megtalálja Istent. Mindenekfölött szeretni akarja Istent, mint egyetlen javát és egyetlen gazdagságát. „Hogy sokat szerethessük Istent az Égben — mondta Liguori Szent Alfonz Mária a **Novena dél Santo Natale** (Beszéd Karácsony kilencedére) című könyvében –, előbb sokat kell őt szeretni a földön. Isten iránti szeretetünk foka életünk végén Isten iránti szeretetünk mértéke lesz az örökkévalóságban. Bizonyosságot szeretnénk szerezni, hogy soha ne legyünk elválasztva ettől a Legfőbb Jótól a jelen életben? Szeretetünk kötelékeivel egyre jobban szorítjuk őt, az **Énekek éneke** Jegyesével mondván neki: »Megtaláltam, akit a lelkem szeret, megragadtam őt és nem fogom elengedni őt.« Hogyan ragadta meg a Szent Jegyes szeretettjét? »A szeretet karjaival ragadjuk meg Istent« — feleli Szent Ambrus. Boldogok, akik felkiálthatnak Szent Faulinnal: »Birtokolják csak a gazdagok gazdagságukat, a királyok királyságukat: a mi dicsőségünk, a mi gazdagságunk, a mi királyságunk Krisztus!« És Szent Ignáccal: »Csak szeretetedet és kegyelmedet add nekem, és elég gazdag leszek.« Tedd, hogy úgy szeresselek téged, ahogy te szeretsz engem: és nem óhajtok mást, nincs más, amit kívánhatnék.”

XVI. Benedek minden pápánál jobban kifejezte a szemlélődő élet misztériumát a bernardinusok kollégiumában 2008. szeptember 12-én tartott beszédében: „Abból az észrevételből indultunk ki, hogy a régi rend és az ókori bizonyosságok összeomlásában a szerzetesek alaphozzáállása a **quaerere Deum** volt, vagyis elkezdtek keresni Istent. Ez, mondhatnánk, valóban filozófiai magatartás: az utolsó előtti valóságok mögé nézni és hozzálátni a végső, igaz valóságok kereséséhez.”

126. A szerzetes magasztos és hosszú úton kötelezi el önmagát, azonban már az irány birtokában van, a Biblia szavában hallgatja Istent. Ettől kezdve Isten megértésére kell törekednie, hogy eljuthasson hozzá. Így a szerzetesek útja mindamellett, hogy haladása nem mérhető, a liturgiában befogadott és emésztett Ige szívében megy végbe. Istennek ebben a keresésében a szerzetest erősen megragadja Krisztusnak a szenvedésben tanúsított csöndje, és Ő maga vonzza.

Valóban van lemondás, de ez Istenben történő levetkezés, előzetes készség az odafigyelésre és a csöndes imádásra. Hosszú menetelés ez Isten felé a Biblia igéjének világosságában. A csönd mindig ellensége a jelentéktelen szempontoknak, a világiasságnak és a felületességnek.

127. A világ akárhová képes követni az embert, ahol el akar rejtőzni, még a kolostor magányába és csöndjébe is. A gőg, a szenvedélyek, a képmutatás igyekeznek újra érvényesíteni legrosszabb jogaikat a lélek fölött. Ha megbújunk Isten csöndjében és szívében, fejünk fölött a Szentlélek szárnyaiként tárjuk szét a Bibliát, ez marad a legjobb és egyedüli szükséges, hogy belső világunkból kiűzzük a haszontalant, a fölöslegest, a világiast és még a mi saját énünket is.

128. A szerzetesi hagyomány a békés éjszakai légkört nevezi „nagy csöndnek”, amelynek uralnia kell a közösségi területet, csakúgy, mint az egyes cellákat. Ez általában a kompletóriumtól a primáig tart: egyedül lenni önmagunkkal és Istennel. De mindenkinek magának kell létrehoznia és fölépítenie a maga belső klauzúráját, „egy kőfalat és egy bástyát”, egy saját pusztaát, hogy a magányban és a csöndben ott találkozzon Istennel.

129. Jeromos atya számára az *Écrits monastiques* (Szerzetesi írások) című művében van egy bizonyíték: „Milyen kiváltság birtokolni a jogot — és ez elismert jog, mert szerzetesi jog —, hogy a csöndbe menekülhetünk! Ez egyébként csak akkor kiváltság, ha bátorságunk van használni azt.” A csönd a bátor emberek kiváltsága. Elveszhetnek és elveszíthetik a reményt, ám a csönd szünet nélkül fel tudja őket emelni, mert magában hordozza az isteni jelenlétet és eredetet. A csönd megtérés, amely sohasem valósul meg könnyen.

130. A *Silence cartusien* (Karthauzi csend) című művében dóm Guillerand is ezt írta: „Hozzá akarok szokni a homályban való nézéshez, ahol a fény átszűrődik, hogy hozzám érkezzon anélkül, hogy megsebezne; hozzá akarok szokni a csönd hallgatásához, ahol beszél a hang, mely mindent szavak nélkül mond; meg akarom szokni azt a Szeretetet, aki úgy adja magát és oly magasztos formában, engem felülmúlva szól hozzám, és szava közelebb van a világossághoz és az igazsághoz.”

131. A csönd embereinek arca fizikailag különbözik azokétól, akiknek a gyönyörök zajától és egy Isten nélküli világ mesterkéeltségeitől torzult el. Vonásaikat, tekintetüket és mosolyukat a csönd ereje formálta. A nagy szerzetes egyéniségek megszokták, hogy félhomályban néznek, és szüntelen képesek rátalálni a világosságra, aki az Isten. Mert Isten elrejtőzködött, *Deus Absconditus*, azzal a fátyollal van beborítva, amelyet egyedül a csönd tud résnyire el-lebbenteni. A csönd homálya teszi lehetővé az embernek, hogy kitartóan nézze Istent. A csönd misztérium; és a legnagyobb misztérium, Isten csöndes marad. Szeretek emlékezni Patrice de la Tour du Pin költőnek ezekre a szavaira: „Minden életben a csend mondja ki Istent.”

132. A szerzetesi élet, a magány és a csönd embereinek az élete, felemelkedés a magasságok felé, nem pedig a magasságokon való pihenés. A szerzetesek mindig feljebb mennek, mert Isten szüntelenül nagyobb. E földön sohasem érhetjük el Istent. De semmi sem kísérhetné jobban földi utunkat Isten leié, mint a magány és a csönd.

133. Nem csak a kolostorban kereshetjük Istent... Szent Ágostont erőszakosan ragadták ki monostorából, hogy Hippó püspökévé szenteljék. Kimerítő püspöki feladata alatt roskadozva gyakran úgy tekintette püspöki tevékenységét, mint egy „sarcina episcopalis”-t. Ez a katonai nyelv népszerű kifejezése, a katona csomagját, a katona teljes felszerelését jelenti. Egy sajátosan súlyos teher volt az, amelyet Hippó püspökének mindennap hordania kellett a vállán. Az egyre halmozódó, gyakran világi ügyekkel ütköző szolgálat ellenére Ágoston megtalálta a csönd és a magány idejét, hogy a Szentírást olvassa, tanulmányozza, és azon elmélkedjen, hogy

hosszan imádkozzon, megszerkessze dogmatikus műveit, a hitoktatást és a tanítást biztosítva. Ágoston példája az Egyházban van, nem az elvont vagy ideális Egyházban, hanem Hippó közösségében, amelynek ismeri arcait, hullámvásait, nyomorúságait és viszályait. Ezzel az Egyházzal imádkozik, böjtöl, szenved és halad az elmaradhatatlan mindennapos megtérés felé, hogy teljesen Isten által, Istennel és Istenben éljen. Ennek a közösségnek a tapasztalatáról ad számot a zsoltárokat magyarázva, ahol teljességében megtalálta magát: „Krisztus egész teste nyög a megpróbáltatásoktól az idők végezetéig és addig, amíg a megpróbáltatások abba nem maradnak. Ez az ember nyög és kiált Istenhez, és közülünk mindegyikünk a maga részéről kiált ennek az embernek a testében.” Ez az Isten, aki vágyakozik reá, ez a testvérei számára jelen lévő Isten, és egyben ez az ő lelke legbensejében jelen lévő Isten is, akit ő szorosan át akar ölelni, minden teológiai tudományos kutatáson túl, a csöndes imádságban. Egész lényével feléje tart mostantól a szeretet által lángra lobbantva. Hányszor vizsgálta a látóhatárt, hogy lássa, jön-e Ő, hogy megpihenjen benne, örüljön jelenlétének. Ágoston úgy ábrázolja magát, mint Isten sátra alatt lakó embert, „akit elragad a belső zene, és akit vonz az ő édessége”, és hangja elhallgattatja a test és a vér zaját, és Isten háza felé tereli őt. Azt is tudja azonban, hogy az elragadtatás csak egy pillanatig tart, aztán visszahull íz emberi és mindennapos nyomorba. Törékeny testében nyög, de már a várakozás viszi őt, amely utazásának célja. „Énekel és megy” — ismétli, Isten az út végén van, de már érzi kezének érintését...

Vajon a csönd menekülés a beszédétől? Az ön életében érezte-e néha, hogy a szavak túlságosan alkalmatlanok, súlyosak és zajosak?

134. Szükséges a csöndet művelnünk és körülvennünk belső gáttal.

Imádságaimban és lelki életemben mindig éreztem az egyre mélyebb és teljesebb csönd igényét. Egyfajta lelki érzékenységről van szó, hogy ne magamra gondoljak, hanem tekintetemet, lényemet és lelkemet Isten felé fordítsam. A magány, a csönd és az abszolút böjt napjai nagy segítséget jelentettek. Hallatlan kegyelem volt, lassú tisztulás és azzal az Istennel való találkozás, aki fokozatosan egyre mélyebb belső életre akart vezetni, hogy bensőséges kapcsolatot ápoljak Vele. A magány, a csönd és a böjt napjai, amelyeket egyedül Isten igéje táplál, lehetővé teszik az embernek, hogy életét a lényegre alapozza.

Igy aztán megtudtam, hogy ahhoz a vízpartra ültetett fához hasonlóan, melynek gyökerei a vízsodrás felé irányulnak, lelkierőre és frissességre tehetek szert. Ez a fa nem fél, amikor a hőség érkezik, levélzete zöld marad: a szárazság éveiben nem nyugtalankodik és állandóan gyümölcsöt terem (vö. Jer 17,7—8).

A csönd abszolút szükséges belső életem fejlődéséhez. Ezt az Istennek szentelt személyeknek és a papoknak sohasem szabad elfelejteniük.

135. Boldog John Henry Newman az *An Essay in the Aid of a Grammar of Assent* (Esszé a beleegyezés nyelvtanához) című írásában keserű szemrehányással fordul a papokhoz: „A csönd fenntartja a vallásos buzgóság benső hevét. Ez a hevület kifejezésre juttatja a Szentlélek bennünk való életét. A csönd teszi lehetővé a bennünk lévő isteni tűz gondozását és őrzését. [...] A Szentlélek élete megköveteli bennünk az éberséget. Ha tanúskodni akarunk Isten Lelkének jelenlétéről a világban, egészen sajátosan, a legnagyobb gonddal fenn kell tartani a belső tüzet. Nem lep meg túlságosan, hogy számos pap lélek nélküli látszattá vált, olyan emberré, aki sokat beszél és rengeteg tapasztalatot oszt meg, de Isten Lelkének tüze kialudt benne, és alig fejez ki többet jelentéktelen eszméknél és lapos érzelmeknél. Néha úgy tűnik, hogy a papok bőbeszédűsége inkább kételyt ébreszt bennünk, mint hitet. Minden úgy történik, mintha nem lennénk egészen biztosak benne, hogy Isten Lelke meg tudja érinteni az emberi szívet. Azt hisszük, hogy kötelességünk kitölteni a Szentlélek hiányosságát, és szavak bőségével meggyőzhetünk másokat a Lélek erejéről. El kell hárítanunk a hiányosságát és a szavak áradatával meggyőzni másokat az erejéről. És pontosan ez a fecsegő hitetlenség oltja ki a tüzet. [...] Nekünk, apostolkodóknak, a legnagyobb kísértés a szóáradat. Gyengíti hitünket és langyossá tesz minket. A csönd egyfajta szakrális önfegyelmelés, a Szentlélek őrszeme.”

Szent János különösen határozott e tárgyban: „Ha szerettek engem, tartsátok meg parancsaimat, én meg majd kérem az Atyát, és más vigasztalót ad nektek: az Igazság Lelkét, aki örökké veletek marad. A világ nem kaphatja meg, mert nem látja, és nem ismeri. De ti ismeritek, mert bennetek van és bennetek marad. Nem hagylak árván benneteket, hanem visszajövök hozzátok.” (Jn 14,15—18)

A mennybemenetel után Krisztus nem hagyta árván az embereket. Amint a teremtés kezdetén, enyhe szellőként „Isten lehelete [lelke — *a ford.*] lebegett a vizek fölött”, úgy az Isten Fia az emberiséget a Szentlélek kezébe helyezte, aki kiárasztja az Atya szeretetét, és csöndben terjeszti világosságát és bölcsességét. Ezért tehát alig lehetséges, hogy a világ zajában és nyugtalanságaiban a Szentlélek vezessen bennünket.

Krisztust bizonyára elszomorítja, amikor látja és hallja a papokat és a püspököket, akiknek garantálniuk kellene az Evangélium tanításának teljességét, hogy megsokszorozzák szavakat és írásait, amelyek az Evangélium pontosságát tudatosan kétértelmű és zavaros állításaikkal gyengítik. Ezeket a papokat és preláthusokat, akik azt a benyomást keltik, hogy az Egyház hagyományos tanítását a dogma és az erkölcs területén az ellenkezőjére fordítsák, időszerű lenne Krisztus kemény szavaira emlékeztetni: „Ezért mondom nektek, minden bűnre és káromlásra elnyerik az emberek a bocsánatot, de a Lélek káromlása nem nyer bocsánatot. Aki az Emberfia ellen beszél, az bocsánatot nyer, aki azonban a Szent-lelket káromolja, nem nyer bocsánatot sem ezen, sem a másvilágon.” „Bűne örökre megmarad” — teszi hozzá Márk. (Mt 12,31—32; Lk 12,10; Mk 3,29) Nyilvánvalóan feladatunk új pasztorális utakat keresni. Ám Aquinói Szent Tamás a Szent János Evangéliumához fűzött magyarázatában figyelmeztet

bennünket: „Ha tehát azt keresed, merre menj, kövesd Krisztust, hiszen ő maga az út. Szent Ágoston így magyarázza: »Menj követve az embert és eljutsz Istenhez.« Mert jobb botladozni az úton, mint nagy léptekkel haladni az úton kívül. Mert az, aki botladozik az úton, még ha alig halad is, közeledik a célhoz; de az, aki az úton kívül megy, minél bátrabban fut, annál inkább távolodik a céltól. Ha azt keresed, hová menj, egyesülj Krisztussal, mert ő személyében az igazság, amelyre szeretnénk eljutni.” Newmannek az Isten ígését, a szentségeket és a liturgiát kiszajátító papokról szóló megállapítása világosan bizonyítja, hogy szoros kapcsolat van a csönd és a Szentlélekhez való hűség között. A csönd aszkézisét nem gyakorló lelkipásztorok nem érdekelnek az Evangéliumban, unalmas, patetikus és beteges szóbőség rabjaivá lesznek. A Szentlélek élete és csönd nélkül a pap tanítása zavaros, összefüggéstelen fecsegés. A pap beszédének saját lelke formájának és az isteni Jelenlét jelének kell lennie.

Newman gondolata minden emberre érvényes. Minél jobban közeledünk a Szentlélekhez, annál csöndesebbek vagyunk, minél jobban távolodunk tőle, annál fecsegőbbek vagyunk.

Minden papnak, püspöknek el kellene tudnia mondani Szent Ágostonnal: „*Voce Ecclesiae loquor*” (Az Egyház hangján szólok) (Zsoltármagyarázatok, 129,4), és így tehát Jézus Krisztus hangján, így aztán finomsággal és hatékonyan magára kellene vennie a lelkipásztor és lelkivezető teljes felelősségét. Egyetlen pap és egyetlen püspök sem felejtetheti, hogy az ítélet rettenetes napján saját magának kell felelnie Isten előtt azoknak a vétkeiért, akiket saját hanyagsága miatt nem tudott megtéríteni.

Szent Ágoston egyik levelében nyomatékosan hangsúlyozza: „E világ dicsősége elmúlik, az ítélet napján mindezek a megtiszteltetések semmit sem érnek. Nem azon ábrándozom, hogy életem az egyházi megtiszteltetések hiábavalóságában merüljön ki. Arra a napra gondolok, amikor számat kell adnom a nyájáról, amelyet a pásztorok Fejedelme bízott rám. Értsétek meg félelmeimet, mert nagyok az én félelmeim.”

136. A csönd iránti tisztelet hiánya káromlás a Szentlélek ellen. Ha a pap belép a csönd fegyelmébe, alá tudja vetni magát a Szentléleknek. Ha Isten szóvivői nem engedik a Szentlelket magukban szólni, akkor az isteni kegyelmet óhatatlanul utálatos emberi ügyességgé változtatják.

137. A pap a csönd embere. Mindig Istenre kell figyelnie. Az igazi pasztorális és misszionáriusi mélység csak a csöndes imádságból jöhet. Csönd nélkül a papság elsüllyed. A papnak a Szentlélek karjaiban kell lennie. Ha eltávolodik a Szentlélektől, arra kárhozik, hogy kizárólag emberi munkát végezzen.

138. Igaz, hogy a Szentlélek az „ismeretlen Isten” marad, ahogyan Victor Dillard, az 1945. január 12-én Dachauban meghalt jezsuita pap is nevezi őt az *Au Dieu inconnu* (Az ismeretlen Istenhez) című könyvében. A következő nagyszerű imádsággal vezeti be gondolatait, amely

könyörgés és kiáltás a Szentlélekhez, arra kérve őt, hogy engedje számára megismerni, megragadni, megérinteni, sőt kinyilatkoztatni az ő arcát. Mert erős a vágyunk, hogy lássuk őt: „Uram, add, hogy lássalak. [...] Nem is tudom, hogyan hívjalak: Szentlélek, ó Szent Lélek. [...] Próbállak megragadni téged, megkülönböztetni az isteni világban, amelybe elmerülök. Ám ki-tárt kezem semmit sem ragad meg, és szinte észrevehetetlenül térdre rogyok az Atya előtt, vagy az én bensőmben lakó ismertebb Krisztusom fölé hajlok. Testem leáll. Érzékeim az igazu-kat keresik a képekben, hogy lelkem feléd szállhasson. És te csak ilyen idegen anyagi táplálékot adsz nekik, mint galamb, lángnyelv, lehelet. Semmit nem adsz, ami lehetővé teszi a bensőséges imát kettesben. Semmit, ami az imádságot emberivé és családiassá teszi. Mert túlságosan közel vagy hozzám. Szükségem lenne egy kis távolságra, hogy nézzelek, hogy határt vonjak köréd, és a magam határait is megállapítsam hozzád való viszonyomban, kielégítve a pontos körvonalak igényét, hogy felfogjam egységünket.”

Victor Dillard atya imádsága mutatja a hívő embernek azt a nehézségét, hogyan is kép-zelje el a Szentlélek isteni személyének eredetiségét. Mégis bőségesen hívjuk, szólítjuk őt a szentmise közepette, hogy szentelje meg Isten népét és mindent, és jöjjön átváltoztatni, illetve véghez vinni az átlényegülést, más szóval a kenyér és bor lényegének átalakítását Jézus Krisz-tus testének és vérének lényegévé az Eucharisziában.

139. Krisztus a Szentlélek nagy csöndjét adta nekünk. Hogyan is feledhetnénk ezt? Ha az ember eltávolodik a Szentlélek csöndjének emésztő tüzétől, mindig bálványimádásba esik. Gondozni kell Pünkösöd csöndes tüzét. A Szentlélek csöndje nélkül az embert üresség veszi kö-rül.

140. A csönd nem a beszéd száműzése, hanem az egyetlen Ige szeretete. Fordítva: a szavak áradása a kételkedés jele. A hitetlenség mindig bőbeszédű.

141. Gyakran elfelejtjük, hogy Krisztus szeretett csöndet teremteni. Nem menekülni vonult a pusztába, hanem Istennel találkozni. És életének leg- kegyetlenebb pillanatában, amikor mindenütt üvöltések süvítettek, amikor mindenféle hazugságok és rágalmak szakadtak rá, amikor a főpap azt kérdezte: „Miért nem mondasz semmit?”, Jézus inkább a csöndet válasz-totta.

Valóságos emlékeztetkiesésben szenvedünk; már nem tudjuk többé, hogy a csönd szak-rális valóság, mert Isten tartózkodási helye. Hogyan lehet újra felfedezni a csönd érzését, mint Isten megnyilvánulását? Itt van a modern világ drámája: az ember eltávolodik Istentől, mert nem hisz többé a csönd értékében.

142. Csönd nélkül Isten eltűnik a zajban, és ez a zaj egyre gyötrőbb lesz, mert Isten távol van. Ha a világ nem fedezi fel újra a csöndet, elveszik, elmerül a semmiben.

Létezik olyan csönd, amely meghallgatás? Talán lehetetlen úgy megérteni a másik embert, hogy csöndben maradunk...

143. A meghallgatáshoz szükséges az elhallgatás. Nem csak a fizikai csönd bizonyos megtartásáról akarok beszélni, amely abban áll, hogy nem vágok bele mások szavába. A belső csöndről is szólni akarok, amely nemcsak a másik ember beszédére figyel, hanem az alázatos szeretettel túlcsonduló szívre, amely gazdagon megáldott az odafigyelés, a baráti befogadás, az önkéntes lemondás képességével, és igencsak tudatában van szegénységünknek.

A meghallgatás csöndje az odafigyelés, önmagunk ajándékozása a másiknak, és az erkölcsi finomság jele. Tudatos alázatosságot kell tanúsítanunk, hogy úgy fogadjunk el egy másik embertől ajándékot, mint amit Isten ad nekünk. Mert a másik ember mindig egyfajta gazdagság és értékes ajándék, amelyet Isten ajánl fel, hogy alázatban, emberségben és nemeslelkűségben növekedjünk.

Úgy gondolom, hogy pontosan az a leghiányosabb emberi kapcsolat, amelyből hiányzik az odafigyelés csöndje.

144. Bele kell vinni a csöndet a gondolkodás folyamatába, le kell nyugtatni a szívet, a gondok sokaságát, és kiiktatni minden mesterkélt szórakozottságot. Semmi nem magyarázza meg jobban, hogy mi is az odafigyelés, mint az az összefüggés, amely fennáll a csönd és az odafigyelés, a figyelem és az ajándékozás között. Ezt írja Szent János a Prológusban: „A világosság világít a sötétségben, de a sötétség nem fogta föl.” (Jn 1,5) Az odafigyelés csöndje nem más, mint a szívek csöndes együttléte.

Hogyan tudná a szív a másik embert másképp teljesen befogadni, mint a csöndben? Hiszen ez utóbbi nem értelemmel magyarázható, hanem lélekkel.

145. Összehasonlításként, a zenét teljességében hallgatjuk, amikor minden tökéletesen elhallgat körülöttünk és bennünk, és szemünket is becsukjuk. Az odafigyelés csöndje leginkább olyan, mint amikor elbúvól a templomot betöltő orgona hangja. Hallgatjuk, mit sem látva abból, ami a kórus magasában történik, az orgona helyén: hang érkezik a homályból, és a mozdulatlan és sötét ívek alatt betakar minket, mint egy lepel.

A figyelés csöndje bizonyára akkor éri el csúcspontját, amikor maga a beszéd a csöndben nyilvánul meg, semmit sem veszítve az erejéből, vagy amikor olvasás közben, a hangtól megfosztott beszéd találkozik az olvasóval, aki teljesen annak belső világa felé fordul a befogadás tökéletes magányában.

Mit mondhatunk az emlékezet csöndjéről? Itt nem egy betegség csöndjéről van szó, amikor az ember elveszíti emlékeit és fogódzóit.

146. Az emlékezet a Szentlélektől megtermékenyített szó. Olyan, mint egy sír, mint egy szántóföld, amelybe az ember elveti a beszéd magvát, és az gyökeret ereszt, a csöndben sarjad, és egy még bőségebb és reményt hordozó új életté fejlődik.

Az odafigyelés csöndjébe belehalt szó újra kivirágzik az őt életre keltő Szentlélek nap-sugaraiban. Az elmélkedésben befogadott és megtermékenyült mag, mint egy új lény jelenik meg bőséges terméssel. Ha a búzamaz nem hal el, nem hoz termést.

A mag elhalása a növény életet jelenti. A növény pedig az egész természet egyetlen lény, amely egyezre csöndes és élő, és éppen ezzel adja nekünk annak a legtökéletesebb képét, ami a csöndes odafigyelést követő percekben történik.

A *Lectio Divina* [a Szentírás elmélkedő olvasása- *a ford.*] elméleti hagyománya, amely végigvonult a kereszténységen, Origenésztől napjainkig tanítja, hogy a Szentírás olvasását az elmélkedésnek, az elmélkedést pedig az imádságnak kell követnie. A szent lelki olvasmány a csönd minden gazdagságát tökéletesen visszatükrözi, ha az ember Istenhez fordul.

147. Az emlékezet csöndje a lélek és a szív békéje. Az emlékezet csöndje szabad és igaz embert teremt.

Az Egy falusi plébános naplójába Georges Bernanos írja: „Megőrizni a csendet, milyen különösen hangzik. Inkább a csend őriz minket.” Hogyan érthető meg az embernek ez a valószerűtlen hozzáállása a csöndhöz?

148. Jeromos atya megpróbált válaszolni erre a kérdésre. Az *Ecrits monastiques* (Monasztikus írások) című könyvében ezt írta: „A csönd misztérium, illetve pontosabban az emberek viszonyulása a csöndhöz szinte misztérium jellegű problémát jelent. Minden értelmes ember csodálja a csendet, mind meg van győződve hasznosságáról, de szinte soha nem akarnak ennél tovább menni.” Aztán így folytatja a trappista szerzetes: „A szeretet gyakorlásához először is magunkba kell zárni a lelket zavaró természetes »zajokat«, le kell állítani azokat szívünk ajtaja előtt, és nem szabad másokat elárasztani velük. Egyszerűen azért, mert a zűrzavar elfordít Istentől.”

A zaj körülvesz és ostromol minket: a szünet nélkül nyüzsgő városaink, az autók, a repülők, a házon kívüli és belüli gépek zaja. E magát ránk kényszerítő zaj mellett még ott vannak a saját magunk által keltett vagy választott zajok. Ez mindennapjaink legáltalánosabb hang-sávja. Ennek a zajnak a tudatunkon kívül gyakran olyan szerepe van, amit nem is merünk bevallani, hogy tudniillik elrejtünk és elfojtsunk egy másik zajt, amely lefoglalja és elárasztja benső világunkat. Hogyhogy nem döbönt meg bennünket az az erőfeszítés, amelyet állandóan kifejtünk, hogy elnyomjuk Isten csöndjét?

149. A zaj a lélek megsértése, a zaj benső világunk „csöndes” lerombolása. Az ember mindig igyekszik kívül maradni önmagán. Ezért kell állandóan visszamenni a belső várkastély felé.

150. Fájdalmasan fedezzük fel a zajt, amikor szeretnénk megállni és belépni az imádságba. Gyakran, hatalmas lárma uralja belső templomunkat. A modern világ megsokszorozza a legkábítóbb zajokat, amelyek annyira fertőző ellenségei szívünk békéjének. A szekularizált, anyagi és hedonista világban, ahol a háborúk, a bombázások, a gépfegyverek ropogása, az erőszak és a kegyetlenség az általános fizetőeszköz, ahol az emberi személy méltósága, a család és az élet elleni erőszak már eléri magát az emberi lényt, a csönd tisztelete az emberiség legfőbb gondjává lett. Mindezek ellenére Isten a csöndben rejtőzik.

151. A kármelita Philippe de Jésus-Marie testvér a belső csöndnek szentelt konferenciabeszédében nagyon pontosan fogalmaz: „Sejtjük, hogy lelkünk eredetileg a csönd területe, szűzies hely, szentély, ahol Isten akar lakozni a velünk való békeességben. Ám amikor odalépünk a belső templom küszöbéhez, az összeszedettség által sajátos hangzavart találunk, amely az imádságnak ezen idejéből egy rezonanciadobozt alkot, és visszaverődnek benne életünk vonatkozásai, szorongásaink, vágyaink és legkülönbözőbb érzelmeink. Tehát a fő kérdés elsősorban már nem a külső zaj kérdése, hanem igenis a gondolatok csöndjének kérdése.” Sajnos Philippe de Jésus-Marie testvér tapasztalata mára már széles körben létező valóság, különösen a nyugati világban és még azon túl is.

Egy nap azonban az elárasztó zaj mögül, amely romlottsággal sző át annyi emberéletet, fontos lesz meghallani újra „a szellő csendjében” Isten hangját, aki nekünk is mondja: „Mit csinálsz itt, Illés?” (1Kir 19,13)

152. *A belső várkastélyban* Avilai Szent Teréz különleges pontossággal írja le ezt az egyetemes tapasztalatot. „Olyanféle érzés ez, mintha a fejemben sok nagy folyó volna, vízesésekkel, a partokon meg madárdal és füttyszó hangzanék. Mindez nem a fülemben cseng, hanem a fejem felső részében, ahol — mint állítják — a léleknek magasabb tehetségei lakoznak.”

153. A kármelita Philippe de Jésus-Marie még ezt is írja: „Az imádság idejére tehát nagyon fontos lemondani arról, hogy felszálljunk menet közben ezekre a távozó vonatokra és hajókra. Ezért nagyon fontos, hogy ne azonosuljunk ezekkel a gondolatokkal, hanem ellenkezőleg, tudatosítsuk, hogy azok hozzánk érkeznek, de nem mi vagyunk, hanem csak belső csöndünk vásznára vetítődnek. Itt aztán Istennel találkozunk. [...] Annyit kér tőlünk, hogy maradjunk előtte ebben a csöndben, amely minden dicséretnél sokkal szebb, mint amit mi hozzá intézhetnénk.”

Mi mindannyian „ezeken a vonatokon és hajókon” vagyunk. Gyakran rajtuk keresztül megyünk be a kápolnába és a templomba. Az is lehet, hogy nem vagyunk mindig tudatában annak a zajnak, amelyet magunkkal cipelünk az Úr házába.

154. Tudom, hogy nagyon nehéz megszabadulni attól a sok problémától, amelyek eláraszt-hatnak minket és megzavarhatják a csöndünket. Hogyan lehetne azt kérni egy édesanyától, akinek a gyermeke súlyos beteg, hogy tartson távolságot az őt folyton elárasztó fájdalmas gon-dolatoktól? Hogyan kérhetnénk egy férfitől, akinek hosszú betegség után elhunyt a felesége, hogy hagyja el az összetört szívét elárasztó szomorúság fátylát, mert így juthat el egy bizonyos minőségű csöndre?

Legyenek bár mindennapjaink nagyon nehezek, Isten nem lesz kevésbé jelen bennünk. Ő türelmes, hűséges és irgalmas Isten, aki fáradhatatlanul várakozik. Valószínűleg a legnehe-zebb visszatérni magunkba csöndet teremteni, az Atya felé fordulni és megtérve mondani: „Atyám házában a sok napszámos bővelkedik kenyérben, én meg éhen halok itt. Útra kelek, hazamegyek Atyámhoz és megvallom: »Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Arra, hogy fiadnak nevez, már nem vagyok méltó, csak béreseid közé fogadj be.« Csakugyan útra kelt és visszatért atyjához.” (Lk 15,17—20) Az ég felé menni annyi, mint újra megtalálni azt a csöndes bensőségességet, ahol Isten lakik és minket vár a látóhatárt fürkészve.

155. A Gyermeke Jézusról nevezett Jean-Gabriel kármelita testvér *A csend hangja a szent pusztaságban* címmel tartott egyik konferenciabeszédében pontosan fogalmazott: „A Sivatag Szentjeinek alapítóit olvasva azt hihetnénk, hogy a pusztában folytatott élet tele van az Isten-nel folytatott édességes beszélgetésekkel, és nincs más gondjuk, csak a »szent semmittevés«, amelyet Keresztes Szent János *A lélek énekében* szerelmes szemlélődésnek nevez. [...] A re-mete azonban igen gyakran találkozik bűnös lelke sötétségével. A csönd és a magány a lelki harc helye a három ellenség, a világ, a démon és a régi ember (Szent Pál-i értelemben »a test«) ellen, amely — ha hiszünk Keresztes Szent Jánosnak —, a három közül a legmakacsabb.”

Ezért kell féltő gonddal óvni a csöndet minden élőlélek zajától. „En”-ünk zaja, amely folyton a jogait követeli, túlságosan belement minket a magunkkal való törődésbe. Emlékeze-tünk zaja a múltba húz minket, emlékeink és hibáink múltjába. A kísértések vagy a búskomor-ság, a torkosság, a bujaság, a fösvénység, a harag, a szomorúság, a hiúság, a gőg zaja, röviden minden, ami a lelki harc tárgyát képezi, amelyektől az embernek naponta meg kell szabadul-nia. A csönd a legnagyobb ellenszere annak, hogy elhallgattassuk ezeket az élőlélek zajokat, és hogy mindent elégezzünk a Szentlélek szelíd lángjának tüzeiben.

156. A csöndnek van egy dicsőséges jellege. Loyolai Szent Ignác lelkigyakorlataiban írja: „Mi-nél jobban a magányban van lelkünk és minél jobban elkülönül mindentől, annál alkalmasabb lesz arra, hogy Teremtőjéhez és Urához közeledjék és Őt elérje.”

157. A csönd sosem hivalkodó és nagyzó. Egyszerűen Isten képmása. Soha nem vakít el minket, mint a csillogó hamis gyöngyök zaja, mert az isteni szeretet egyszerű visszfénye.

158. A filozófus Sorén Kierkegaard az *Önvizsgálat — ajánlva a kortársaknak / Isten változatlan-sága* című könyvében világosan és ragyogóan foglalja össze a problémát: „Ha jól szemügyre vesszük (ami keresztyénileg szólva jogosult is) a jelenkori világ helyzetét, egész életét, keresztyénileg azt kell mondanunk, hogy az beteg, ha én orvos lennék és ha valaki azt kérdezné »mit gondolsz, mit kellene tenni?« Azt felelném: »Az első, amit föltétlenül meg kellene tenni, hogy valami történjék az: csendet teremtsél; mert Isten ígését nem lehet hallani és ha azt lármás eszközökkel akarják hirdetni és te kiabálsz a zűrzavarban, hogy meghallják azt, úgy az nem az Isten ígéje; teremts csendet! Mindenki lármázik, és amint mondják a tüzes italokról, hogy az pezsgésbe hozza a vért, úgy a mi korunkban minden, még a legjelentéktelenebb vállalat, a legsemmitmondóbb közlemény is az idegek megrendítésére van alapítva, hogy megmozdítsa a tömeget, a sokaságot, a publikumot — a láрма! És az ember, ez az okos fej, szinte álmatlan, hogy kitaláljon új eszközöket a láрма fokozására, hogy verje fel a legnagyobb sietséggel és a legnagyobb méretek szerint a port, a semmitmondót. Igen, már majdnem az ellenkezőt érték el: a közlemény jelentőségére nézve a legalacsonyabb fokra szállott alá, a közlési eszközök meg elérték már a legmagasabb fokot a gyorsaság és kiterjedés irányában; mert az, amit sietnek oly gyorsan elterjeszteni és mit más oly nagyon elterjeszt, az rongy! Ó, teremts, hát csendet.«”

159. Az embernek a legnehezebb Istent a csöndben keresni. Ez a csöndes világosság nem emberi szó, hanem alázatos és szegény világosság.

II.

ISTEN NEM BESZÉL, DE HANGJA KIVEHETŐ

„Ó boldog és igen boldog lélek, aki megérdemled, hogy vonzódj Istenhez, és Isten által úgy, hogy a Lélek Istenben való egysége révén a Lélek egyedül Istent szereti, és nem valami személyes jót, és csak Istenben szereti magát. [...] »Akarom, hogy amint te és én egy vagyunk, ők is legyenek egy mibennünk!« (Jn 17,21) Íme, ez a vég, ez a beteljesedés, a tökéletesség, a béke és az Úr öröme, öröm a Szentlélekben, íme a csönd az égben.” (vö. Jel 8,1)

SAINT-THIERRY VILMOS

Részlet az istenhegyi testvéreknek írott levélből

Thomas Merton jól ítéli meg a Sign of Jonas (Jónás jele) című művében, „hogy a beszéd problémája a bűn problémája. A csönd kérdése pedig a szeretet kérdése. Honnan tudhatja valaki, hogy írnia kell, vagy nem, szóljon vagy sem, hogy szavai és csöndje jók vagy rosszak, életet vagy halált idéz-e elő, ha nem érti a nyelvek kétféle elválasztását egymástól, a bábeli nyelvmegoszlást, amikor az embereket nyelvük szerint választották szét gőgjük miatt? És ott van Pünkösdi tüzes nyelveinek szétszórása, amikor a Szentlélek csak egy nyelvet ismerő embereket küldött arra, hogy a föld minden nyelvén beszéljenek és minden embert egységre vezessenek, »hogy egy legyenek bennünk, Atyám, amint Te énbennem és én őbennük!« (vö. Jn 17,21-22) A Szentlélek hatására ők maguk lettek a tűz, (utalás a Jeremiás-szövegre!), amely átjárta egész Jeruzsálemet (vö. Jer 20,9). És Isten megnyilatkozott általuk. Isten csöndesen bennünk marad – ez az egyetlen ok, amely felhatalmaz a beszédre –, de Ő az is, aki igazol egy tömény isteni szót, akkor, amikor az a csöndből születik, és hamarosan visszaadja a lelket a csöndnek.”

Hogyan értsük Isten csöndjének misztériumát, amelyet annyi embernek oly nehéz volt elfogadnia a történelem folyamán?

ROBERT SARAH BÍBOROS:

160. Sok kortársunk nem tudja elfogadni Isten csöndjét. Nem fogadják el, hogy Istennel másként is lehetséges kapcsolatba kerülni, mint szavak, gesztusok vagy konkrét és látható cselekvések által. Márpedig Isten a csöndje által beszél. Isten csöndje beszéd. Az Ő igéje a magányosság.

Isten magánya nem távollét, magában az Ő lényegében van, az Ő csöndes transzcendenciájában.

161. Thomas Merton úgy véli, hogy „Isten csöndjének mégis meg kell tanítania minket arra, mikor kell beszélni és mikor kell hallgatni. De a csöndnek ez a fogalma elviselhetetlen számunkra, mert annyira félünk, hogy elveszítjük az emberek bizalmát és tiszteletét.”

Amiatt szorongunk, hogyan adnánk választ arra a sok nehézségre, szenvedésre és csapásra, ami rázúdul az emberiségre. Elfelejtjük, hogy bajaink forrása abból az illúzióból ered, hogy mi más valami vagyunk, mint egyszerű por [és hamu – *a ford.*]. Az ember, aki magából istent csinál, nem akarja többé tudomásul venni, hogy halandó. A 103. zsoltár kijelenti, hogy Isten maga „ismeri, hogy mik vagyunk, s megemlékezik, hogy porból vagyunk. Az ember napjai, mint a széna, elhervad, mint a mezei virág. Alig érinti a szél és már nincs többé, és helye sem emlékszik rá.” (Zsolt 103, 14-16)

Tudnunk kell, hogy Isten a mi örömünk, és benne a mi por mivoltunk ragyogássá válhat. Krisztus szeretete öröme változtatja az emberiség mérhetetlen fájdalmát. A boldogság titka az, hogy minden szenvedésünket Krisztusnak a halálon aratott győzelme fényében lássuk. Minden szenvedés így vagy úgy hozzájárul boldogságunkhoz.

162. Maga a teremtés is Isten csöndes beszéde. A természet szavak nélküli szépsége szemünk elé tárja egy olyan Atya sokszoros gazdagságát, aki mindig jelen van az emberek között. Az isteni szó nem hallható a túságosan emberi fülnek, és mégis minden szónál mélyebb. A nap, a hold és a csillagok teljes csöndben vannak a mi fülünk számára, de mégis lényeges szavak és üzenetek földi létünknek. Létezik a csillagok beszéde, amelyet nem tudunk sem megismerni, sem megérteni, de Isten tökéletesen hallja.

A Három ifjú éneke, a mindenség himnusza, amelyet minden vasárnap a reggeli zsolozsmában éneklünk, Dániel könyvéből való szöveg, és tanúsítja, hogy a nap, a hold, az éjszakák és a nappalok, az égitegek, a hegyek és a halmok, a források és a kútforrások, a tengerek és a folyóvizek, a tenger állatai és az ég madarai áldják az Urat és dicséretét éneklük. „Aki az Istentől való, meghallja az Isten szavát.” (Jn 8,47)

Az emberek miért nem hallhatják Isten szavát, amikor Ő a teremtés által szól? Mi azt gondoljuk, hogy egyedül mi vagyunk képesek róla beszélni és Őt hallgatni! Julien Green *Partir avant le jour* (Napfelkelte előtt távozni) című könyvében írja: „Isten határtalan gyöngédséggel beszél gyermekeihez, és ami mondanivalója van nekik, azt gyakran szavak nélkül közli. A teremtés adja a szóképletet: leveleket, a felhőket, a folyóvizet, egy fényfoltot. Ez a titkos nyelvezet nem tanulható meg a könyvekből, de a gyermekek jól ismerik. {...} A gyermekek olyanok, mint egy nagyszámú nép, amely egy közölhetetlen titkot kapott és lassanként elfelejtette, sorát kezébe véve az állítólag civilizált nemzetek által. {...} Én tudtam, amit a gyermekek tudnak, és a világ összes érvelése nem tudta teljesen elragadni tőlem azt a bizonyos kifejezhetetlen dolgot. A szavak nem képesek azt leírni. A beszéd küszöbe alá rejtőzik, és néma marad ezen a földön.”

163. Biztos vagyok benne, hogy Isten minden hívő embernek megadja a teremtés beszédét megérteni képes szívet. Sirák fia, a bölcs kifejezése szerint az Atya az ő szemét „beleültette” az ember szívébe úgy, hogy a hívő Istent, felebarátját és az egész teremtést isteni szemmel nézi. Isten az ember szívében lakik. Ettől kezdve egyfajta összjáték létezik az ember és Isten között, mert ugyanaz a szívük és ugyanaz a szemük: amit Isten lát és hall, azt a hívő ember láthatja és hallhatja is. Bátorkodom kijelenteni, hogy létezik ilyen szeretet.

164. Krisztus az Olajfák lejtőjéhez közeledett, amikor a tanítványok örömmel és nagy hangon Isten dicséretébe kezdtek a csodákért, amelyeket láttak.

„Áldott az Úr nevében érkező király! Béke és dicsőség a magasságban! A tömegből néhány farizeus azt mondta neki: »Mester, hallgattasd el tanítványaidat!« Krisztus felelete a farizeusoknak sajátosan ékesszóló, mert megerősíti, hogy a teremtés is képes

énekelni Isten dicséretét. "Mondom nektek - felelte -, ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak megszólalni." (Lk 19,38-40)

Amint hallottuk, a Biblia buzdítja a teremtetést Isten dicséretére. A folyók, a madarak, a csúszómászók, a nap és a hold dicsérik az Urat. Isten nyelvezete, mint a természeté, nem fogható fel azonnal értelmünkkel, de nem kevésbé nagy erővel marad benne. Ő, aki arra vágyakozik, hogy megnyilatkozzon az embereknek. Nyelvezeten értek minden egyszerű emberi kifejezést, amely embereket kapcsol össze egymással. De nem mondok le teljesen a szépség, a hegyek, a tenger, a kövek, az égzengés, a tűz és minden teremtmény szépségének néma nyelvezetéről, amelyek kifejezik Istent és dicséretét éneklik.

165. Isten csöndje akkor válik érthetővé, amikor hiszünk, és amikor az Isten és az emberek közötti egységről elmélkedünk.

Az isteni csönd titokzatos kinyilatkoztatás. Isten nem érzéketlen a rossz iránt. Előre azt hihetnénk, hogy Isten hagyja, hogy a rossz elrontsa az embereket. Ám, ha Isten csöndes marad, nem szenved kevésbé velünk a rossztól, amely darabokra tépi és eltorzítja a földet. Ha arra törekszünk, hogy Istennel legyünk a csöndben, meg fogjuk érteni jelenlétét és szeretetét.

166. Isten csöndje szemrehányás is lehet. Gyakran úgy teszünk, mintha nem akarnánk meghallani ezt a nyelvet. Viszont, ha földrengés van, vagy nagy természeti katasztrófa, amelyhez még felmérhetetlen emberi dráma is kapcsolódik, szemrehányást teszünk Istennek, hogy hallgat. Isten csöndje kérdőre vonja az emberiséget, hogy képes-e behatolni az élet és a reménység misztériumába, a szenvedések és a megpróbáltatások közepébe. Minél inkább visszautasítjuk a csönd megértését, annál inkább távolodunk Istentől. Meggyőződésem, hogy a modern ateizmus problémája elsősorban Isten csöndjének rossz értelmezésében rejlik a katasztrófák és az emberek szenvedését illetően.

Ha az ember nem lát egyebet az isteni csöndben, mint azt, hogy Isten elhagyta, közömbös, vagy tehetetlen, nehezen tud belépni az Ő kimondhatatlan és megközelíthetetlen misztériumába. Minél inkább elveti az ember Isten csöndjét, annál inkább fellázad ellene.

167. Isten csöndje megragadhatatlan és megközelíthetetlen, de aki imádkozik, tudja, hogy Isten ugyanúgy hallgatja őt, ahogy meghallotta Krisztus utolsó szavait a kereszten. Az emberiség beszél, és Isten az Ő csöndje által válaszol.

168. Hogyan lehet megérteni a Soá hosszú éveit és az olyan haláltáborok, mint Auschwitz-Birkenau szörnyű következményeit, ahol annyi ártatlan zsidó elveszett? Hogyan lehet megérteni Isten csöndjét? Miért döntött Isten úgy, hogy nem lép közbe, amikor az Ő népét gyilkolták? Hans Jonas német zsidó filozófus megkísérelt válaszolni erre az oly fájdalmas kérdésre könyvében, amelynek címe, *Az Isten-fogalom Auschwitz után*: „Mit tett hozzá Auschwitz ahhoz, amit az emberek által egymásnak okozott szörnyűségekről és a borzalomról már mindig is tudni lehetett?” Hans Jonas természetesen Istent okolja: „És Isten hagyta, hogy mindez megtörténjen. De miféle istenről beszélünk ebben az esetben?” A mindenható Isten nem lépett

közbe, hogy megakadályozza a népe elleni barbár mészárlást. És miért hagyta, hogy ezt tegyék? Hans Jonas válasza: „Azért, hogy legyen a világ, és hogy önmagáért legyen, Isten lemond a saját létéről, leveti a maga istenségét.” Mit lehet erre mondani? „Ahhoz, hogy teret teremtsünk a világnak, a kezdet Ein Sofját (Végtelenjét) a végtelennek önmagában össze kell húznia, és így önmagán kívül létrehozza az ürességet és a semmit, amelyben és amiből kiindulva a világot meg lehetett teremteni. E nélkül az önmagába való visszavétel nélkül nem lehetne valami más Istenen kívül.” Sejthetjük a következtetését: „Lemondva a maga sérthetlenségéről, az örök alap megengedte a világnak, hogy létezzék. Isten ezáltal szenvedő Isten lett, mert szenvednie kell az emberektől és csalogódik benne. Isten ugyanakkor gondoskodó Isten, mert megengedi, hogy bizonyos dolgokat más aktorok tegyenek meg, szabad aktorok. Röviden ez egy veszélyeztetett isten, egy isten, aki kockáztatja istenségét. Ez az isten nem mindenható. Hogy a jószágát össze tudjuk egyeztetni a rossz fennállásával, csak akkor lehetséges, ha nem mindenható, pontosabban az kell, hogy ez az isten lemondjon a mindenhatóságról. A puszta szabadság megengedésében már benne van az isteni hatalomról való lemondás.”

169. De ha Isten nem mindenható, akkor nem Isten. Ő mindenható, de ugyanakkor meg akarja engedni az embernek, hogy valóban szabad legyen. Mert Isten mindenhatósága a szeretet mindenhatósága, és a szeretet mindenhatósága a halál. Isten végtelensége nem térbeli végtelenség: nem mélység és part nélküli óceán, hanem szeretet, amelynek nincsenek határai. A teremtés a végtelen szeretet cselekedete. Hans Jonas számára a teremtés Isten egyfajta „önkorlátozása”. Ezáltal Isten csöndje és az, hogy hagyja a dolgokat megtörténni, magyarázkodást indíthat el. Az ember szenvedése titokzatosan szenvedéssé válik Isten számára. Az isteni természetben a szenvedés nem a tökéletlenség szinonimája.

Ez a probléma engem egy családanya levelére emlékeztet, akit megérintett Isten sebezhetőségének gondolata: „Amikor gyermekeim kicsik voltak, én gondolkodtam helyettük, én döntöttem helyettük, minden egyszerű volt, az én szabadságomtól függött minden, de eljött az idő, amikor rájöttem, hogy az én szerepem az, hogy fokozatosan hozzászoktassam őket a saját választásaikhoz. Amikor azonban már dönteni hagytam őket, nyugalanság lett úrrá rajtam. Azáltal, hogy hagytam őket kockázattal járó döntéseket hozni, azt is vállaltam, hogy az enyémen kívül más szabadságok is felszínre kerülnek. Ha túl gyakran döntöttem gyermekeim helyett - be kell vallanom -, azért tettem, hogy megkíméljem őket az olyan választástól, amelyet talán megbántak volna. Ez azonban inkább azért történt, hogy ne tapasztaljam meg az egyet nem értés megpróbáltatását az ő választásuk és az én óhajom között. Részemről a szeretet hiánya volt ez, hiszen így lényegében magamat akartam megkímélni a fájó tapasztalattól, miszerint gyermekeim mást választanak, mint ami nekem jobbnak tűnt számukra. Így jutok el annak felismerésére, hogy az Atyaisten tud szenvedni. Mi az Ő gyermekei vagyunk. Szabadnak akar minket, hogy mi magunk építsük magunkat, és szeretetének végtelensége lehetetlenné tesz minden kényszerítést az Ő részéről. Tökéletes szeretet, a számítás árnyéka nélkül, de ez már kezdetben magában foglalja a nekünk adott szabadsággal együtt járó szenvedés elfogadását.”

Ha egy csöndes, „szenvedő” Istenben hiszünk, még titokzatosabbá és ragyogóbbá lesz Isten csöndjének misztériuma. Kisöpri a hazug világosságot, hogy helyébe tegye a „ragyogó sötétséget”. Mert nem felejttem a zsoltár szavait: „Talán a sötétség elföd engem. Világosság helyett az éjszaka vegyen körül engem. De a sötétség nem sötét neked, és az éjszaka fénylik, mint a nappal.” (Zsolt 139,10-12) Ez a zsoltár megerősítheti az embert, amikor démonainak legnagyobb sötétsége támad rá, és amikor kísértése van fellázadni Isten ellen.

Isten csöndje felhívás, hogy őrizzük a csöndet az ember nagy misztériumának elmélyítésére mind az öröm, a bánat, a szenvedés és a halál vonatkozásában.

Hogyan válaszoljunk azoknak, akik többé-kevésbé zavarosan azt mondják magukról, hogy „Isten nem érdeklődik irántam, mindig csak hallgat”?

170. Nem könnyű megfelelő nyelvezetet találni, hogy tisztelettel és gyümölcsozón szójunk azokhoz, akik úgy érzik, elhagyta őket az Isten. Fel kell vértézünk magunkat testvériegyüttérzéssel és okos pedagógiával, és hagyjuk, hogy vezessen minket az imádság, a Szentlélek működése, amely megnyitja a szívet Isten igéjének. Fontos, hogy barátsággal és tapintattal kérjük ezektől a személyektől, hogy fogadják el az isteni csönd misztériumát, a szenvedés üdvösséges voltába helyezve magukat az önátadás és a hit aktusával. Ha az ember belemerevedik a materialista bizonyosságokba, mindig arra a feltételezésre jut, hogy Isten elhagyta. A szeretet lényegénél fogva ugrás az ismeretlenbe. A modernitás szereti Isten csöndjében az ő nem létezésének bizonyítékát látni: ha létezik rossz és szenvedés, lehetetlen, hogy Isten létezzen.

171. Mindig hallom annak a hétéves muszlim gyermeknek a zokogását, aki könnyes szemmel így panaszkodott: „Létezik Isten? Miért hagyta, hogy a papát megöljék? Miért nem tett semmit, hogy megakadályozza ezt a bűntényt?” Az Ő misztériumos csöndjében Isten ennek a gyermeknek a kiontott könnyeiben nyilatkozik meg, és nem annak a világnak a rendjében, amely igazolná ezeket a könnyeiket. Isten a maga titokzatos módján közel van hozzánk megpróbáltatásainkban.

172. A külső megnyilvánulások nem mindig a legjobb bizonyítékai ennek a közelségnek. A legközelebbi barátaink néha távol vannak tőlünk, ami nem gátolja meg őket abban, hogy nagyon szeressenek minket. Egy apa nincs okvetlenül gyermekei közelében egész életük folyamán, de nem kevésbé törődik velük.

173. Isten Atya, aki távolinak tűnhet. Ez az Atya azonban úgy érdeklődik irántunk, mintha a legközelebb lenne a szívünkhöz. Isten néha felemel minket a kereszt csúcsára, hagyja, hogy növekedjünk a megpróbáltatásban, megtapasztaljuk fejlődésünket és a vele való intimitást. A szenvedést az alázatosságunk részeként kell felvállalnunk. A kereszt szemlélése segít. Egyik levelében Teilhard de Chardin ezt írta: „Ha a maga teljességében meghalljuk a kereszt üzenetét, nem fenyeget az a veszély, hogy az életet szomorúnak és csúnyának találjuk, hanem csak

figyelmesebbé leszünk felfoghatatlanul súlyos voltára.” Az egész életében nagybeteg nővére jegyzeteiből készült könyv előszavába ezt írta: „Ó, Marguerite, nővérem, amíg én az univerzum pozitív erőire bíz- tam magam, bejártam a földrészeket és a tengereket, szenvedélyesen lefog- lalt a Föld minden megnyilatkozása, te mozdulatlanul, fekvve, csöndesen világossá változtattad lényed legmélyén a világ legrosszabb árnyait. Mondd csak, a Teremtő szemében melyikünk választotta a jobbik részt?”

A keresztnek ez a szemlélése felkelti bennünk a Jézus imádságához hasonló imát: „Atyám! A te kezedbe ajánlom az én lelkemet!” (Lk 23,46)

174. El tudom képzelni, hogy aki nem imádkozik, sohasem lesz képes megérteni Isten csöndes szavait. Amikor azonban az ember szerelmes, mindig észreveszi a szeretett személy legkisebb gesztusát is. Így van ez az imádsággal is. Ha hozzászoktunk a gyakori imádkozáshoz, meg tudjuk ragadni Isten csöndjének jelentését. Vannak jelek, amelyeket csak két jegyes tud megérteni. Az imádság embere ugyanígy az egyedüli, aki megragadja a szeretetnek Istentől küldött csöndes jeleit.

175. Isten diszkrét barát, aki megosztani jön örömét, bánatát és könnyeit, semmit sem várva viszonzásul. Hinni kell ebben a barátságban.

Szent János Jelenések könyve sajátos költőiséggel beszél „az ég csöndjéről”. Mit jelentenek ezek a sorok, amelyek annyi magyarázattal szolgáltak?

176. Az égben nincs beszéd. Ott fent a boldogok szavak nélkül kommunikálnak egymással. A szemlélődés, a közösség és a szeretet nagy csöndje van ott.

177. Az égi hazában a lelkek mind egyesültek Istennel. Látásából táplálkoznak. A lelkek az Isten iránti szeretettől teljesen átjárva abszolút elragadtatásban vannak. Nagy csönd van, mert a lelkeknek nincs szükségük szavakra, hogy Istennel egyesüljenek. Eltűnik a szorongás, a szenvedély, a félelem, a fájdalom, az irigység, a gyűlölet és az ösztön. Csak az Istennel való személyes együttlét van. A lelkek és Isten összelelkezése örökkévaló. Az ég Isten szíve. És ez a szív mindörökké csöndes. Isten maga a tökéletes gyöngédség, nincs szüksége szavakra ahhoz, hogy kiáradjon. A Mennysorság olyan, mint egy hatalmas égő csipkebokor, amely soha nem ég el; az égő szeretet erővel sugároz. Ott fent a szeretet ártatlan lánggal, tiszta vággyal ég, hogy végtelenül szeressen és a Szentháromság bensőséges mélységébe merítsen.

178. XVI. Benedek megragadó világossággal és rendkívüli hangsúllyal szól Isten szeretetéről. A **Deus Caritas est** kezdetű enciklikájának első soraiban ezt írja: „Mi hittünk a szeretetnek: a keresztény ember így fejezheti ki életének alapvető döntését. A keresztény lét kezdetén nem egy etikai döntés vagy egy nagy eszme áll, hanem a találkozás egy eseménnyel, egy személlyel, aki életünknek új horizontot s ezáltal meghatározott irányt ad. János evangéliumában ezt az

eseményt a következő szavakkal írja le: »Isten úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindannak, aki benne hisz [...], örök élete legyen.« (3,16) A szeretet központi jelle-gével a keresztény hit átvette azt, ami Izrael hitének belső magva volt, s e mának új mélységet és tágasságot adott. A hívő izraelita ugyanis minden áldott nap elimádkozza a Második Tör-vénykönyvből azokat a szavakat, melyekről tudja, hogy létének középpontját fogalmazták meg: »Halljad, Izrael! Jahve, a mi Istenünk, Jahve egyetlen. Ezért szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívvel, teljes lélekkel és minden erővel.« (6,4—5) Az istenszeretetnek e parancsolatát Jézus egyetlen megbízatássá kapcsolta össze a Leviták könyvének felebaráti szeretetről szóló parancsával: »Szeresd a felebarátodat, mint önmagadat« (19,18; vö. Mk 12,29—31). Ezek után a szeretet azáltal, hogy Isten előbb szeretett minket (vö. 1Jn 4,10), többé már nemcsak egy »parancsolat«, hanem válasz a szeretetnek arra az ajándékára, amellyel Isten közeledik fe-lénk.”

179. Szent János *Jelenések könyvében* titokzatos leírások vannak. Az ég csöndje a szeretet, az imádság, a felajánlás és az imádás csöndje: „Amikor a Bárány feltörte a hetedik pecsétet, csönd lett az égben úgy egy félóra... [...] Jött egy másik angyal, megállt az oltár előtt, arany-füstölő volt nála. Sok tömjént kapott, hogy az összes szent imádságával tegye az aranyoltárra, amely az Isten trónusa előtt állt. Az angyal kezéből a tömjén füstje a szentek imádságával fel-szállt az Isten elé.” (Jel 8,1.3-4)

180. Különösen szép Szent Ágoston imádsága a megholtakért: „Ha ismernéd Isten ajándékát és tudnád mi a Mennysország! Ha hallhatnád innét az angyalok énekét és láthatnál engem kö-zöttük! Ha láthatnád kitérni szemed előtt az örök távlatokat és tereket, az új ösvényeket, ahol járok! Ha egy pillanatra szemlélhetnéd, mint én, a szépséget, amely előtt minden szépség elhalványul! Micsoda! Te, aki láttál engem, szerettél engem az árnyak világában, le sem nem láthatnál, sem nem szerethetnél a változatlan valóságok világában?

Higgy nekem, amikor eljön a halál, hogy szétörje láncaidat, mint ahogy szétörte azo-kat a láncokat, melyek engem megkötöztek, és amikor eljön a nap, amelyet Isten ismer és Ő határozott el, a te lelked az égbe száll, ahol az én lelkem megelőzött téged. Azon a napon majd meglátsz engem, és visszanyered megtisztult szeretetemet. Istennek csak az tetszik, hogy be-lépve a boldogabb, a másik életem emlékeihez és valódi örömeihez hűtlen életbe, kevésbé szeretővé válók. Akkor meg fog látni engem, átváltozva az elragadtatástól és a boldogságtól többé már nem várva a halálra, hanem pillanatról pillanatra velem haladva a világosság és az élet új ösvényein. Töröld le könnyeidet, és ne sírj többé, ha szeretsz engem.”

181. Az ég csöndjéről beszélni valóban merész kaland. Bizonyos utazások alkalmával bölcs és okos dolog, ha hagyjuk magunkat azok tapasztalata által vezettetni, akik ismerik a földrajzi adottságokat és helyeket. Milyen rendkívüli kaland, hogy gondolkodni akarunk az ég csöndjé-ről! Egyásra kell hangolódni, hogy ennek a misztériumnak az útjára rálépjük. Egyedül csak dadogni tudnánk...

182. Az egyházatyák sokat gondolkodtak ezeken a kérdéseken. Tudták, hogy a csönd az ember legfőbb szabadsága Istennel. Nagy Szent Gergelynek ritka mélységű szavai vannak a csöndről. **A lelki- pásztorság kézikönyvében** ezt írja: „Az ember szíve ugyanis a korlátok közé szorított vízhez hasonlóan, felfelé törekszik, odasiet vissza, ahonnét leszállóit; korlát nélkül hagyva pedig, haszontalanul ömlik szét a földön. Aki ui. kiszakítván magát a hallgatás ellenőrzése alól, felesleges beszédbe ereszkedik, akkor mindmegannyi folyón keresztül szétömlieszti magát. Nem is képes tehát önismeretére magába szállni, mert a sok zagyvaság által elszórakozva, az összeszedettségtől megfosztja magát. S mivel nincs tartóerő, ami körül fogná, egészen ki van szolgáltatva a leselkedő ellenségnek. [...] Amely szív-várost ugyanis nem vesz körül a hallgatás fala, tárva van az ellenség előtt.”

183. Gyakran gondolok elődömrre a conakryi püspöki székhelyben, Raymond-Marie Tchidimbo püspökre. Közel kilenc évet töltött egy mocskos börtönben. Megtiltották neki, hogy bárkivel is beszéljen. Ebben a nyilvánvalóan oly rettenetes csöndben, amely nem volt egyéb, mint rideg és gonosz bántalmazás, Istenhez kellett fordulnia, hogy túlélje. A hóhérai által ráerőltetett csönd az Isten iránti szeretetének egyetlen kifejezésévé és egyetlen följajánlássá válik, egyetlen lépcsővé, amelyen az ég felé mehetett és négy szemközt beszélhetett Istennel, mint ahogy az ember a barátjával beszél. Börtöncellája tette lehetővé számára titokzatos módon, hogy kicsit megértse az ég csöndjét. Hosszú hónapokon át arra várt, hogy vadul meggyilkolják elektromos árammal vagy összeverjék. Meg tudta érteni, hogy a rossz, a szenvedés és a csönd misztériuma szorosan összefüggenek. A csöndben történt, Istennel való bensőséges találkozása révén nyugalommal nézett szembe a mindennapi megpróbáltatásokkal. Tudta, hogy élete nem egy nyomorúságos fogházban ér véget. Tudta, hogy fogsága megművelt föld, ahová naponta belevetette, mint magokat, az életét, hogy amit ő könnyek között vetett, majd örvendezve arassák. Tudta, hogy az igazi élet kapujánál volt. A szorongáson, a fizikai és erkölcsi megaláztatáson túl a csönd adott neki erőt, bátorságot, alázatot és áldozatkészséget.

184. Paradox módon a halálra ítélt ember csöndje minden reménység hordozója lett. A kitaszított már ezen a földön megsejti az Ég nagy csöndjét. A borzalmak csöndjének alagútja vezet Isten csöndjének reménysége felé. Mert a legszörnyűbb bűnös számára az egyetlen szűkség az igazi csönd ajtajának megnyitása és kezének Isten csöndes kezébe helyezése: íme, a vég, a beteljesedés, a tökéletesség, a békesség, az Úr öröme, a Szentlélekben való örvendezés, íme, mindez az ég csöndje. Az imádság csöndje olyan, mint az eucharisztikus csönd, mint az imádás csöndje, csönd Istenben.

185. XVI. Benedek az Úrnapján bemutatott miséje homíliájában mondta: „Amikor mindannyian hosszas csöndben vagyunk az ő Szentségében jelen lévő Úr előtt, akkor ez egyházunk egyik leghitelesebb tapasztalata, amelyet kiegészítve kísér az Eucharisztia ünneplése, Isten igéjének hallgatása, énekelve együtt közeledvén az Élet Kenyere asztalához. Hogy egy másik szemléllyel valóban egyesüljünk, ismernünk kell őt, és tudnunk kell csöndben mellette maradni,

szeretettel hallgatni és nézni. Az igazi szerelem és barátság mindig a nézés, az intenzív, de sokatmondó figyelmességgel és tisztelettel teljes csöndnek a kölcsönösségéből származik, hogy a találkozás mélységét eredményezze, amely személyes és nem felületes.” Ez Isten csöndjének igazi elővételezése, amelynek megismerésére mindannyian meghívást kaptunk.

186. Elég csak egyszerűen és csodálattal nézni az idős szerzetesek Isten csöndjétől formált és kiégetett arcát, hogy egy kicsit megközelítsük ezt az oly szép misztériumot. A szerzeteseket a világ fiai emberileg elvetik és elutasítják, és mégis Krisztus szépségével vannak megjelölve és lelkileg ragyognak.

187. Teréz anyának Isten csöndjétől ilyen megformált és kiégetett arca volt, de szeretetet hordozott és sugárzott. Kitartóan, hosszú órákat tartózkodott az Oltáriszentség égető lángja előtt, arca leburnult és átalakult az Úrral való mindennapi négy szemközti együttlét által.

188. A csönd szépsége nem emberi, hanem isteni eredetű. Isten csöndje egyszerű és fenséges, kicsi és mégis hatalmas megvilágosodás.

E földről nézve az örökkévalóság hosszúnak és csöndesnek tűnhet...

189. Az örökkévalóság csöndje Isten végtelen szeretetének következménye. Az égben Jézussal leszünk, teljesen Isten által birtokolva és a Szentlélek befolyása alatt. Az ember nem lesz képes többé egy szót sem mondani. Az imádság is lehetetlenné lesz, mert szemlélődéssé, a szeretet és az imádás tekintetévé válik. A Szentlélek lángra lobbantja a lelkeket, akik az égbe mennek, és teljes egészében átadatnak a Szentléleknek.

190. Itt, a földön fontos a Szentlélek csöndjét hallgatni. Szent Pál meggyőződéssel írja: „Gyengeségeinkben segítségünkre siet a Lélek, mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk. A Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem foglalható sóhajtozásokkal.” (Római 8,26)

191. Az égben a lelkek a Szentlélek által az angyalokkal és a szentekkel egyesülnek. Tehát nincs többé beszéd. Ez egy vég nélküli, Isten szeretetében megbúvó csönd. Az örökkévalóság liturgiája csöndes: a lelkeknek nem kell semmi mást tenniük, mint az angyalok kórusához társulniuk. Kizárólag szemlélődnek. Itt lent szemlélődni annyi, mint csöndben maradni. Az égben ez a csönd a teljesség csöndjévé válik Isten látásában. Az örökkévalóság csöndje ámulat és csodálkozás. „Testemben meglátom az Istent. Én magam látom meg őt, és önnön szemem nézi őt és nem más!” (Jób 19,26—27) Az örökkévalóság csöndje valójában Isten teljességéhez van kapcsolva. Tehát szentháromságos csönd.

192. Az Egyház tudja, hogy az ember milyen nehezen érti meg az örökkévalóság csöndjét. Itt lent kevés dolog segíthet megragadni az isteni szeretet mérhetetlenségét. A szentmisén és

az Eucharishtiában az átváltoztatás és az úrfelmutatás nem más, mint egy kis elővételezése az örök csöndnek. Ha ez a csönd igazi minőségű, megsejthetjük az ég csöndjét.

Az Oltáriszentség imádása olyan pillanat, amikor a belső csönd minősége lehetővé teszi, hogy egy kicsit belépjünk Isten csöndjébe. A szentségimádás egy kis csepp az örökkévalóságból.

Az örökkévalóság csöndje a szeretet csöndje.

Kierkegaard egyik imádsága megpróbál behatolni Isten csöndjének értelmébe: „Sohase hagyd elfelejtenünk, hogy te még akkor is beszélsz, amikor hallgatsz. Eljöveteledet várva add, hogy bízzunk benne, hogy te akkor is szeretsz, amikor hallgatsz, ugyanúgy, mint amikor szólsz. Így amikor hallgatsz vagy amikor szólsz, te mindig ugyanaz az Atya vagy, ugyanaz az atyai szív, mint amikor hangoddal irányítasz vagy csöndeddel fölemelsz. ” Ugyanígy Krisztus csöndjét is nehéz lehet megérteni...

193. Jézus egy békés és csöndes éjszakán jön a földre, amikor az emberiség alszik. Csak a pásztorok virrasztanak (vö. Lk 2,8). Születését magány és csönd veszi körül. Harminc éven át senki sem hallgatja őt. Názáretben lakik nagy egyszerűségben, elmerülve a csöndben, Józsefnek, az ácsnak az alázatos műhelyében (vö. Mt 13,55). Nyilvánvalóan már imádságban, önmegtagadásban és belső összeszedettségben él. Jézusnak ez a rejtett élete Isten csöndes árnyékában van. Mária fia állandóan a boldog színelátásban él mélységes és elszakíthatatlan egységben az Atyával.

194. Jézus csöndje magának az Atyaistennek a csöndje. Nem ezt mondta Fülöpnek? „Aki engem látott, az Atyát is látta. Hogy mondhatod hát: mutasd meg nekünk az Atyát? Nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok, s az Atya bennem?” (Jn 14,9—10) Szüntelenül ismételni kell ezt a mondatot Szent János evangéliumából. Ez azt jelzi, hogy Isten és az ember egysége Jézusban kinyilvánítja az időben az Atya és a Fiú örök egységét a Szentlélekben. Az Atya csöndje a Fiú csöndje, a Fiú hangja az Atya hangja. Jézust hallgatni annyi, mint az Atyát hallgat.

195. Názáretben Isten állandóan és csöndesen Istennel volt. Isten csöndben beszélt Istenhez. Erre a csöndre rákérdezve az ember belép a Szentháromság kimeríthetetlen és csöndes misztériumába.

196. Krisztus nyilvános élete rejtett életének csöndes imádságában gyökerezett és telt. Krisztusnak a testben jelen lévő Istennek a csöndje Isten csöndjében van elrejtve. Földi szavaiban Isten csöndes szava lakozik.

Jézus egész életét csönd és misztérium borítja be. Ha az ember utánózni akarja Krisztust, elég betartania az ő csöndjét.

A jászol csöndje, Názáret csöndje, a kereszt csöndje és a lepecsételt sír csöndje ugyanaz. Jézus csöndje a szegénység, az alázat, a lemondás, a megalázkodás csöndje: ez az ő önküresítésének, önkifosztásának feneketlen mélysége (vö. Fil 2,7).

197. Jézus csöndje rendkívül szívbemarkoló legfőbb áldozatának pillanatában. Csak egyszer szól Pilátus kérdésére válaszolva: „Király vagy te? Mit tettél?” Jézus így felel: „Az én országom nem e világból való.” Országába belefoglalja Ábrahámot, Izsákot, Jákobot, Keresztelő Szent Jánost, az Ég minden szentjét, de tanítványainak közösségét is, és akik az Egyházat alkotják. Bár ez utóbbiak a világban vannak, de nem e világból valók. Jézus háromszor ismételi Pilátusnak, hogy az Ő országa nem e világból való (vö. Jn 18,36), mert úgy érezte, hogy Pilátus szeretne volna megtudni és megvédeni az igazságot: Pilátus meg van győződve Jézus ártatlanságáról, de engedi magát letarolni a gyűlölettől fűtött ordítások és vádak által. Megtudva, hogy Jézus galileai, elhatározza, hogy rábízza Heródes Antipászra, Galilea provinciájának negyedes fejedelmére. A főpapok és az írástudók jelen vannak, és megtetézik vádjaikat, hogy kiharcolják Heródes ítéletét. Jézust sokféle rosszal vádolják minden alap nélkül. A fellebbezések között ott van Jézus szentségtörő kijelentése, hogy szándékozik lebontani a templomot, és hogy ő az Isten fia. Heródest Jézus ellen azzal is felizgatják, hogy ordítózva hangoztatják: Krisztus és Keresztelő János egyetértettek annak leleplezésében, hogy Heródes saját testvérének, Fülöpnek a feleségével, Heródiással folytat házasságtörő kapcsolatot.

Heródes ugyanis elvette Fülöp feleségét. A helyzetet még az is súlyosbította, hogy emlékeztették arra, miszerint Jézus dicsérte Keresztelő Jánost, amikor beszédében nyilvánosan védelmébe vette (vö. Mt 11,9–11). Sőt, Jézus semmi tiszteletet nem mutatott a negyedes fejedelem iránt, őt gyalázva „rókának” nevezte (vö. Lk 13,32). Ott vannak a főpapok és az írástudók: mérgesen és acsarkodva vádolják Jézust (vö. Lk 23,10). Heródes és udvaroncái megvetéssel bánnak vele és gúnyt űznek belőle (vö. Lk 23,11). „De Jézus semmit sem felelt.” (Lk 23,9) Jézus nem akart válaszolni Heródesnek, mert úgy tekintette, mint buja és erkölcstelen embert, aki annyira irtózik az igazságtól, hogy levágatja Keresztelő János fejét, aki Jézus Krisztus hangja volt, mert ő eléje tárta az igazságot. Miért ne tartotta volna be az Úr a csöndet az előtt, aki elvette az ő hangjának (Jánosnak) az életét?

Heródes visszaküldi Jézust „Pilátushoz, aki ismét összehívta a főpapokat, a véneket és a népet, és így szólt hozzájuk: »Elém vezettétek ezt az embert, mint a nép lázítóját. Jelenléte-tekben kihallgattam, de az ellene felhozott vádak közül nem találtam egyben sem vétkesnek. És Heródes sem, mert lám, visszaküldte hozzám. Láthatjátok, semmi olyat nem követett el, amiért halált érdemelne. Ha ez az ember áthágta volna a ti törvényeteket, Heródes, aki ismeri azt és vallja, tudta volna. Ám Jézus semmi vétket nem követett el sem a ti törvényetek ellen, sem a rómaiak törvénye ellen. Ha azonban nektek okot adott valami túlkapással arra, hogy felbőszültetek ellene, megfenyíttem hát és elbocsátom.» (Lk 23,14-16)

A főpapok és a vének mindezen hazug vádaskodásaira Jézus semmit sem felel, mert azok csupán elszabadult ordítózások, zavar, irigység és gyűlölet voltak (vő. Mt 27,12—14). Jézus hallgatással fejezte ki megvetését a hazugságok iránt. Ő, aki maga az igazság, a világosság és az egyetlen út, amely az Életre vezet. Ügyének nincs szüksége védelemre. Az igazságot és a világosságot nem védik: ragyogásuk egyben saját védekezésük. Ez a következőket mondatja Szent Ambrussal: „Az Urat vádolják, ő hallgat. Joggal hallgat, mert nem szorul védelemre. Azok óhajtják a védelmet, akik attól félnek, hogy legyőzetenek. Tehát a hallgatással nem a vádaskodást igazolja, hanem cáfolat nélkül megveti azt.”

Pilátust megdöbbenti Jézus csöndje és nyugalma: „Nem hallod, mi mindennel vádolnak téged?” (Mt 27,13) Jézus olyan megzavarhatatlan, nyugodt és békés, hogy azt lehetne hinni, nem is hallja a gyűlölettől megittasult tömeg ordítózásait. De emlékezzünk csak, hogy írva van: „Én pedig mint a süket, nem hallottam semmit, és mint a néma, ki fel nem nyitja száját. És olyan lettem, mint a nem-halló ember, akinek szájában nincsen ellentmondás. Mert, Uram, én tebenned bíztam, te meghallgatsz engem, én Uram, Istenem. És mondtam: »ne örüljön rajtam soha az ellenség [...], mikor megtántorodnak lábaim!«” (Zsolt 37,14-16)

Pilátus is hozzáteszi: „Nem felelsz semmit sem? Nézd, mi mindennel vádolnak.” (Mk 15,4) És az Úr nem felel semmit, úgy, hogy „ezen a helytartó igen meglepődött”. (Mt 27,14)

Nem értette ennek a rendkívüli csöndnek az okát. Szemben találta magát Isten csöndjével az esztelen gyűlölettől megittasult emberek ordításai közepette. Legalább a papoknak kellene emlékezniük arra, ami írva van *Izaiás könyvében*: „Megkínózták, s ő alázattal elviselte, nem nyitotta ki a száját. Mint a juh, amelyet leölni visznek, vagy amint a bárány elnémul nyírója előtt, ő sem nyitotta ki a száját. Erőszakos ítélettel végeztek vele. Ugyan ki törődik egyáltalán ügyével? Igen, kitépték az élők földjéből, és bűneink miatt halállal sújtották. A gonoszok közt adtak neki sírboltot, és a gazdagok mellé temették el, bár nem vitt végbe gonoszságot, sem álnokság nem volt a szájában.” (íz 53,7—9)

Jézussal éltünk Pilátus, Heródes előtt, a főpapok, a vének és a tömeg uszítása közepette. Ez az esemény megdöbbentőnek és botrányosnak tűnhet, de egy tant és egy tanítást foglal magába számunkra: Jézus iskolájában tágra nyílt szívvel, értelemmel és akaratlagon hagyjuk Istent, hogy bevezessen az ő csöndjébe, és megtanuljunk kitartóan szeretni és élni ugyanabban a csöndben.

198. Napjainkban a keresztény vértanúk csöndje, akiket lemészárolnak Krisztus ellenségei, utánozzák és folytatják az Isten Fia csöndjét. Az első századok vértanúi csakúgy, mint a mi mostani szomorú világunk vértanúi mind ugyanarról a csöndes méltóságról tettek tanúságot. A csönd lesz tehát az egyedüli szó, az egyetlen tanúságtevés, a végső testamentum. A vértanúk vére magvetés, kiáltás és csöndes imádság, amely Isten felé emelkedik.

Krisztus nyilvános működését azzal kezdte, hogy negyven napra visszavonult a pusztába...

199. Már felidéztem Jézus visszavonulását a lelki és misztikus pusztába názáreti életének első harminc évében.

Fontos megállni egy pillanatra nyilvános élete előtt, a júdeai pusztában negyven napon és negyven éjszakán át tartó visszavonulásánál. Ott mintegy felhalmozta a csönd tartalékait nagy küldetése céljára, amely őt egészen élete odaadásáig vezette.

Az evangéliumok beszámolnak arról, hogy Jézus milyen gyakran ment pusztá helyekre az éjszakai magányt, a nyugalmat és a csöndet keresve. Ezekben a pillanatokban érezte, hogy Isten ujjá azokba a régiókba vonzza, ahol Isten él, látni hagyja magát, és beszél az emberrel, mint barát a barátjával. Az Istent birtokló ember a szívében, a testében mohón vágyakozik a csöndre. Nekünk is ki kell ragadnunk magunkat a világból-, a tömegből és minden, még a szeretetből végzett cselekvésből is, hogy hosszú percekig tartózkodjunk Isten intimitásában.

200. Krisztus tudja, hogy Isten soha nincs a világ zaklatott zajában. Ismeri a rettenetes nehézségeket, amelyek keresztezik útját. Ahhoz, hogy szembenézzünk a kereszttel, amely távol van, szükséges a csönd és a magány. A Getszemáni-kertben, amikor közel van a vég, és az apostolok, akik képtelenek a maga mélységében felfogni azt a drámát, ami ott játszódik, és alszanak, ő az utolsó éjszakát csöndben és imádságban tölti. Az utolsó percekben az éjszakai csönd Krisztus kísérője. A híveknek hozzá kell szokniuk az éjszakai imádsághoz, ahogy Jézus tette. Az éjszakában Isten megvalósítja műveit. Isten ereje által az éjszakában minden mozog, átalakul és növekszik.

201. Az emberiség számára nagy lecke Krisztus csöndes összeszedettsége. A jászoltól a keresztig a csönd állandóan jelen van, mert a csönd kérdése a szeretet kérdése. A szeretet nem szavakban fejezi ki magát. Megtestesül, és azzal válik egy és ugyanazon Létezővé, aki igazságban szeret. Ereje arra vonz minket, hogy életünket adjuk oda egészen a halálig, egészen egy alázatos, csöndes és tiszta ajándékozásban. Ha Krisztus művét akarjuk folytatni itt, a földön, szeretni kell a csöndet, a magányt és az imádságot.

Jézus halála tehát egy nagy csönd?

202. A sötétségnek a világosság fölötti győzelme három napon át sűrű csönddel és rettenetes szorongással borítja be a földet. Meghalt a Messiás, és úgy látszik, eltűnésének csöndje az utolsó szó. Isten maga is csöndesnek tűnt. Szent Fia egyedül érezte magát kiszolgáltatva a kereszt borzalmainak. Íme, földi élete legszörnyűbb pillanata. A halál szélén volt. Elveszítette erejét és véré. De akkor, amikor már csak egy' erőtlen haldokló lett, nagyot kiáltott.

Elhagyta ezt a világot, és Atyja a legkisebb szóval sem vigasztalta. Igaz, Szűz Mária, az édesanyja és Szent János ott volt a kereszt lábánál. Ám ez a gyöngéd jelenlét nem akadályozta meg, hogy maradék erejéből felkiáltson: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” (Mt 27,46) Jézus szenved Isten látszólagos távollététől, de a bizalom, amelyet Atyja iránt mindig érzett, nem halványult el. Rögtön ez után a fájdalmas felkiáltás után utoljára hóhéraiért imádkozik a Mindenhatóhoz: „Atyám, bocsásd meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.” És lelkét kilehelve mondja: „Atyám, kezedbe ajánlom az én lelkemet.” (Lk 23,34.46)

203. A földön egyedül azt a csöndet kell keresni, amely Istenhez tartozik. Mert egyedül csak Isten csöndje győzedelmes. Krisztus halálának csöndje egy kis időre nyomasztó volt, de életet szült.

204. Jézus halálának csöndje átalakítja, megtisztítja és megbékíti az embert. Megadja neki, hogy közösségben legyen Krisztus szenvedéseivel és halálával, és teljességgel belépjen isteni életébe. Ez a színeváltozás nagy csöndje, mert „ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el, egymaga marad, de ha elhal, sok termést hoz. Aki szereti életét, az elveszíti, de aki gyűlöli életét ebben a világban, az megmenti az örök életre. Aki nekem szolgál, az engem kövessen.” (Jn 12,24-26)

205. Szent János Krisztusnak a szenvedése előtti lelki magányát és csöndjét hangsúlyozza. A kezdet óta egyedül van, mert ő Isten. Egyedül van, mert senki sem tudja megérteni. Szent János állítja, hogy tanítványai nagy számban elhagyták, mert az Eucharisziáról szóló beszéde és az evangélium következményei túlhaladták őket.

Ma egyes papok teljesen semmibe veszik az Eucharisziát. Úgy tekintik a misét, mint egy beszélgetős bankettet, ahol a Jézus tanításához hűséges hívek, az újraházasodott elváltak, a házasságtörők, a szentmisén részt vevő meg nem keresztelt turisták, nagy ismeretlen tömegek megkülönböztetés nélkül odajárulhatnak Krisztus testéhez és véréhez. Az Egyháznak sürgősen meg kell vizsgálnia ezeknek a több ezer résztvevőből álló hatalmas eucharisztikus ünnepléseknek az egyházi és pasztorációs célszerűségét. Nagy a veszélye annak, hogy az Eucharisztia, „hitünk szent titka” átalakul közönséges vásárrá és Krisztus testének és drága vérének megszenteltségtelenítésévé. A papok úgy osztják ki a szent színeket, hogy senkit sem ismernek, és Jézus testét adják mindenkinek, keresztény és nem keresztény közötti különbségtétel nélkül. Ezáltal a szent eucharisztikus áldozat megszenteltségtele-nítésében vesznek részt.

Az Egyházban a hatalom gyakorlóí bűnössé válnak a tudatos bűnpártolás által, mert engedik a szentségtörést és Krisztus testének megszenteltségtelenítését ezeken a gigantikus és nevetséges önnépléseken, ahol oly kevesen fogják föl, hogy „az Úr halálát hirdetik, amíg el nem jön” (Ikor 11,26).

A Jézus „emlékezetéhez” hűtlen papok inkább a mise ünneplési szempontját és a testvéri közösséget hangoztatják, mint Krisztus véres kereszttáldozatát. Sajnos ma már nem fontos a belső hozzáállás és annak szükségessége, hogy kiengesztelődjünk Istennel, elfogadva, hogy megtisztítson minket a gyónás szentségében. Egyre inkább elfedjük Szent Pálnak a korintusi hívekhez intézett figyelmeztetését: „Aki méltatlanul eszi a kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét... mert aki csak eszik és iszik anélkül, hogy megkülönböztetné az Úr testét, saját ítéletét eszi és issza. Ezért sokan gyöngék és betegek közületek, többen pedig meghaltak.” (IKor 11,27.29-30)

De hogyan szedjük össze magunkat a csöndben és az imádásban, mint Mária a keresztt alatt, Isten előtt, aki minden egyes szentmise alatt meghal bűneinkért? Hogyan tartjuk magunkat csöndben és hálaadásban a mindenható Isten előtt, aki szenved a mi lázadásaink, közömbösségünk és hűtlenségeink miatt?

Túl gyakran a saját felszínünkön élünk ahhoz, hogy megértsük, amit ünnepiünk. Az Eucharishtiában Krisztus valóságos jelenlétébe vetett hit hiánya szentségtöréshez vezethet. Jézust elszigeteli a farizeusok növekvő gőgje, akik egyre erősebb szövetséget alkotnak ellene, arra kötelezve hallgatóit, hogy különüljenek el tőle. Manapság keresztények csoportosulnak, hogy eltávolítsák Jézust és tanítását azoktól, akik becsületesen keresik az igazságot. Egyre inkább egyedül marad az emberek között, akik gyűlölik vagy nem tudják, hogyan szeressék, mert képtelenek fölismerni őt olyannak, amilyen. De mindig van egy kisded nyáj, amely megismerni és szeretni akarja.

Az embernek elkerülhetetlenül kötelessége újra fölfedezni a Húsvétot, amelyet minden szentmisében ünneplünk. Húsvét kegyelme mélységes csönd, mérhetetlen nagy béke és tiszta íz a lélekben. Az ég megízlelése, távol minden zűrzavaros vallási izgatottságtól. Húsvét szemlélése nem szellemi részegségben, hanem a lélek szegénységében áll, Isten csöndes fölfedezésében. Bárcsak a szentmise az lehetne minden reggel, ami volt a Golgotán és Húsvét reggelén! Bárcsak az imádságok olyan tiszták lehelnének, hogy a föltámadt Krisztus mindig bennem ragyoghatna, a maga húsvéti egyszerűségében...

Húsvét jelenti az élet győzelmét a halál fölött, Krisztus csöndjének győzelmét a gyűlölet és a hazugság óriási zaja fölött. Krisztus belép az örök csöndbe. Az Egyháznak most folytatnia kell Jézus küldetését a mindennapi szenvedésen és halálon keresztül a csöndben, az imádságban, a könyörgésben és nagy hűségben.

206. Egy olyan világban, ahol mindenféle kiabálások és izgalmak egyre növekszenek és állandósulnak, nekünk egyre nagyobb szükségünk lesz szemlélődni, és megtanulni belépni Krisztus csöndjébe. A csönd visszautasítása a Jézustól kapott szeretet és élet visszautasítása.

207. 2010. május 2-án a szent lepel közszemlére tételének kapcsán XVI. Benedek pápa a turini székesegyházba ment, hogy tiszteletét tegye az ereklye előtt. Egy rendkívüli elmélkedést tartott *Nagyszombat misztériuma* címmel, amelyben nagyszombat misztériumát a csönd misztériumához kapcsolja: „Azt mondhatjuk, hogy a szent lepel ennek a misztériumnak az ikonja, nagyszombat ikonja. Arról a lepelről van szó, amelybe egy keresztre feszített ember holttestét takarták, aki mindenben megfelel annak, amit az evangéliumok elmondanak Jézusról, akit dél körül megfeszítettek, délután három óra körül kilehelte a lelkét. Az este beálltakor, mivel ez a Húsvét ünnepi szombatjának előestje volt, az Arimateából való József a szanhedrin gazdag és befolyásos tagja bátran azt kérte Poncius Pilátustól, hogy eltemethesse Jézust az ő új sírboltjában, amelyet sziklába vájt nem messze a Golgotától. Megkapva az engedélyt, vett egy leplet, és levette Jézus testét a keresztről, ebbe a lepelbe takarta és a sírboltba helyezte (vö. Mk 15,42-46). Így mondja el Szent Márk evangéliuma, és egyezik vele más evangélisták elbeszélése. Ettől a pillanattól kezdve Jézus teste a sírban tartózkodik a szombat utáni nap hajnaláig, és a turini lepel megmutatja nekünk, milyen volt a teste ez alatt a rövid, mintegy másfél napnyi idő alatt, miközben teste a sírboltban feküdt, amely kronológiai szempontból rövid volt, de jelentőségét és értékét tekintve hatalmas és határtalan. Nagyszombat az a nap, amikor Isten elrejtőzik, ahogy egy ősi szentbeszédben olvassuk: »Miféle dolog ez? Nagy a csend ma a földön: nagy a csend és a magány mostantól fogva. Nagy a csend, mert alszik a Király... Isten a testben elaludt és fölébresztette a régtől alvókat.« (Homíliaa Nagyszombatra, PG 43,439)

A Hiszekegyben megvalljuk, hogy Jézus Krisztus „szenvedett Poncius Pilátus alatt; megfeszítették, meghalt és eltemették. Alászállt a poklokra, harmadnapon föltámadt a halottak közül.”

Kedves testvéreim, a mi korunkban, különösen miután magunk mögött hagytuk az elmúlt évszázadot, az emberiség különösen érzékeny lett nagyszombat misztériumára. Az elrejtőzött Isten egzisztenciális módon szinte tudatlanul a modern ember lelkiségének a része lett, mint a szívben levő üresség, mely egyre mélyül. A 19. század vége felé Nietzsche ezt írta: »Isten halott! [...] S mi öltük meg!« Ez a híres kifejezés, ha jól megnézzük, szinte szó szerint a keresztény hagyományból való, és gyakran ismételjük a keresztutat járva, talán nem is lévén tudatában annak, amit mondunk. A két világháború, a koncentrációs táborok és a Gulag, Hiroshima és Nagaszaki után korunk egyre nagyobb mértékben nagyszombattá lett. Ennek a napnak a sötétsége megszólítja mindazokat, akik kutatják, hogy mi is az élet, és különösen minket, keresztényeket szólít meg. Nekünk is közünk van ehhez a sötétséghez. Isten Fia, a Názáreti Jézus halála azonban egy ezzel ellentétes, teljesen pozitív szempontot tartalmaz, amely a vigasztalás és a reménység forrása. Azt gondolom, hogy a szent lepel úgy mutatkozik, mint egy fényképészeti dokumentum, amelynek pozitívja és negatívja van. És pontosan ez a lényeg: a hit legsötétebb misztériuma egyszersmind a határtalan reménynek a legragyogóbb jele. Nagyszombat egyfajta senki földje halál és föltámadás között, de éppen erre a senki földjére lépett egyvalaki, az Egyetlen, aki az emberért vállalt szenvedése jeleivel átment rajta: »*Passió Christi. Passió*

hominis.» (Krisztus szenvedése. Az ember szenvedése.) A szent lepel pontosan erről a pillanatról beszél nekünk, pontosan erről az emberiség és az univerzum történetében egyedülálló és megismételhetetlen intervallumról tanúskodik, amelyben Isten Jézus Krisztusban megosztotta velünk nemcsak a halálát, hanem egyben azt a tényt is, hogy mi nem maradunk a halálban. Ez a legradikálisabb szolidaritás. Ebben »az időn túli időben« Jézus Krisztus »leszállt a poklokra«. Mit jelent ez a kifejezés? Azt jelenti, hogy az emberré lett Isten addig a pontig ment az ember végső és abszolút magányában, ahová nem hatol a szeretet egyetlen sugara sem, ahol a minden vigasztaló szó nélküli teljes elhagyatottság uralkodik, »a poklokra«. Jézus Krisztus a halálban tartózkodva a legvégső magány kapuját lépte át, hogy kivezessen minket onnan. Néha mindannyian az elhagyatottság rettenetes érzését tapasztaljuk, és ami nekünk a legfélelmetesebb a halálban, az pontosan az, amitől a gyermekek félnek. Félünk egyedül maradni a sötétben, és csak annak a személynek a jelenléte tud bennünket megnyugtatni, aki szeret minket.

Íme, pontosan ez az, ami nagyszombaton történt: a halál birodalmában felhangzott Isten hangja. Megtörtént az elképzelhetetlen, vagyis a szeretet áthatolt a »poklokon«. Az emberi magány végső sötétségében, mely egyben abszolút magány, hallhatunk egy hangot, amely minket hív, és találhatunk egy kezet, amely megfog minket, és kivezet onnan.

Az emberi lény azért él, hogy szeressék és szerethessen, és ha a halál birodalmába is behatolt a szeretet, akkor oda is elérkezett az élet. A legvégső magány órájában soha nem leszünk egyedül: »*Passió Christi! Passió hominis!*«

Ez nagyszombat misztériuma! Éppen innen, az Isten Fia halálának sötétjéből jelent meg az új reménység sugara: a föltámadás világossága. Ezt a szent leplet nézve nekem úgy tűnik, hogy a hit szemével felfogunk valamit ebből a világosságból. A szent lepel bele van merítve ebbe a mély sötétségbe, ugyan akkor ragyogó is, és azt gondolom, ha emberek ezrei jönnek ide tisztelni — nem is számolva azokat, akik képeken keresztül szemlélik —, azért jönnek, mert ők a lepelben már nemcsak sötétséget látnak, hanem egyben világosságot, nemcsak az élet és a szeretet kudarcát, hanem az életnek a halál feletti, a szeretetnek a gyűlölet feletti győzelmét. Igen, Jézus halálát látják, de megpillantják föltámadását is.

A halál mélyén most már az élet dobog, mert szeretet lakozik benne. Ez a szent lepel hatalma: a »fájdalmas férfi« arcának ereje, aki magán hordozza minden idők és minden helyek emberének szenvedését, a mi nehézségeinket és ugyanígy a mi bűneinket is — »*Passió Christi! Passió hominis!*«

Erről az arcról ünnepélyes fönség és szokatlan nagyság sugárzik. Az arc, a kezek, a lábak, az oldal, az egész test beszél. Ő maga a beszéd [az üzenet — *a ford.*], amelyet mi csöndben hallgathatunk.

Mit mond nekünk a szent lepel? Vér által szól, és a vér az élet! A szent lepel vérrel írt ikon: egy megostorozott, tövissel megkoronázott, keresztre feszített és jobb oldalán lándzsával átszúrt ember vérével írt ikon. A szent lepelre nyomódott kép egy halott képe, de a vér az ő életéről beszél. Minden vérnyom a szeretetről és az életről beszél. Különösen ez a vérfolt az oldalán, a szívéhez közel, amelyet a római katona lándzsájának döfése ütött széles sebből bősséggel kifolyó vér és víz hozott létre. Olyan, mint egy forrás, amely csöndben csobog, és mi meg hallhatjuk és hallgathatjuk a nagyszombati csöndjében.”

208. Paradox módon az evangéliumokban Krisztus ritkán kérte tanítványait, hogy őrizzék a csöndet, ez alól kivétel Péter hitvallása (Mt 16,20) és a Színeváltozás (Mt 17,1—13). Inkább elhagyatott helyre vitte őket, hogy bevezesse őket a csöndbe és az Istennel való párbeszédbe. De parancsol a viharoknak, a szeleknek, a démonoknak, hogy hallgassanak el. Jézus csöndre kötelezi és csöndre utasítja mindazt, ami rosszat, bűnt és halált hordoz.

209. VI. Pál 1964. január 5-én Názáretben mondott homíliájában ezt hangoztatja: „A názáreti ház iskola, tudniillik az evangélium iskolája, melyben elkezdjük megismerni Krisztus életét. [...] A Szent Család a csendre tanít elsősorban. Bárcsak ismét kivirulna bennünk a csend nagyrabecsülése, vagyis ennek a csodálatos és nélkülözhetetlen lelki magatartásnak az értékelése, miközben korunk forrongó és agyonhajszolt életében annyi jajkiáltás, annyi zaj és kiabálás zaklat minket. Ó, te názáreti csend! Taníts meg minket arra, hogy a jó gondolatokba merüljünk el, lelkünk belső dolgaira figyeljünk, hogy nagy készséggel fogadjuk be Isten titkos sugallatait és az igaz lelkű tanítók utasításait. Taníts meg minket arra, hogy mennyire szükséges és értékes az előkészület, a tanulás, az elmélyedés, a személyes és bensőséges életrend, az imádság, amelyet egyedül az Isten lát a rejtekben.”

210. Miért olyan zajosak az emberek a szentmisék alatt, holott Krisztus imádsága csöndes volt? Isten Fia szava szívből jön, és a szív csöndes. Miért nem tudunk csöndes szívvel beszélni? Jézus szíve nem beszél. Szeretettől sugárzik, mert az ő beszéde az isteni mélységekből jön.

Beszélhetünk a Szentlélek csöndjéről? Az Isten vagy a semmi című könyvében ön kifejti, hogy a Szentlélek gyakran a nagy meg nem értett.

211. A Szentléleknek nincs arca és nem beszél. Isteni természete szerint csöndes, a csöndben működik egy egész örökkévalóság óta. Isten szól, Krisztus is, de a Szentlélek mindig a próféták, a szentek és Isten emberei által fejezi ki magát.

A Szentlélek sohasem kelt zajt. Az igazsághoz vezet, miközben a nagy közvetítő marad. Csöndben vezeti az emberiséget Krisztushoz, az ő tanítását ismételve. Egyszer jött zajjal, Pünkösdkor, hogy felébressze az alvó emberiséget, és kihozza tespedtségéből és bűnéből: „Amikor elérkezett pünkösd napja, ugyanazon a helyen mindnyájan együtt voltak. Egyszerre olyan

zúgás támadt az égből, mintha csak heves szélvész közeledett volna, és egészen betöltötte a házat, ahol ültek. Majd lángnyelvek lobbantak és szétoszolva leereszkedtek mindegyikükre. Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek, és különböző nyelveken kezdtek beszélni, úgy, ahogy a Lélek szólásra indította őket.” (ApCsel 2,1-4)

212. A Szentlélek az ember bensőjében lakik zaj nélkül újjáteremtve őt. Csöndes erő, szabadon fúj, mint a szél, kiszámíthatatlanul. Ha nem fojtjuk el az ő tüzét, lángba borítja a világot.

213. A *Contre les hérésies* (Az eretnokségek ellen) című művében Szent Iréneusz ezt írta: „A Szentlélek a hívek és az Egyház szívében lakik. Az Egyházba helyezett le a Krisztussal való egység, vagyis a Szentlélek.” A Szentlélek egység.

Ma a világ nem figyel eléggé a Szentlélekre. A rá való odafigyelés nélkül az emberek megosztottak, szétszóródnak, gyűlölik egymást és megoszlanak, mint Bábelben. És akkor háborúk törnek ki, és szekták hemzsegnak. A Szentlélek nélkül teljed a hitetlenség, a Szentlélek közelebb hozza Istent.

Szomorúan látom, mennyire visszaélünk a Szentlélekkel. Semmibe véve azt az akaratot, amely azt óhajtja, hogy egyek legyünk, az emberek fantáziájuk szerint, saját kezdeményezésükre saját külön egyházakat, teológiát, hiteket kreálnak, amelyek nem egyebek, mint szubjektív vélemények. A Szentléleknek nincs véleménye, csak azt ismétli, amit Krisztus tanított nekünk, hogy elvezessen a teljes igazságra.

Hangsúlyozom, hogy az Egyházban minden megosztottság oka a Szentlélek hiánya. Ahol az Egyház, ott van Isten Lelke. Ahol a Lélek, ott van az Egyház.

A Szentlélek az egység köteléke az Atya és a Fiú között. Életlehelet, akit nem tudunk megragadni. Láthatatlan, de teljesen jelen van.

214. Ha fogékonyak vagyunk a Szentlélekre, biztosak lehetünk abban, hogy az igazság felé haladunk, mert teljesen alávetjük magunkat sugallatainak. Az első jeruzsálemi zsinaton a Szentlélek nagy csöndjének, a böjtölésnek és az imádságnak köszönhetően az apostoloknak volt bátorságuk megerősíteni az Isten és nem az emberek igazságát (ApCsel 15). Minden zsinat a Szentlélek oltalmába helyezte magát. A konklávék alatt a Szentlélek jelöli ki Isten választását a bíborosoknak, akiknek alá kell vetniük magukat Isten akaratának, nem pedig emberi, politikai stratégiáknak. Ha siralmas kis emberi számításainkkal, titkos találkozásokkal és titkos média-tanácskozásokkal szembeszállunk a Szentlélekkel, a vesztünkbe rohanunk és az Egyház isteni természetének sírásói leszünk.

215. A Szentlélek visszautasítása istenkáromlás és halálos bűn, mert az igazság visszautasításáról van szó. Szentlélek nélkül az Egyház új bábeli toronnyá válhat.

A tény, hogy nem egy nyelvet beszélünk, és a fogalmakat másképpen használjuk, romba dönti az Isten Fia végakarátát. Nagyképű és cinikus ideológiák fenyegetik Jézus igazságát. A zűrzavar, a relativizmus és a káosz tűnik föl a baljós horizonton.

Miért olyan csöndes Mária az Evangéliumokban?

216. Jézus anyjának egész élete a csöndben telik. Az evangélisták közül csak Lukács és János szólaltatják meg a Szent Szület.

Szent Lukács így számol be Mária szavairól az angyali üdvözlés elbeszélésében: „A hatodik hónapban az Isten elküldte Gábor angyalt Galilea Názáret nevű városába egy szűzhöz, aki egy Dávid házából való férfinak, Józsefnek volt a jegyese, és Mária-nak hívták. Az angyal belépett hozzá és megszólította: „Üdvözlégy, kegyelemmel teljes! Vele van az Úr! Áldottabb vagy minden asszonynál.” E szavak hallatára Mária zavarba jött, és gondolkozni kezdett rajta, miféle köszöntés ez. Az angyal ezt mondta neki: „Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Gyermekeket fogasz, fiút szülsz, és Jézusnak fogod elnevezni. Nagy lesz ő és a Magasságbeli Fiának fogják hívni. Az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját, és uralkodni fog Jákob házában örökké, s országának nem lesz vége.” Mária megkérdezte az angyalt: „Hogyan válik ez valóra, amikor férfit nem ismerek?” Az angyal ezt válaszolta és mondta neki: „A Szentlélek száll rád, s a Magasságbeli ereje borít be árnyékával. Ezért a születendő Szentet is az Isten Fiának fogják hívni. Íme, rokonod, Erzsébet is fogant öregségében, s már a hatodik hónapban van, noha meddőnek mondták, mert Istennél semmi sem lehetetlen.” Mária így válaszolt: „Íme, az Úr szolgálója vagyok, legyen nekem a te igéd szerint.” Erre az angyal eltávozott.” (Lk 1,26—38)

Maurice Zundel a *L'Humble présence* (Alázatos jelenlét) című könyvében kijelenti, hogy „csak a csönd nyilatkoztatja ki az élet mélységeit”. Isten nagy művei a csönd gyümölcse. Isten egyedül ennek tanúja és Vele azok, akik belülről látnak, akik csöndet teremtenek és a csöndes Ige jelenlétében élnek, mint Szűz Mária. Zundel szerint Mária az Ige tanítványává lett: „Mária meghallgat, elfogad, adja magát és belemerül az Ige mélységeibe. Egész lényét ezt a hívást visszhangozza: „Hadd halljam hangodat.” (Én 2,14) Mária meghallgatja a csöndes Igét. Teste így lehet az Örök Ige bölcsője. [...] Benne minden ember láthatja, ugyanarra a sorsra rendeltetett, hogy Isten háza, a csöndes Ige hajléka legyen. Mert ha igaz, hogy Isten az emberi természetet nem teremtette semmi másra, mint arra, hogy megkapja az Anyát, akire szüksége volt, hogy megszülessen, akkor minden ember arra hivatott, hogy az Ige csöndes befogadása által az Ige templomává, „a csönd bazilikájává” váljon.”

217. Mária annyira csöndes, hogy az evangélisták keveset beszélnek Isten anyjáról. Őt teljesen lefoglalta a szemlélődés, az imádás és az imádság. Elrejtőzik Fiában és csak a Fiáért létezik. Eltűnik a Fiában.

218. Szent Lukács második alkalommal akkor idézi Mária szavait, amikor a gyermek Jézust elveszítette, majd megtalálta a templomban a hit tanítói között: „Szülei minden évben fölmentek Jeruzsálembe a Húsvét ünnepére. Amikor tizenkét éves lett, szintén fölmentek, az ünnepi szokás szerint. Az ünnepnapok elteltével hazafelé indultak. A gyermek Jézus azonban Jeruzsálemben maradt anélkül, hogy szülei tudták volna. Abban a hitben, hogy az úti társaságban van, mentek egy napig, és keresték a rokonok és ismerősök között. Amikor nem találták, visszafor-dultak Jeruzsálembe, hogy keressék. Három nap múlva akadtak rá a templomban, ott ült a tanítók közt, hallgatta és kérdezgette őket. Akik csak hallgatták, mind csodálkoztak okosságán és feleletein. Amikor meglátták, csodálkoztak. Anyja így szólt hozzá: „Gyermezem, miért tetted ezt velünk? Íme, atyád és én szomorúan kerestünk.” Ezt felelte: „De miért kerestetek? Nem tudtátok, hogy nekem Atyám dolgaiban kell lennem?” Ám ők nem értették meg ezeket a hozzájuk intézett szavakat. Velük ment hát, lement Názáretbe, és engedelmeskedett nekik. Szavait anyja mind megőrizte szívében. Jézus meg gyarapodott bölcsességben, korban, s kedvességben Isten és az emberek előtt.” (Lk 2,41—52) Szent János Máriának csak egyetlen megnyilatkozásáról tesz említést a kánai menyegző epizódjában: „Harmadnap menyegzőt tartot-tak a galileai Kánában, amelyen Jézus anyja is ott volt. Jézust is meghívták a menyegzőre, ta-nítványaival együtt. Amikor fogytán volt a bor, Jézus anyja megjegyezte: „Nincs több boruk.” Jézus azt felelte: „Mit akarsz tőlem, asszony! Még nem jött el az én óráim.” Erre anyja szólt a szolgálknak: „Tegyetek meg mindent, amit csak mond!” Volt ott hat kőkorsó, a zsidóknál szo-kásos tisztálkodás céljára, mindegyik két-három mérős. Jézus szólt nekik: „Töltsétek meg a korsókat vízzel!” Meg is töltötték azokat színültig. Ekkor azt mondta nekik: „Most merítsetek belőle, és vigyétek oda a násznagynak.” Odavitték. Amikor a násznagy megízlelte a borrá vált vizet, nem tudta honnan való — a szolgák azonban, akik a vizet merítették, tudták —, hívatta a násznagy a vőlegényt, s szemére vetette: „Először mindenki a jó bort adja, s csak amikor már megittasodtak, akkor az alábbvalót. Te meg mostanáig tartogattad a jó bort.” Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit a galileai Kánában. Kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne. Aztán lement anyjával, testvéreivel és tanítványaival Kafarnaumba, de csak néhány napig ma-radtak ott.” (Jn 2,1-12)

Márk és Máté evangéliumában egyetlen említés sincs Mária szavairól.

Isten tervében Mária elválaszthatatlanul az Igéhez van kötve. Az Ige Isten, és az Ige csöndes. Mária teljesen a Szentlélek hatása alatt van, aki nem szól. Mária magatartását a hall-gatás jellemzi. Teljesen Fia igéje felé fordul. Beleegyező és engedelmes.

Mária nem beszél. Egyszerűen alá akarja vetni magát Istennek, mint a szüleiben bízó gyermek. Az ő „*fiat*”-ja teljes és örvendező beleegyezés. Isten akaratát Jézuson keresztül akarja befogadni.

Jézus édesanyja a betlehemi gyermek lábánál elmerült a csodálkozásban és a csönd-ben, azonban szenvedett és szorongott, amikor Heródes az Isten- Gyermekeket fenyegette, és

akkor is, amikor ott állt a kereszt lábánál. A beleegyezés csöndjében élt, amelyet ez a rendkívüli mondat foglal össze: „Az Úr szolgálója vagyok, legyen nekem a te igéd szerint.” (Lk 1,38)

219. Az Evangéliumokból nem tudjuk hogyan mutatkozott meg Mária fájdalma a kereszt lábánál. A művészet *Stabat Mater Dolorosaként* ábrázolja az Istenanyát, ám az evangélisták csöndben maradnak lelke állapotát illetően. Mindamellett Mária bensőleg teljesen részese a kereszt általi megváltás misztériumának.

Mária „*fiat*”-ja olyan csönd, amelyhez Krisztus anyja mindörökké hű marad. Mária hang nélkül ajánlja föl saját és Fia életét az örök Atyának. Hang nélkül mond előre igent Jézus halálára. Mint édesanya látja Jézusnak szörnyű haláltusáját, akinek a teste sebekkel és zúzódásokkal van tele. Ott áll belekapaszkodva a keresztbe, és Fia vére arcára és karjaira folyik. Jézust követve Mária is mondhatja: „Senki sem veszi el tőlem az én életemet, én magam adom oda.” (Jn 10,18) A Szűzanya misztikus módon van keresztre feszítve az ő Fiával, és vele hal meg.

Krisztus halála után Mária imádságával támogatja az apostolokat. A Szentlélek erejének és világosságának befogadását kéri nekik. Fizikai, imádságos és diszkrét jelenléte által szüli az Egyházat és bátorítja Fia társait. Amikor az apostolok szétszóródnak, ő visszaállítja a tanítványok közösségét, és csöndben és imádságban építi az Egyházat. A Cenákulum [az utolsó vacsora terme — *a ford.*] óta az Egyház misszionáriusi lendületét az imádságból és a Szentlélek befogadásából meríti.

Pünkösöd fényében Mária az első, aki megérti az Egyház misztériumát. Ahogy Krisztus szegényen, az éjszaka csöndjében született a Szentlélek erejéből, úgy az Egyház sem tudna világi dicsőségben és zajban születni. Krisztus Jegyese a Szentlélektől ered, aki a Cenákulumban árad ki, ahol a közösség együtt volt imádságban Máriával.

Mária „*fiat*”-ja az ősegyház létrejöttében teljesedik be a Szentlélek ereje által.

220. Szent II. János Pál pápa 1995. november 22-én az általános kihallgatáson kijelentette: „Mária példája lehetővé teszi az Egyháznak, hogy jobban megértse a csönd értékét. A Szűzanya csöndje nemcsak a beszéd mérséklése, hanem inkább a bölcsesség képessége az emberré lett Ige misztériumának és földi élete eseményeinek hitben való emlékezésére és befogadására. Mária az Ige befogadásának ezt a csöndjét és a Krisztus misztériumáról való elmélkedés képességét adta át a hívő népnek. Egy lármával és mindenféle hírrel teli világban az ő tanúságtétele segíti értékelni a lelkileg gazdag csöndet, és előmozdítja a szemlélődő lelkületet.”

221. „Hallgasd ezt a finom zajt, amely folytonos, és amely maga a csönd. Hallgasd, mit hallanak, amikor semmi sem hallatszik” — írta Paul Valéry a *Tel quel* (Olyan, amilyen) című esszé-kötetében. Íme, a Szűzanya jelmondata. Íme, egy erős asszony jelmondata. Íme, egy csöndes asszony jelmondata.

222. Pierre de Bérulle joggal írta az *CEuvres de piété* (A jámborságról szóló) írásában: „A Szűznek ez a csöndje nem a dadogás és a tehetetlenség csöndje, hanem a világosság és az elragadtatás csöndje. Ez Isten dicséretének ékesszólóbb csöndje, mint maga az ékesszólás. Ez egy hatalmas és isteni kihívás a kegyelem rendjében.”

Hazámban a napi rózsafüzér-imádkozás végén gyakran énekeljük ezt az éneket Máriának: „A te szelíd jelenléted világosítson meg minket mindörökre, ó csönd Szüze. Add nekünk a te nagy békességed.”

Jézus kereszthalálának órája óta Mária Szent János házában lakik, ahogy azt Jézus akarta a kereszten. El tudjuk képzelni, hogy milyen mélységes csöndben és békében élt. Gyakran elmélkedett Jézus szenvedéséről, közös küldetésük csodálatos csúcspontjáról. Az idő múlásával egyre csöndesebb, elmélkedőbb és szemlélődőbb lett. Imádkozott és böjtölt. Örömmel fogadott el annyi áldozatot, hogy folytassa Fia szenvedését a világ üdvösségeért. Imádsága állandó csönd volt Istenben.

III.

A CSÖND, A MISZTÉRIUM ÉS A SZAKRALITÁS

„Meg kell tanulnunk, hogy semmiféle nevet ne adjunk Istennek az-
zal az illúzióval, hogy ezzel őt eléggé dicsértük és magasztaltuk,
mert Isten »fölötte van minden névnek« és kifejezhetetlen.”

ECKHART MESTER

Beszédek

Őn szerint milyen kapcsolat van a csönd és a szakralitás között?

ROBERT SARAH BÍBOROS:

223. A szakrális fogalmával különösen csúnyán elbántak Nyugaton. Ezekben az országokban, amelyek magukat laikusoknak szeretnék látni, a vallástól és Istentől megszabadulva nincs többé kapcsolat a szakralitással. Teológusok állítják, hogy Krisztus a megtestesüléssel véget vetett a szakrális és a profán megkülönböztetésének. Mások szerint Isten viszont olyan közel hozta magát hozzánk, hogy a szakrális kategóriája túlhaladottnak találhatik. Így egyesek az Egyházban még mindig nem jutnak el odáig, hogy megszabaduljanak a teljesen horizontális pasztorációtól, amely a társadalomra és a politikára koncentrál. Ezekben az állításokban és magatartásformákban sok naivság van, és lehet, hogy igazi gőg is.

224. XVI. Benedek pápa 2012 júniusában az úrnapi homíliájában ünnepélyesen kijelentette: „Krisztus nem törölte el a szakralitást, hanem beteljesítette, az új kultuszt megalapítva, amely bár egészen lelki, mégis, mivel mi úton vagyunk az időben, még jeleket és rítusokat használ [...]. Krisztusnak hála a szakrálisjelleg még igazibb, intenzívebb és erősebb!” Súlyos a kérdés, mert az Istenhez való viszonyunkat érinti. Hogyan ne ragadná meg az embert örvendező és szent félelem az Ő nagysága, fölsége és szépsége előtt? Ha nem rendülünk meg az isteni transzcendencia előtt, az azért lehet, mert teljesen elnyel minket emberi természetünk. Elképeszt az oly sok beszéd lezsersége, gyöngesége és hiábavalósága, amelyek ki akarják üresíteni a szakralitást. Az úgynevezett felvilágosult teológusoknak Isten népének iskolájába kellene belépniük. A legegyszerűbb hívek tudják, hogy a szakrális dolgok a legértékesebb kincsekből valók. Maguktól sejtik, hogy nem lehet kapcsolatba lépni Istennel csak szakrális jellegű belső és külső hozzáállással. A népnek igaza van, arrogáns lenne arra vágyakozni, hogy Istenhez járjunk anélkül, hogy levetnénk a profán, vallástalan és hedonista pogány magatartást.

225. Afrikában a szakralitás evidencia a keresztény nép számára, de minden más hívő számára is. A szakralitás — amelyre számos nyugati ember infantilis és babonás magatartásként tekint — megvetése, az elkényeztetett gyerekek önelégültségét mutatja. Nem habozok kijelenteni, hogy az egyházi emberek, akik el akarnak távolodni a szakralitástól, megsebzik az emberiséget, megfosztván az Istennel való szeretetközösségtől.

Isten közölni akarja nekünk szeretetét, intimitását, de ő csak annyiban teheti ezt, amennyiben mi megnyílunk egy helyes és igaz magatartásban. Az Egészen más előtt az

embernek el kell ismernie kicsinységét, nyomorúságát és semmiségét. Emlékezzetek Jézus szavára, amelyet Sziénai Szent Katalinnak mondott: „Én vagyok az, aki van, te vagy az, aki nincs.”

226. Az imádásban és a szakrális rítusokban kifejeződő alapvető alázatosság nélkül nem lehetséges az Istennel való barátság.

A csönd ezt a kapcsolatot nyilvánvalóan fejezi ki. Az igazi keresztény csöndnek előbb szakrális csönddé kell válnia, hogy az Istennel való közösség csöndjévé alakuljon.

227. Az isteni fönség előtt elveszítjük a szavakat. Ki merne megszólalni a Mindenható előtt? Amikor Isten kinyilvánítja Izaíasnak dicsőségét, a próféta felkiált: „Szent! Szent! Szent!”. A *kados* héber szót használja, amely egyszerre jelenti a szentet és a szakrálist. Aztán felkiált: „Jaj nekem, végem van!” De ugyanígy joggal fordíthatnánk: „Hallgatásra kényszeríttettem.” (Íz 6,5)

228. Minden kultúra és minden vallás embere tudja, hogy Isten előtt el vagyunk veszve, és nagysága előtt szavainknak nincs többé értelmük. Azok nincsenek a Végtelen szintjén. Afrikában az énekek és a táncok után az istenségnek bemutatott áldozatot megkapó szakrális csönd veszi körül.

A keresztények szakrális csöndje azonban messzebb megy. Nem egy taburól van szó, amelyet Isten kijelöl az embereknek, hogy hatalmát féltékenyen őrizze. Ellenkezőleg, az igaz Isten az imádás szakrális csöndjét rendeli el, hogy jobban közölje magát velünk. „Hallgassatok el az Úr, az Isten előtt!” (Szo 1,7) kiáltja a próféta, de Izaías pontosítja: „Figyeljete ide, nemzetek, hallgassatok rám, ti népek!” (Íz 51,4)

229. 1995-ben Szent II. János Pál az *Orientale Lumen* (Kelet világossága) kezdetű apostoli levelében emlékeztetett: „Mindenkinek, hívőknek és nem hívőknek meg kell tanulniuk a csendet, amely megengedi a Másiknak, hogy szóljon, akkor és úgy, ahogy akar, és nekünk is lehetővé teszi, hogy megértsük ezt a szót. [...] A teremtményi korlátoknak ebben az alázatos elfogadásában, szembesülve egy olyan Isten végtelen transzcendenciájával, aki nem szűnik meg kinyilatkoztatni magát, mint aki a Szeretet- Isten, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, a Szentlélek örömeiben: ebben látom én azt az imádságos magatartást és azt a teológiai módszert, amelyet Kelet előnyben részesít, és állandóan felajánl minden Krisztusban hívőnek. Be kell vallanunk, hogy mindnyájunknak szükségünk van erre az imádott jelenléttel teljes csendre.”

230. Visszautasítani a bizakodó félelemmel és imádással teli csöndet annyi, mint visszautasítani Istennek azt a szabadságát, hogy szeretetével és jelenlétével megragadjon minket. A szakrális csönd lehetővé teszi, hogy az ember örömmel Isten rendelkezésére bocsássa magát. Ezáltal kilép abból az arrogáns magatartásból, amely elválja, hogy Isten odafigyeljen gyermekei minden szeszélyére. Ellenkezőleg, a szakrális csönd révén magunk mögött hagyhatjuk a profán

világot és hatalmas metropoliszaink meg nem szűnő zűrzavarát azért, hogy Isten megragad-
hasson minket. A szakrális csönd valóban olyan hely, ahol találkozhatunk Istennel, mert feléje
megyünk annak az embernek az igaz magatartásával, aki megremeg és távolságban marad,
mégis bizalommal reménykedik.

231. A szakrális csönd tehát az egyetlen valóban emberi és keresztény magatartás Istennek
a mi életünkbe való berobbanása előtt. Úgy tűnik, Isten maga tanítja, hogy a csönd és a szak-
rális imádás ezen kultuszát várja tőlünk. „Magasztaljátok őt dicsérő énekkel, ahogy csak tud-
játok, mert még annál is nagyobb. Ha hozzákezdetek, merítsetek erőt, és ne lankadjatok, mert
nem értek soha a végére. Ki az, ki látta és le tudná írni, s ki tudná dicsérni, ahogy hozzá illik?”
(Sir 43,30—31) — kérdezi Sirák fia. Amikor Isten megjelenik, egyedül a dicséretnek kell kiárad-
nia a szívünkéből. Ellenben mindenfajta magamutogatásnak el kell tűnnie, amely előadás be-
nyomását kelti. Miért kellene profán cselekvés és világias szó hiábavalóságát kifejezni az ő vég-
telen nagysága előtt? „Az Úr szent templomában lakik; rémülj el színe előtt, egész földkere-
ség!” (Hab 2,20) Csak ebben a pillanatban tudja kezdeményezni, hogy csatlakozzon hozzánk.
Isten szeret mindig első lenni. A mi szakrális csöndünk az öröm, az intimitás és az egyesülés
csöndjévé válik: „A bölcsek szavai csak a csöndben hangzanak.” (Préd 9,17)

232. A csönd számunkra a lelki élet nagy szabálya: a bizalmaskodás nem mozdítja elő az
intimitást, ellenkezőleg, a helyes távolságtartás az egység feltétele. Az emberiség csak az imá-
dás útján megy a szeretet felé. Az imádott jelenléttel teli szakrális csönd megnyílik a misztikus
csönd felé, amely tele van szerelmes intimitással. A világias érvelés büntudatot ébresztő igája
alatt elfelejtettük, hogy a csönd és a kultusz az egyedüli kapu, amely a lelki életbe vezet.

233. A szakrális csönd minden liturgikus ünneplés alaptörvénye. 1978-ban a *Communio*
egyik cikkében a teológus Hans Urs von Balthasar így írt: „Nincs emberileg létrehozott méltó
liturgia, hogy az ő dicséretének tárgya legyen, azé az Istené, akinek trónja előtt elfedett arccal
leborulnak, és az égi kórusok leteszik koronájukat és díszüket, hogy imádásukat bemutassák.
A bűnösök közösségének először is térdet kell hajtania, ha a mindeneket a saját elhatározása
szerint teremtő Istennek meg akarja adni a tiszteletet. *Domine non sum dignus!* (Uram, nem
vagyok méltó.) Ha ez a dicséretre és tiszteletre összegyűlt közösség naivan mást vesz a szívére,
mint az imádást és az önátadást — például a személyes kibontakozást vagy valami más tervet,
amely az egyént ugyanarra a szintre helyezné, mint az Urat, akit ő imádni vél —, tévedésben
lenne. Ez olyan téma, amelyet csak félelemmel és megrendülve lehet tárgyalni.”

234. Hogyan ne idéznénk fel a nagypénteki liturgiát, amikor a pap belép a szentélybe? Egész
testével leborul, lefekszik az oltár előtt a padozatra, és így marad hosszú percekig át nagy
csöndben. Ez a csöndes gesztus sokatmondó. Az ember elismeri semmisségét, és tényleg
semmi mondanivalója nincs a kereszt szentséges misztériuma előtt. Csak alázatosan

leborulhat és imádásba merülhet. Ez az imádás azonban nem nyomasztó, inkább a ráhagyatkozásra és a bizalomra nyitja meg az embert.

235. VI. Pál reformja óta és ennek a nagy pápának az akarata ellenére a liturgiában néha túlméretezett és zajos bizalmaskodás fordul elő. Annak ürügyén, hogy könnyebbé és hozzáférhetőbbé tegyék az oda- járulást Istenhez, egyesek azt akarták, hogy a liturgiában minden közvetlenül érthető legyen. Ez az egyenlőségre való törekvés dicséretesnek tűnhet. Ezzel a szakrális misztériumot kellemes érzésekké redukálva megtiltjuk a híveknek, hogy az igaz Istenhez közeledjenek. Pedagógia címén egyes papok megengedik maguknak a véget nem érő lapos és horizontális magyarázatokat. Ezek a lelkipásztorok attól félnek, hogy a Magasságbeli (Isten) előtti csönd eltéríti a híveket. Szent II. János Pál pápa az *Orientale Lumen* (Kelet világossága) apostoli levelében mégis óva int bennünket: „Kelet keresztényei ezzel szemben úgy fordulnak Istenhez, mint Atyához, Fiúhoz és Szentlélekhez, élő személyekhez, akik gyengéden jelen vannak, és nekik éneklik a liturgikus doxológiát, amely ünnepélyes és alázatos, méltóságteljes és egyszerű. De ők megértik, hogy ehhez a jelenléthez mindenekelőtt úgy közeledünk, ha hagyjuk magunkat ránevelni egy imádkozó csendre, mert Isten megismerésének és megtapasztalásának a csúcsán az ő transzcendenciája áll.

236. Hogyan közeledhetünk ahhoz, „Aki mindenek fölött van”, ha hanyag és nemtörődöm magatartást veszünk föl? Már Aranyszájú Szent János *A temetőről és a keresztről* című szép homíliájában buzdította a híveket, hogyan figyeljenek az áldozáshoz való felvonulásra. Azt kéri tőlük, hogy ugyancsak „félelemmel, hódolattal és tisztelettel közeledjenek”, és megdöbbenve folytatja: „Az angyalok félelemmel és szent összeszedettséggel őrizték Jézus sírját, és ti, akik nem az üres sírhoz járultok, hanem az asztalhoz, hogy az élő Bárány adja át magát, rendezetlenül, zajjal, a szomszéddal szórakozva közeledtek?” Ma mit mondana a mi precesszióinkat látva? Hány pap csevegve, diskurálva vagy a jelen lévő személyeket üdvözölve vonul az oltárhoz, ahelyett, hogy hódolattal teli szent csöndbe merülne...

237. Eucharisztikus ünnepléseink elején hogyan lehetséges kiiktatni a keresztyét vivő Krisztust, aki a mi bűneink súlya alatt szenvedve megy az áldozat helyére? Olyan sok pap lép triumfálisan a templomba és halad az oltár felé jobbra-balra a híveket üdvözölve, hogy szimpatikusnak tűnjön! Megfigyelhetjük bizonyos szentmisék szomorú látványát... Miért van annyi lezser-ség és világiasság a legszentebb Áldozat alatt? Miért van annyi profanizálás és felszínesség a papság rendkívüli kegyelmével szemben, amely képessé tesz minket arra, hogy a Szentlélek segítségül hívásával Krisztus testét és véré-t jelenvalóvá tegyük az átlényegülésben.

Miért hiszik egyesek, hogy kötelesek eucharisztikus imádságokat rögtönözni vagy kitá-lálni, amelyek elkenik az isteni szavakat a kicsinyes emberi lelkesedés fürdőjében? Krisztus szavai talán erőtlene-k, hogy meg kell sokszorozni a csupán emberi szavakat? Egy ilyen

egyedülálló és lényegi áldozatban vajon szükségesek a szubjektív fantázia és kreativitás megnyilatkozásai?

„Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok, akik azt hiszik, hogyha ömlik belőlük a szó, nyomban meghallgatásra találunk” — figyelmeztet bennünket Jézus. (Mt 6,7) Sok buzgó kereszténynek Krisztus kereszten való szenvedésétől és halálától megérintve már nincs ereje azon sírni vagy fájdalmasan kiáltani a papok és püspök felé, akik színpadi animátorként mutatkoznak be, és a mise főszereplőivé teszik magukat. Ezek a hívek viszont ezt mondják: „Mi, emberek nem egy ember köré akarunk összegyűlni. Mi Jézust akarjuk látni! Mutassátok meg nekünk Őt imádságotok csöndjében és alázatában!”

A szent csönd a hívek java, amitől a klerikusoknak nem szabad megfosztaniuk őket.

238. 2011-ben a madridi Ifjúsági Világtalálkozó alatt XVI. Benedek pápának a nagy völgyben a világ minden részéről összegyűlt fiataljaihoz kellett volna szólnia a nagy virrasztás alatt. De ahogy megszólalt volna, vihar támadt és hatalmas zivatar tört ki. A pápa a fiatalokkal együtt megvárta, amíg lecsöndesedik a vihar. Amikor végre kedvezőbb lett az idő, egy ceremónárius odavitte a Szentatyához a beszédet, amelyet előkészített. De a pápa inkább a lényegre használta fel a maradék időt. Ahelyett, hogy szólt volna, felhívta a fiatalokat, hogy vele együtt lépjenek be az adoráció csöndjébe. XVI. Benedek pápa a szentség előtt térden állva, csöndje által prédikált. Több mint egymillió fiatal volt mögötte bőrig ázva és sárban, mégis e fölött a hatalmas tömeg fölött megkapó szakrális csönd uralkodott, szó szerint „az imádott jelenlét” által áthatott csönd. Felejthetetlen élmény, az Egyház képe, amely az ő Ura körül a nagy csöndben egyesül.

Egy más szemszögből milyen kapcsolat van a csönd és a misztérium között?

239. A szavak néha magukkal hozzák az áttetszőség látszatát, mintha lehetővé tennék nekünk, hogy mindent megértsünk, uraljunk és elrendezzünk. A modernitás csevegő, mert gőgös, hacsak nem fordítva van. Lehet, hogy szakadatlan szóáradatunk tesz minket gőgössé? A világ soha nem beszélt ennyit Istenről, a teológiáról, az imádságról és még a misztikáról sem. De emberi beszédünk lealacsonyítja egy silány szintre mindazt, amit mondani akar Istenről. A szavak megrontják azt, ami túlhaladja őket. Márpedig a misztérium meghatározása szerint fölötte áll az emberi értelemnek.

Ál-Areopagita Szent Dénes *Misztikus teológia* című művében írta, hogy szemben azzal a valósággal, mely mindenek fölött van, szemben a misztériummal bevezettetünk a „csend fénylőnél fénylőbb homályába [...], mely legsötétebb homályában is fényesnél fényesebben ragyog és teljes érinthetetlenségben és láthatatlanságban gyönyörűnél gyönyörűbb fényességgel árasztja el a látás nélküli szellemeket”.

240. Van egy valódi figyelmeztetés civilizációnk számára. Ha értelmünk nem tudja többé becsukni a szemét, ha már képtelenek vagyunk elhallgatni, akkor megfosztatunk a misztériumtól, az ő világosságától, mely túl van a sötétségeken, és megfosztatunk az ő szépségétől, mely túl van minden szépségen. Misztérium nélkül a földi dolgok banalitására vagyunk korlátozva.

241. Gyakran kérdezem magamtól, vajon a nyugati közösségeink szomorúsága, tele annyi depresszióval, öngyilkossággal és erkölcsi veszéllyel, nem a misztérium iránti érzék elvesztéséből származik-e. Elvesztve a misztérium előtti csöndben levés képességét, az emberek elszakadnak az öröm forrásaitól. Valójában egyedül találják magukat a világban, anélkül, ami túlhaladná és fenntartaná őket. Semmit sem tartok ijesztőbbnek! Hogy is érthetnénk másképp Blaise Pascal észrevételét a *Gondolatokban*: „Ha látom az ember vakságát és nyomorúságát, és elnézem ezt az egész néma világmindenséget s a mindenség e zugában magára hagyott, sötétben tévelygő embert, akinek sejtelve sincsen róla, ki tette ide, miért van itt, mivé lesz halálában, és képtelen bármit is tudni, olyan rémület vesz rajtam erőt, mint akit álmában félelmetes, pusztá szigetre tettek ki, s aztán, mikor felébred, fogalma sincsen róla, hol van, de nincs módja többé onnan elmenekülnie.”

Csönd nélkül meg vagyunk fosztva a misztériumtól, és félelemre, szomorúságra és magányra vagyunk kárhozthatva. Itt az ideje újra megtalálni ezt a csöndet! Isten misztériuma, felfoghatatlansága minden keresztény számára öröm. Mindennap örülünk, hogy egy kikutathatatlan mélységű Istent szemlélhetünk, akinek misztériuma kimeríthetetlen. Az örökkévalósága maga lesz a mindig megújult öröm, hogy mind mélyebbre hatolhatunk az isteni misztériumba, soha ki nem merítve azt. Egyedül a csönd tudja kifejezni ezt az örömet: „Mi azért hallgatunk, mert a szavak, amelyekből élni akar a mi lelkünk, nem fejezhetők ki földi szavakkal” — mondta a *Silence cartusien* (Karthauzi csönd) című műben egy karthauzi, akinek sohasem fogjuk megtudni a nevét.

242. Hogy megőrizzük a misztériumot, óvni kell a profán banalitástól. A csönd csodálatosan betölti ezt a szerepet. Egy kincset kívül kell helyezni az elérhetőségen. Ami értékes, mindig rejtve marad.

Saját testünk sem csak azért van ruhával befödve, mert szégyenletes és tisztátalan lenne, hanem mert szakrális és misztériumot rejt. A liturgiában a kehely le van takarva, a cibóriumot és a tabernákulumot fátyol fedi, amikor a valóságos Jelenléte tartalmazza. A csönd egy hangzó takaró is, amely védi a misztériumot. Nem halkítjuk-e le ösztönösen a hangunkat, amikor a legfontosabb szavakat, a szeretet szavait akarjuk kimondani? Régen a latin liturgiában a kánon és az átváltoztatás titokzatos szavai *submissa voce*, halkán mondattak ki, a csönd takarójával voltak leborítva.

243. Az *Orientale Lumen* (Kelet világossága) kezdetű apostoli levelében Szent II. János Pál ezt a nagyszerű gondolatot írja: „Bár ez a misztérium folyamatosan kinyilvánul, mégis elfedi magát csendben, mert el akarja kerülni, hogy Isten helyett egy bálvány készüljön számunkra.”

Ha a keresztények elvesztik a csönd érzéket, az a nagy veszély fenyegeti őket, hogy bálványimádóvá válnak. Szavaink megrészesgítenek, és bezárnak a teremtet világba. Megbabonázva az emberi beszéd zajától, abba a kísértésbe esünk, hogy egy, a saját színvonalunkhoz méretezett kultuszt és egy, a saját képünkre hasonlító Istent alkossunk. A szavak magukkal hozhatják az aranyborjú imádásának kísértését. Csak a csönd vezeti az embert a szavak fölé, egészen a misztériumig, a lélekben és az igazságban való kultuszig. A csönd egyfajta misztagógia, beléptet minket a misztériumba anélkül, hogy azt megrontaná. Értem, miért írta Lisieux-i Szent Teréz Célinének 1890. október 14-én kelt levelében a következőt: „A szüzesség mélységes csönd.” Újra meg kell találunk ezt a tartózkodást, ezt a szemérmességet, ezt a szűzies érzéket, ezt a csöndes finomságot a liturgia szent misztériumaihoz és a teológia nagy misztériumaihoz való közeledésben.

Tanuljuk megőrizni a csöndet egészen a szenvedés mélységéig. Ma sokan farkasként ordítva védik a liturgiának olyan felfogását, amelynek ők akarnak lenni a kizárólagos letéteményesei. Ezek az ideológusok bálványaik oltárán nagy zajjal feláldozzák azokat, akiket maradinak tekintenek.

Vajon Isten azt akarja, hogy az ő bálványaik szívják be áldozataik jó illatát?

Nekem úgy tűnik, hogy a csönd nem azért takarja le a misztériumokat, mert el akarja rejteni azokat, hanem mert ki akarja nyilatkoztatni. A misztériumok csak csöndben mondhatók ki, tehát a liturgiában a misztériumok nyelvezete csöndes.

Noha Isten szól, de beszéde is misztérium...

244. Joseph Ratzinger bíboros *Új éneket az Úrnak!* című könyvében emlékeztetett: „Ahol azonban Isten szavát emberi szóra ültetik át, ott marad a ki nem mondott és a kimondhatatlan, ami minket is hallgatásra hív.” Isten kinyilatkoztatja magát, de a mi emberi szavaink megbicsaklanak az ő mérhetetlenségének, mélységének és misztériumának kimondásában. Ő mindörökké a szavakon túl marad. És hogy mi megértsük őt, Isten kicsivé lett.

Megértem, hogy a teológusok ezt a misztériumot tanulmányozzák, és kutatásuk gyümölcsét emberi szavakra fordítják. Ezek a szavak azonban csak akkor elviselhetők, ha a tanulmányuk a csöndben gyökerezik és a csöndbe vezet. Ha nem, akkor hiábavaló fecsegéssé válik.

A teológiának újra meg kell találnia a szemlélődés nyelvezetét. A világi tudományok iskolájába lépve az egzegétákat, a teológusokat az a veszély fenyegeti, hogy eltávolodnak Isten szavának misztériumától. „Isten, mi sokat mondhatunk, s még sem jutunk a végére, de egy szó a vége, az, hogy ő a minden.” (Sir 43,27)

245. Ha Istenről akarunk beszélni, azzal kell kezdenünk, hogy elhallgatunk. Itt az igehirdetőkre is gondolok. Egy homília nem teológiai ismeretek vagy egzegetikai magyarázatok összefoglalása. A papok a papi karakterrel megjelölve bizonyos mértékben Isten igéjének titokzatos eszközei. A homília tehát azoknak a férfiaknak van szigorúan fenntartva, akik a papság vagy a diakonátus szentségébe beleöltöztettek. A homília megtartása nem adható át még a legalkalmasabb laikusnak sem. Itt nem akadémiai vagy mesterségbeli kompetenciáról van szó. „A pap ajkának kell ugyanis a tudást őriznie, és az ő szájából várják a tanítást” (Mal 2,7; vö. Tit 1,7-9; 1Tim 3,1-13) - mondja a Szentírás.

A homíliában a beszéd nem lecke, hanem a Galilea útjain tanító Mester szavának visszhangja. A papoknak is kötelességük a homíliákat az imádság és a szemlélődés csöndjében elkészíteni.

246. Egy, a liturgiáról szóló beszélgetésben Ratzinger bíboros nem félt kimondani: „Ha mi nem értjük meg a csönd helyét, az a veszély fenyeget, hogy elmegyünk Isten igéje mellett. Tehát be kell hatolnunk a csöndnek abba a mélységébe, amelyben a minden emberi szónál nagyobb misztérium megnyilatkozik. Lényeges ez a folyamat. [...] Leginkább Isten maga a nagy csönd. Ki kell lépni a bőbeszédűségből, hogy újra megtaláljuk az Igét. Ha nincs csönd, amely révén beléphetünk a szavak mélységébe, akkor maguk a szavak válnak érthetetlené.

És a liturgia, Isten nagy misztériumának jelenléte lévén hely is, ahol beléphetünk lelkünk mélységébe.”

Szent Ágoston írja, hogy Isten misztériumának mélységével szemben megtapasztaljuk a „szavak korlátait”. Tehát szavak nélkül ujjongunk. Nem tudjuk megnevezni a kimondhatatlan Istent: „Márpedig, ha nem tudod megnevezni, mi marad hátra neked, hacsak nem az ujjongás, hogy a szíved szavak nélkül örvendezzen, és hogy az örömöd mérhetetlensége ne ismerje a szótagok korlátait?” — kérdezi a szent egyháztanító.

247. A misztérium ezen vidám tapasztalatából született a szakrális ének. A keresztény liturgiák énekének el kell távolodnia bizonyos bőbeszédű énekektől, hogy újra felfedezhessük a keleti és nyugati szerzetesek énekének szemlélődő nagyságát.

A gregorián ének nem ellentétes a csönddel. Belőle jött elő és hozzá vezet. Sőt azt mondanám, belőle van szöve.

A Grande Chartreuse-ben micsoda megragadó tapasztalat a szerzetesekkel énekelni az est félhomályában a vesperások nagy Salve Regináját! Utolsó hangjai egyenként gyermeki csöndbe fulladnak, beborítva a bizodalmukat Szűz Mária iránt. Ez a tapasztalat lényeges Joseph Ratzinger gondolatmenetének megértéséhez, amelyet az *Új éneket az Úrnak!* című könyvében fejt ki: „A csönd lehetőség egy olyan hallgatásra, amely végül is a kimondhatatlant enged felcsendülni, és a kozmosz hangjait is segítségül hívja, hogy így a ki nem mondott hallhatóvá váljék. Ez azt jelenti, hogy az egyházzene az Igéből és az Őt felfogó hallgatásból születően a *Logosz* egész teljességére való mindig új hallgatást előfeltételez.”

Vajon VI. Pál idejében, 1969-ben a liturgikus reform okozta, hogy a liturgiában kevesebb a csönd?

248. Ahogy Godfried Danneels bíboros egyik konferenciabeszédében, amelynek árulkodó címe *Szolgálati magatartás és nem manipuláció*, ezt mondta: „A nyugati liturgiának, ahogyan azt gyakorolják, az az alapvető hibája, hogy túlságosan bőbeszédű.” Azt hiszem, a gyökerekre kell rákérdezni. Nem arról van csupán szó, hogy mesterségesen egy kissé több csöndet kell hozzáadni az Egyház liturgiájához.

Nyilván a liturgia előírányozza a csönd idejét, amelyet tisztelni kell: a könyörgés előtt, a Confiteor előtt, Isten ígéjének olvasása és áldozás után. Ezek az idők a lélek lélegzetvételei. A felajánlás is lehet egy csöndes mozzanat.

249. Annyi fiatal papot ismertem, akik sajnálatukat fejezték ki amiatt, hogy a kánont nem a legnagyobb csöndben végzik. Ha az egész közösség egysége részt venne a pap által szakrális mormolással kiejtett szavakban, nagyszerű jele lenne egy szemlélődő Egyháznak, amely Megváltója áldozata körül gyűlt össze. Ratzinger bíboros írta *A liturgia szelleme* című könyvében: „Az, aki valaha egy kánon-imában egyesült templomot megélt, tapasztalhatta, hogy mi a valóságban az a tartalmas hallgatás, ami ugyanakkor az Isten felé irányuló hangos és odaadó kiáltás, lélekkel eltöltött imádkozás. Itt mindenki valóban közösen imádkozza a kánont, jóllehet a papi szolgálat különleges megbízatásához kapcsolódva. Itt mindenki összefog, Krisztus által megragadottan, és a Szentlélek által az Atya előtti közös imádságba bevezetetten, ami az igazi áldozat, az Isten és a világot kiengesztelő és egyesítő szeretet.”

Mindamellet a liturgikus reform szándéka dicséretes volt. A zsinati atyák újra fel akarták fedezni az eucharisztikus imádságnak, mint Isten előtti, nagy nyilvános imádságnak a szerepét. De azt is megállapítjuk, hogy igen erős a kísértés a változatosság, amely a kánonba rögzítéseket vezet be. A liturgiát ettől kezdve az a veszély fenyegeti, hogy közönségessé válnak az eucharisztikus imádság szavai.

Így úgy gondolom, hogy Ratzinger bíborosnak igaza volt, amikor ezt írta: „Maga a csend is szükséges a kánon alatt, hogy el ne veszítsük az Igét.”

Az ő idejében gyakorlati megoldásokat ajánlott és hangsúlyozottan állította, hogy az eucharisztikus imádság egészének hangos recitálása nem az egyetlen eszköz, amellyel el lehet érni mindenki részvételét ebben a cselekményben. Kiegyensúlyozottabb megoldáson kell dolgoznunk, és lehetőséget kell nyitnunk ezen a területen is a csönd térhódításának.

250. A csönd a lélek magatartása. A csönd nem azért van előírva, hogy ne tűnjünk felszínesebbnek, üresnek és mesterkéltnek a sok beszéd által. Az Egyház liturgiáiban a csönd nem szünet két rítus között, hanem maga is teljes mértékben rítus, beborít mindent. A csöndből, mint szövetből kell kiszabni minden liturgiánkat. Ezekben semmi sem tudja lerontani a csöndes légkört, amely az ő természetes légköre.

Márpedig a celebrációk fárasztóak lesznek, mert zajos bőbeszédűségben bontakoznak ki. A liturgia beteg. Ennek a betegségnek a legszembetűnőbb jele talán a mindenütt jelen lévő mikrofon. Annyira nélkülözhetetlenné vált, hogy fölmerül a kérdés, a papok hogyan voltak képesek misézni a mikrofon feltalálása előtt...

Néha az a benyomásom, hogy a celebránsok annyira félnek, hogy eluralkodnak a hívek mikrofonba mondott személyes és belső imádságai, hogy a szertartás alatt végig beszélnek, hogy kontroll alatt tartsák azt. Azt hiszem, az ilyen magatartás elárulja a II. Vatikáni Zsinat szándékainak mély megértését.

A zsinat tanítása a liturgiáról - benne van a *Sacrosanctum Conciliumban* — jobban kell hogy vezessen minket, mint valaha. A kihirdetése után ötven évvel nem merítettük ki a mélységét. Itt lenne az ideje, hogy hagyjuk magunkat inkább a zsinattól taníttatni, mint felhasználni a zsinatot, hogy kreativitási problémáinkat igazoljuk.

251. A *Sacrosanctum Concilium* szándéka az volt, hogy mindenki vegyen részt a szent liturgiában megjelenő misztériumban. Hogy megértsük ezt a szándékot, feltétlenül emlékezni kell, hogy a szent csönd az egyik eszköz, amelyet a zsinat javasol, hogy megvalósuljon. Valójában arról van szó, hogy résztvevőként lépünk be a szent misztériumba, amely felülmúl minket. Ez a misztérium Jézusnak az Atya és irántunk való szeretetéből vállalt halálának a misztériuma. A keresztényeknek égető kötelességük megnyílni az oly titokzatos cselekménynek, amelyet ők sohasem lennének képesek megvalósítani saját maguk által: Krisztus áldozatának. A zsinati atyák gondolatvilágában a liturgia isteni cselekvés, *Actio Christi*. És ezen isteni cselekvés előtt minket megragad a csodálkozás és a hódolat csöndje. Csöndünk minősége méri le aktív részvételünk minőségét.

252. 1985-ben Ratzinger bíboros Vittorio Messori-val folytatott híres *Beszélgetés a hitről* című kiadványban hangsúlyozza: „... elveszett a liturgia sajátossága, ami nem abból származik, amit mi csinálunk, hanem abból a tényből, hogy valami történik, amit mi, valamennyien együtt, épphogy nem tudunk csinálni.”

253. A csönd a liturgia lényegének kérdése. Márpedig a liturgia misztikus. A keletiek okkal beszélnek „isteni liturgiáról” és „szent misztériumokról”. Amennyiben a liturgiát zajos szívvel közelítjük meg, felületes és emberi színt ölt.

A liturgikus csönd radikális és lényegi állapot: a szív megtérése. Márpedig megtérni etimológiailag azt jelenti: visszafordulni, odafordulni Istenhez. Nincs igazi csönd a liturgiában, ha mi szívünkben nem vagyunk az Úr felé fordulva. Az igazi csönd pedig a szenvedélyek csöndje, a testi indulatoktól megtisztított, minden gyűlöletből és nehezteléstől megtisztított és Isten szentsége felé irányuló szív. Minél inkább felragyog a pap tiszta élete, annál inkább válik ő maga a Krisztussal való egység által „tisztá, szent, szeplőtelen ostyává”. Isten egész népét arra vonzza, hogy „magukra öltse az új embert, aki az Istenhez hasonlóvá alkotott megigazult és valóban szent teremtmény”. (Ef4,24)

254. Nem lehet egyszerűen elrendelni a csöndet. Hogy mindenki megértse azt, hogy a liturgia minket bensőleg az Úr felé fordít, áldásos lenne, ha a mise alatt mind együtt, papok és hívek testileg is Kelet felé fordulnánk, amelyet a szentély jelképez, így cselekedve teljesen törvényesen járunk el. Ez megfelel a zsinat betűjének és szellemének. Az Egyház első századainak tanúságai ezt bizonyítják.

„Amikor mi állva imádkozunk, Kelet felé fordulunk”, pontosítja Szent Ágoston egy Szent Vazulig és magukhoz az apostolokig visszamenő hagyományt visszhangozva. Mivel a templomok arra rendeltettek, hogy az első keresztény közösségek imádságainak helyei legyenek, az apostoli konstitúciók a 4. században azt javasolták, hogy azok keletelve [Kelet felé — *a ford.*] legyenek. És amikor az oltár Nyugat felé nézett, mint ahogyan a római Szent Péterben-bazilikában is, a misézőnek napkelet felé kellett fordulnia, a néppel szemben. „Az atyák gondja nem az volt, hogy a népnek háttal vagy vele szemben miséznek [...], hanem arccal Kelet felé legyenek”, jegyzi meg Xavier Acart *Comprendre et vivre la liturgie* (Értetni és élni a liturgiát) című csodálatos könyvében. Az imádságnak ez a testi irányultsága csak jele a belső irányulásnak. Origenész nem azt hangsúlyozza az *Evangéliumi példabeszédek*-ben, hogy egy ilyen választás „a lelket szimbolizálja, amely a valódi világosság felé néz”? „Keletről jön neked az Úrtól a kegyelem, mert onnét van az ember, akinek »Kelet a neve« (vö. Zak 6,1.6), aki »közvetítő lett Isten és ember között« (vö. 1Tim 2,5). Ez tehát neked felhívás, hogy mindig »Kelet felé nézz« (Bár 4,36), ahol főlkél számodra az »igazság napja« (Mai 3,20), ahonnét neked megszületik a világosság, hogy te már »soha ne jársz sötétségben« (vö. Jn 8,12), és hogy az »utolsó nap ne ragadjon téged a sötétségekbe«”.

A pap felhívja Isten népét, hogy őt kövesse a nagy eucharisztikus imádság elején mondván: „Emeljük föl szívünket”, amire a nép neki feleli: „Mi szívünket az Úr felé fordítjuk.”

Mint az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció prefektusa újra azzal áll elő, hogy a *versus orientem* [Kelet felé misézés — *a ford.*] a Misszálé rubrikái által jóvá van hagyva, mert ez az apostoli hagyományhoz tartozik. Ahhoz nem szükséges külön engedély, hogy valaki így misézzon, pap és hívek az Úr felé fordulva. Ha fizikailag nem lehetséges *ad orientem* [Kelet felé — *a ford.*] misézni, akkor az oltárra szükséges keresztet tenni jól láthatóan, hogy vonatkozási pont legyen mindenki számára. A kereszten lévő Krisztus a keresztény Kelet.

255. A Kelet felé való misézés előmozdítja a csöndet. Így kisebb a veszélye annak, hogy a pap kisajátítja a beszédet. Az Úr felé fordulva kisebb a kísértés, hogy professzor legyen, aki a misén végig előadást tart az oltárt szószékké leminősítve, amelynek középpontjában nem a kereszt lenne, hanem a mikrofon. Viszont Kelet felé vagy a kereszt felé fordulva a papban tudatosul, hogy ki ő, amire gyakran emlékeztet Ferenc pápa: ő a pásztor, aki a nyáj előtt halad. A pap emlékezik, hogy ő eszköz a főpap Krisztus kezében, el kell hallgatnia, és hagynia kell az Igét érvényesülni, mert az ő emberi szavai nevetségesek az egyetlen Örök Igével szemben.

Meggyőződésem, hogy mi, papok nem ugyanazt a hangszínt használjuk, ha Kelet felé misézünk. Sokkal kevésbé ér kísértés, hogy magunkat adjuk látványul színészként, ahogy Ferenc pápa mondja.

Így a pap nyomán mintegy az egész gyülekezetét átjárja a kereszt titokzatos misztériuma. A szentmise ünneplésének ezt a módját kellene rendszeresen megvalósítani a plébániákon.

Ez a felújított belépés a misztériumba lehetővé tenné a tanítás és a teológia csöndes és szemlélődő megközelítésének megtapasztalását. Ez utóbbiak [ti. a keresztény tanítás és teológia — *a ford.*] nem egy önmagába zárkózott közösség zárt körben történő fáradságos munkájának eredménye, hanem Isten ígétének, amely minket megelőz és felülmúl, csöndben végbemenő befogadása.

Ahogy erre emlékeztetett a pápa az irgalmasság jubileumi évét bejelentő bullájában: „Újra fel kell fedezni a csönd értékét, hogy elmélkedjünk az Igén, amely hozzánk szól.”

256. A Kelet felé történő misézés megtöri a szentől szemben, a magunk között levést, a zárt ajtót, és segít, hogy ne alakítsuk át a liturgiát a közösség önünneplésévé. Ellenkezőleg, az Úr felé fordulva a liturgia lehetővé teszi nekünk, hogy új lendülettel és valódi missziós erővel forduljunk a világ felé, hogy ne az üres és lármás tapasztalatunkat vigyük neki, hanem az egyetlen Igét, amelyet a csöndben hallottunk.

257. Ne azzal töltsük időnket, hogy szembeállítjuk az egyik liturgiát a másikkal, vagy Szent V. Piusz rítusát boldog VI. Páléval. Inkább arról van szó, hogy lépünk be a liturgia nagy csöndjébe. Gazdagodjunk minden latin és keleti liturgikus forma által, amelyek előnyben részesítik a csöndet. E nélkül a szemlélődő lelkület nélkül a liturgia gyűlölködő szakadások és ideológiai csatározások alkalma lesz ahelyett, hogy egységünk és közösségünk helye lenne az Úrban. Itt az ideje belépni ebbe a liturgikus csöndbe az Úr felé fordulva, amelyet a zsinat meg akart újítani. Amit most mondani fogok, nincs ellentétben küldetésemmel és az Egyház legfőbb tekintélyének adott engedelmisséggemmel. Mélységesen és alázattal óhajtom szolgálni Istent, az Egyházat és a Szentatyát áhítattal, őszintén és fiúi ragaszkodással. Íme, az én reménységem, ha Isten is úgy akarja, amikor és ahogy akarja, meg fog valósulni a reform reformja a liturgiában. A fogcsikorgatások ellenére megtörténik, mert ezen múlik az Egyház jövője. Ha tönkretesszük a liturgiát, tönkretesszük az Istennel való kapcsolatunkat és keresztény hitünk konkrét kifejezését.

Isten ígését és az Egyház dogmáinak tanítását még hallgatják, de azokat a lelkeket, akik az Úr felé akarnak fordulni, és neki a dicséret igaz áldozatát felajánlani, és őt imádni, már nem ragadják meg többé a túlságosan horizontális, emberközpontú és olyan ünnepélyes liturgiák, amelyek gyakran zajos és közönséges kulturális eseményekhez hasonlítanak. A média teljesen elárasztotta és látványossággá alakította a szentmiseáldozatot, Jézusnak a lelkek üdvösségeért a kereszten történt halálának emlékezetét. Eltűnik a misztérium érzete az önhatalmú és egyéni módon eldöntött állandó változtatások és alkalmazások által, amelyek célja elkápráztatni a bűnnel, a szekularizmussal, a relativizmussal és Isten visszautasításával megjelölt, profanizáló modern mentalitást. Látjuk, hogy sok nyugati országban a szegények elhagyják a Katolikus Egyházat, mert azt kiszolgáltatták rossz szándékú személyek ostromának, akik az entellektüel szerepét játsszák, és megvetik a kicsinyeket és a szegényeket. Éppen ezt leplezi le erőteljesen a Szentatya. A szegények nélküli egyház nem egyház, hanem egy közönséges klub. Ma Nyugaton mennyi az üres, bezárt, lerombolt vagy profán, a szakralitása megvetésével és eredeti rendeltetése semmibe vételével világi célokra átalakított templom! Ugyanakkor tudom, milyen számosan vannak hívek és papok, akik rendkívüli buzgósággal élik hitüket, és naponta azért harcolnak, hogy megőrizték és gazdagítsák Isten házeit.

Sürgősen újra fel kell fedeznünk a liturgia szépségét, szakralitását és isteni eredetét szigorúan hűségesnek maradva *A Katolikus Egyház Katekizmusának* tanításához. Az Emonet atyával folytatott beszélgetésben Charles Journet bíboros tragikus megállapítást tett: „A liturgia és a katekézis a harapófogó két ága, amelyekkel az ördög ki akarja tépni a hitet a keresztény népből, és erőt akar venni az Egyházon, hogy szétdarabolja, megsemmisítse, és végleg lerontsa. Az őskígyó ma is lesben áll az Asszony, vagyis az Egyház előtt, hogy fölfalja a Gyermekeket.” Igen, az ördög szembe akar minket állítani egymással, magában az egység és testvéri közösség Szentségének a szívében. A Sátán farkának nagy csapásaival megkísérli elpusztítani az egész földet. De Jézus megnyugtat minket, amikor Péternek mondja: „Simon, Simon a Sátán

hatalmat kért fölöttetek, hogy megrostáljon benneteket, mint a búzát. De imádkoztam érted, nehogy meginogj a hitedben. Amikor megtérsz, te erősíted majd meg testvéreidet.” (Lk 22,31—32)

Több pápa által szándékolt liturgikus előírásokban ugyancsak bőségesen szerepel a csönd...

258. Az imádság párbeszéd a Szentháromság Istennel, és így bizonyos percekben Istenhez fordulunk, máskor viszont csöndben maradunk, hogy őt hallgassuk.

259. A keleti liturgiák nem intézkednek az isteni liturgia alatt a csönd idejéről. Amikor azonban a pap nem énekel — vagyis amikor csöndben imádkozik, pontosan az anafora, a misekánon alatt, kivéve a konszekráció szavait, amelyeket hangosan énekel —, meg figyelhető, hogy akkor a diakónus, a kórus vagy a hívek énekelnek megszakítatlanul. Ugyanakkor nagyon is ismerik az imádság kimondhatatlanságának dimenzióját, amelyet egy sor melléknév és határozószó fejez ki, amelyekkel a világmindenség szuverén Urát és lelkeink Megváltóját illetik. Például a bizánci rítus „prefációja” ezt mondja: „Mert Te vagy a kimondhatatlan, felfoghatatlan, láthatatlan, örökkévaló és változhatatlan Isten.” Az isteni liturgia lényegénél fogva bizonyos módon megmerülés a „Misztériumban”, amelyet az ikonosztáz mögött ünnepelek, és a pap, aki az oltárnál áll, gyakran csöndben imádkozik. A latinoknál a csönd egyfajta ikonosztáz.

260. Nyugat minden rítusában- a rómaiban, a római-lyoniban, a karthauziban, a domonkosban, az ambroziánban- a pap csöndes imádságára nem duplázódik rá szakadatlanul a kórus vagy a hívek megszakítatlan éneke. A latin mise mindig tartalmaz teljesen csöndes percek. Boldog VI. Pál pápa reformjáig ez főleg a kánon alatt volt, amelyet a pap csöndben imádkozott, *in secreto*, kivéve a szentségi celebráció ritka alkalmait. Igaz, hogy bizonyos helyeken ki akarták tölteni a néhány perces csönd ürességét, amely valójában látszólag üresség, orgonaszóval vagy többszólamú énekkel, de ez a gyakorlat nem felel meg a római rítusok szellemének.

261. A II. Vatikáni Zsinat szándéka fönntartani a csönd idejét az eucharisztikus áldozat alatt. Így rendelkezett a *Sacrosanctum Concilium*: „A tevékeny részvétel előmozdítása érdekében gondot kell fordítani a nép akklamációira, feleleteire, zsoltározására, antifónáira, énekeire, cselekményeire, mozdulataira és testtartására. A maga idejében szent csendet is kell tartani.” (SC 30.)

Boldog VI. Pál római *Római Misekönyvének* bemutatása, amelyet 2002-ben Szent II. János Pál pápa újra kiadott, pontosan megnevezte a mise számos mozzanatát, ahol be kell tartani a csöndet.

Először is itt találjuk ezt az általános emlékeztetőt: „A maga idejében meg kell tartani a szent csendet, mint a szertartás szerves részét. Jellege az alkalomhoz igazodik: a bűnbánatnál és a könyörgésre való felhívásnál ki-ki magába száll; az olvasmányok vagy a homília befejeztével röviden elmélkedik az elhangzottakról; áldozás után pedig a szíve mélyén dicséri és imádja Istent. Kíváncsi, hogy már a liturgikus ünneplés előtt csendet tartsanak a templomban, a sekrestyében, a raktárban és a közeli helyiségekben, hogy mindenki áhítatos lélekkel készülhesen fel a szent cselekményekre.”

Milyen szomorú és szinte szentségtörés néha hallani a papok és püspökök megszakítás nélküli fecsegését a sekrestyében és még a bevonulás alatt is, ahelyett, hogy összeszednék magukat és csöndben szemlélnék Krisztus halálának misztériumát a kereszten, így felkészülve az ünneplésre, a megdöbbenés és a megrendülés lelkületével.

262. Az 1969-es *Római Misekönyv*ben a csend először is a bűnbánati előkészületben van előírva „...rövid csend után az egész közösség bűnbocsánatot tart.” Aztán a kollektára [a mise első könyörgésére — *a ford.*] vonatkozóan: „...a pap imára szólítja fel a népet. Mindnyájan csöndben vannak a pappal együtt egy kis ideig, hogy tudatosítsák: Isten színe előtt állnak, és hogy kéréseiket magukban megfogalmazzák.” Ugyanígy: „Az igeliturgiát úgy kell végezni, hogy elősegítse az elmélkedést, ezért kerülni kell a sietség minden formáját, amely az összeszedettséget akadályozná. Az ige liturgiájában, a közösség összetételét figyelembe véve, rövid szent csend tartható, hogy Isten ígéje a Szentlélek indítására jobban gyökeret verjen a szívekben és előkészítsen az imádságos válaszra. A csöndnek ilyen pillanatait lehet tartani például az igeliturgia kezdete előtt, az Olvasmány és a Szentlecke, illetve a homília után.” Ezek a tanácsok vonatkoznak egyaránt a homíliára, amelyet az imádság légkörében kell befogadni és feldolgozni. Aztán következik egy, a híveknek szóló valóságos utasítás az eucharisztikus imádságra vonatkozóan, hogy a paphoz csatlakozva „mindenki tisztelettel és csöndben hallgassa figyelemmel”. Az áldozás után is csöndben lehet maradni, amikor felkészülünk a *postcommunio*, az áldozás utáni könyörgés meghallgatására. A nép részvétele nélkül bemutatott szentmisében a papnak előírás a csönd: „A kehely purifikálása után a pap szent csendet tart.”

263. A csönd tehát egyáltalán nem hiányzik a római rítus rendes formájában, legalábbis ha követik az előírásokat, és ha a papok azok ajánlatait követik. Sajnos túl sokszor elfelejtettük, hogy a zsinat az *actuosa participatio*ba [tevékeny részvétel — *a ford.*] belefoglalja a csöndet is, amely a valóban mély és személyes részvételt mozdítja elő, lehetővé téve, hogy bensőleg hallgassuk az Úr szavait. Márpedig ennek a csöndnek még a nyoma sincs meg bizonyos rítusokban. A homíliát kivéve ki kell söpörni minden beszédet vagy a személyek bemutatását a szentmise ünnepléséből.

264. Napjainkban gyakran az a benyomásom, hogy a katolikus istentisztelet Isten imádsából átcsapott a pap, a szolgálok és a hívek bemutatásába. Eltörölték az áhítatot, beleértve

magát ezt a szót is. Likvidálták a liturgisták által, akik bigottságnak minősítették, mialatt ők maguk viszont a népre erőltették a maguk liturgikus kísérletezgetéseiket, tagadva az ájtatosság és az imádás különböző spontán formáit. Sikerült bevezetniük a tapsolásokat, még a gyászszertartás alatt is a gyász helyett, amelyet normális esetben a könnyek fejeznek ki. Krisztus nem sírt-e, amikor Lázár meghalt? Amikor a tapsolások betörnek a liturgiába, az annak az egészen biztos jele, hogy az Egyház elveszítette a szakralitás lényegét.

Ön mit szeretne a leginkább a liturgiában a csönd helyét illetően?

265. Igazi megtérésre szólítok föl! Minden szentmisében teljes szívünkől igyekezzünk „tisztá, szent és szeplőtelen áldozattá” válni! Ne féljünk a liturgikus csöndtől. Mennyire szeretném, hogy a lelkipásztorok és a hívek örömmel lépjenek be ebbe a szakrális hódolattal és a kimondhatatlan Isten szeretetével teljes csöndbe! Mennyire szeretném, hogy a templomok olyan házakká legyenek, ahol nagy csönd uralkodik, amely Isten imádandó jelenlétét hirdeti és kinyilatkoztatja! Mennyire szeretném, hogy a keresztények a liturgiában megtapasztalják a csönd erejét.

Igyekezni kell megérteni a csöndre vonatkozó liturgikus fegyelem teológiai motivációit. Úgy vélem, két sajátosan kvalifikált szerző segíthetne nekünk ezen a területen, és teljesen meggyőzhetne bennünket, miszerint csönd nélkül a liturgia lényegi és szükségszerűen hozzá tartozó részét veszíti el.

Első helyen Mgr. Guido Marinire akarok emlékeztetni, a pápai ceremóniák mesterére. *A Liturgia- Glória di Dio, santificazione dell'uomo libro* (Liturgia- Isten dicsősége és az ember megszentelése) című művében ezekkel a szavakkal szól a csöndről: „Egy jól ünnepelt (celebrált — *a ford.*) liturgia a különböző részeiben gondoskodik a csend és a szó szerencsés váltakozásáról. Lehetővé teszi a hangnak, hogy rendkívüli mélységben visszhangozzon, és minden egyes elhangzó szót az összeszedettség pontos légkörében őriz meg. [...] Az előírt csendet [...] nem úgy kell tekinteni, mint a celebráció egyik mozzanata és a rá következő közötti pauzát. Inkább úgy kell tekinteni, mint a szertartás valódi elemét, amely a szó, a hangzó imádság, az ének és a gesztusok kiegészítője.” Már Joseph Ratzinger bíboros megjegyezte *A liturgia szelleme* című művében: „...a nagy titok, ami minden szót meghalad, hallgatni hív bennünket. Ennek természetesen egy olyan — belső tartalommal rendelkező — hallgatásnak kell lennie, ami több, mint a beszéd és a cselekvés hiánya. A liturgiától éppen azt várjuk, hogy az nekünk olyan pozitív csendet ajándékozzon, amelyben mi megtaláljuk saját magunkat — olyan csendet, amely nem egyszerűen valamiféle szünet, amikor ezer gondolat és kívánság rohamoz meg bennünket, hanem magunkba szállás, amely nekünk belső békét ad, amikor fellélegezhetünk, és ami a betemetett lényegét feltárja.”

Tehát olyan csöndről van szó, amelyben egyszerűen Istent nézzük, és hagyjuk őt, hogy ő meg minket nézzen és beborítson minket fönségének és szeretetének misztériumával.

266. Elveszítettük a felajánlás [*offertorium — a ford.*] legmélyebb értelmét. Márpedig ez az a pillanat, ahol, mint ahogy a neve is jelzi, az egész keresztény nép felajánlja önmagát nem Krisztus mellett, hanem benne, az ő áldozata által, amely a konsekrációban valósul meg. A II. Vatikáni Zsinat csodálatosan hangsúlyozta ezt a szempontot, kiemelve a hívek általános papságát, amely lényegében abban áll, hogy Krisztussal áldozatként ajánljuk föl magunkat az Atyának. A zsinatnak ezt a tanítását nagyszerűen kifejezték az *offertorium* régi imádságai. Már mondtam, hogy jó lenne, ha újra szabadon lehetne használni ezeket, mert csöndesen bevezetnek Krisztus önfelajánlásába. Már a 7. században a Pseudo-Germanus említi, hogy a felajánlott adományok körmenete ezzel az intellemmel kezdődik: „Mindenki tartsa be a lelki csendet vigyázva lelkük kapuira. Keresztet vetve arcukra őrizkedjenek a szavak és a hibák zűrzavarától. [...] Őrizzék ajkukat minden közönséges szótól, hogy szívük egyedül Krisztus felé forduljon.”

Ha a felajánlást csak egyszerűen adományok előkészítésének tekintjük, mint egy praktikus és prózai gesztusnak, nagy lesz a kísértés, hogy hozzátegyünk és kitaláljunk rítusokat, amelyekkel kitöltjük azt, amit üresnek érzékelünk. Egyes afrikai országokban siralmasak a véget nem érő táncokkal párosított hosszú és lármás felajánlási vonulások. Folklor bemutatók benyomását keltik, amelyek kiforgatják természetéből Krisztus véres keresztáldozatát, és eltávolítanak minket az eucharisztikus misztériumtól. Márpedig azt éppen józanságban és öszszeszedettségben kell ünnepelni, mert mi magunk is bele vagyunk merítve halálába és Atyjának adott fölajánlásába. Az én földrészem püspökeinek kötelességük intézkedni, hogy a szentmise ünneplése ne váljon kulturális önünnepléssé. Isten halála, szeretetből értünk, fölötte van minden kultúrának. Eláraszt minden kultúrát.

Így tehát hangsúlyozni kell a hívek csöndjét az eucharisztikus imádság alatt, mint ahogy Mgr. Guido Marini írja: „Ez a csönd nem szinonimája a lustaságnak vagy a részvétel hiányának, hanem az a célja, hogy segítsen minden hívőt belépni [...] a szeretetnek abba az aktusába, amely által Jézus felajánlja magát Atyjának a kereszten a világ üdvösségéért. Ez a valóban szakrális csönd az a liturgikus pillanat, amely alatt ki kell mondani az igent létünk egész erejével Krisztus cselekvésére azért, hogy az a mi cselekvésünkkel váljon a mindennapi életben.”

Ratzinger bíboros szerint „a pap csendes imái pontosan arra készítik föl őt, hogy személyesen átítatódjék feladatával és a saját »én«-jét a maga teljességében átadja az Úrnak”. „A csend, amely az áldozást követi”, mindenki számára „az Úrral folytatott belső párbeszéd kiváltságos pillanata, aki jön, hogy nekünk adja önmagát; a vele való bensőséges egyesülés pillanata, amikor bevisz minket a vele kölcsönös szeretetbe; enélkül a szentség külső vétele csak egy tisztán rituális, tehát terméketlen aktus lenne.”

Miután a hívek megáldoztak Krisztus testében részesülve, a kórusnak abba kell hagynia az éneklést, hogy mindenkinek jusson idő bensőséges párbeszédre az Úrral, aki éppen most tette bevonulását testünk templomába.

Milyen csoda befogadni szívünk mélyére a mindenség Urát: „Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok, s az Isten lelke lakik bennetek? Aki lerontja az Isten templomát, azt Isten elpusztítja. Isten temploma ugyanis szent, s ti vagytok az.” (IKor 3,16—17) Isten valóban várja az emberektől életük szentségét, a csönd, az alázatosság és az egyszerűség erényét.

Elmélkedésünk ezen pontján beszélhetünk tehát a csöndről mint keresztény aszketikus értékről?

267. Negatív értelemben a csönd a zaj hiánya. Lehet külső vagy belső. A külső csönd a szavak és a cselekedetek csöndje, másképp mondva az ajtók, a gépkocsik, a légkalapácsok, a repülők zajának hiánya; a fényképezőgépek kattogásának hiánya, amelyet gyakran kísér vakító villanófény, és a mobiltelefonok rettenetes erdeje, amelyek a mise alatt a hívek kezében vannak. A csönd erénye vagy a misztikus csönd nyilván különbözik a rosszálló csöndtől, a beszéd elutasításától, a gyávaságból, önzésből vagy a szív keménységéből származó csöndtől.

268. A külső csönd a szó használatában megmutatkozó aszketikus önfegyelmezési gyakorlat. Mindenekelőtt jó lenne felidézni, mi is az az aszkézis. Ez a szó távol áll attól, hogy fogyasztói társadalmunk zászlajára tűzze, sőt még azt is be kell vallani, hogy borzongást vált ki kortársainkból és igen gyakran azokból a keresztényekből is, akik a világ szellemének hatása alá kerülnek.

Az aszkézis egy módszer, amely segít életünkből eltávolítani mindazt, ami megnehezíti lelki életünket, és akadályt jelent az imádságban. Igen, az imádságban Isten az ő életét osztja meg velünk, és lelkünkben kinyilvánítja jelenlétét, megöntözve azt szent- háromságos szeretetének hullámaival. Az imádság pedig lényegileg csönd. A fecsegés révén kiadjuk a lélek minden kincsét, ami a legnagyobb ártalom a lelki életre. A fecsegő a mindent kimondás szükségétől kifelé hajtva csakis távol lehet Istentől, felületes és alkalmatlan minden mély lelki tevékenységre.

Az Ószövetség bölcsességi könyvei bővelkednek olyan intelmekben, amelyek arra irányulnak, hogy elkerüljük a nyelv bűneit, főleg a megszólást és a rágalmazást (vö. Péld 10,8.11.13). A prófétai könyvek a maguk részéről is emlékeztetnek a csöndre, mint az Isten iránti tiszteletteljes félelem kifejezésére, ami pedig előkészület Isten kinyilvánulására, vagyis jelenlétének kinyilatkoztatására a mi világunkban (vö. Siral 3,26; Hab 2,20; Iz 41,1; Zak 2,17). Az Újszövetség sem marad le ebben. Itt van Jakab levele, amely nyilvánvalóan a nyelv megfékezésének klasszikus szövege marad. Azt is tudjuk, hogy Jézus maga is óvott minket a gonosz

szavaktól, amelyek egy romlott szív megnyilatkozásai (vö. Mt 15,19). Óvott a fölösleges szavaktól is, amelyekről számot kell adnunk (vö. Mt 12,19).

Valójában az igazi és jó csönd mindig azé, aki másoknak helyet akar hagyni, főleg az Egészen másnak, az Istennek. A külső zaj azonban azt az egyént jellemzi, aki túlságosan fontos helyet akar elfoglalni, tetszelegni akar és magát mutogatni vagy betölteni belső ürességét, mint ahogy ez történik számos közösségi helyen, ahol süketítő zaj és gőg uralkodik.

269. Ami a belső csöndet illeti, lehet az emlékek, tervek, belső beszéd, gondok hiánya... De ami még fontosabb, hogy egy akarati döntés jóvoltából a rendezetlen érzelmek és túlzott vágyak hiánya. Az egyházatyák kiváló helyet adtak a csöndnek az aszketikus életben. Szent Ambrusra, Szent Ágostonra, Nagy Szent Gergelyre gondolok, nem is szólva a Nursiai Szent Benedek *Regulájában* szereplő „szükszavúságról” vagy az éjszakai csöndről mondott szavairól, amelyekben Cassianus tanítványává szegődött. E mesterekből kiindulva a középkori szerzetesrendek alapítói, akiket a katolikus Reform (Megújulás) misztikusai követtek, a csönd fontosságát hangsúlyozták még az aszketikus és misztikus dimenzióján túl is.

Azóta a csönd a szemlélődő imádság lényeges feltétele?

270. Az Evangéliumban említetik, hogy maga a mi Üdvözítőnk imádkozott a csöndben, főleg éjszaka vagy magányos helyekre visszahúzódva. A csönd az Isten Igéjén való elmélkedés jellemzője. Ezt találjuk főleg Szűz Mária magatartásában Fia misztériuma előtt. Az Evangélium legcsöndesebb személyisége Szent József, akiről az Újszövetség egyetlenegy szót sem örökített meg nekünk. Szent Vazul szerint a csönd nemcsak aszketikus szempontból szükséges a szerzetesi élethez, hanem az Istennel való találkozás feltétele is. A csönd megelőzi és előkészíti azt a kiváltságos pillanatot, amikor odajárulhatunk Istenhez, aki aztán beszélhet hozzánk négy szemközt, mint barát a baráttal.

271. Isten ismeretére jutunk az okság, a hasonlóság, a kiválóság, de a tagadás útján is. Miután az isteni tulajdonságokat állítjuk, amelyeket a természetes értelem által ismerünk — ez a katafatikus (állító teológiai) út —, viszont tagadni kell belőle azt a korlátozott megvalósulási módot, amelyet mi ismerünk itt, lent — ez az apofatikus (negatív teológiai) út. Az Istenhez való eljutás apofatikus útjában benne van a csönd. Az egyházatyák oly kedvelt útja ez, különösen a görög atyáké, akik megkövetelik maguktól a gondolatok csöndjét Isten misztériumával szemben. Gondolok itt Alexandriai Szent Kelemenre, Nazianzi Szent Gergelyre és Nüsszai Szent Gergelyre.

Nem kevésbé igaz, hogy a csönd annak a pozitív magatartása, aki Isten befogadására készül azzal, hogy ráfigyel. Igen, Isten a csöndben cselekszik. Ezért olyan fontos a nagy Keresztes Szent János következő megfigyelése: „Az Atya csak egy ígét mondott, tudniillik az ő Fiát, és mindig az örök csöndben mondja ki őt: a léleknek is csendben kell őt hallgatnia.” *A Bölcsesség*

könyve már lejegyezte azt a módot, ahogyan Isten közbelépett választott népének az egyiptomi fogságból való kiszabadítása érdekében. Ez a felejthetetlen esemény éjszaka történt, „amikor mély csend borult a mindenségre, és az éjszaka sietős útja közepén tartott, mindenható szava zord harcos módjára ott termett az égből királyi trónjáról”. (Bölcs 18,14—15) Később ezt a verset a keresztény liturgikus hagyomány úgy fogta föl, mint az örök Ige csöndes megtestesülésének előképét a betlehemi jászolban.

Így tehát csöndet kell teremteni. Igenis aktivitásról van szó, nem lustaságról. Ha a mi belső mobiltelefonunk „mindig foglaltat jelez”, mert „beszélgetésben” vagyunk más teremtményekkel, hogyan tudna a Teremtő hozzánk férni, hogyan tudna „hívni” minket? Le kell állítanunk az értelem kíváncsiskodásait, az akarat tervezgetéseit, hogy teljesen megnyíljunk a világoosság és az erő kegyelmének, amelyet Isten bőségesen akar nekünk adni: „Atyám, ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied.” Tehát a Szent Ignác-i indifferencia (közömbösség — *a ford.*) is egy formája a csöndnek.

IV.

ISTEN CSÖNDJE A ROSSZ TOMBOLÁSÁVAL SZEMBEN

„A mai ember számára Luther korához és a keresztény hit klasszikus perspektívájához viszonyítva a dolgok bizonyos értelemben fölfordultak. Más szóval, az ember nem hiszi többé, hogy szüksége lenne Isten szemében megigazulnia, hanem ellenkezőleg, úgy gondolja, hogy Istennek kell magát igazolnia mindazzal a szörnyűséggel kapcsolatban, ami a világban és az emberi lény nyomorúságával szemben létezik, ami végső soron tőle függne.”

XVI. BENEDEK PÁPA kiadatlan beszélgetése

Jacques Servais-vel

*A hit által – A megigazulás tana
és Isten megtapasztalása az Egyház igehirdetésében
és a Lelkigyakorlatokban*

Mi a kapcsolat a csönd és a rossz között? Vajon Isten képes csöndben maradni a fájdalmas eseményekkel szemben?

ROBERT SARAH BÍBOROS:

272. A rossz mérhetetlen sok kérdést vet fel, rejtély, amelyet lehetetlen megoldani. Az emberiség történelmében soha senkinek nem sikerült megnyugtató feleletet adnia a rossz problémájára. Bernard Sesboüé teológus a *Croire. Invitation á la foi catholique pour les femmes et les hommes du XXIe siècle* (Hinni. Meghívás a katolikus hitre a 21. század embere számára) című művében írja: „Amikor feltesszük magunknak a kérdést a rosszról, valójában nem tudjuk, mi is az, amit keresünk. Mert azt akarjuk megérteni, ami megérthetetlen. A rossz maga az irracionális, ami feldolgozhatatlan, amiről valójában ésszel nem lehet számot vetni... A rosszról való gondolkodás csak tartózkodó lehet és mindig szomjasan hagy minket.”

Mit lehetne mondani egy gyermek szenvedéséről és haláláról, akit kiszakítottak szülei szeretetéből? Miért van annyi megcsonkított élet a totalitárius rendszerek Gulagján és koncentrációs táboraiban?

Miért születnek gyermekek szörnyű fogyatékoságokkal? Miért van annyi borzalmas betegség és annyi igazságtalan szenvedés? Ezekre a kérdésekre nincs válasz. Sohasem fogjuk azt mondani, hogy a lepel el lett távolítva, a szenvedés megmagyarázható.

273. Az ember képtelen az ég egész mérhetetlenségét és a galaxisok tízmillióit kikutatni. De le tud szállni a szenvedés soha nem sejtett mélységeibe.

Intelligenciája rendkívüli problémákat képes megoldani. Korunk technológiai vívmányai végtelennek látszanak. Az ember azt hiszi, hogy mindent látott szemével. „Felkutatta már a folyóknak forrását és sok rejtett dolgot napvilágra hozott” (vö. Jób 28,11). De sohasem jutunk a rossz misztériumának kikutatására és megértésére. A Bölcsesség egyedül Istené. Ennek a világnak az egyedüli hitelessége a belső csöndben a gyermeki, bízó és ráhagyatkozó *pietas*-ban [odaadás – *a ford.*] van. Gyakran szemben találjuk magunkat azzal, amit „ártatlan rossznak” lehetne nevezni, vagyis azzal, hogy a rossz valósága bele van írva a dolgok természetébe, minden emberi felelősségtől függetlenül.

274. A föld, amely véd és táplál minket, állandó mozgásban lévő gigantikus erő. Gyakran megmutatkozik kegyetlen és kíméletlen brutalitása. A vulkán kitörésekre gondolok, amelyek egész városokat döntöttek romba. Pompejit Krisztus előtt 79-ben teljesen eltemette a vastag

hamuréteg a Vezúv kitörése következtében. Nem lehet meg nem említeni azokat a földrengéseket, amelyeknek rázkódásai még gyilkosabbak és rombolóbbak voltak? Emlékszünk az abruzzói Aquilában 2009. április 6-án, Haitin 2010. január 12-én, Nepálban a 2015-ben pusztító földrengésekre, a rettenetes szökőárakra Indonéziában és Srí Lankán 2004. december 26-án és Japánban 2011. március 11-én, amelyek épületeket és emberi életek százazreit nyelték el. Sohasem tudom elfelejteni a Haiyan tájfunt, amely 2013 novemberében feldúlta a Fülöp-szigeteket.

Az emberek ártatlan és tehetetlen áldozatai ezeknek a természeti erőknek. Nagy felháborodást kelt, amikor ezek a szenvedések és emberi veszteségek nem írhatók senki emberfia számlájára. Emberi logikánk szerint mindezek Istent közvetlenül teszik kérdésessé. Miért enged meg ilyen károkat és annyi szenvedést?

275. A rossz és a szenvedés mindennap váratlanul érhet bennünket. Aztán még ugyancsak szenvedünk a gyűlölet és a barbár erőszak szörnyűségeitől, amelyeket a Sátán nyilvánvaló ösztönzésére emberi gonoszság határozott el, terveit ki és hajtott végre. A szenvedéssel szemben a természet vagy az ember által okozott rossz rohama előtt nincs más, csak Isten, aki segíteni tudna nekünk, hogy állva maradjunk.

276. A keresztények tudják, hogy Isten nem akarja a rosszat. És ha ez a rossz mégis létezik, akkor Isten az első áldozata. A rossz létezik, mert Isten Szeretetét nem fogadták be, hanem félreismerték, visszautasították és elvetették. A világ a maga harmóniájában és szépségében csak a Szeretet párbeszédében jön létre, ahol Isten szót vált velünk, és mi Ővele. Ha a rossz eléri magát Istent, ez azért következik be, mert van egy isteni seb, amelyet nekünk kell meggyógyítanunk. Ez a seb állandóan nemes lelkűségünket kéri. Tehát az egész kereszténység, az egész Kinyilatkoztatás a *Teremtés könyvétől* kezdve Isten ártatlanságának kiáltása. Minél förtelmesebb a rossz, annál nyilvánvalóbbá válik, hogy Isten az első áldozat bennünk.

277. Az ember számára nehéz megérteni a rosszat, amíg nem adjuk meg neki sajátosan isteni dimenzióit. Maurice Zundel az *Un autre regard sur l'homme* (Másképp nézve az embert) című művében írja: „Ezt akarja mondani a kereszt: a rossznak lehetnek isteni méretei, a rossz végül is Istent érintő rossz. A rosszban Istennek a baja a rossz, amely ezért olyan rettenetes. De ha Isten az, akinek baja van a rosszal, akkor tehát a rossz mélyén az a Szeretet van, amely sohasem hagy fel azzal, hogy minket kísérjen, védje sorsunkat és velünk szenvedjen. De még ennél is többet kell mondani: Istent sújtja a rossz, minden rossz, ami bennünket csak elérhet, mint a Golgotán.” Bizonyára nem könnyű elképzelni azt, ahogyan Istent érintheti, ami nekünk rossz. Jób maga is föltette magának a kérdést: „Vétkeztem? Mit tettem ezzel neked, ó emberek őre!” (Jób 7,20) Hogyan érintheti a rossz Istent? Képzeljünk el egy édesanyát a beteg gyermekével. Szeretet és azonosulás által képes szenvedni gyermekéért. A szeretett lénnyel való azonosulás által egy teljesen egészséges anya sokkal fájdalmasabban élheti át gyermeke halálusáját, mint maga a gyermek. Szeretete képes erre. Hogyan gondolhatjuk azt, hogy Isten

szeretete kevesebb lenne egy anya szereteténél, amikor minden édesanya minden szeretete, ideértve a legszentebb Szűz Mária szeretetét is, csak egy csepp Isten anyai gyöngédségének ezen óceánjában? Ezért egyetlen lényt sem verhet a szenvedés anélkül, hogy ne Isten lenne az, akit elér a szenvedés őbenne, őelőtte és érte.

„De megfélemlíthet-e csecsemőjéről az asszony? És megtagadhatja-e szeretetét méhe szülöttétől? S még, ha az megfélemlítenék is: én akkor sem feledkezem meg rólad. Nézd, a tenyerembe rajzoltalak; falaid szemem előtt vannak szüntelen. Sietve jönnek, akik fölépítenek, s akik leromboltak és kifosztottak, azok elmennek.” (íz 49,15—17)

278. A zsoltáros, a hit embere az Úr felé fordul, hogy megvallja neki: „Uram, tehozzád kiáltok... hozzád menekülök, ne oltsd ki az én lelkemet! Őrizd meg engem a törtől, melyet nekem állítottak a gonosztevőknek botrányköveitől.” (Zsolt 140,1. 9-10)

Így vagyok én is, mert Jézus Krisztus Isten Fia, Isten „dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása, ő tartja fenn hathatós szavával a mindenséget.” (Zsid 1,3) Ő megelőzött a legkegyetlenebb szenvedésben. Jézus az emberekhez van kötve, mert ő egy közülük, magára véve állapotukat, megpróbáltatásaikat, szenvedéseiket. Istenhez is kötve van, mert ő Isten saját Fia.

Jézus egyedüli helyzetében, amely őt az új emberiség fejévé teszi „elsőszülött a sok testvér között”. (Róm 8,29) Osztodik velünk megpróbáltatásainkban és hordozza minden szenvedésünket. Jézus kereszthalála óta a hívő ember a rosszal szemben nem helyezheti többé magát máshová, mint Jézus oldalára, erősen rá támaszkodva. Szűz Mária mellett kell erősen állnia a kereszt lábánál, hogy testében kiegészítve „kiegészítse, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az Egyháznak a javára” (vö. Kol 1,24).

279. Az emberek szörnyű tettei és az ördög művei olyan misztérium, amelyet az emberiség sohasem tudhat teljesen megérteni. A fizikai vagy erkölcsi rossz mindig igaztalan és undorító. Lealacsonyítja és lerontja az embert. Elhomályosítja az emberben lévő Istenhez való hasonlóságot.

280. Az emberi lény fellázad a rosszal szemben. Minden eszközt felhasznál, hogy eltüntesse. A rosszal szemben csak egyetlen magatartás létezik: a harc és az ellenállás.

Íme, Szent Péter buzdítása: „Józanok legyetek és vigyázzatok. Ellenségeitek a Sátán, ordító oroszlán módjára ott kószál mindenütt, és keresi, kit nyeljen el. Erősen álljatok neki ellen a hitben.” (Ipt 5,8-9)

281. Az imádságnak kell az ellenállás egyik formájává lennie, hogy eltávolítsuk a nehézségeket. Az imádság lehetővé teszi, hogy Isten fegyvereit magunkra öltjük. Az ember alázatosan Isten felé fordul, hogy ő lépjen közbe a javára.

282. Hogyan szállt szembe Krisztus a rosszal? Hogyan válaszolt Mária a rosszra? Hogyan reagált az Istenszülő, amikor látta Fia eltorzult arcát a kereszten? A Szűzanyának nincs többé ereje egy ilyen gyűlölet és erőszak tombolásával szemben. Kimerült, lesújtott, összetört. Mégis Máriának hatalmas belső ereje van, és csöndesen állva marad. Az imádságba menekül, a személyes önfelajánlásba, Isten titokzatos akaratának szelíd elfogadásába, egységben az ő Fiával. Az Istenanya azt az Istent szereti, aki nem csap zajt, és aki irgalmas szeretetének tűzében elégeti az emberi erőszakot. És ebben a pillanatban hallja, hogy Fia Istent kéri: „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek.” (Lk 23,34) Az ő csöndje az Ég imáival egyesül, és ez teszi számára lehetővé, hogy állva maradjon a kereszt alatt. Mária nem lázad, nem kiabál. Imádsága segítségével magára veszi a szenvedést. Jézus maga sem így készült megélni a Passiót a Getszemáni-kert és annyi más éjszaka imádságával és magányosan a hegyen vagy elvonulva egy puszta helyre?

283. Egyedül Krisztus tud erőt adni az embernek, hogy szembenézzen a rosszal, és magára vegye. Magát ajánlja föl az embernek mint egyetlen hatalmat, amely képes a szenvedésen győzedelmeskedni. „Nálam nélkül semmit sem tehettek.” (Jn 15,5) Keresztjének erejével hatalma van megmenteni az embert. A legszebb kiáltás Isten felé a szeretet lendülete. A szenvedés gyakran egy mérhetetlenül nagy szeretet kifejeződése, a megváltó szenvedése. A szenvedés és a fájdalom jelzi, hogy élünk, és a legpontosabban irányítják az orvost a diagnózisban. El kell fogadni a szenvedést és csöndben befogadni. Nincs semmiféle igazságtalanság a világban, amely ne kapna választ Istentől az imádságban.

Tudom, hogy nehéz egyenesen állni a szenvedés előtt, és azt magunkra venni. Tudom, hogy nehéz elfogadnunk a szenvedést. Ordítva fordulunk Isten felé: „Miért ez a kehely? Miért van annyi szörnyűség és kegyetlen erőszak?”

284. Isten nem akarja a rosszat, a háborút, a halált, sem a szenvedést és az igazságtalanságot. Mégis megengedi ezeket a földi rosszakat. Miért van ez a misztérium?

Az Atya várja, hogy magunkra vegyük az egész életünket itt, a földön. A rossz pedig része embervoltunknak. Azt akarta, hogy az ő saját Fia megtapasztalja a legvisszataszítóbb rosszat a világ megváltásáért és üdvösségéért.

A lázadás az imádság csöndjének alternatívája?

285. Isten mindig virraszt fölöttünk. Az ember megismerheti a legsötétebb éjszakákat, elszenvedheti a legnagyobb sértéseket, szemben találhatja magát a letragikusabb helyzetekkel, de Isten vele van. Az ember gyakran elfelejti, hogy Isten jelen van. Ha hitetlen, úgy tartja, hogy Isten nem létezik. Ha a hit idővel kihűl a szekularizált légkör miatt, az ember elkeseredik azt gondolva, hogy Isten elhagyta őt. Ám az Atya vele van minden lehetséges tagadás ellenére

286. A rosszal szemben az ember a szükséges eszközöket saját védelmére összeszedve szervezkedik. Cselekvése helyénvaló, de legtöbbször éppen ezzel még nagyobb bajt idéz elő. Igazi nagyságunk az alázatos hitben van. Minél tisztább és mélyebb a hitünk, annál inkább Istenhez visz bennünket, aki végtelenül nagy. Aki viszont közel van Istenhez, hatalmassá válik, képes legyőzni a rosszat, amely roncsolja a világot, ugyanakkor belefoglalja közbenjáró imádságába.

A csönd és az imádság nem megfutamodás, hanem a legerősebb fegyver a rossz ellen. Az ember szeret „cselekedni”, de neki főleg „lenni” kell. A csöndes imádságban az ember teljesen ember lesz. Hasonlít a Góliát előtt álló Dávidra. Mert az imádság a legnemesebb, a legfőbb és a legerőteljesebb cselekvés, amely fölemeli az embert Isten magaslataira.

288. Az imádság olyan önátadás Istennek, mint a tömjénillat, amely felszáll Isten trónja felé, hogy eltűnjön Benne. Isten ugyancsak önmagát adja azoknak, akik átadják magukat neki. Tudom, hogy szívem csöndes mélységeiben képes vagyok egészen bensőségesen közeledni az Istenhez, bármilyenek legyenek is a körülmények és a szenvedés, amelyet a baj okoz nekem.

Vianney Szent János, a csönd embere, a lelkek nagy pásztora Isten ígését és a kiengesztelődés misztériumát [a gyóntatást – *a ford.*] hirdette. Arca szinte színében elváltozott az Eucharisziától. Ő adja az imádság legfőbb meghatározását: „Fiacskáim! Fontoljátok meg: a keresztény ember kincse nem a földön, hanem a mennyben van. Tehát gondolatainkat is oda kell irányítanunk, ahol a kincsünk van. Az embernek az a hivatása és feladata, hogy imádkozzék és szeressen. Fia imádkoztok és szerettek, íme, ez az ember boldogsága itt, a földön.

Az imádság nem más, mint egyesülés Istennel. Ha valakinek a szíve tiszta és Istennel egybefonódott, valamiféle gyönyörűség és kedvesség tölti el, és ez megittasítja, és csodálatos fénnel veszi körül. Ebben a bensőséges egyesülésben olyan lesz Isten és a lélek, mint két egybeolvadt gyertya, amelyet különválasztani már senki sem képes. Fölségesen szép dolog Istennek ez az egybefonódása parányi teremtményével; olyan boldogság ez, amelyet fel sem lehet fogni!

Mi méltatlanok lettünk arra, hogy imádkozzunk, de végtelen jóságában Isten megengedte nekünk, hogy beszélgessünk vele. Imádkozásunk tehát Istennek tetsző kedves áldozat.

Fiacskáim, a ti szívetek kicsi, de az imádság majd kitágítja, és képessé teszi arra, hogy szeresse Istent. Az imádkozás azt eredményezi, hogy már előre megízleljük a mennyországot, hogy a mennyországból is eljusson már valami hozzánk. Soha sincs imádság az édes vigasz utóíze nélkül. Az imádság ugyanis méz, amely a lelken előmlik, és azzal jár együtt, hogy minden édessé válik. Imádkozáskor — ha helyesen történik — a fájdalmak eloszlanak, mint nap hevére a hó.”

289. A csönd nem egyfajta passzivitás. Csöndben maradva az ember elkerülheti a nagyobb rosszat. Nem földi megfutamodás, ha rábízunk magunkat az Égre.

De hogyan lehet megőrizni a csendet az igazságtalansággal szemben? Hogyan ne kiáltson az ember értetlenséget és felháborodást?

290. Ha az ember mindent le akar győzni és mindent a felháborodás alá akar rendelni, akkor fennáll a veszély, hogy semmit sem bíz Istenre. Egyedül lázad korlátai között és tehetetlensége ellen. Márpedig az ember Isten nélkül elvész. A csöndben megélt hit nélkül elfordul Istenétől és Megváltójától.

291. Könnyű belátni, hogy az Isten nélkül vívott emberi küzdelmek és politikai megoldások fájó bukásokhoz vezetnek...

Milyen az Isten pedagógiája? A jó magról és a konkolyról szóló példabeszédben Krisztus arra szólít fel, hogy hagyjuk a búzát és a konkolyt növekedni az aratás idejéig. A Gondviselés támogatta állhatatos türelem a szövetségesünk mindennapi csatáinkban. A rossz elleni harc végül győz, csak az a fontos, hogy kitartók legyünk és ne veszítsük el a reményt. Isten dolgozik az emberi szíveken, és sohasem a rosszá a végső szó. A legsötétebb éjszakájában Isten csöndben működik. Be kell lépnünk Isten idejébe és abba a nagy csöndbe, amely a szeretet, a bizalom és a tevékeny ráhagyatkozás csöndje. Sose feledjük, hogy a csöndes imádság a legerősebb és legbiztosabb tett a rossz elleni harcban.

292. Be kell vonnunk Istent az igazságtalanság elleni harcba. Szeretem hangsúlyozni, hogy a mi igazi fegyverünk a szeretet és az imádság. Az imádság csöndje az egyetlen harci felszerelésünk. A segítségül hívás, az imádás, a várakozás csöndje, íme, ezek a leghatásosabb fegyverek. Egyedül a szeretet képes kioltani az igazságtalanság lángjait, mert Isten a szeretet. Szeretni Istent, ez minden. Minden egyéb a legcsekélyebb értéket sem jelenti, ha nincs átalakítva és fölemelve Krisztus szeretete által. A választás egyszerű: Isten, vagy a semmi...

293. A modern ember ura akar lenni az időnek, egyedüli felelőse létének, jövőjének és jólétének. Be akarja programozni életét és uralni sorsát. Úgy szervezkedik, mintha Isten nem létezne. Nincs szükség rá. Isten viszont bizalomra, türelemre és lassú lépésekre hívja az embert a rossz eltávolításának érdekében, ami hosszú és kemény csatát igényel. Ez a csata négy, Istenben gyökerező kapaszkodót foglal magában a hitben: a csendet, az imádságot, a bűnbánatot és a böjtöt.

Vajon a lázadás mindig csapda, és helyette mindig a csendet kell előnyben részesíteni? Nyilván az erőszakos, marxista önkényuralmi rendszer idején szerzett guineai tapasztalata táplálja gondolatmenetét ebben a témában. Milyen utat választott Sékou Touré diktátorral szemben?

294. Isten embere nem törekszik semmiféle politikai elkötelezettségre. Nem óhajt semmiféle politikai átalakulást, sem az aktuális hatalom megbuktatását. Küldetése lényegében

erkölcsi és spirituális, az ember belső megújulása, valamint Isten és a felebarát felé irányul. Ugyanakkor nem engedheti, hogy a rossz növekedjen bizonyos ideológiai irányzatok révén. Guineában meg voltam győződve arról, hogy szükséges néven nevezni a diktatúra által előidézett szörnyűségeket és botrányokat, de nem szándékoztam lázadásra felszólítani. Le akartam leplezni Sékou Touré véres rendszerének igazságtalanságait és fel akartam hívni a figyelmet a nép szenvedéseire, különösen a gazdasági és társadalmi összeomlásra. Az ország elnyerte függetlenségét, de a népet megfosztották szabadságától, és a félelem és tudatlanság láncával kerítették be és kötözték meg. A kormányzókat és a népet — mindenki javáért — változásra szólítottam föl. A hazám birtokában van mindannak az emberi és természetbeli gazdagságnak, amellyel gyermekeit boldoggá tehetné, és segíteni tudná őket, hogy emberhez méltón éljenek. Tudtam, szavaim akkor nyernek erőt, ha sziklaalapnak fogadom el azt, hogy intenzíven élem meg az Istenben gyökerező bűnbánatot, imádságot és csöndet.

Gyakran előfordul, hogy a diktátorok őszintén meg vannak győződve arról, hogy jót tesznek. Alekszandr Szolzsenyicin tökéletesen kifejtette, hogy a Szovjetunió vezetői biztosak voltak abban, hogy a népet a földi paradicsom felé vezetik. Sékou Touré lelkiismerete és tudata rossz irányú fejlődése és értelme tévútra terelődése miatt azt gondolta, hogy Guineának haladást és felvirágzást hoz.

295. A csöndes imádság révén az ember képessé válik arra, hogy a valóságos dolgokat a maguk nyers igazságában írja le. Miután csöndben találkoztunk Istennel, erővel kell hirdetni az Evangélium alapelveit. Az Isten embere csak akkor szólhat Isten nevében, miután találkozott Vele a benső pusztaság csöndjében, és miután szemtől szemben beszélt vele „ahogy az ember a barátjával beszél” (vö. Kiv 33,11). Ha valóban találkoztunk Istennel, elképzelhetetlen, hogy az Evangéliumot és az isteni Kinyilatkoztatás parancsait annak a rendszernek a politikai és ideológiai állásfoglalásaival kompromittáljuk, amely Isten és a természet törvényei ellen lázad.

296. Ha a magányban és a csöndben távol tartjuk magunkat a zajtól és a könnyed szórakozástól, ha az az egyetlen gondunk, hogyan közvetítsük Isten akaratát, akkor megadatik nekünk, hogy Isten szemével lássunk, és úgy nevezzük meg a valóságot, ahogy Ő látja és mondja ki.

297. Nincs valódi cselekvés, sem nagy elhatározás az őket megelőző imádság csöndje nélkül.

298. Ma a modern világ fékevesztett aktivizmusában van a veszély. Szüntelen arra szólítanak fel, hogy harcoljunk, félrebeszéljünk, ellenfeleinket legyőzzük és megsemmisítsük. Így aztán az ember arra kényszerül, hogy bajt bajra tetézzon, ahelyett hogy hagyná növekedni a konkolyt és a búzát. A csönd adja meg nekünk a várakozás türelmét arra a percre, amikor a gazok maguktól lehullnak. Hála a csöndnek, tudunk élni az idővel és állhatatosan kivárjuk Isten óráját, hogy szövetséget kössünk Vele és pásztorbotjának őrizete alatt dolgozhassunk.

299. Mert van idő a harcra és van idő a csöndre, arra, hogy a csöndből éljünk. Ha valóban birtokolnánk a csönd pedagógiáját, amely Istentől jön, akkor több türelmet kapnánk az Égből.

300. Az ördög az emberiséget lázadásra és rendetlenségre hívja. Ravaszságának egész sorával széthúzást szít, és arra bujt fel minket, hogy gyűlöletet borítsunk egymásra. Az ördög mindig zajt csinál, és annyi lármát, hogy megakadályozzon minket Istenben megpihenni. Nem tud minket elérni a csönd erődítményében. Vigyázzunk, ne sokszorozzuk meg hibáinkat kis önös és lázadó szenvedélyeinkkel.

301. Krisztus csöndben maradt igazságtalan letartóztatásával szemben. Az apostolok elő akarták venni kardjaikat, hogy megvédjék az Isten Fiát. De Jézus így szólt Péterhez: „Tedd hüvelyébe kardodat! Ne üritsem ki a kelyhet, amelyet az Atya adott nekem?” (Jn 18,11; Mt 26,52)

302. Az Egyház nem hiheti, hogy katonai, politikai és demagógiái fellépéssel eredményesen lehet harcolni az igazságtalanság ellen. Az emberi csatározások csak szembenálláshoz, romboláshoz és romokhoz vezetnek. Ez semmi az Atya végtelen csöndjéhez viszonyítva.

A világ csapásaival szembesülendő Ferenc pápa felhívta az Egyházat, hogy legyen „menedékhely”. Hogyan értelmezzük ezt a csöndről folytatott beszélgetésünk fonalán?

303. Ferenc pápa első szándéka nemes, lényegében pasztorális, ugyanakkor világi és leegyszerűsítő a média hermeneutikája. Sajnos nem új ez a helyzet. XVI. Benedek a II. Vatikáni Zsinattal kapcsolatban leleplezte a konfliktust a zsinati atyák víziója és a relativista és hamis progresszista média magyarázata között. El kell azonban ismerni, hogy ez egy *hapax legomenon* [egyszer használt kifejezés — *a ford.*] az egyháztan és az Egyházról szóló képek történetében.

Az Egyház hűséges és szerető édesanya. Mielőtt ápoló lenne, előbb anya. Krisztus Teste, Krisztus Jegyese. Az Egyház tető, amely alá összegyülekezik Isten családja. Tanít, nevel és táplál, gondosan ügyel a hívek fizikai, erkölcsi egészségére: íme, ezt fejezi ki az Egyház menedékhelye. Krisztus Titokzatos Testét és a földön Isten családját alkotja. *Mater et Magistra*: az Egyház biztonsággal tanítja az isteni igazságokat a világnak, amely szomjazik Isten Fiára, aki út, igazság és lelkünk megváltója. Az Egyház az imádság, a dicséret és az imádás gyülekezete, mint a Cenákulumban: „Mindnyájan egy szívvel, egy lélekkel, állhatatosan imádkoztak Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt.” (ApCsel 1,14) Máriát „az Egyház egészen kiemelkedő és páratlan tagjaként, másrészt az Egyház hitének és szeretetének előképe, és ragyogó példajaként tiszteljük” (LG 53). Ő a papok anyja, akiknek Krisztus művét kell folytatniuk a lelkek üdvösségére. Ez a mű lényegében abban áll, hogy megszentelődnek és megszentelik Isten népét, kitartóan imádkoznak és szünet nélkül visszavezetik az embereket Isten felé, hogy teljesen és mindennap Benne, az Eucharishtiában éljenek.

Az Eucharisztia nélkül nem tudunk élni, sem megadni Istennek az első helyet életünkben és tevékenységeinkben. A közömbösség csöndjére a papoknak és a híveknek az imádság csöndje által kell választ adniuk. Az érdektelenség betegsége a szentségek és a szentek tanítása és tanúságtétele által kezelhető.

304. A társadalmi küldetés alapvető, de a lelkek üdvössége minden más munkánál fontosabb. A megmentés nemcsak gondoskodást jelent, hanem főleg Isten felé való vezetést, megtérítést, mert az Egyház első és alapvető szerepe ma is a lelkek üdvössége marad.

305. Egy szekularizált és hanyatló világban, ha az Egyház hagyja magát a materialista és relativista média szirénhangjaitól lépre csalni, azt kockáztatja, hogy hiábavalóvá lesz Krisztusnak a lelkek üdvéért felajánlott halála a kereszten. Az Egyháznak nem küldetése a világ minden társadalmi problémájára megoldást adni, hanem fáradhatatlanul újra kell mondania Jézusnak a galileai nyilvános szolgálata elején mondott első mondatát: „Beteljesedett az idő, és már közel van az Isten országa. Tartsatok bűnbánatot, és higgyetek az Evangéliumnak.” (Mk 1,15)

306. Nem gondolom, hogy az Egyház közömbös lehetne azon kérdések iránt, amelyek az ember életét és létét érintik. Iskolái, egyetemei, rendelőintézetei és kórházai, szakképzést adó intézményei, sokféle szeretetművei (karitás) által az Egyház aktívan részt vesz a nyomor elleni harcban. Azon dolgozik, hogy „ne legyen többé az emberek botránya, hogy amíg néhány nemzet a javak özönében bővelkedik, és bizony polgáraik többségét a keresztény név ékesíti, addig mások az élethez szükséges javakat is nélkülözik, és éhínség, betegség és mindenféle baj gyötri őket. A szegénység és a szeretet szelleme Krisztus Egyházának dicsősége és tanúbizonysága.” (GS 88,1)

307. Nincs valódi cselekvés, sem nagy elhatározás az őket megelőző imádság csöndje nélkül. Isten hiánya a modern társadalmakban mélyítette a sötétség és az igazágtalanság szakadékait. Mindaz, amit Isten vár tőlünk, semmi más, mint megváltó szeretetére válaszként adott beleegyezésünk és viszonzszeretetünk.

308. Az Isten iránti közömbösség egyfajta zajos lázadás gyökere. A közömbösség illúzió, amely által azt hisszük, elmehetünk Isten mellett, hogy jobban éljünk itt, a földön. Így Isten csöndje szinte érzékelhető kísértőnk lesz, ami tapintható bizonyítéka egy Teremtő nélküli emberiségnek. Az isteni világgal szemben saját autonómiáját követelő modern ember arra jut, hogy már nem bírja elviselni magának az Istennek a csöndjét.

A lázadásban nincs semmi helye a csöndnek, és tartok tőle, hogy a „menedékhely” képeinek médiaértelmezése nem tartozik az efféle lázadáshoz.

309. Fontos magunkba nézni, mielőtt másokat vádolnánk. Végtelen lehetőségünk van, hogy követ dobjunk szomszédainkra. Jobban tennénk, ha elfogadnánk saját hibáinkat. Az imádságban és a csöndben szívünk sokkal kevésbé ragyogó, mint a lázadás vak és önös őrzőgésében.

Hogyan ne lázadna fel az ember véres háborúk láttán? Miért csöndes az Isten annyi gonosztett előtt? Miért ez a süket csönd, amikor gyermekeket gyilkolnak kegyetlen háborúkban?

310. A háború mindig az elfogadhatatlan rombolás, eltüntetés és megsemmisítés műve. A másik ember nem érték többé. Egyszerű halálra szánt anyaggá válik. Amikor egy ország, egy kormány vagy egy szövetség embereket vagy nemzeteket akar maga alá tiporni és megsemmisíteni, nincs messze a barbárság. Oly sok háború oka a gazdag és hatalmas nemzetek gyűlölete, irigy érdekei, éhsége — hogy katonai erőszakkal megszerezzék a gyenge és szegény országok természeti kincseit —, az uralkodási vágy és a bosszúvágy. A másik embernek nincs tovább joga élni. A háború a gonoszság vállalkozása, mert az ördög, aki gyűlöli az irgalmat, élvezettel győzedelmeskedik. Hogyan ne botránkoznánk meg és szörnyülködnénk el az amerikai kormányok akcióját látva Irakban, Líbiában, Afganisztánban és Szíriában? Tisztán gazdasági érdekekért országokat, népeket döntenek romba, államfőket gyilkolnak meg. A Demokrácia istennőjének nevében geopolitikai és katonai hegemoniára törekedve nem haboznak háborút indítani, hogy zűrzavart és káoszt teremtsenek, főleg a leggyengébb régiókban, útra kényszerítve az erőforrás és jövő nélküli menekültek szakadatlan seregeit.

Mennyi szétszakított, lerombolt, embertelen nyomorba, száműzetésbe és kulturális gyökértelenségre kényszerített család van? Mennyi szenvedés van ezekben az állandó bolyongásra és menekülésre kényszerített emberi életekben? Mennyi szörnyű halál van a másik nyugati istennő, a Szabadság nevében? Mennyi vér folyt a népek elnyomásának feltételezett rabláncai alóli úgynevezett felszabadításáért? Mennyi megtizedelt családra erőltették rá a Nyugat társadalmi felfogását?

A borzalom ezen előszobáiban az Egyházat sem kímélik. El kell tűnnie vagy meg kell változtatnia igazságát és tanítását, hogy jobban lehetővé tegye egy határok nélküli vallás és egy új közmegegyezésen alapuló világi erkölcs megjelenését, amelynek már semmi köze a ki-nyilatkoztatott igazság alapvonatkozásaihoz, hiszen kétértelmű és tartalom nélküli.

311. Isten miért van csöndben az emberek által annyi tudatosan kitervelt és végrehajtott szenvedés láttán? Afrikában a legleírhatatlanabb atrocitások tanúja voltam. Sierra Leonéból és Libériából menekült misszionáriusokat és szerzeteseket fogadtam be az érsekségemre. Ezek az országok példátlanul erőszakos háborúktól szenvedtek. Akiket befogadtam, elborzadtak a levágott kezek, az aknáktól szétszaggatott testek, a szétmarcangolt arcok láttán, amit az emberségükből kivetkőzött hóhérok műveltek. Több hónapon keresztül rezidenciámon tartózkodott Freetown érseke, Mgr. Joseph Ganda apostoli nuncius és a titkára, Mgr. Antonio Lucibello. Freetownból, Sierra Leone fővárosából kellett menekülniük, miután elhagyták Monroviát. Innen vannak ezek a soha ki nem törölhető emlékeim. Azonban senki sem gondolta még egy pillanatra sem, hogy Istennek tulajdonítsa ezeket a gáztetteket, a bűnösöket fölmentve és Isten csöndjét vádolva.

312. Úgy gondolom, mindig Istenhez kell kiáltani. Jó az Ég támogatását és segítségét kérni a szívünkben lévő zavar, szorongás és szomorúság kifejezésével. A keresztényeknek tudniuk kell, hogy nincs más eszköz Istenhez járulni. Amikor az erőszakos és súlyos háborúk sújtotta országokba mentem, megállapíthattam, hogy mennyire tud segíteni az imádság azoknak, akiknek már semmijük sem volt. A csönd volt az utolsó menedék, ahová csak Isten léphetett be, az egyetlen szoba, ahol békében maradhat az ember, az az állapot, ahol a szenvedés letette egy percre fegyvereit. A csönd megerősíti gyöngeségünket, türelmet ad. Isten csöndje visszaadja a bátorságot.

Őrizzük meg a csöndet, amikor megsemmisítenek, megaláznak, ócsárolnak és megrágalmaznak. Rejtőzzünk a mi Urunk Jézus Krisztus szent sírjába, távol a világtól.

Akkor a hóhérok kegyetlenségeinek többé nincs jelentősége. A gonosztevők őrjöngve rohanhatnak le mindent, de képtelenség betörni az ember csöndjébe, szívébe és lelkiismeretébe. A csöndes szív dobogása, a remény, a hit, az Istenbe vetett bizalom elsüllyeszthetetlen marad. Kívül a világ romhalmazzá válhat, lelkünk bensőjében azonban a legnagyobb csöndben Isten virraszt. A háború, a barbárság és a borzalmak özöne soha nem fogja legyőzni a bennünk lévő Istent.

A háború mérge megszűnik az imádság, a bizalom és a remény csöndjében. Minden barbárság közepére oda kell állítani a kereszt misztériumát.

Az ócsárlások és a rágalmazások által indított háborúkra is gondolok. A szó képes gyilkolni, ám Isten megbocsátásra, az ellenségeinkért imádkozni tanít bennünket. Körülveszi szívünket gyöngédséggel, hogy ne szennyeződjön be nehezteléssel. És állandóan ezt suttogja: „Az én szeretett Fiam tanítványainak nincsenek ellenségeik. A te szívednek sem kell ezután senkit ellenségszámba venni.” Saját tapasztalat alapján beszélek. Fájdalmasan éltem át az ócsárlást, a rágalmazást és a nyilvános megszégyenítést, amely olyan, mintha meggyilkoltak volna, de megtanultam, ha valaki elhatározza, hogy megsemmisít, nem hiányoznak a szavak, a düh és a képmutatás. A hazugságnak mérhetetlen nagy képessége van, hogy érveket, bizonyítékokat és homokra épített igazságokat tákoljon össze. Amikor azonban az egyházi emberek, törtető és sajátosan kétszínű püspökök hazudnak, akkor még mélyebb a fájdalom. „Az ember a külsőt nézi, az Úr azonban a szívet.” (1Sám 16,7) Egyedül az ő tekintetére számítva nyugodtnak és csöndesnek kell maradnunk, és azt a kegyelmet kell kérnünk, hogy sohase legyen bennünk neheztelés, gyűlölet és alantas érzelmek. Alázattal maradjunk szilárdan az Isten és Egyháza iránti szeretetben.

A kincsesláda kulcsa nem maga a kincsesláda. De ha odaadjuk a kulcsot, odaadjuk a kincset is. A kereszt kivételesen értékes kulcs még akkor is, ha bolondságnak tűnik, ha nevetség és megvetés tárgya.

A kereszt elviselhetetlen a gondolkodásunk és a könnyű megoldásokat kereső magatartásunk számára. Boldogok akarunk lenni és békében élni ebben a világban anélkül, hogy megfizetnénk az árát. A kereszt megdöbbenő misztérium. Krisztus irántunk való végtelen szeretetének jele. Nagy Szent Leó egyik beszédében így szólt a Passióról: „A keresztre feszített Krisztust ne úgy nézzétek lelki szemeitekkel, ahogy a gonoszok látták. Mózes megmondta a bűnösöknek: „Hajszálon függ az életed, riadozni fogsz éjjel-nappal, és nem bízatsz abban, hogy életben maradsz.” (5Móz 28,66) [...] Mi fogadjuk nyitott szívvel az eget és a földet bera-
gyogó Kereszt dicsőségét. Az igazság Lelke által megvilágítva vizsgáljuk belső látásunkkal az Úr szavát, amikor a közelgő Passiójáról szólt. [...] Most eljött az ítélet napja, és a világ fejedelme elűzetik. És ha felemelkedem a földről, mindent magamhoz vonzok. Milyen csodálatra méltó ereje van a Keresztnek és elmondhatatlan dicsősége a Passiónak!”

313. Jézus keresztje által kiengesztelt minket Istennel. Jézus lebontotta a minket egymástól elválasztó falakat, és legyőzte az örök boldogság felé vezető út akadályait. Krisztus szenvedett értünk példát hagyva, hogy nyomdokait kövessük. Akkor lehetséges minden párbeszéd és kiengesztelődés, ha a keresztet szemléljük és magunkévá tesszük Jézus imádságát.

Ez az iszlám hagyomány meggyőződése is. Szeretnék elmondani egy, a muszlim szentek aranylegendájából vett elbeszélést. Egy nap a derék Szutura elment Tierno Bokarhoz, a bandiagarai bölcshöz. Bandiagara egy mali falu az ugyanazt a nevet viselő fennsíkon. Magas szirtfalak szegélyezik, és azok lábánál laknak a dogonok. Ez a nép híres zord művészetéről, bonyolult világrendszeréről és a transzcendens iránti mély érzékenységről. Szutura így szólt a bölcshöz: „Tierno, nagyon mérges vagyok. A legkisebb tett is nagyon felidegesít. Áldást szeretnék kapni tőled vagy egy imádságot, amely szelíddé, nyájassá és türelmessé tenne engem.” Még be sem fejezte, amikor az addig az udvaron várakozó háromévesforma kisgyerek, a fia belépett, felkapott egy deszkát, és mindkét vállára erősen rácsapott. Szutura a gyermekére nézett, mosolygott, magához vonta és gyöngéden megpaskolva mondta: „Ó! Te csibész, hát így bántalmazod édesanyádat?” „Miért nem kaptad fel a vizet a fiad miatt, aki ilyen mérges rád?” - kérdezte az asszonytól Tierno Bokar. „De, Tierno - válaszolta Szutura —, a fiam egy kisgyerek, nem tudja, mit csinál: az ember nem haragszik meg egy ilyen korú gyerekre.” „Jó, Sutura — mondta neki Tierno —, menj, térj haza. És amikor valaki idegesít téged, gondolj ezekre a deszkákra, és mondd magadnak: „Kora ellenére úgy cselekszik, mint egy hároméves gyerek! Légy elnéző! Képes vagy erre, hiszen ilyen voltál fiaddal az előbb, aki jól megütött téged.” Menj, és soha többé ne legyél mérges. Boldogan fogsz élni, és kigyógyulsz a bajodból. És az akkor rád szálló áldások nagyobbak lesznek annál, amit tőlem el tudnál nyerni, mert Isten áldásai és magának a prófétának az áldásai lesznek. Aki elvisel és megbocsát egy sértést — folytatta hasonló egy nagy gyapjúfához, amelyet megrágyáznak az ágai közt pihenő keselyűk. De a fa csak az évnek egy bizonyos részében visszataszító. Isten minden esős időszakban záport küld, hogy lemossa a fát a tetejétől a gyökeréig, és új lombzatba öltözteti. A gyermeked iránti szeretetedet próbáld kiterjeszteni Isten teremtményeire, mert Isten minden teremtményére úgy tekint, mint

apa a gyermekeire. Akkor te a létra legfelső fokára kerülsz, oda, ahonnan a lélek a szeretet és jószág által már nem lát és nem vesz számba sértést csak azért, hogy jobban megbocsásson.” Tierno szavai olyan nagy hatással voltak Szuturára, hogy attól a naptól fogva mindenkire úgy tekintett, aki őt bántotta, mint a saját gyermekére, és már csak gyöngédséggel, szeretettel és csöndes, mosolygós türelemmel viseltetett irántuk. Annyira megjavult, hogy élete utolsó éveiben az emberek ezt a hasonlatot mondták: „Olyan türelmes, mint Szutura.” Semmi sem tudta többé fölmérgesíteni. Amikor meghalt, csaknem szentnek tekintették.

314. A keresztt a szemlélődés, az imádság és a megbocsátás iskolája. Meg kell tanulnunk szilárdan tartani magunkat a kereszt alatt, a Keresztrefeszítettet szemlélve, mint a Szűzanya. A kereszt hegy, amelyet meg kell mászni, és a csúcsára felérve megadatik nekünk, hogy magának Istennek a szemével nézzük az embereket és a világot. A megbocsáthatatlannak tűnő sértésekkel szemben a hit aktusa arra indítja az embert, hogy szemlélje a Kálvária misztériumát.

Az ember ekkor Jézus szenvedésének eseményét a lehető legnagyobb sérelemnek látja, de egyben a legnagyobb megbocsátásnak is. Hallja a szíve csöndjében Jézus imádságát, amely az isteni kegyelem segítségével nélkül oly nehezen valósítható meg. „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek.” (Lk 23,34)

A Bibliában, főleg az Ószövetségben az ördög árasztja magából a háborúkat és a testvérgyilkos eseményeket. A csönd nehezen összeegyeztethető ezekkel a bosszúálló törekvésekkel...

315. Az Ószövetség az emberi szív igazságának legrealistább, legigazabb és leghitelesebb kifejezése. Amikor az ember még faragatlan és kevésbé tanulékony, még távol van egy irgalmas és könyörülő Istentől, amikor még nincs átalakulva „a nem pusztulásra ítélt, hanem elpusztíthatatlan magból újjászületve Isten élő és örök szava által” (vő. Ipt 1,23), addig erőszakos, barbár és kegyetlen az ellenséggel.

Ma ki mer úgy tenni, hogy szereti az ellenfelét és az ő sikeréért fáradozik? Megőriztük az Ószövetség egyik emberének lelkiségét és magatartását. „Mert semmi sem új a nap alatt!” — mondja a prédikátor. (Préd 1,9)

Annyi keresztény és az iszlámisták kegyetlen erőszakát és üldözését elszenvedő ember részese az Ur Jézus tapasztalatának „az ő testének napjaiban”! A 22. zsoltár, amelyet nagypéntek olvasmányos imaórájában olvasunk, a mi saját tapasztalatunkat fejezi ki a halállal szemben:

Istenem, Istenem, miért hagytál el engem,

miért vagy messze kiáltásom szavától?

Én Istenem, napestig kiáltok és meg nem hallgatsz,

és éjjel, és nem figyelsz reám?!

Pedig te a szent helyen lakol,
Izraelnek dicsősége!

Tebenned bíztak atyáink,
bíztak, és megszabadítottad őket.

Hozzád kiáltottak és megszabadultak,
tebenned bíztak és meg nem szégyenültek.

Én pedig féreg vagyok már és nem is ember,
emberek gyalázata és a nép megvetettje.

Mindnyájan, akik látnak engem,
megcsúfolnak engem,
ajkukkal megszólanak és fejüket hajtogatják:

Az Úrban bízott, mentse meg őt,
szabadítsa meg, ha kedveli őt!

De te vagy, Uram, aki kihoztál engem
anyámnak méhéből,
én reménységem, mióta emlőjére vett anyám.

Átadtam neked, mihelyt megszülettem,
anyám méhétől fogva te vagy én Istenem.

Ne távozzál messze tőlem,
mert a szorongatás közel vagyok,
és nincs, ki nékem segítséggel legyen.

Körülvett engem ökrök serege
erős bikák megkörményékeztek engem.

Rám tátották a szájukat
mint ragadozó és ordító oroszlán.

Mint a víz, kiöntettem
és elszakadoztak egymástól minden csontjaim.

Az én szívem, mint az olvadt viasz
testemnek bensejében.

Kiszáradt, mint a cserép az én torkom
nyelvem az ínyemhez tapadt
a halál porába vetettél engem.
Mert körülvettek engem az ebek
a gonoszok gyülekezete reám szállott.
Átlyuggatták kezeimet és lábaimat
és megszámlálták minden csontomat.
Csak néznek és szemlélnék engem
elosztották maguk között ruháimat
és köntösömre sorsot vetettek.
De te, Uram, ne légy messze tőlem!
én erősségem, az én segítségemre siess!
Ragadd el a kard életől, ó Isten, az én lelkemet
s mi bennem a legdrágább, az ebek hatalmából!
Szabadíts meg engem az oroslán szájából
és a vadak támadásától engem, megalázottat!
És én hirdetem a te nevedet atyámfiainak
az egyháznak közepette dicsérlek Téged.

316. A háborúk, az erőszak és a kegyetlenség átszövik Izrael egész történelmét. A régi időkben a túlélésért kellett küzdeni és legyőzni az ellenséget.

Hogyan lehetne enyhíteni az erőszakot? A tálió-el vet (szemet szemért, fogat fogért) nemcsak a héber törvényhozás rendelte el, hanem a mediterrán medence számos etnikuma is. Hammurápi, Babilonia királya (Kr. e. 1792—1750) összeállíttatott egy törvénykönyvet, és rávésette egy bazaltoszlopra, amelyet Szuzában találtak meg.

Az Ószövetség számos erőszakos eseményt mutat, azonban ez a könyv magasztalja az imádság összehasonlíthatatlan erejét. Miután a héberek ki jöttek Egyiptomból és áthaladtak a pusztaságon, találkoztak az amalekitákkal, egy hatalmas edomita nomád törzsszel, amely Júdea déli részén élt. A Biblia szerint mindig üldözték a hébereket. A két nép közötti egyik ütközet folyamán Mózes bele akarja vonni Istent a csatába. Ő a legbiztosabb szövetséges. Mózes fölmegegy a hegyre Áronnal és Húrral, hogy kérje az Eget. Amikor Mózes csöndben imádkozik két társától támogatva, akik két kezét tartják, hogy kitérve maradjanak napszálltaig, a héberek

győznek. Viszont, amikor Mózes leengedi karjait, mert elfáradt, akkor az amalekiták győznek (vö. Kiv 17,8—16). Isten az imádság titkában teszi népét győztessé. Az ember ereje csak múlandó győzelmeket hoz. Egyedül az Istennel szemtől szemben való csönd a szilárd alap

Dávid és Salamon után fokozatosan nagy változás megy végbe. Dávid keze még vérrel volt borítva, de ő azért a csönd, az imádság és a béke embere volt. Benne formálódott a Mesiás eljövetele. Irgalommal és az emberi élet iránti tisztelettel szíve három alkalommal is megmutatkozik csodálatos módon. Amikor a körülmények úgy hozták, hogy megölhette volna Saul, kétszer is megkímélte őt a haláltól (vö. 1Sám 24; 26). Megbocsátott Abigail férjének, aki rosszul bánt küldötteivel (vö. ISám 25,14—38), és keserűen megsiratta Saul és fia, Absalom halálát, aki fellázadt ellene. Dávidban megvolt a bűn és bűnbánat mély érzése. Az 50. zsoltár ragyogó tanúsága ennek.

Ugyanígy az Újszövetségben, Máté evangéliumában hangzik fel nekünk Ráchel hangja Jézus születése után, a betlehemi gyermekgyilkosság pillanatában. Ráchel csöndben sír, hogy belépjen a reménybe és hallhassa a vigasztalást, amely Istentől jön: „Figyeljete! Sírás hallik Rámában, keserves sírás és jajgatás. Ráchel siratja fiait, ő nem akar vigasztalódni, mert nincsenek többé.” (Mt 2,18) Ráchel nem akarja fölszárítani könnyeit, mert nem fogad el könnyed megbékülést, üres szavakat, nem óhajtja, hogy a halál szónoki téma legyen, sem olyan valóság, amelyhez egy szó lehetővé tenné, hogy hozzászokjunk. Könnyei előre hirdetik a jeruzsálemi asszonyok könnyeit, akik a kereszthalálra ítéltet kísérik, mert tudják, hogy kereszthalála által ő az, „aki velünk fog lakni és ők az ő népe lesznek, és maga az Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Nem lesz többé halál, sem gyász, sem jajgatás, sem vesződség, mert a régi világ elmúlt” (vö. Jel 21,3—4).

Mint a Cor Unum Pápai Tanács elnöke, vagyis a pápai szeretetmű felelőse XVI. Benedek és Ferenc pápa idején ön számos humanitárius katasztrófával szembesült. Ilyen drámákat látva hogyan ne lázadna föl az ember?

317. Mindig azt gondoltam, hogy kétfajta borzalom van. Van az emberektől szándékolt kegyetlenség, például a koncentrációs táborok, a Gulag, a kínzások, a lefejezés, minden kegyetlenség, amire sajnos képes az ember. Ha tudatában lenne, hogy ő Isten képmása, nem engedhetné meg magának ezeket a szélsőségeket. Hogyan merészné lerontani Isten művét? Az ember gyűlölete a másik ember iránt Isten tagadása. Megbocsáthatatlan gonosztett tudatosan, szándékolva és kiszámítva megölni egy emberi lényt vagy egy magzatot. Mert Isten mondta: „Ne ölj!” És ez a törvény abszolútum.

És aztán tényleg itt vannak az elemek tombolásai. A tájfunok, a földrengések vagy a szökőárak, amelyek az embert a végső megfosztottság állapotába juttatják. Találkoztam olyan személyekkel, akik a megélhetésükért folytatott munkájuk minden gyümölcsét elvesztették.

De tapasztalatom szerint az emberek mindig eléggé erősek ahhoz, hogy felépüljenek az ilyen katasztrófák után. Szívüket spontán Isten felé fordítják, hogy segítségét kérjék a korábbi állapotok visszaállításához. Minél inkább fenyegetett az ember fizikai léte, annál nagyobb erővel helyezi magát Isten kezébe. Miért kellene ordítani, sírni vagy nyögni? A bizakodó csönd és csöndes só haj teszi lehetővé, hogy mindent Isten kezébe helyezzünk:

Csodálatos, amikor a zsoltárokból az ember Isten elé lép:

„Erőtlen vagyok és igen összetört,
kiáltozom szívem keserűségében.
Uram, színed előtt minden kívánságom,
és nincsen elrejtve előtted sírásom. [...]
Csapdát állítottak, akik életemre törnek,
és akik bajomat keresik, álnokságot szólnak,
és cseleket koholnak egész nap ellenem.
Én pedig, mint a süket nem hallottam,
és mint a néma, ki fel nem nyitja száját.
Én olyan lettem, mint a nem-halló ember,
akinek szájában nincsen ellentmondás. [...]
Ellenségeim pedig élnek és hatalmaskodnak rajtam,
megsokasodtak, akik hazug módon gyűlölnék engem.
Akik gonosszal fizetnek a jóért,
rágalmaznak, mivelhogy a jót követtem.
Ne hagyj el engem, én Uram,
Istenem, ne menj el tőlem.
Figyelmezz az én segítségemre,
üdvösségemnek Ura, Istene!”
(Zsolt 37,3-9.12-14.19-22)

318. Amikor az ember emberen követ el erőszakot, a gyógyulás mindig nehéz, hosszú és bizonytalan. A rosszban az emberiség páratlan ügyességre és találékonyságra képes. Mindamellelt Jacques Mourad szír katolikus pap az Iszlám Állam közel öt hónapos fogságának

poklából kiszabadulva ezt mondhatta: „Isten két dolgot adott nekem, a csendet és a kedves-séget.” Igen mély benyomást tettek rám ezek a mértéktartó és igaz szavak.

A csend tényleg lehetővé teheti a túlélést a legbizonytalanabb helyzetekben. Bármilyen pokoliak legyenek is a kínvallatások, a kegyetlenkedések és a gyötrelmek, az enyhülés kezdetét találhatjuk meg az Isten felé irányított csöndben. Titokzatos, de valóságos módon velünk szenvedve támogat bennünket. Elválaszthatatlanul egyesül az emberrel minden megpróbáltatásban. Egy dolog föllázadni Isten ellen, mert ő csöndben maradt a szenvedésben, és más dolog csöndben rábízni a szenvedést, felajánlani neki, hogy változtassa át az üdvösség eszközévé, hozzákapcsolva azt Krisztus szenvedéséhez.

319. A borzalommal szemben nincs fontosabb válasz, mint az imádság. Az embernek csöndben Isten felé kell fordítania tekintetét, aki biztosan hagyja magát megérinteni könnyeink által. Az emberi küzdelem szükséges a rossz hatalmának megtörésére. Ám a csend rejtett, de titokzatosan eredményes eszköz. Hogyan szűnt meg a Szovjetunió Gulagja? II. János Pál és a Fatimái Szűzanya által a maga egészében támogatott Egyház imádsága révén. Az agyafúrt politikai stratégiák nem tudták legyőzni a marxista kommunizmust. Az imádságé volt az utolsó szó. A rózsafüzér csöndje elérte az elgondolhatatlant, és a nyugati tábor igen meglepődött...

320. Megvan az emberi cselekvés gyakran kockázatos ideje, és megvan az Istenben való elcsöndesülés valóban győzelmes ideje. A zajos és követelőző ideológiai lázadástól távol én a csend termékenységében hiszek. Az imádság és a csend fogják megmenteni a világot.

Vajon nem a szegénység az a helyzet, amelyben nehéz csöndben maradni?

321. Jézus, Mária és József nem voltak-e szegények? Fellázkodtak-e a szegénység ellen kiáltva? Sok szerzetes és szerzetesnő — Kalkuttai Teréz anya és az ő misszionárius nővérei — szegények és mégis csöndesek. De nemcsak azok, hanem Istennek szentelt személyek. Afrikában, Ázsiában és máshol találkozhattam igen nemes és egyedülálló méltóságú szegényekkel. Annak ellenére, hogy végső anyagi szegénységben élnek, ezek az emberek erősen hisznek Istenben, és örömet, békességet és benső harmóniát sugároznak. Isten az ember gazdagsága. Isten hiánya a legszörnyűbb és legembertelenebb szegénység.

322. Isten hiánya vagy visszautasítása jelenti a legvégső emberi nyomort. Ebben a világban senki sem tudja betölteni az ember vágyát. Egyedül Isten tölti be, és pedig túlcsordulóan, egészen a végtelenségig.

Szent Ágoston írja a *Vallomások*-bán: „...magadnak teremtetted minket, s nyughatatlan a szívünk, míg csak el nem pihen benned. [...] Ki szerzi meg nekem benned elnyugvásomat? Ki hoz le téged szívembe, hogy mámorba ejts, hogy elfelejtsem minden bajomat s hozzád simuljak, én legnagyobb kincsem? Mim vagy te nekem? Könyörülj rajtam, hogy meg tudjam

mondani! És mid vagyok én neked, hogy szeretetet követelsz tőlem s haraggal és szörnyű hervadással fenyegetsz, ha nem szeretnék? Hát téged nem szeretni nem elég szomorúság? Jaj, én tudom, mekkora! Könyörgök, Uram, nyilatkoztasd ki, mim vagy te nekem? Mondd lelkemnek: Én vagyok a te üdvösséged! Úgy mondd, Uram, hogy meghalljam. íme, szívem, lelkem főlfigyel hozzád, nyisd meg fülemet s mondd lelkemnek: Én vagyok a te üdvösséged! Hangod után megindulok s megfoglak. Ne takard el arcodat előlem; szívesen meghalok, hogy örökre meg ne haljak, hanem láthassam színedet.”

323. Meglep, ahogy a mai világ felfogja a szegénységet, sőt még a Katolikus Egyház számos tagja is. A Bibliában a szegénység mindig olyan állapot, amely Istent közelebb hozza az emberhez. Jahve szegényei népesítik be a Bibliát. A szerzetesség lendület egyedül Isten felé. A szerzetes életét szegénységben, tisztaságban és teljes engedelmisségben folytatja, és Isten igéjéből él a csöndben. Ezzel szemben a modern világ különös célul tűzte ki magának a szegénység felszámolását. Egyfajta nyugtalanító zűrzavar keletkezik, ha nem különböztetjük meg a nyomort és a szegénységet. Az élet ilyenfajta szemlélete nem hasonlít a Kinyilatkoztatás nyelvezetéhez. A szegénység megfelel annak az elgondolásnak, ahogyan Isten az emberről vélekedik. Isten szegény és szereti a szegényeket. Isten szegény, mert Isten a szeretet, és a szeretet szegény. Aki szeret, csak a szeretett személytől való teljes függésben lehet boldog. Isten az abszolút szegénység, benne nyoma sincs a birtoklásnak.

324. A *Második Törvénykönyv*ben találjuk ezeket a rendkívüli szavakat, amelyek lehetővé teszi az isteni akarat gondolatának megértését: „Gondolj az egész útra, amelyen az Úr, a te Istened negyven éven át vezetett a pusztában, hogy megalázzon, próbára tegyen, megvizsgálja szívedet, vajon megtartod-e parancsait vagy sem. Megalázott és hagyta, hogy éhezzen, aztán mannával táplált, amelyet nem ismertél és atyáid sem ismertek, hogy megtudd: nemcsak kenyérrel él az ember, sokkal inkább azzal él az ember, ami az Úr szájából jön.” (MTörv 8,2-3)

325. A szegénység egy olyan megpróbáltatás és kifosztottság, amelyet Isten azokra szab ki, akik az ő társaságában akarnak élni. Meg akarja ismerni szívük és parancsaihoz való hűségük igazságát. A szegénység a szeretet jele. Megfoszt mindattól, ami súlyosbítaná és megnehezítené utunkat a lényeges felé. Segít nekünk a jelenkori nagy csatában, hogy rátaláljunk az élet igazi értékeire.

Meg kell figyelni a fiatal Dávidot a döntő csata előtt, amikor Góliát párviadalra hívja ki Izrael seregét. A filiszteus Góliát súlyos fegyverzetben áll Dáviddal szemben. Termete hat könyök és egy arasz volt. Fejét bronzsisak fedte. Pikkelyes páncélt viselt, a páncél 5000 sékel bronzot nyomott. A lábát bronz lábszárvédő takarta, két válla közt bronz hajítódárda volt. Lándzsája 600 sékel vasat nyomott, és előtte haladt a fegyverhordozója. Saul be akarta öltöztetni Dávidot a maga harci öltözetébe. Bronzsisakot tett a fejére és páncélt adott rá, és fölcsatolta neki a saját kardját. De Dávid képtelen volt ilyen súly alatt járni. Így szólt: „Nem tudok benne járni.” Erre levették róla (vö. ISám 17). Ha túlságosan el vagyunk látva gazdagsággal és anyagi

javakkal, és ha nem vetkőzünk ki ambícióinkból és a világ mesterkedéseiből, sohasem tudunk Isten felé, a mi létünk lényege felé haladni. A szegénység erénye nélkül lehetetlen harcba szállni e világ fejedelme ellen.

A nyomor elleni lázadás azonban egészséges reakció. Lehetetlen eltűnni azt az ínséget, amelyben az emberiség egy része szenved. Különbséget akarok tenni a szegénység (Istenhez való hasonlóság, „az Egyház dicsősége”) és a nyomor (szerencsétlenségek kísérik és szükséges ellenük a lázadás) között.

A *Gaudium et spes* tökéletesen kifejti ezt a különbségtételt: „A keresztények készségesen és szívvel-lélekkel működjenek közre a nemzetközi rend fölépítésében, őszintén tisztelve a szabadságjogokat és a testvéri barátságot; annál is inkább, mert a világ nagyobbik része még mindig akkora ínséget lát, hogy a szegényekben maga Krisztus szinte hangos szóval hívja tanítványai szeretetét. Ne legyen többé az emberek botránya, hogy amíg néhány nemzet a javak özönében bővelkedik, és bizony polgáraik többségét a keresztény név ékesíti, addig mások az élethez szükséges javakat is nélkülözik, s éhínség, betegség és mindenféle baj gyötri őket. A szegénység és a szeretet lelkülete Krisztus Egyházának dicsősége és tanúbizonysága.” (GS 88,1)

326. A szegénység magában foglalja a lemondást mindarról és az elhatárolódást mindattól, ami fölösleges és a benső élet növekedésében akadályt jelent. A szerzetesek szegények és meg akarnak szabadulni a világ csillogásaitól. Isten a legszegényebb, aki csak szeretetben él.

A szegénységben teljesen a másiktól függünk.

327. a nem törekszünk arra, hogy megszüntessük életünk minden felszínességét, sohasem fogunk Istennel egyesülni. Minden feleslegestől megszabadulva lassanként belépünk egyfajta csöndbe. Teréz anya élete folyamán nagy szegénységben igyekezett élni, hogy jobban megtalálja Istent a csöndben. Egyetlen gazdagsága az volt, hogy szívében kereste Istent. Órákat volt képes eltölteni a Szentség előtt egyetlen szót sem szólva. Szegénységét Isten alázatosságából merítette. A Mennyei Atya nem birtokol semmit, és Teréz anya őt akarta utánózni. Azt kérte, hogy nővérei teljesen és őszintén szakadjanak el az anyagi javaktól.

328. Az Egyháznak is el kell fordulnia a világias nyelvezettől és a konvencionális beszédétől, hogy jobban megtalálja Istent a csöndben. A Názáreti Jézus a legnagyobb szegénységbe született bele, de már birtokolta a csönd gazdagságát Istenben.

Ha az Egyház túl sokat beszél, egyfajta ideológiai szócséplésbe keveredik.

Hogyan lehet meghatározni a fölösleget, ami megakadályozza az Istennel való találkozást a csöndben?

329. Az embereknek meg kell kísérelniük, hogy ne árasszák el magukat azokkal a javakkal, amelyekre nincs szükségük. Fölösleges az, amit az ember szükség nélkül fölhalmoz kizárólag mohóságból és fősვნყnségből. A keresztény köteles Krisztust követni, „aki noha gazdag volt, értetek szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjatok” (2Kor 8,9). A papok és szerzetesek szegénységi fogadalma ennek az igénynek felel meg. Nem egyfajta janzeniz- musról van szó, amely öngyűlölethez vezet. „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa.” (Mt 5,3) Jézus ugyancsak szól a minden fölösleges gazdagságról való lemondásról. „A szegényeknek hirdettetik az evangélium” — mondja Krisztus Keresztelő Jánosnak Lukács evangéliumában (7,22), kifejezve a szegények oly szép nyitottságát az Evangélium és Istennek irányukban megnyilvánuló megkülönböztetett szeretete iránt.

Ugyanígy a *Jelenések könyvében* Szent János felkiált: „Azt mondod: gazdag vagyok, dúsgazdag, nincs szükségem semmire. Nem látod, hogy nyomorult vagy, szájalomra méltó, szegény vak és mezítelen?” (Jel 3,17) Isten mindig ellenáll a hatalmasoknak, és kegyelmét a szegényeknek adja.

A keresztény hit szíve egy olyan Isten szegénységében van, aki szeretéiből mindent odaad egészen a saját életéig.

Ha eljutunk az Istennel való együttlétre, a csöndben birtokoljuk a lényegét. Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem igével, mely Isten szájából származik (vö. Mt 4,4). Az anyagelvű civilizáció, amely főleg a Nyugatot uralja, egyedül a közvetlen hasznót, a gazdasági sikert és a sekélyes élvezeteket részesíti előnyben. A pénzuralomnak ebben az állandóságában ki érdeklődne Isten csöndje iránt? Az Egyház fatális tévedést követne el, ha abban merülne ki, hogy a szabadkereskedelmi kapitalizmus által megrontott modern világnak egyfajta társadalmi arculatot adjon. Az ember java nem kizárólag anyagi jellegű.

330. Isten és az ember közötti nagy különbség a birtoklás kérdésében van. Ha az emberi lény nem birtokol bizonyos anyagi javakat, az az érzése, hogy ő egy senki, elveszett, gyenge. Legtöbb kellemetlenségünk a szegénység hiányának bizonyos formájából adódik. Az ember engedi magát behálózni a birtoklás legalacsonyabb ösztöneitől. Fel akarja halmozni az anyagi javakat, hogy kielégüljön és gyönyörködjön azokban. De ezek a fölösleges javak elvakítják a szemet, bezárják a szívet, és kiaknázzák lelki energiáinkat. Mindamellet sok gazdag ember is van, akik Istennel rendkívüli lelki életet élnek és mérhetetlen nagylelkűséget mutatnak a szegények iránt.

Nyilván határozottan emlékeztetnünk kell a népek azon törvényes jogára, hogy rendelkezzenek az anyagi létük fenntartásához szükséges eszközökkel. Tudom, hogy Afrikában ezt az alapelvet lábbal tiporták a kormányon lévők. Ezért sürgető evangelizálni minden afrikai testvérem szívét, értelmét és magatartását. XVI. Benedek a *Caritas in Veritate* kezdetű enciklikájában írja: „VI. Pál a *Populorum progressio* kezdetű enciklikájában [...] azt állította, hogy a

fejlődés elsőrendű és alapvető összetevője Krisztus hirdetése; feladatul hagyta ránk, hogy teljes szívünkkel és teljes értelmünkkel, azaz a szeretet tűzével és az igazság bölcsességével haladjunk tovább a fejlődés útján. Isten kegyelemből nekünk ajándékozott szeretetének eredendő igazsága az, ami nyitottá teszi életünket az ajándékozásra, és lehetővé teszi, hogy reménykedjünk »a teljes ember és minden ember fejlődésében«, a haladásban »a kevésbé emberi körülményektől az emberibbek felé«, az utunkon elkerülhetetlenül eléünk kerülő nehézségek legyőzésével érve el mindezt.” Csak az Evangélium képes megjavítani emberi kapcsolatainkat testvéri és szolidáris társadalmak felépítésére. Isten van minden egyes ember szívében és minden tevékenységünk középpontjában, de még szegénységünk és nyomorúságunk szívében is.

331. Ha be akarunk lépni Istenbe, szegénynek kell lennünk. Mert az Atya semmit sem birtokol az örökkévalóság óta. Mi természetünktől fogva távol vagyunk Isten végtelen egyszerűségétől. Az emberi nagyravágyás irtózik a nélkülözéstől. Az ember nem következetes. Jobban szereti az anyag zaját a szeretet csöndjénél. Ne felejtjük el soha Jézusnak ezt a szép mondását: „Boldogok vagytok ti szegények, mert tiétek az Isten országa.” (Lk 6,20)

Az igazságtalansággal szemben Albert Camus nem csöndre, hanem lázadásra szólított föl. „Lázadok, tehát vagyunk” — írta A lázadó ember című esszéjében. De azt is írta: „Ki a lázadó ember? Olyan ember, aki nemet mond. De jóllehet elutasít valamit, nem tagad.” Első hallásra elég nehéz azt mondani, hogy nincs igaza... A lázadás és a harcra hívó szó fontosabb, mint a csönd?

332. Maurice Zundel *Un autre regard sur l'homme* (Másképp nézve az embert) című könyvében írja: „Camus nem tudta, hogy e mögött a botrány és az embert eltiporni képes világminőségnek kiszolgáltatott ember szerencsétlensége mögött ott volt egy végtelen és örök Szeretet, aki nem szűnik meg virrasztani fölöttünk, minket várni és hívni. De nélkülünk ez a szeretet nem tud semmit sem tenni, mert csak szeretet, a szeretet pedig lényegében szabadság. Szabadság, amely a mi szabadságunkhoz fordul, semmit sem tud tenni nélküle, a beleegyezése nélkül. Camus nem tudta megoldani a függöny ezen oldalán lévő rossz problémáját, de mély-ségesen érezte és remekül fejezte ki.”

Az embertelen szenvedésekkel szemben biztos, hogy létezhet egy egészséges és jogos lázadás. Ha tudatos vagy tudattalan lázadás irányul Isten ellen, fölösleges, nem valóságos és nevetséges a harc. Isten nem felelős azért a nyomorúságért, amelyet az emberek maguknak okoztak.

333. A lázadás nem okvetlenül a leghelyesebb magatartás. Sőt, biztos vagyok benne, sohasem a végső válasz. Bizonyos értelemben a lázadás üres zaj, mert valójában nincs benne semmiféle válasz és semmi reménység.

A lázadó ember című esszé egy önmagába befalazott ateista, kilátások nélküli ember műve. Számára nincs út, hogy eljusson a Láthatatlanhoz, aki az életét irányítja.

334. Gyakran föl teszem magamnak a kérdést, milyen béke lakhat annak az embernek a szívében, aki visszautasítja Istent. Szent Ágoston ezt írja *Vallomásokban*: „...magadnak teremtetél minket, s nyugtalan a szívünk, míg csak el nem pihen benned.” Isten nélkül az ember szét van zilálva, szorongó, nyugtalan, háborgó, és nem tud a belső megnyugvásra lelni. Az igazi élet nem a lázadásban van, hanem a csöndes adorációban. Igaz, nincs válaszuk a rossz problémájára; de az a feladatunk, hogy elviselhetőbbé tegyük, és képességünk szerint orvosságot adjunk gög nélkül, diszkrétan, ahogy Kalkuttai Teréz anyja és annyi más szent tette.

335. A média vezérelte társadalom érzelmi lázadásból erkölcsi lázadásba csap át, mint egy reménytelen Sziszfusz, aki folyton hegyet mászik. Magának követeli a lázadást és a gyűlöletet az ellen, amit ő maga igazságtalanságnak és egyenlőtlenségnek határoz meg; büszke nemes érzelmeire, amelyek a lehető legelbizakodottabbak. Cinikusan és szemtelenül aljas módon saját undoraival táplálja magát.

336. A modern ember élete teljesen a zajra, a mesterkélt dolgokra és Isten tragikus visszautasítására épül. Forradalmakból győzelmekbe, ideológiákból politikai harcokba, az egyenlőség fékevesztett akarásából a haladás megszállott kultuszába zuhanva a csönd lehetetlenné válik az ember számára. A legrosszabb, hogy a reklám vezette társadalmak kérlelhetetlen gyűlöletet táplálnak a csönd iránt, amelyet úgy fognak föl, mint undorító és idejétmúlt kudarcot.

337. Egy csönd nélküli ember Istentől idegen ember, távoli vidékre száműzött, aki az ember és a világ misztériumának a felszínén marad. Isten azonban az ember mélységeiben, létének csöndes régióiban van. Mgr. Claude Dagens Saint Grégoire le Grand - *Culture et expérience chrétiennes* (Nagy Szent Gergely - Keresztény kultúra és tapasztalat) című könyvében kifejti, hogy a *Moralia* szerzőjének antropológiája valóban nagyszerű. Szent Gergely az ember sorsának leírásában fontos szerepet szán annak, hogy az embernek benső és külső világa van. „...az ember - írja - arra volt rendelve, hogy az isteni világon belül éljen. Ez volt az ő eredeti helye. Engedve a bűnnek, saját magát űzte ki erről a kiváltságos helyről. Ezentúl a külsőség, amelynek a bűn, a vakság és a számkivetés formájában szolgáltatta ki magát, megakadályozta abban, hogy elérje a bensőségességet, amely után való vágyakozását őrzi, vagyis a szentséget, a világosságot, annak örömét, hogy az igazi hazában lehet.”

Engedve a bűnnek olyan, mint a tenger homokja. „A tenger kisodorta magából a homokot a tajtékzó hullámok által. Ugyanígy az ember, aki szívesen viselte a kísértések hullámzásait, a bűn által kikerült saját bensőségéből.” (*Moralia* 7,2,2 — PL 75, 768C)

Hogyan lehet megőrizni a csöndet betegségben?

338. A 38. zsoltárban, amelynek a címe *Az ember semmisége Isten előtt*, különösen szeretem ezt a világos beszédet:

„Mondtam: vigyázok az én utaimra,
hogy ne vétkezzem a nyelvemmel.
Zárat teszek a számra,
amíg a bűnös szemben áll énvelem.
Elnémultam és megalázkodtam,
hallgattam megfosztva minden jótól,
de a fájdalom megújult bennem.
Fölgerjedt az én szívem,
s míg gondolkodtam, tűz gyulladt bennem.
És megszólalt az én nyelvem:
jelentsd meg, Uram nekem én végemet!
Hogy mennyi legyen még napjaimnak száma,
és tudjam, mily rövid az életem!
Íme, napjaimat néhány araszra mérted,
és életem előtted, mint a semmi.
Bizony merő hiábavalóság minden,
minden élő ember,
elmúlik, miként az árnyék.
Hiába zaklatja magát,
kincsekért fárad, és nem tudja, ki gyűjti be azokat.
És most mire várakozhatnék, Uram?
tenálad van az én reménységem.
Minden gonoszságomból ments ki engem,
az oktalannak gyalázatra ne adj át engem.
Elnémultam és nem nyitom meg számat,
mert te cselekedted mindezt.
Vedd el rólam csapásaidat,
mert kezed ütései alatt elpusztulok.

Gonoszságáért feddted meg az embert,
enyészetre adod, mint a pókhálót, az ő ékeit,
bizony, hiábavalóság minden ember!
Hallgasd meg imádságomat, Uram,
vedd füledbe könyörgésemet.
Ne légy süket az én siralmamra,
mert jövevény vagyok én előtted,
és zarándok, mint minden atyáim.
Engedd meg nekem, hogy megpihenjek,
mielőtt elmegyek,
és nem leszek többé.”

A szenvedésben magával ragadhat a végső elkeseredés, de fontos megőrizni a csendet, Isten előtt maradva. A betegség, a fizikai és a szellemi hanyatlás, az emberi törékenység nagy misztériumok. A megviselt test kiváltságos időt ad arra, hogy rövid életünk misztériumára tekintsünk, mely kérlelhetetlenül sodródik a halál felé. Tudni kell Isten hatalma elé helyezni létünk törékenységét.

A betegség Isten számára alkalom megmérni egy ember igazságát. Az emberi lény gyöngye teremtmény, de teremtője őrködik fölötte a legnehezebb pillanatokban. A fizikai megpróbáltatásokat az ember helytelenül a sors kegyetlen csapásainak tekinti. Miért képtelen megérteni, hogy Isten sohasem akarja a rosszat?

A betegségben az ember mezítelen Isten előtt. „Pontosabban a lelki harcot egy megdöbbentő paradoxon jellemzi — írja Mgr. Claude Dagens a Nagy Szent Gergelyről szóló könyvében. — Minél inkább testi megpróbáltatások érik az embert, annál inkább megszentelődik a lelke, mint ahogyan a külső megpróbáltatások szükségesek voltak belső fejlődése érdekében. A szent ember, Jób nem szolgáltatja-e ennek a paradoxonnak és megfelelésnek az élő példáját? Külsőleg testének sebei a földre terítik, de bensőleg állva marad lelke erősségének köszönhetően. Ilyen az Isten pedagógiája: hogy bűnbocsánatra és megtérésre késztesen, az Úr megpróbáltatásokat küld az embernek.

339. Gyakran a testi megpróbáltatások feltétlenül szükségesek ahhoz, hogy lelki és erkölcsi gyöngédséget váltsanak ki. A megpróbált ember nagy, Istenbe vetett hitről tesz tanúságot, ha rábízta magát az isteni jóságra. Csöndes bátorságot mutat és elveszíti magát a buzgó imádságban, választ várva a Mindenhatótól. Tudom, hogy az imádság ereje erősebb, mint a mennydörgés, és szelídebb, mint a reggeli szellő. Tudom, hogy az imádság villámlásai képesek

felforgatni a mindenség alapjait, áthelyezni a hegyeket és fölemelni az én létemet és a világot Isten felé, hogy belé vesszünk.

A Bibliában Jób csodálatos alakja sokatmondó. Ez a szent ember gazdag volt, sok gyermekkel, és meg volt áldva mindazzal a jóval, amit az ember kívánhat. De élete kíméletlenül felborult. Fegyveres bandák elraboltak tőle hétezer juhot, ötezer iga marhát, háromezer tevét. Heves szélvész tört ki a puszta felől, a ház, amelyben gyermekei voltak, összedőlt, és megölte mindet. A káldeusok három csoportba oszolva kardélre hányták szolgáit. Maga Jób is betegségbeesett. Ezen szerencsétlenségek ellenére Jób rendületlen maradt Isten iránti szeretetében. Erőteljesen hangoztatja ártatlanságát és megvallja hitét, mely olyan szilárd, mint a szikla, mely megmarad századokon át:

„Oh bárcsak felírná szavaim valaki,
följegyeznék őket egy táblára!
Ó, bár vasvesszővel, aztán íróónnal
örökre bevésnék őket a sziklába!
Tudom jól, él ügyem szószólója,
Ő lép majd föl utoljára a Földön.
Hogyha fölébredek, maga mellé állít,
és meglátom még testemből az Istent.
Látni fogom, s ő a pártomon lesz,
kit szemem lát, az nem lesz majd idegen.”
(Jób 19,23-27)

340. A betegség rettenetes és fájdalmas valóság. Föltárja az ember misztériumát, törekénységét, ugyanakkor azt a belső energiát is, amely egyre inkább segít megvalósítani önmagát az élet akadályait legyőzve. Ha sikerül ellenállnunk, a nemeslelkűség és szeretet bizonyosságát adva, akkor a betegség Isten felé vezető úttá, az emberi érettség és belső rendezettség útjává válik. Ettől kezdve a betegség alkalom kialakítani magunkban azt a tökéletes embert a maga korának erejében, aki megvalósítja Krisztus teljességét. A csöndben az ember leméri, mennyi földi ideje van még. A betegségben lehetővé válik, hogy Istennel szinte tökéletes összhangban éljünk. A csöndes lelkiismeret-vizsgálat a fájdalom közepette megadja az embernek, hogy meglássa, mire jutott a saját életével, és mit kell még megvalósítania. A betegség Isten hatalmas csöndjébe vetett nagyszerű reménykedés. Ha az ember lázad a betegség ellen, lassanként terméketlen reménytelenségbe, zsákutcába, erőszakos és szorongó visszautasításba esik. A lázadás nem ellenállás, amely elsősorban csöndes belső magatartás.

341. Sokszor azok az emberek a nagy betegek, akik megingathatatlan békességet sugároznak. Tudják, hogy testük mélységes hanyatlása szellemüket az isteni valóságokkal közvetlen kapcsolatba hozza. Sokszor még örülnek is sorsuknak. Míg a halandók tömege az életet szomorúnak és súlyosnak képzei, a betegek tökéletesen derűsek. Tekintetük csöndje olyan emberé, aki el fog menni, és már Isten lakozik benne.

Igen, a betegség Isten titokzatos csöndjének egy szerető, az emberi szenvedéshez közel lévő csöndnek a legfőnségesebb megnyilvánulása. A betegség felfedi az ember saját misztériumát, segít neki önmagába belépni, hogy ott találkozzon Istennel, aki lelke legbensejében van. János evangélista így ír: „Betániában, Máriának és nővérének, Mártának a falujában volt egy beteg, Lázár. Ez a Mária kente meg az Urat olajjal és törölte meg a lábát a hajával. Az ő testvére, Lázár volt a beteg. A nővérek megüzenték Jézusnak: „Uram, akit szeretsz, beteg.” Ennek hallatára Jézus azt mondta: „Ez a betegség nem okozza halálát, hanem Isten dicsőségére lesz, hogy megdicsőüljön általa az Isten Fia.” Jézus szerette Mártát, a nővérét és Lázárt. Amikor meghalt, hogy beteg, két napig még ott maradt, ahol volt, s akkor szólt a tanítványoknak: „Menjünk vissza Júdeába!” „Mester — felelték a tanítványok —, most akartak ott megkövezni a zsidók és újra odamész?” Jézus így válaszolt: „Nem tizenkét órája van a napnak? Aki nappal jár, nem botlik meg, mert látja a világ világosságát. Aki azonban éjszaka jár, megbotlik, mert nincs világossága.” Aztán így folytatta: „Barátunk, Lázár elaludt, de elmegyek és fölébresztem.” „Uram, ha alszik, akkor meggyógyul” — felelték a tanítványok. Jézus Lázár haláláról beszélt, de ők azt hitték, hogy alvásáról beszélt. Ezért Jézus világosan megmondta nekik: „Lázár meghalt. Miattatok örülök, hogy nem voltam ott, hogy higgyetek. De most menjünk el hozzá! Tamás, akit mellékneven Didimusznak hívtak, így szólt a többi tanítványhoz: „Menjünk mi is, haljunk meg vele együtt!” Amikor Jézus megérkezett, Lázár már négy napja a sírban volt. Betánia Jeruzsálem közelében feküdt, mintegy tizenöt stádiumnyira. Ezért a zsidók közül sokan elmentek Mártához és Máriához, hogy testvérük miatt vigasztalják őket. Amikor Márta meghallotta, hogy Jézus közeledik, eléje sietett, Mária pedig otthon maradt. „Uram — szólította meg Márta Jézust —, ha itt lettél volna, nem halt volna meg testvérem. De most is tudom, hogy bármit kérsz az Istentől, megadja neked.” Jézus megnyugtatta: „Feltámad testvéred.” „Tudom, hogy feltámad — mondta Márta —, majd a feltámadáskor, az utolsó napon.” Jézus így folytatta: „Én vagyok a feltámadás és az élet. Aki hisz bennem, még ha meghal is, élni fog. Az, aki úgy él, hogy hisz bennem, nem hal meg örökre. Hiszed ezt?” „Igen, Uram — felelte —, hiszem, hogy te vagy a Messiás, az Isten Fia, aki a világba jön.” E szavakkal elment és hívta nővérét, Máriát. Halkan szólt neki: „Itt a Mester és hívat.” Ennek hallatára (Mária) gyorsan fölkel és odasietett hozzá. Mert Jézus még nem ért le a faluba, hanem ott volt, ahol Márta találkozott vele. Amikor a zsidók, akik ott maradtak vele a házban és vigasztalták, látták, hogy Mária gyorsan feláll és elsiet, utánamentek. Azt gondolták, hogy a sírhoz megy sírni. Amikor Mária odaért, ahol Jézus volt, és meglátta, e szavakkal borult a lába elé: „Uram, ha itt lettél volna, nem halt volna meg testvérem.” Amikor látta, hogy sírnak, Jézus lelke mélyéig megrendült. „Hova tettétek?” — kérdezte megindultan „Gyere, Uram — felelték —, és nézd meg!” Jézus könnyekre fakadt.

Erre a zsidók megjegyezték: „Nézzétek, mennyire szeretted!” Némelyek azonban így vélekedtek: „Ha a vaknak vissza tudta adni a szeme világát, azt nem tudta volna megakadályozni, hogy ne haljon meg?” Jézus szíve mélyéig megrendült, s odament a sírhoz, amely egy kővel eltorlaszolt barlang volt. „Hengerítsétek el a követ!” — szólt Jézus. De Márta, az elhunyt nővére tiltakozott: „Uram, már szaga van, hiszen negyednapos.” Jézus így felelt: „Nemde azt mondtam: ha hiszel, meglátod Isten dicsőségét?” Erre elhengerítették a követ, Jézus pedig az égre emelte tekintetét és így imádkozott: „Atyám, hálát adok neked, hogy meghallgattál. Tudom, hogy mindig meghallgatsz.

Csak a köröttem álló nép miatt mondtam, hogy higgyék: te küldtél engem.” E szavak után hangosan beszólt: „Lázár, jöjj ki!” S a halott kijött. Lába és keze be volt pólyázva, az arcát meg kendő fődte. Jézus szólt nekik: „Oldjátok fel, hogy tudjon járni.” A zsidók közül, akik fölkeresték Máriát, sokan látták, amit Jézus végbevitt, és hittek benne. Némelyek azonban elmentek a farizeusokhoz, és hírül vitték, amit Jézus tett. Erre a főpapok és a farizeusok összehívták a főtanácsot, és megkérdezték: „Mit tegyünk Ez az ember nagyon sok csodát tesz. Ha tovább tűrjük, mindnyájan hinni fognak benne, aztán jönnek a rómaiak, és elpusztítják szentélyünket is, népünket is.” Egyikük, Kaifás, aki abban az évben a főpap volt, így vélekedett: „Nem értitek a dolgot! Nem fogjátok fel, hogy jobb, ha egy ember hal meg a népért, mintsem hogy az egész nép elpusztuljon.” De ezt nem magától mondta, hanem mint főpap megjövendölte, hogy Jézus meghal a népért, s nemcsak a népért, hanem azért is, hogy Isten szétszóródott gyermekeit egybegyűjtse. Ettől a naptól eltökélt szándékuk volt, hogy megölik. Jézus ezért nem járt többé nyíltan a zsidók között, hanem visszavonult a puszta szélén fekvő egyik városba, Efraimba, és ott tartózkodott tanítványaival.” (Jn 11,1—54)

342. Isten gyakran nagyobb figyelemmel és tisztelettel van az ember teste iránt, mint maga az ember. Hogyan lehet békében és boldogságban élni, ha a test állandóan alá van vetve mindenféle nyomásnak?

343. A betegség lényegében kapcsolatban van az örökkévalósággal. Isten igaz emberei nem félnek a haláltól, mert várják az eget. Teofán testvér példája csodálatos. A Sept-Fons-apátság szerzetesét huszonnyolc évesen vitte el egy agydaganat. Ő írta ezt a megrázó üzenetet saját rövid életére tekintve: „Mi a szerzetesi élet? Hányan fogadták el ezt a hívást? Életük végén hányan váltak igazi szerzetessé, Isten barátaivá? Mennyi kegyelem, hűség, kitartás, bátorság kell nekem, hogy ide jussak? És ráadásul ez a kis semmiség [aki vagyok — *a ford.*] Isten barátja? Ezzel a kezdettel milyen jövőm lenne? Van hivatásom, hitem, itt van az idősek példája, mint Jeromos atyáé, és van ez a felvillanó remény, hogy én is odajutok egy nap, mint ő. Szerzetes leszek, egy igazi szerzetes.”

Aztán minél többet szenvedett, annál jobban elérte a lelki hegycsúcsokat. Sámuel atya, Sept-Fons trappista szerzetese írt egy rendkívüli könyvet Teofán rövid életéről, halálos betegségéről és haláláról *Qui cherchait Théophane* (Aki Teofánt kereste) címmel. Szeretem idézni

belőle ezeket a mondatokat: „Keresztény remény nélkül biztosan elkeseredett vagy lázadt volna. És mi is. Mindegyikünket megkísértett a helyzet abszurditása. A betegség lekaszált egy ilyen fiatal életet, mely ígéret volt egy oly teljes életre! Megpróbáltunk hátat fordítani a bele-törődésnek. Teofán testvért a betegség megtanította, hogyan kell túlhaladni a boldogság lát-szatait és belenyugodni a nyilvánvaló kudarcokba. Gyógyulásával ez a magatartás bevilágította volna egész lényét. Az ő tanúságtevése értékes más, gyógyulni akaró betegeknek és nekünk is. Most már tudjuk, hogy a boldogságnak ez az ára. Szilárd boldogságról beszélek, amelyet egy történés nem ront le, legyen bármilyen súlyos is. Teofán testvért betegsége szilárdabb em-berré tette és belevetette őt és mindnyájunkat Isten szívébe. Mit keresett tehát Teofán test-vér? Ő semmit sem kért senkitől, még Istentől sem, még azt sem, hogy szeressék őt. Boldog akart lenni.”

Sámuel atya a *Teremtés könyvéből* vett idézettel fejezi be könyvét: „Fiatal oroszlán lesz Júda, s a zsákmánytól kelsz fel, fiam. Aztán elnyújtózkodik, s úgy fekszik ott, mint egy orosz-lán... Ki merné felkelteni?” (Tér 49,9)

344. Ezt a szép és gazdag tapasztalatot én a Föltámadásról nevezett Vincent-Marie testvér-rel kapcsolatban éltem meg. Vincent a lagrasse-i reguláris kanonokok közösségéhez tartozott.

Egy gyors lefolyású, nyirokcsomókban jelentkező szklerózis miatt fokozatosan elveszí-tette mozgás- és beszédképességét. A fájdalmas helyzet ellenére Vincent testvér derűs, vidám és türelmes maradt. Minden találkozásunk csöndben és imádságban telt. Isten azt kérte tőle, hogy állandó, egészen eléggő áldozat és csöndes felajánlás legyen a világ üdvösségeért. A bará-tom mellett én tanítvánnyá lettem, a szenvedés misztériumát tanulva.

A betegágyhoz szögezett Vincent testvért figyelve csöndesen feltárult előttem, hogy a szeretet legfönségesebb kifejezése a szenvedés. Temetése előestjén titkos füzetét olvasva fel-fedeztem mindazt a lelki energiát, amely az ő benső életét táplálta. Ezeken az oldalakon ugyanis találtam egy mély gondolatot: „Hiszem, hogy a szenvedés Istentől adatott az ember-nek a szeretet és az irgalmasság nagy gondolatában. Hiszem, hogy a szenvedés a lélek számára a megváltás és a megszentelődés nagy előmozdítója.” Igen, a szenvedés a boldogság és a meg-szentelődés állapota. A testvér szavairól azt hittem, hogy Lisieux-i Kis Szent Terézt olvasom, aki ezt írta: „Boldogságot és örömet találtam a földön, de egyedül a szenvedésben, mert sokat szenvedtem itt lent.” Ahhoz, hogy eljussunk a szenvedés vállalására és örömet találjunk benne, Vincent testvér egy utolsó titkot árul el nekünk: „Mindennap hármas várkastélyba veszem be magamat: az első Mária egészen tiszta szíve [...] a gonosz szellem minden támadása ellen; a második Jézus szíve a test minden támadása ellen; a harmadik a szent sír, ahová Jézus mellé rejtőzöm a világ ellen.

345. A szenvedés és a csönd nyelvezete ellentétben áll a világ nyelvezetével. A fájdalommal szemben két homlokegyenest ellentétes utat látunk felvázolódni: a csönd nemes útját és a lázadás köves kerékvágását, vagyis Isten szeretetének és az önszeretnek az útját.

346. A szenvedéstől és a csöndtől való beteges félelem Nyugaton sajátos módon heves. Az afrikai és ázsiai kultúrák azonban a fájdalom, a betegség és a halál szép elfogadásáról tesznek tanúságot, mert mélységesen jelen van a jobb élet túlvilági perspektívája.

Mi a megfelelő magatartás egy gyógyíthatatlan betegséggel szemben?

347. Amikor a betegség gyógyíthatatlanná válik, a beszéd már nem sokat jelent. Tudni kell őrizni a csöndet, szeretettel simogatni azt, aki szenved, hogy éreztessük Isten közelségét, melegét és együtt szenvedését. Elég megfogni a kezét, és szótlanul egymásra nézni. A tekintet gyöngédsége Isten vigasztalását és enyhületét hozhatja. Egy szenvedő beteg előtt nem szükséges beszélni. Csöndben együtt kell szenvedni, szeretni és imádkozni, azzal a bizonyossággal, hogy az imádság és a csönd az egyetlen nyelvezet, amely megfelel a szeretetnek.

348. A beteg saját állapota által már beavatást nyer a csöndbe. Előbbre van Isten csöndjének misztériumában, mint az egészséges ember. A szenvedő szavak nélkül várakozik. De az ő szívében ott dobog a remény és a ráhagyatkozás, amely őt Istenbe meríti.

349. A betegség az örökkévalóság csöndjének elővételezése.

Milyen az igazi csönd a halállal szemben?

350. Az élők egy nyugtalanító, szomorú, fájdalmas és vigasztalan csönd misztériuma előtt állnak. Ez a csönd az arcokra nyomja a szorongás, a szomorúság és a halál visszautasításának vonásait, amely megzavarta a nyugodt közömbösséget.

351. A nyugati társadalmak ma elvetik a halált, és sokkolja őket a fájdalom és a bánat, amelyek a halál velejárói. A modern ember halhatatlan akar lenni. A nagy átmenet tagadása a halálnak egy olyan kultúráját teremti meg, amely átítatja a társadalmi kapcsolatok összességét. A posztmodern civilizáció tagadja a halált, ugyanakkor paradox módon előidézi és magasztalja. Isten meggyilkolása teszi lehetővé a halálnak, hogy még mindig kóboroljon, mert már nincs reménység az emberek látóhatárán.

352. A halál kiiktatása magával hozza a csöndjének utálatát. Az új halottas szokások hamis örömet és megrontott gyászt mutatnak, amelyek nem engedik szóhoz jutni a csöndet. A nyugati hanyatlás odáig jutott, hogy nem ritkán tapsot és hosszúra nyúlt búcsúztatókat hallani a

temetés alatt. A gyászt a könnyek fejezik ki, és nem a mesterséges és felszínes örömködés. Krisztus nem siratta-e meg barátját, a halott Lázárt, akit már négy napja eltemettek?

Emlékeztetni szeretnék arra, hogy a halál nehéz pillanat, amely az élőkben természetes zűrzavart okoz. A könnyek pedig a hiteles csönd kifejeződése. Szintén tudom, hogy milyen nehéz elfogadni az elválás kegyetlenségét. Hiszen életünk egy része szűnik meg azzal, aki elmegy. A halál elviszi az itt maradottak történetének szövetdarabjait.

353. A halál nagy kérdése csak az imádság csöndjében lesz valóban érthető. Hogyan is lehetne az elválás csöndjét másképp megérteni, mint szívünk és ajkunk csöndjével?

354. A halál csöndje előtt gyakran ott van a betegség és a szenvedés csöndje. Csak egyetlen út van, hogy elmélkedjünk az eltűnés értelméről, és ez pedig a belső csönd által történik.

A holtak és az élők közötti kapcsolatok folytonossága csak a csöndben létezik. Az élet és a halál világa közötti szétválaszthatatlanság a csöndben és egy olyan kapcsolatban valósul meg, amely felülmúlja a testeket. A test fizikai eltűnése ellenére kapcsolataink a megholtjainkkal leronthatatlanok, valóságosak és érezhetőek, mert a szeretetük mélységesen a szívünkbe van vésve.

355. A halál a misztérium, az Isten és az élet csöndje. A keresztények hogyan tudják táplálni a csöndjüket? A végső választ Krisztus adta meg a kereszten, ahol egy olyan Istenre találhatunk, aki szenved és meghal. De Krisztus győzelme a reménység és a csönd forrása, és mint Isten ajándéka, mérhetetlen.

356. Az Egyház tanítása a halálról nem azt keresi, hogy édeskés szavakkal vigasztaljon és megnyugtasson. Krisztus nyomába lépve az Egyház a lélek halhatatlanságáról és a test föltámadásáról akar beszélni. A halottért bemutatott szentmise első prefációjában ezt az állítást találjuk: „Mert híveid élete, megváltozik, de meg nem szűnik. Lelkünket a mennyben örök ott-hon várja.” Egy ilyen valósághoz egyedül a csönd illik.

357. Miért kellene fellázadni a halál ellen? A halál visszautasítása zsákutca, mert az eltűnésen és eltemetésen túl a halál új születés. A halállal szemben úgy vagyunk, mint a csecsemők, nem tudunk beszélni, de az élet láthatatlanul növekszik és bontakozik.

358. A halál érthető, ha a hit tekintetét csöndben Krisztus felé fordítjuk. A kálvárián egy szétmarcangolt és lerontott testben lévő Istent szemlélünk, akit a föld alá vittek, sírba temettek, ahol a halál legyőzetett három nap múlva. Ott az emberek megtalálják az isteni csönd lényegét és illatát.

359. A kereszténység az emberiségnek lehetővé teszi, hogy a halálról egyszerűbb, nyugodtabb és csöndesebb képet alkosson, távol a kiáltásoktól, a kötényektől és a reménytelenségtől.

360. A halál kapu, és el kell fogadnunk, hogy zaj nélkül menjünk át rajta, mert kinyílik, hogy minket az életre vezessen. A nagy kaszás az isteni haza felé vezeti vissza az embereket. Íme, a reménység, amely minden imádságunk feltétele. Remélnünk kell, hogy derűvel és hittel lépjük át ezt a kaput.

Sajnos a halál sokak számára egy vég és holnap nélküli éjszaka. Mindamellett az éjszaka értékeket hordoz, amelyet a nappal el sem tud képzelni. A hitetlen ember egy olyan világosságot hoz létre, amelyet szilárdnak és örökkévalónak hisz. A jövőt fontolgatjuk, ezt mondván: „Tudom már, mit teszek: lebontom csúreimet és nagyobbakat építek, oda gyűjtöm majd a termést és minden vagyonomat. Aztán majd elégedetten mondom magamnak: Ember, van anyyid, hogy sok évig elég! Pihenj, egyél, igyál, s élj jól!” (Lk 12,18—19) Ahogy fölteesszük a kérdéseket és döntéseket hozunk, Isten abban a pillanatban kioltja azokat.

Ránk omlik házaink teteje, a felépített tornyokat hangyák ássák alá, a falak megrendülnek és leomlanak, és a legszentebb épületek hamuvá lesznek, miközben a virrasztó a tartóságba kapaszkodik.

Jól tudom, hogy ez a nyelvezet teljesen érthetetlen és sokkoló a hit nélkül élőknek. A materialista ember az életet egy nagy ünneppé akarja változtatni, amelyben kihasználhat minden gyönyört és természet követelte élvezetet. Aztán lehetőleg minél később jön a halál, és leállítja, ezt a semmibe tartó futást. Tovább nincs semmi. Ezek az emberek úgy élnek, mint az állatok, lélek és reménység nélkül. Amikor elérkezik a végzetes nap, és megnyílik lábuk alatt a szakadék, annyira átmeszelik a halált, hogy fájdalom nélküli pillanat legyen. A túlélőknek még lehetséges egy ünnep... A halál átalakul zajos és magamutogató látványossággá a lélek nélküli halottas szobákban, a pogány krematóriumokban és a morbid temetési urnákban. Technikai újdonság ürügyén az emberi test megszenteltségtelenítéséig és megvetéséig elmenve cseppfolyósítják a testet, mintegy ezzel tagadva az ember isteni rendeltetését.

361. A hit emberének csöndben Krisztus felé kell tekintenie. A vértanúk elfogadják a halált anélkül, hogy zajt csapnának, mert tudják, hogy a halál egy kapu. A kimúlás az élet kapuja. Maximilian Kolbe atyára gondolok, aki életét adta, hogy megmentse társait, és végtelen egyszerűséggel fogadta el a halált. 1941. február 17-én a Gestapo letartóztatta, és kegyetlenül megverték, mert visszautasította Jézus Krisztus megtagadását. Majd május 28-án átvitték az auschwitz-i táborba, a 16670-as törzskönyvi számot kapta. Maximilian Kolbe Lengyelország megszállásának legsötétebb éveiben nyilvánította ki bátorságának roppant nagy erejét és hitének mélységét. Rabtársaihoz közel kerülve képesnek érezte magát arra, hogy a Krisztus iránti szeretetből mindent megvalósíthat. Krisztus Szűz Mária közbenjárására állandóan az erejét közölte Maximilian Kolbéval, aki nem volt a kompromisszumok embere. Úgy gondolta, hogy az igazság nem bujtatható álruhába: „És mindaz, amit tehetünk és kell tennünk az az, hogy keressük az igazságot, és ha megtaláltuk, mindvégig szolgáljuk. Az igazságot egészen halá-

lunkig kell szolgálnunk.” 1941 júliusában egy ember eltűnt a 14-es blokkból, ahol Kőibe atya is volt. Megtorlásként a nácik minden tízedik embert éhhalálra ítélték.

Maximilian Kolbe tudatosan az egyik tízedik fogoly, Franciszek Gajowniczek családapá helyére állt, hogy kiváltsa őt. A tíz rabot egy gyengén megvilágított föld alatti bunkerbe zárták. Az éhség és a szomjúság néhány nap múlva örületbe kergette az elítélteket, ám Maximiliannak az imádság révén sikerült megőriznie nyugalmát és áhítatát társai között ebben a tragédiában. Két hét éhezés után egyedül Kőibe atya volt még életben, aki korábban társait támogatta, és mindegyiküket látta meghalni. Végül augusztus 14-én a karjába adott fenolinjekcióval kivégezték, és testét 1941. augusztus 15-én a Szűzanya mennybevétele ünnepén a krematóriumban elégették.

Lehet-e csöndet találni a halál szenvedése előtt? Erre a kérdésre Vladimír-Jankélévitch filozófus, a Penser la mort (A halálra gondolni) című művében így válaszol: „Igen, de annak, aki nézi a haldoklót. Aki meghal, gyakran olyan állapotban van, hogy számára a csönd vagy a magány szavaknak nincs többé értelmük. Aki nézi őt, elképzelheti ezt a pillanatot, mint a legvégső csönd pillanatát, szembeállítva az élő környezetével. Ha támogattak, vigasztaltak és segítettek is egész életünk folyamán, a halál pillanatát azonban egészen egyedül kell átlépni.”

362. Hogy erre az állításra válaszoljak, ismét szeretnék idézni néhány sort Sámuel atya *Qui cherchait Théophane* (Aki Teofánt kereste) című művéből: „Az utolsó napokban Teofán testvér szinte nem tudott már beszélni. Elhatároztam, hogy elrecitálom a Hiszekegyet, és a végén felteszek neki néhány kérdést: »Hiszed te ezt?« »Igen.« »Szereted a mi Urunkat?« »Igen.« »Szereted a Szűzanyát?« »Igen.« »Teljesíteni akarod Isten akaratát?« »Igen.« A beszéd látható nehézsége miatt az erőteljes igeneket kissé sípolva ejtette ki auvergne-i tájszólásával. Ezek az oly egyszerű és őszinte megnyilatkozások egyszerre mehatottak és biztattak, és megszakítottam az imádságot, ötletszerűen feltettem neki egy kérdést, és ugyanabban a hangnemben válaszolt: »Te szent vagy!« »Igen.« Úgy tűnt, hogy az utolsó napokban kihagyott a figyelme. Azon töprengtünk, hol húzódott a határ a szabad döntés és az automatizmus között? Teofán testvér a kettő között lebegett. Csöndje a beszéd új nehézségeiből, lelki összeszedettségéből és félálomból állt össze. Amikor ezt érzékeltem, mindig megkérdeztem: »Fáradt vagy?« »Nem.« »Akarod folytatni?« »Igen.« Istenhez való odatapadása a kétszer-háromszor ismételt határozott bele egyezésre korlátozódott, a begyakorolt szokás alapján. De nem ez minden emberi imádság célja?”

363. A haláltusa és a halál mindig nagy és mély fájdalom. De a csöndes magatartás a legjobb keresztény magatartás a halál fogadásához. A Szűzanya csöndesen ott állt Fia keresztségének lábánál.

A pillanat megnyitja a találkozás kapuját, megláttatja velünk Istent. Jób testamentuma erőteljesen állítja: ez a földi élet legszebb csöndje. De ez semmi az ég csöndjéhez képest.

364. Amikor a lélek elválik a távozó testétől, egy sohasem tapasztalt csöndbe emelkedik. A halál nagy csöndje annak a léleknek a csöndje, aki a másik haza, az örök élet földje felé halad.

Összhangban kell lenni a megholtak lelkének csöndjével. Isten nagy művei mindig csöndben mennek végbe. A pillanat, amikor a test egyesült a lélekkel, vagy amikor ez a lélek elvált a testi takarótól, a csönd pillanatai, az igazi isteni pillanatoké.

365. Minden, ami Istentől való, semmi zajt nem kelt. Semmi sem vad, minden finom, tiszta és csöndes.

Források:

<https://munkacs-diocese.org/hu/2020/03/18/a-csond-ereje/>

<https://jerikozarandoklat.blogspot.com/2019/06/>